

УКРАЇНСЬКИЙ ДЕТЕКТИВ

Віталій ЛЕУС

**СПРАВА НУМІЗМАТА
ВБИВЦЮ НАЗВЕ СУД
СМЕРTELНІЙ ВІЗИТ**

Повісті

2006

ББК 84 (4 Укр = Укр) 6 - 444

Л 52

Редактори Сергій Дзюба
 Віталій Левун

Леус В.М.

Л 52. Український детектив. (Справа нумізмата. Вбивцю назве суд. Смертельний візит). Ніжин. ТОВ “Видавництво “Аспект - Поліграф”, 2006. – 204 с.

ISBN

До першого тому увійшли три гостросюжетні детективи. Боротьбу з правопорушниками ведуть: начальник Черняхівського обласного управління внутрішніх справ полковник Горносталь, начальник карного розшуку, підполковник Арсірій та інспектор карного розшуку, капітан міліції Стоколос. Уже з перших сторінок твори захоплюють читача і тримають в напрузі протягом всього періоду.

ББК 84 (4 Укр = Укр) 6 - 444

ISBN

© Віталій Леус, 2006

МАЙСТЕР ДЕТЕКТИВНОГО ЖАНРУ

Український письменник Віталій Леус – автор майже тридцяти книжок, оповідань, повістей та романів, документальних та історико-краєзнавчих нарисів, книжок для дітей. Та у своїй літературній діяльності він віддає перевагу ще одному виду жанру – детективу. Свого часу англійська письменниця Агата Крісті, коли ще не була всесвітньо відомою майстринею детектива, билася об заклад зі своєю старшою сестрою, мовляв, з часом опанує цей нелегкий, але досить цікавий і читабельний вид жанру. Віталій Леус, звісна річ, ніколи й ні з ким не укладав парі, просто з часом відчув внутрішню необхідність писати детективи.

Один з його перших творів, видрукуваних наприкінці минулого століття, отримав назву “Справа нумізмата”. В основу повісті лягли реальні події, які мали місце в одному з обласних центрів України. Після вбивства нумізмата Гліба Максимовича Дідуха, працівники внутрішніх справ на ноги підняли мало не всіх колекціонерів Радянського Союзу. Та убивцю довго шукати не довелося. З`ясувалося, смертельний гріх взяв на себе приятель покійного, студент місцевого педінституту Олександр Коверкот.

Не менше хвилюючою і драматичною видалася повість “Вбивцю назве суд”. Жителі одного з приміських сіл вирішили продати картоплю на одному з ринків Волгограда. На автозаправочній станції домовилися з водіями МАЗа – двома молодими хлопцями. До кабіни в ролі супровідника сів їхній земляк Василь Болобан. Інші власники картоплі відбули до Волгограда залізничним транспортом. Прибувши до місця призначення, протягом тижня чекали автомашини, але вона так і не прибула. Люди ні з чим повернулися додому. В цей час, обіч автостради Київ–Москва, було виявлено труп мужчини. У небіжчулю люди впізнали Василя Болобана. Злочинців шукали майже на всій європейській частині території колишнього Радянського Союзу. Тривалі, напружені пошуки увінчалися успіхом саме в ту мить, коли здавалося, всі надії на них було втрачено.

З неослабним інтересом читається невелика за обсягом детективна повість “Смертельний візит”, в якій йде мова про вбивство американського добровольця Корпусу Миру Джона Сміта.

Один з останніх детективних творів Віталія Леуса, написаних на сучасну тематику, “Альфа і омега”. У центрі розповіді – молодий, перспективний, багатообіцяючий бізнесмен, який організував бандитське угруповання, жорстоко розправляється зі своїми суперниками.

Характерною ознакою детективів є те, що кожний сюжет вихоплений з реального життя, а не взятий напрокат з літератури. Кров холоне в жилах, коли читаєш повісті “Фатальний будинок”, “Черняхівськ не відповідає”, “Я не хотіла тебе вбивати, мамо”, “Дорога за гррати”, “Полювання на самотніх людей”. Письменник залишився вірний такій манері розвитку сюжету і в

романі “Гніздо бандита, або Нитки одного клубка”.

Інколи береш до рук книгу всесвітньовідомого “короля детективу”, читаєш сторінка за сторінкою і ловиш себе на думці: майстерно написано ні про що, тканина твору суціль зіткана з однієї нудоти.

Віталій Леус будує свої твори здавалося б за традиційно-усталеною класичною схемою: вбивство-розвідка-злочин. Але письменник уміє так подати факти, так вибудувати фабулу, що сам твір уже захоплює з першого абзацу, з першої сторінки. Книгу не прагнеться відкладати на потім, не дочитавши її до кінця. Детективи написані зі знанням життя і внутрішнього світу та психології людей, вражают правдивістю зображені явищ, соціальною загостреністю. Отож немає нічого дивного, що твори Віталія Леуса в буквальному смислі слова зачитані до дірок.

Головними позитивними персонажами з твору у твір виступають одні й ті ж особи – інспектор карного розшуку обласного управління внутрішніх справ капітан міліції Стоколос, начальник карного розшуку обласного управління внутрішніх справ підполковник Арсірій. Кожен з них – неповторна особистість. Своєю суттю вони підносяться до соціальних узагальнень. Разом з оперативниками проникають й успішно виходять з найскладніших ситуацій. Почасти трапляється коли вбивцю віднаходять тоді, коли здається, справа безнадійна і її вже збиралися здавати в архів.

Серед улюблених авторів детективного жанру письменника – всесвітньовідомі майстри – Артур Конан Дойль, Джеймс Чейз і Жорж Сіменон.

В англійській літературі маємо свого Шерлока Холмса, у французькій – комісара Мегре, в українській Богдана Стоколоса. Письменникові вдалося створити цільний і переконливий образ українського детектива. Глибоке, виважене авторитетне слово підполковника Арсірія, який завше прошукє поряд з вдумливим і розсудливим капітаном міліції Стоколосом, наділений мудростю, грунтовною філософською заглибленістю.

Твори Віталія Леуса почали наповнені глибокими і нелегкими роздумами про сутність людської природи, смисл життя і смерті, про наше інколи суперечливе, а то й просто трагічне сьогодення. Автор намагається дослідити характери героїв та обставин середовища, які й породили ті чи інші злочини.

Віталій Леус упорядкував свої детективи і має намір видрукувати кілька томів. Сьогодні на ваш стіл ліг перший том письменницького задуму.

**Василь АНДРІЙВ,
кандидат юридичних наук, доцент,
ректор Чернігівського державного інституту права,
соціальних технологій та праці.**

СПРАВА НУМІЗМАТА

Віталій ЛЕУС

СПРАВА НУМІЗМАТА

I.

28 березня 1974 року. 15-та година.

Нудне і монотонне пасталакання Полікарпа Меркурійовича дратувало й водночас гнівило Коверкота. Викладач хоч і мав кандидатський ступінь, все ж, на думку Сашка, був дилетант, і замість читати студентам лекції йому краще було б ваксувати черевики бізнесменам штату Огайо чи навіть неграм Мозамбіку. Про Полікарпа Меркурійовича в педагогічному інституті переповідали кумедні історії, схожі на анекdotи. Та одна з них найбільше тішила Коверкота: начебто Полікарп Меркурійович на превелику силу скомпліював дисертацію і повіз її до університету. Науковим керівником призначили декана факультету, професора з сивою цапиною борідкою, що трикутничком звисала донизу. П'ять років чекав Полікарп Меркурійович, але відповіді не було жодної – ні чорної, ні білої. Нарешті терпець йому увірвався, і він поїхав до вузу, відшукав професора. Той, уважно вислухавши, гмуknув, проникливим поглядом діткнувся його череватого, немов гарбуз, портфеля і мовив: «Гаразд. Не хвилюйтесь – захиститесь. Щоправда, мені зараз ніколи, виставляйте, що ви там привезли».

Та коли почали шукати дисертацію, Полікарпа Меркурійовича мало не серцевий напад скопив. Шукали день – немає, шукали другий – марно. А вона, виявляється, уже кілька років тихенько лежала під сідницею в секретарки, яка від природи не вдалася на зрист і не доставала до клавішів друкарської машинки. Професор знахідці зрадів не менше, ніж сам Полікарп Меркурійович, і дав чесне слово ознайомитися з нею найближчими днями, як виявилось, однак, читати її наміру не мав. Тоді Полікарп Меркурійович вирішив піти на ва-банк. Якимсь дивом довідався, що той на дачі, поїхав і він. Знайшов ошатний двоповерховий будиночок, облямований виноградом, та й сів під ним. Сидів день, сидів другий. Добре, що це було влітку, то й ночував на призьбі. І хтозна, щоб вийшло з цього виверту, можливо б, і витримали нерви загартованого війнами – фінською і Великою Вітчизняною – професора, та подалися в його молодої дружини. Визирне ранком у вікно – сидить, читає газету, опівдні подивиться – також сидить, надвечір – і гадки не має вставати. Хоч би до вітру сходив, чи що. Отоді всю свою злість і окошила вона на чоловікові, який обернув гнів на ласку і прочитав врешті-решт дисертацію, ще й допоміг захиститись.

Мріяв і він, Коверкот, по закінченні вузу вступити до аспірантури. Не святі горшки ліплять. Якось випадково підслухав розмову двох аспірантів: «Кандидатська? Дрібниці! Її майже всі захищають, а ось докторська – це інша справа. Потрібна розвідка, глибоке мислення, новизна, пошук». Бачив

свое майбутнє в ролі то аспіранта, то викладача університету, але неодмінно з жовтим портфелем з крокодилячої шкіри на два замочки.

Манлива перспектива вивищувала його над усіма іншими, він погордливо хилитнув плечима, ще кілька хвилин плив за ілюзорною течією. Зрештою приземлився, окинув поглядом деінде потріскані стіни, на яких висіли портрети Маркса, Енгельса, Леніна. Свого часу капосні мухи лишили на них свої автографи, і обличчя вождів ніби взялися старечим ластовинням. Як і належало, портрети витирали вологою ганчіркою один раз на рік – в день комуністичного суботника.

Коверкот з нудьги позіхнув – учора з батьком засидівся коло телевізора, а потім десь до другої ночі переглядав колекцію. Скинув оком на вікно – за широкими шибками буяла весна і природа жила за своїми весняними законами. Звідкілясь випурхнув горобчик, перестрибнув з гілки на гілку, потім раптово нашорошився, поскуб пір'ячко, крізь заляпане патьоками скло подивився в аудиторію, буцім щось там розумів, цвірінькнув і пурхнув уgliби саду.

- Саша? Чуєш? – наслухав поряд дівочий шепті.

- Чого тобі?

- Ми збираємося на пікнік. Ходімо з нами.

Коверкот подумки забіг у другу половину дня. Здається, в його програмі не було чогось особливого.

- То як, підемо?

- Умгу.

Зоряна, отримавши ствердну відповідь, вгамувалася і решту часу просиділа мовчки.

Олександр Коверкот, успадкувавши від матері псоріаз, захворів на нього вже в ранньому віці. Страшенно соромився цієї природженої недуги, дуже краявся нею, а тому ріс відлюдькуватим, майже ні з ким не товаришував. У школі здебільшого сам просидів десять років на останній парті. Не врятувався від самоти і в інституті. Щоправда, на першому курсі, коли працювали в приміському колгоспі, стала для нього небайдужою чорноока балакуча дівчина на ім'я Зоряна – родом з маленького провінційного містечка. Приводом для цього послугував трохи не трагічний випадок. Студенти навантажували цукрові буряки. Водій підїджав до чергової купи. Скеровуючи машину назад, він не помітив Зоряну, і, якби Коверкот в останню секунду не відіпхнув дівчину, не минути б лиха. Трохи отямившись, Зоряна обсипалася слізьми, а тоді підійшла до Сашка і на знак глибокої вдячності перед очима всіх, не соромлячись, поцілуvala в уста.

Пікнік вони влаштували в густому березовому гаю. Гінкі сніжнобілі стовбури, а їх була сила-силенна, здається, аж мерехтили в очах. Стільки беріз він ще не бачив у своєму житті. Та, власне, де б міг їх побачити, коли був людиною хатньою. На природу його можна було витягти хіба що

вмовлянням. З багатьох стовбурів бузиновими дудочками в трилітрові банки сочився березовий сік. Сашко зроду не пив його, а це покуштував – смачно. Він пив з однієї банки, іншої, пригощав Зоряну. Сік розтікався по вустах, і, здавалося, ще ніколи так щасно не почувався, як зараз, цілувався з радощів. Вуста Зоряні були щемно-солодкі – чи то від соку, а чи від поцілунків. Бо вони також були перші в житті Коверкота. Зрештою дівчата розіслали газети й кинулись робити бутерброди: на свіжий духмяний хліб тоненьким шаром намазували кабачкову ікроу. Хлопці дістали з портфелів пляшки з «Столичною» та «Портвейном».

Владислав Гусол налив чарку, і вона швиденько гайнула по колу. Випив і Коверкот, скривився, рукавом витер вуста. У їхній родині не було звичаю влаштовувати бучні застілля з пиятикою, а якщо й відзначали день народження, жовтневі чи першотравневі свята, здебільшого перебувалися кавою і тортами. А тому після третьої чарки Сашко швидко сп'янів, почувався мало не героєм, розмахував руками, кричав і говорив більше за всіх, сміливо цілував Зоряну і раз по раз проривався проголошувати тости.

- Компанія! Тихо! Тост!

- Ти вже проголошував, - зауважив Владислав Гусол. – Тепер черга за Зоряною.

- Право на тост я передаю Саші, - Зоряна закохано подивилася на Коверкота і рум'яною щічкою торкнулася його розпашілої щоки.

Він злегенька відхилив дівчину, піднявся на тонких цибатих ногах, обтягнених джинсами.

- Товариство! – помітно похитуючись, вигукнув Коверкот. – Було це за часів владарювання грузинської цариці Тамари. Обрати нареченого – мужнього, хороброго, сміливого – вона вирішила в дещо незвичайний спосіб. Оголила перса, а між ними поклала яблуко. Якщо вершник, не спиняючи коня, на ходу навпіл розрубає яблуко і не вразить цариці, з ним вона стає на рушничок долі, а коли ненаrocом уразить чи розрубає яблуко на дві нерівні частини – він накладає головою. Ось виходить перший вершник. Удар – і яблуко розлітається на дві нерівні половинки. Відразу ж кат відрубав йому голову.

- Ой, Боже! – вихопилось у Ліни, і вона двома пухенькими долоньками затулила очі.

- Другий вершник розрубав яблуко навпіл, але в останню мить кінчиком кинджала зачепив тіло, і кров цариці калиною зачервоніла на грудях.

- І цьому голову відтяли? – не відриваючи долонь від очей, запитала Ліна.

- І не лише цьому. А й третьому, четвертому. Бо нікому не пощастило розрубати яблуко навпіл, не вразивши цариці Тамари.

- Гм... Ось така штука, - хитромудро посміхнувся Владислав Гусол.

- А я б розрубав! - під дружній сміх вигукнув Гриць Майстат, по-орлиному

випнувші широкі груди.

- Сідай уже, герой! – смикула за полі піджака Леся Вукало.

- Так давайте ж вип'ємо, резюмував Коверкот, - за Велику Жовтневу соціалістичну революцію, яка поклала край таким неподобствам.

- Ха-ха-ха...

- Молодчина, Саша!

- Оцетост!

- Так вип'ємо ж до дна!

- Геніально, Коверкот! – Владислав Гусол по-дружньому тиснув у плече.

- Я давно помічав: ти – справжній геній.

- На думку Сократа, геній – це побічні діти Бога, - відрізав Коверкот. – Я маю власних батьків.

- Гаразд, - продовжував далі Гусол. – Саша в нас своєрідний акумулятор. Він зарядив усіх енергією гумору. Пригадав і я один тост. Виголосити?

- Ну, звичайно, Владиславе, в чому річ?

- До речі, у всіх налито?

- Ні, Зоряно, так не годиться. Білої не бажаєш, давай червоненького.

- Коверкоту налийте!

- Саші, Саші!..

- Одного разу лісом прошкував чоловік, - Гусол підвівся навшпиньки, тримаючи в руках склянку, - бачить, попереду жаба. Гідка така і вся в бородавках.

- Фу-у-у! – Леся Вукало гидливо скривилася.

Чоловік вже заміривсь, щоб її розчавити, як жаба обізвалась людським голосом, мовляв, не позбавляй мене життя, добрий чоловіче, може, я тобі в нагоді стану. Взяв та й приніс додому. Повечеряв, ліг у ліжко і дивиться футбольний матч. А жаба просить взяти її до себе. Чоловік і поклав ропуху на ліжко. Від доторку до тіла незугарна жаба перекинулася чарівною красунею.

- У-у-у! – вигукнула Зоряна.

- Саме в цей час, - вів далі Владислав, - прийшла дружина і мало не з кулаками накинулась на чоловіка. Він їй розповів, як усе було насправді, і та вгамувалася.

- Чекайте, а який стосунок до тосту має звичайнісінька казка? – намагалася з'ясувати Леся Вукало.

- Абсолютно пряме, - Владислав підняв чарку. – давайте вип'ємо за те, щоб наші майбутні дружини вірили в усі казки, які ми їм розповідатимемо.

Усі зареготали, лише Зоряна не погодилася:

- Чекайте-чекайте. Це однобокий тост. Він на користь чоловіків, і пити за нього я не буду. Пропоную альтернативний.

- Давай, Зоряно, альтернативний! – дружно озвався захмелілий гурт.

- Зрадила дружина чоловікові один раз – з стіни випала цеглина. Зрадила

вдруге – випала ще одна. Так давайте вип’ємо за жінок, перед якими руйнуються всі стіни.

- Ха-ха-ха!..
- Ну й Зоряна!
- Оце так скромняга!

Небавом сп’яніла компанія розбрелася по березовому гаю.

- А ти й справді молодчина, - тиснулась до Сашка Зоряна, - тільки несміливий якийсь. Несміливий... Ну бери мене, бери, - віддано глянула у вічі.

II.

29 березня 1974 року. 14-та година 50 хвилин.

Наступного дня Зоряна просто не впізнала Сашка: пригнічений, задуманий. Обличчя посіріло, підборіддя загостлилось і нагадало лезо сокири. Вона аж сахнулась і, скориставшись нагодою, коли поблизу не було нікого, заступила дорогу:

- Саша, ти не захворів, бува?

Коверкот ішов, занурившись у тільки йому знані потаємні думи, і, коли помітив на своєму шляху Зоряну, злецьки процідив:

- Пішла звідси, кузька. Не набридай мені. Геть!

Дівчина з несподіванки зашарилась і одразу розчинилася в гурті однокурсників.

Років два тому, розпочавши колекціонувати монети, Коверкот запізнався з відомим у Черняхівську нумізматом Глібом Дідухом. Середній на зрист кремезний і приємний на вигляд чоловік, неквапливий, виважений, і до того ж фанатично закоханий у нумізматику, збуджував у Сашка неоднозначне почуття – повагу впереміж з заздрістю. Уже десь за рік, коли вони міцно заприятелювали, коли встигли помінятися монетами, Гліб Максимович запросив Сашка додому.

Дідух мешкав у центрі міста в чотириповерховому будинку. Його квартира містилася на другому поверсі, якраз над овочевим магазином «Урожай». Це були дві просторі кімнати – одна з них виходила на подвір’я, інша – на вулицю. Та Сашка цікавила не так квартира, як монети. Зберігав їх Гліб Максимович у сейфі і письмовому столі.

- Ну, Саша, бачив російський карбованець, так званий московський дворик? – Гліб Дідух усміхненим поглядом окинув допитливе Сашкове обличчя, затримав на ньому погляд, очікуючи реакції, і, відчинивши дверцята сейфу, додав: - А коронаційні карбованці Олександра III і Миколи II бачив?

У Коверкота з подиву й захоплення одвіслася щелепа:

- Де це ви, Глібе Максимовичу?

- У Москві, друже, в Москві. Це, ще коли там працював. А ці німецькі монети я придбав, як навчався в інституті. Що, здорово?

- Не те слово, Глібе Максимовичу! Це сила! Неоцінений скарб!

Здається, Сашко й оком не міг змигнути. Монети мало не з усього світу: пфенінги, динари, долари, марки, центи, крони, злоти, леї, шилінги... До того ж, старовинні. На якусь мить Коверкота пройняло почуття власної меншовартості. І раптом жахлива думка пронизала його мозок: а що, якби...? Вона постала несподівано, як помах чорного крила шуліки сонячної днини, як грозова блискавиця на яблуневий цвіт, як шпаркий повів оскаженілого вітру. Сашко нараз прогнав її, забив у глухий кут, і вона розплівлялася, як крапля у велетенському морі. Перевівши подих, захоплено мовив:

- Це сила, Глібе Максимовичу. Погодьтесь, такої колекції в Черняхівську ніхто не має.

І ось ця чорна потворна думка набігла раптово, гайнула промороженим осіннім вітерцем по комірках його пам'яті, від неї стало незатишно на душі Коверкота, і він неприродно зіщулився. А що, аби сталося диво, і він, Коверкот, одного чудового дня став власником цього багатства? Але подітячому порожню і безхитру думку одразу прогнав геть, бо немає див у світі і він ніколи не стане власником колекції. Що ж робити? Викрасти! А чому б і ні? У них, нумізматів, є такий грішок. Одному в одного так і кортить поцупити коштовну монету. Сашко звернув увагу: письмовий стіл у Гліба Максимовича майже ніколи не замикається, треба ще підглянути куди він кладе ключ від сейфа. У гіршому разі – стане йому й тих монет, що лежать у письмовому столі. Якщо зладиться діло, частину монет залишить собі, іншу – обміняє. Однак з мрією про викрадення Сашку одразу довелося розпрощатися: при Глібі Максимовичу цього зробити аж ніяк не вдасться. Проникнути в квартиру – з стількома замками – також мало шансів. Від безсилля і люті Коверкот мало не заплакав. Однак це тривало недовго. Рятівна думка впала, мов камінь з неба. Він спочатку аж сахнувся, нервово крутнув плечем. Водночас острак гострим лезом пройняв його. Ну, як він міг? А що, коли, боронь Боже, хтось здогадається? Коверкот позирки глипнув по боках, здається, на нього ніхто не звернув уваги, кожен робив своє: Гусол шептався з Лесею Вукало. Зоряна щось ретельно переписувала. Погляди інших було сфокусовано на викладачеві, котрий аж із шкіри випинався, доводячи теорію розвиненого соціалізму.

Коверкот подумки заприсягнувся: будь-що-будь, а він стане, неодмінно стане власником колекції Гліба Максимовича. І він піде на цей крок. Піде. Не задумуючись ні перед чим. Шлях той один – фізичне усунення Дідуха. Іншого немає. Коверкот вирішив зробити так, щоб про це ніхто і ніколи не здогадався. Всю операцію він продумає до найелементарніших подробиць, щоб і тінь підозри на нього не впала. З кожною секундою ця думка дедалі

глибше пронизувала його мозок, увіходила в нього, мов склака. Коверкот і сам вжахнувся її. Звідки це? Ніколи він не виявляв бодай елементарних проявів жорсткості не те, що до людей, навіть до тварин. У їхньому будинку безвиводно жили коти. Сашко їх підгодовував, а це два роки тому приніс додому залишеного кимсь напризволяще покойового песика.

Спершу Коверкот намагався прогнать цю думку, витравити, як чорнильну пляму з новісіннього піджака. Та з часом вона дедалі чіпкіше брала його в облогу, і Сашко, упокорившись, почав зживатися з нею. Вона переслідувала його скрізь і всюди. Він уже не задумувався над наслідками, не переймався їй горем, яке завдасть цій родині.

Повернувшись додому, Коверкот завважив: батьків не було. Нагрів борщ, випив склянку кави, напнув куртку і, збігаючи дрібними кроками, застібнув «бліскавку».

У відділі самообслуговування магазину «Спорттовари» Коверкот вирізнив туристичну сокиру і зазначив сам про себе: те, що потрібно.

- Скільки? – кинув поглядом.
- У касу два карбованці і п'ятдесят копійок.
- Вибачте, можна подивитись?

Весняний настрій, певне, передався й продавщиці, і вона трішки кокетувала:

- Звичайно, можна. На, візьми. Тільки скажи по правді, на якого звіра ти зібрался? Якщо на ведмедя чи кабана – не годиться.

Коверкот нараз замовк, буцім ошпарився кип'ячим, трішки розгубився і, щоб зібрати думки, довго і ретельно оглядав сокирку.

- Так і скажи, що не підходить, - продавщиця неначе змушилась.

У магазині покупців було мало, вона нудьгувала і прагнула хоч у такий спосіб розважити душу із молодим чоловіком.

- Підходить, - мовив Сашко. – І якраз.
- Гроші в касу, - показала поглядом на вродливу дівчину, яка саме солодко позіхала.

Коверкот заплатив гроші, заховав сокирку і вийшов з магазину.

Щойно ступив на тротуар, як його захопила людська течія. Саме були березневі канікули, і вулицями без усякої мети бродили підлітки. Обличчя – сонячні, збуджені, розпашілі. Очі – волошкові, чорні, темно-карі, зеленаві. Погляди – м'які, пестливі, імлисті, діткліви. Однак Коверкот не звертав на них жодної уваги. Навпаки, люди дуже дратували його. Цієї миті мозок плідно працював лише коло одного: як позбутися слідів злочину? Ще кілька місяців тому він придбав дві маленькі пляшечки бензину. Почищені монети нараз позбулися брудних плям і стали ніби новісінки. Тих двох пляшечок було замало, і Коверкот у магазині «Тисяча і одна» придбав ще три.

Коли проходив повз універмаг, згадав про червону сорочку в білу смужечку, яка йому страшенно сподобалась, але в нього тоді забракло

грошей. Цього разу гроші були, і він запрагнув придбати улюбленій виріб. Та як був розчарований Коверкот, коли в секції чоловічого одягу сорочки не виявилось.

- Червоної в смужку? – уточнила продавщиця.
- Так. Червоної в смужку, - роздратовано повторив Коверкот.
- Сьогодні вранці продали останню.
- Шкода! – Сашко безпорадно розвів руками і попрямував до виходу.
- Скажи чесно, ти дуже хочеш? – посміхнулася інша продавщиця, мимовільний свідок їхньої розмови.
- Страх, як хочу.
- Тоді на, візьми, - дістала з-під прилавка омріяну Сашком сорочку. – Я племіннику залишила. А вона в плечах вузька.

Коверкот усміхнувся:

- Не знаю, як і дякувати.
- Та що там дякувати. Носи на здоров'я!

Повештавшись по місту ще з півгодини, Коверкот повернувся додому. Мисливську сокиру він поклав до письмового столу, а бензин перелив у півлітрову пляшку, трохи залишивши для господарських потреб. Вийняв сорочку, одірвав етикетку, змахнув, аби трішки розправилась, накинув на плечики і повісив до шафи.

III.

30 березня 1974 року. 15-та година 30 хвилин.

Плани, укладені на цей день, трохи не зірвалися. В інституті після занять мали вручати Червоний прапор Міністерства освіти УРСР кращому студентському загонові, і Коверкоту ледь пощастила вислизнути.

- Саша, ти куди? – забула про образу Зоряна, але у відповідь Сашко тільки хряснув дверима.

На вулиці біля телефона-автомата його чекало видиме розчарування – трубку було відрізано. «Хай йому біс, це погана ознака!» - насупився він.

Подолавши сотню метрів, біля облвійськкомату, Коверкот зателефонував Дідуху, однак на протилежному кінці трубки ніхто не брав. «Якийсь проклятий день! Недобре все починається», - подумав, але відступати наміру не мав.

Батьки були вдома.

- Їсти хочеш, синку? – мати кинулась на кухню. – Тут я тобі гречану кашу з котлетками приготувала. Ми тільки-но з батьком пообідали.

- Ой, мамо! Відчепися ти зі своїми котлетами! Я щойно в інституті пообідав. Між іншим, у нас дуже смачно готують.

Коверкот зодягнув джинси, брунатний піджак, червону в смужечку сорочку, чорні черевики, болоньєву куртку, а на голову накинув жовтий

кашкет. Подивився у люстерко: справжній тобі додник. Потім поклав до валізи пляшку з бензином і мисливську сокиру.

- Ти надовго, сину? – кинула навздогін мати.

- Не забудь, сьогодні наші зі шведами грають, - нагадав батько.

Спочатку Коверкот пішов вулицею Попудренка, потім супроти міської лазні звернув ліворуч на вулицю Горького, пройшов повз гуртожиток. На розі вулиць, неподалік облстадуправління, повернув праворуч і вийшов на вулицю Коцюбинського, де холодним сірим полиском відбивав гуртожиток кооперативного технікуму. Тут майже рік тому з вікна четвертого поверху викинулась знеславлена дівчина. Подейкували, ніби завагітніла від одруженого. «Та біс з ними, віддаються, потім вагітніють, - туди їм і дорога!»

Діставшись вулиці Урицького, Коверкот повернув праворуч. Місто тут було забудовано одразу по війні за проектом архітектора Букловського двоповерховими будинками, пофарбованими в жовтий колір. Люди цей мікрорайончик так і охрестили: хутір Букловського.

Коверкот був твердо переконаний: шлях потрібно обрати незвичний. Він раз по раз оцирався: чи, бува, ніхто не стежить. Але «хвоста» так і не помітив. Невдовзі передзором постав обличкований кахлями чотириповерховий будинок. Фасадом він виходив на центральну магістраль Черняхівська – вулицю Попудренка. Споруджували його полонені німці, яких тоді було тут багато і які за своїм західним смаком і будували центральну частину міста. З історії Сашко достеменно знов: Черняхівськ належав до десятъох міст Радянського Союзу, що найдужче постраждали під час війни. На першому поверсі був овочевий магазин, і робітники саме закінчували вивантажувати ящики з яблуками.

- Валера! Там ще багато? – долинуло з чорної пройми дверей.

- Один залишився. Несу! – громко кинув чорнявий челов'яга з кучериками на скронях у синьому потертому халаті.

У дворі під грибками гуляли діти і, певне, чимось не поділились, бо дівчинка з куценькими кісками почала голосно рюмсати.

Коверкот міркував так: якщо дома Гліб Максимович буде сам, він неодмінно його уколошкє і забере колекцію, а коли завітає хтось з нумізматів, звісна річ, цього не зробить і тоді на такий крок довіку не зважиться. Коверкот щосили нервово натиснув на чорний ґудзик дзвоника, і з передпокою долинула приємна мелодія.

- Іду, йду, йду! – Коверкот наслухав човгання капців, і невзабарі в прорізі дверей з'явився Гліб Максимович.

- О-о-о! У нас гости. Заходь, Саша! – Дідух широко усміхнувся і порухом руки запросив зайти. – Ми завжди тобі раді. Особливо моя Валюша в захопленні від тебе. Каже: справжній фанат!

Обое засміялися. Коверкот повісив куртку на вішалку, виготовлену в оригінальному стилі. З глянсованої стінки якийсь майстер випилияв фігуру,

що своїми контурами скидалася на голову лося, у горішній частині було прилаштовано справжні роги цього звіра, пофарбовані лаком. Коверкот вдруге усміхнувся:

- Глібе Максимовичу, а ви знаєте легенду про «рогатого чоловіка»?

- Розкажеш, Саша. Ти ж у нас ходяча енциклопедія.

- ... У крітського царя Міноса була дружина Пасіфая, щедра на кохання.

Вона наказала Дедалу зробити дерев'яну корову. Наказ цариці – закон.

- А закон! – засвідчив Дідух.

- Зробив Дедал такий пристрій, залізла туди Пасіфая й ухистилась спокусити морського бугая, від якого й народилося чудовисько з тілом людини і головою бугая. Це чудовисько назвали ...

- Мінотавром? – перепитав Дідух.

- Вірно, Глібе Максимовичу, Мінотавром. Пасіфая, намагаючись хоч трішки виправдатись перед своїм чоловіком, пояснила, буцім сам Зевс явився до неї в образі морського бугая і спокусив. За наказом Міноса, Мінотавру зберегли життя, але бугая цар убив, а роги приладнав до свого шолома. Відтоді і пішло гуляти по світу – «рогатий чоловік».

- Ох, ці жінки, – Гліб Максимович скрушно похитав головою і додав: - Гаразд, Саша. Ти роздягайся, а я доньку покличу. Уже третя дня, а Іруні ще й досі не обідала. Я оце спеціально прийшов, аби її погодувати.

Коверкот на якусь мить розгубився – ось тобі й маєш! Значить, буде свідок. До того ж, небажаний. На обличчя Сашка набігла зловісна тінь: доведеться і її усувати.

- Іро-о-о! Іринк-о-о-о! Час обідати! – Гліб Максимович, обіпершись обома руками об шерехаті, з вилущеною фарбою поруччя балкона, вигукнув голосно, розгонисто, і Коверкот невдоволено сквасив обличчя.

Повернувшись до кімнати:

- І що воно за дитина: день би не їла і не обмовилася б!

Поки Гліб Максимович був на балконі, Коверкот також часу не гаяв: швидким порухом дістав сокирку з валізи і застромив за пасок. Довгі полі піджака її приховували надійно.

- Ти вже вибач, Саша. Я трішки затримаюсь. До речі, що будемо пити? Віскі? Содову, мускат, мартіні? Чи, можливо, джин?

Коверкот усміхнувся: Гліб Максимович великий жартівник і палкий шанувальник детективних романів, особливо Чейза. А там, що не сторінка, то п'ять і заїдають сандвічами та лангустами.

- Ни, красно дякую, – відмовився Коверкот і додав: - Я не п'ю.

- Правильно і робиш. Молодчина. Я свого часу палко шанував Бахуса, та вже ось чотири роки, відколи зав'язав. Втім, Саша, давай я тобі музику ввімкну.

- О-о-о! музика – це чудесно.

«Про всякий випадок, як будеш кричати, щоб ніхто не почув», – подумав

Коверкот і зайшов до вітальні. Найперше його колючий погляд, немов будяк, вихопив сейф, на якому стояв телевізор, застелений вишиваною хустиною.

Двері відчинились, і до помешкання вбігла вертка з леді помітними цяточками-веснянками дівчинка – витвір весни, краси й молодості. Скинула пальтечко, почепила на вішалку, нагнувшись, пальчиком допомогла позбутись спочатку одного, а потім і другого черевичка. Краєчком ока помітила на канапі знайому постать.

- Дядя Саша! А я бачила, як ви до нас ішли. Я привітала, а ви були такі заклопотані, що й не почули.

Коверкот ніякovo посміхнувся, намагаючись у такий спосіб виправдатись, але подумав інше: «Краще б ти мене не бачила, а ще ліпше для тебе було, аби ти взагалі сюди не заходила».

- Що, Саша, будемо дивитись цього разу? – Дідух, виходячи з кухні, витирає мокрі руки і, ніби між іншим, мовив: - Здається, ти всю колекцію вже кілька разів переглядав.

- Глібе Максимовичу, покажіть мені античні монети. Останнього разу я їх як слід не роздивився.

- Античні, то й античні, – Гліб Максимович дістав в'язку ключів і, віднайшовши потрібний, вставив у замкову щілину.

Дідух навіть не встиг повернути ключем, як відчув удар по голові.

Очі нараз затъмарилися, змигнули кола, спалахнули тисячі блискавиць. Ще якусь секунду, тримаючись за свідомість, він прагнув збегнути думку: що ж, врешті-решт, трапилося? Але новий удар нечуваної сили упав на тім'я. Втрачаючи свідомість, Гліб Максимович м'яко осунувся на килим. Коверкот широкими кроками дістався кухні:

- Іра! Ходи-но сюди. Там батькові погано.

З несподіванки дівчинці аж очі вивело, дугою вигнулись брови, схоже, непомітні, на перший погляд цяточки-веснянки взялися барвою і чітко вимальовувались на гарненькому личку. Іра кинула ложку і прожогом кинулась до вітальні. Забачивши закривленого батька, який підібгавши ліву ногу, лежав на правому боці. Іра голосно скрикнула й інтуїтивно притулила долоню до рота. Цієї миті Коверкот завдав тяжкого удара по голові дівчинки. А потім ще і ще. Від неймовірного болю Іра голосно закричала. Сашко такий наслідок передбачив і враз накинув на голову ковдру. Іра ще болісніше скрикнула і замовкла.

Коверкот, здавалося, не усвідомлював, що творив. Він не в жарт перелякався, кинувся в коридор, зодягнув куртку, майже на очі натягнув кашкета і схопився за ручку дверей. Руки тремтіли, буцім в лихоманці. Та що це він робить? Невже ішов сюди тільки заради вбивства? Колекція монет – ось що спонукало його до дій і вчинків. «Спокійно, спокійно, головне не хвилюватись, - наказував сам собі, - опануй себе, заспокойся. Треба негайно приховати сліди, і все буде гаразд. Ніхто і ніколи не здогадається, нікуди

буде й голки підсунути».

Коверкот тремтливими руками відчинив дверцята сейфу. У вічі впали якісь конверти. Ні, вони йому зовсім не потрібні. Звідки було знати Сашкові, що в них лежала купа грошей. А ось монети погляд одразу вирізнив. Згріав неслухняними пальцями і жбурляв до валізи. У чорну пащу полетіли дві іконки. Здається все, окрім конвертів, більше нічого. У серванті Коверкот помітив чотири срібні чарочки і срібну цукорницю, а також годинник. На канапі лежала іконка. І її він кинув до валізи. Мимохід глянув на руки і – змертвів. Вони були заюшенні кров'ю. Сашко дістав шкіряні рукавички, натягнув на довгі, буцім у музиканта, пальці. Відчинив одну тумбочку – порожня, іншу – також. Де ще можуть бути монети? Ага, здається, в письмовому столі! Стіл стояв у спочивальні неподалік вікна. Коверкот висунув одну шухляду – монет не було, на її деньці валялись якісь бланки, авторучки, скріпки, поштові листівки, в другій також хаотично лежав якийсь мотлох. І лише висунувши третю, полегшено зітхнув. Очі заблищали, він немов народився вдруге, пригоршнями згріав монети і жбурляв до валізи. Монети раз по раз дзенькали, і це дратувало Коверкота – він щоразу присідав. «Спокійно, спокійно, – наказував сам собі, – головне заспокоїтись і не хвилюватись. Мертві свідками не бувають».

Цієї миті Гліб Максимович жалібно застогнав. Нерви Коверкота були напружені до краю. Він раптово здригнувся, потім опанував ситуацію, вихопив сокирку, замахнувся, але в останній момент передумав, схопив подушку і затис рот Дідуху. Гліб Максимович, видобувши останні зусилля, кволим рухом намагався звільнитися від неї, але Коверкот завдав удару, а потім подушку притиснув стільцем.

Уже на порозі згадав про бензин. Так, мало не забув. Зараз все обілле бензином і підпалити. Його сліди назавше поглине пожежа. Коверкот дістав пляшку, відбив шийку об дверцята сейфу і заходився розливати по кімнаті. Неподалік лежала сокирка. О-о-о! І її треба заховати. Але куди? Він помітив на стільці кофтину, обмотав нею закривлене лезо, чомусь поклав до сейфа і причинив дверцята. Залишилось дістати сірники і все запалити. Однак сірників у кишені не було. Гм... Цікаво, куди вони поділись? Треба піти по них на кухню.

Тремтливими пальцями Коверкот витер сірника, та він чомусь не займався. Він чиркнув іншим, головка спалахнула і зразу ж згасла. Третій сірник спалахнув, неначе свічка. Коверкот кинув на килим, який перед цим облив бензином. Але – диво! Бензин не спалахнув, певне, поки бігав на кухню, він звітров. Тоді Коверкот вирішив запалити одяг на грудях мертвого Дідуха, але картата сорочка, облита кров'ю, вперто не бажала займатись. Коверкот взяв валізу, відпустив язичок в англійському замку і щільно причинив двері. Додому повертаєсь найкоротшим шляхом.

На подвір'ї, неподалік будинку, забачив знайомих хлопців.

- Саша! Привіт, дружище! – голосно вигукнув один з них. – Гайда до нас. Діло є.

У відповідь Коверкот заклопотано махнув рукою і зник за обшарпаними дверима під'їзду.

IV.

30 березня 1974 року. 16-та година 10 хвилин.

Валентина Іванівна Дідух швидкома глянула на годинник: десять хвилин на п'яту. Чоловік і донька, певне, вже вдома. Коли доторкнулась до дверей, відчула: вони замкнені на англійський замок. Якщо дома хтось був, двері на врізаний замок не замикали. Щоб зайвий раз не порпатись у сумці, натиснула на дзвінок. Валентина Іванівна чекала: ось-ось у коридорі зачовгають чоловічі капці і відчиняться двері. Та у відповідь тривала глуха мовчанка. Тоді вона вдруге взялася за дзвінок, як легенький острів пройняв серце. Ще постояла кілька секунд в надії, що хтось відчинить двері, потім, злегенька хвилюючись, похапцем дістала ключі і відімкнула двері.

Перше, на що звернула увагу, заплямована кров'ю доріжка, що лежала навкіс. Вдихнула повітря і вловила запах бензину і чогось смаленого. Коли зайдла до кухні, оставшася: за столом, прихилившись голівкою до стіни, сиділа донька.

- О-о-о, Боже! Ірино, що з тобою?

- Мамо!!!

Вона обережно взяла доньку на руки і понесла до вітальні, аби покласти на канапу. Та коли ступила на поріг, ледь не впала, тільки несамовито зойкнула: на килимі лежав мертвий чоловік. Перше, що зробила, гарячково вибігла в коридор, схилилась до одвірка, перевела подих. Тримаючись за серце, увійшла до вітальні, взяла телефонну трубку.

- Алло? Це «швидка ...?» – скромовкою кинула у мемброну, яка злегка шипіла, немов вимкнена сковорідка. – Негайно приїздить! Попудренка, 81, квартира 22.

- Що трапилось? – дівчина-диспетчер допитувалась на протилежному кінці, але Валентина Іванівна вже кинула трубку і знову вибігла до коридору.

Сходинками поспішала сусідка, яка мешкала поверхом вище.

- Ой, Галино Дмитрівно, якби ви знали, яке в мене горе.

- Що сталося, Валентино Іванівно?

- Ой, лишенко, Гліба вбили. І донька ледь жива.

Галину Дмитрівну ніби хто обухом вдарив по голові:

- Іринка? Та що ви говорите, Валентино Іванівно?

У відповідь Валентина Іванівна ледь кивнула головою.

- Чого ж ми стоїмо?! Треба негайно викликати міліцію! А до «швидкої» ви

телефонували?

- Так. Я уже «швидку» викликала.

- Гаразд. До міліції зателефоную я, а ви тримайтесь. Тримайтесь, Валентино Іванівно! З Іринкою дуже погано?

- Ледь дишеш. Я її поклала на диван.

Коли Валентина Іванівна знов переступила поріг вітальні, мимохідь кинула поглядом на сервант і відмітила про себе: срібних чарочок і цукорниці не було. У сейфі стримів ключ і ціла в'язка звисала долу. Відчинивши дверцята, помітила одні конверти з грішми. Монети та ікони кудись зникли. «Дивно, - подумала Валентина Іванівна, - чому ж воно гроші не забрало?». Шухляди у письмовому столі були також наполовину висунуті. Значить, їх просто пограбували. Чоловік і донька заважали. А можливо, настигли, коли грабіжник саме перебував у квартирі.

У двері подзвонили. Та оскільки вони були прочинені, лікар і медсестра не стали чекати. Лікар – невисокий на зрост, окоренкуватий чоловік – швидко підійшов до Іринки, яка незворушно лежала на канапі, і коротко кинув:

- Оксана, морфін! І негайно!

Медсестра зробила укол, лікар обережно взяв дівчинку на руки і сходинками поніс униз.

За хвилину по цьому прибула оперативна група. Те, що побачив Богдан Стоколос, інспектор карного розшуку міського відділення внутрішніх справ, вразило. Труп господаря лежав посеред кімнати на килимі горілиць, під потилицею закипіла калюжа крові. Ліва рука була неприродно зігнута в суглобі й притиснута до тулуба, а її п'ять лежала в паховій ділянці. На обох руках густа кров встигла взятися шкірою. Картата сорочка волошкового кольору, застебнена на два нижніх ґудзики, прогоріла, і, щойно Стоколос доторкнувся, посыпався попіл. Обіч валялись сірники. Сержант Дяченко встиг підрахувати – сорок п'ять спалених сірників і дванадцять зовсім цілісніків

- Зверни увагу, Богдане, - Ядченко показав поглядом на сірники, - явно не професіонал.

Майка наскрізь була просякнута кров'ю. Комір і рукава й сірі в смужечку штані також були закривавлені. Стоколос помітив на грудях убитого опіки брунатного кольору. Він злегка натиснув пальцем, плями раптово зникли, буцім їх і зовсім не було, а через хвилину виступили знову. Тіло ще не встигло захолонути.

Неподалік дверей вітальні лежала закривавлена подушечка з прилиплим до неї довгим волоссям. Жмут волосся Стоколос помітив і на підлозі біля сейфа. Поряд валялась сімсотп'ятдесятиграмова пляшка і сірникові коробка. Стоколос окинув поглядом вітальню: в кутку, праворуч, неподалік вхідних дверей стояла тумбочка з відчиненими двійчастими дверцятами, на яких були помітні сліди пальців.

- Володя! –Стоколос звернувся до експерта-криміналіста, старшого лейтенанта Богатирьова, – оці сліди занеси на дактилоскопічну плівку.

Відбитки пальців Богдан помітив і на склі серванта, за яким стояли кришталеві чарочки та кухлі, своєю витонченістю пишалася порцеляна.

- А це на деякий час ми реквізуємо. – Богдан Стоколос обережно вийняв скло і повернувся до господині: - Валентино Іванівно, не хвилюйтесь, як тільки обстежимо, одразу повернемо

- Ради Бога, - Валентина Іванівна хустиною витерла червоні від сліз очі.
– Беріть, якщо потрібно заради справи.

Поряд з тумбочкою біля стіни стояв стіл, засланий чистою скатертиною, неподалік тулився стілець, на якому висів піджак господаря. На столі скраечку примостиився транзисторний приймач, довкіл валялись ампули від інсуліну. «Мабуть, небіжчик був діабетиком», - подумав Стоколос. Неподалік швацької машинки височів прочинений сейф, в замковій щілині якого стримів ключ. На сейфі стояв телевізор «Горизонт». «Певне, новенький», - відмітив про себе Богдан, бо саме такі телевізори нещодавно бачив у радіотелевізійному магазині. Уважно оглянув сейф, здається, нічого особливого. Відчинив дверцята. У чорномуму череві сейфа лежали конверти з грішми. В одному Стоколос нарахував п'ятсот карбованців, в іншому – половину.

- Валентино Іванівно, гроші ми не будемо вилучати. Вони залишаються у вас. Але доведеться виконати невеличкі формальності – написати розписку.

У сейфі Стоколос постеріг загорнуту в жіночу кофтину з блакитного штапелю мисливську сокирку. Богдан розгорнув її і на синьо-зелених та брунатних візерунках помітив плями буруватого кольору, схожі на кров. Сокирка фабричного виготовлення мала суцільнometalеву ручку. З одного боку Стоколос помітив штамп «ХЗ», з протилежного було позначено ціну – 2.50. Сумніву не було, вбивали саме нею. На ручці і на лезку засохли смуги бурувато-бурунатного кольору, схожі на плями крові. І сокирку, і кофтину Стоколос замотав у газету.

З вітальні до передпокою, а потім на кухню вела кров'яна стежка. У сусідній кімнаті, що виходила на вулицю Урицького, Стоколос чогось особливого не помітив – письмовий стіл з відчиненими дверцятами, на підлозі валялись розкидані шухляди.

- Валентино Іванівно, як ви гадаєте, на чий це совіті?

Жінка тяжко зітхнула, важко опустилась на стілець:

- Знаєте, я б не хотіла брати гріх на душу. У мене таке враження, вбивство здійснила людина, яка добре знала нашу родину, не раз була в квартирі. І щоб підняти руку? Ні, слово честі, в мою голову це аж ніяк не вкладається.

- Я розумію, як вам зараз тяжко, але, крім вас, нам ніхто не допоможе,

- Стоколос присів на канапу й кінчиком пальців доторкнувся до дріботливого

плеча. – Скажіть, хто з нумізматів приходив до вас додому?

- Багато приходило, - схлипнула жінка й краєчком хустини вимочила слози. – Саша Коверкот, Шерстюк, Бугай, Іванов. Та найчастіше Прокіп Іванович Мандзюк. Сам художник. Не раз збирався намалювати портрет Гліба Максимовича, але, щоб підняти руку... - й вона знову заголосила.

- Гаразд, Валентино Іванівно, дякую. Про нашу розмову прошу нікому не говорити. А коли у вас з'явиться додаткова інформація, телефонуйте: 7-34-49. Я буду на службі. – Богдан зиркнув на годинник. – Якщо точніше, години через дві. З вашого дозволу я зателефоную. Не заперечуватимете?

- О-о-о! Будь ласка.

- Нейрохірургічне? Стоколос з карного розшуку. Попрошу Володимира Григоровича.

- Одну хвилинку, - в мембрани пролунав м'який приємний голос.

Стоколос наслухав жалібне вищання дверей, далекі голоси, що долинали, певне, з коридору, зрештою обізвався чоловічий бас:

- Завідувач нейрохірургічним відділенням Дігтяренко слухає вас.

- Стоколос. Карний розшук. Щойно до вас привезли потерпілу Ірину Дідух. Скажіть, як її самопочуття?

- Її поклали в реанімаційне відділення. Стан дуже тяжкий. Скаржиться на болі в голові. Пульс – дев'яносто два удари на хвилину. На обличчі сім ран. У ділянці потилици, де рана, помітна пульсація мозкової тканини, шматочки мозкового детриту.

- Ви вже оперували її?

- Ми зробили термінову операцію, але ще раз підкреслюю: стан дуже тяжкий. Дівчинка перебуває в коматозному стані. Щоправда, свідомість періодично прояснюється.

- Володимире Григоровичу, між нами, Іринка житиме? Тільки чесно?..

Валентина Іванівна, звісна річ, не чула розмови, але судячи з того, як змінювався вираз обличчя Богдана Стоколоса – воно то блідло, то вкривалось червонистими плямами, то сіріло, мов сніг по весні – розуміла: з Ірою дуже погано.

- Валентино Іванівно, - Стоколос узяв її вище ліктя, - Іринка житиме. Неодмінно житиме!

V.

30 березня 1974 року. 19-та година 10 хвилин.

Колись у прадавні роки тут протікав широкий і повноводний Стрижень, що по ньому, як засвідчують історики, плавали навіть кораблі, та з часом річка поміліла, звузилась, обсипались її береги, вона заросла лозою і частину русла віддали для забудови. Старожитці розповідали: цей будинок

стоїть на місці колишнього русла Стрижня. Свого часу Стоколосу вже довелось тут бувати, коли розслідував першу в своєму житті справу про квартирну крадіжку в Акуліні Степанівні. Тоді і довідався про цю коротеньку історію. Будинок було споруджено наприкінці минулого сторіччя, і Акуліна Степанівна разом із своїм чоловіком Архипом Євменовичем викупили його якраз напередодні революції. А перед цим жили в Москві, і її чоловік-красень Архип служив візником в одного московського графа. Жили непогано, завжди була свіжа копійка, їздили за кордон, та трапилась оказія: приревнував старий граф Архипа до своєї юної вродливої дружини. Хоч Акуліна також про це здогадувалась, але вирішила за краще терпіти і про все мовчати. Граф, не довго роздумуючи, швиденько розрахував візника-залицяльника, дав чималенку суму грошей і пустив на всі чотири вітри. Архип разом з дружиною зібрали свої манатки й приїхали до Черняхівська. А в тридцять третьому їх ледь до Сибіру не вислали, як паразитів трудящого люду. Врятувало те, що Архип Євменович спорядився вивозити фекалії з міських нужників. Будинок же комісари відібрали, залишили їм на двох одну маленьку кімнатку. А в ньому напрорізували дверей, поприбудовували всіляких ґаночків і поселили ще три робітничі родини.

Піднявшись дерев'яними скрипучими сходинками, які попискували, немов немашений віз, Богдан Стоколос, не роздумуючи, натиснув на червоний ґудзик дзвінка.

-Хто там?

Стоколос не встиг відповісти, бо двері відчинилися, і ледь освітлений коридор дихнув в обличчя Богдану запахом гасу й смаженої картоплі.

- Ви до мене? – запитав високий стрункий чоловік з трохи надщербленими зубами.

- До вас. За умови, якщо ви Прокіп Іванович Мандзюк.

- Так. Я і буду Мандзюк. Вибачте, а ви в якій справі?

- Я Богдан Стоколос. Інспектор карного розшуку, - дістав з нагрудної кишені посвідчення.

Мандзюк ще кілька секунд тупцював на ногах, буцім виважував: впускати чи ні непроханого гостя.

- До того ж, маю ордер на обшук.

- Навіть так! – подивовано вигукнув Мандзюк. – В такому разі заходьте.

В однокімнатній квартирі, з єдиним віконцем, що дивилося в яблуневий сад, пахло цибулею, куриром і свіжим салом.

- Прошу до нашої кумпанії, - осміхнувся господар.

-Дякую, - мовив Стоколос і, перевівши погляд на стіну, закляк вражений.

Картини в позолочених багетах, дубових масивних рамах зачудовували художньою витонченістю й майстерністю, водночас приваблювали простотою й заземленістю. На думку Стоколоса, в цьому і полягає талант справжнього майстра. Річка, галявина в лісі, лелече гніздо на старезному

яворі, чепурні біленькі хати, немов дівчата на порі, сором'язливо виглядали з вишневого садочка. В уяві Богдана постало рідне село над Десною, хата, вкрита соломою, і старезний усохлий явір з лелечим гніздом. Десять років кулеметний клекіт цокав над обійттям, а це минулого літа раптово стих. Трапилось несподіване. Вилетів з чийогось вулика бджолиний рій і, зустрівши на своєму шляху лелече гніздо, закусав молодих лелечат. Подружжя довгими червоними дзьобами повикидали їх з гнізда, здійнялися і полетіли. Відтоді більше їх у селі ніхто і ніколи не бачив.

На столі стояла недопита пляшка. Попільничка у вигляді голови якогось дивного звіра дала прихисток цигарці, з якої сотовся сизий димок. У саморобному чудернацькому кріслі, виготовленому з кореня, сидів лисий опецькуватий чоловік у масивних окулярах. З-під скелець Богдан відчув на собі зацікавлений, з лукавою хитринкою в очах погляд.

- Я перепрошую, а ви хто будете? – звернувся до незнайомця Стоколос.

- Я Бугай Орест Володимирович, доцент педагогічного інституту. З Прокопом Івановичем ми давні друзі. Якщо бажаєте, сідайте до нашого столу. Чарочка і вам знайдеться.

- Дякую. Зараз не час. До речі, не заперечуєте, якщо ми вас візьмемо в поняті?

- Воля ваша, - доцент запахав козацькою люлькою.

Стоколос сів супроти Мандзюка, вийняв з теки бланк.

- Вибачте, а що трапилось? – поцікавився Мандзюк.

- Вбивство, дорогенький, вбивство, - відповів Стоколос і знову спрямував погляд на Мандзюка, - ви в якому році народились?

- Тридцять шостому.

- Місце народження?

- Столине Менського району. У п'ятдесят четвертому закінчив восьмирічку, працював у колгоспі, якщо це потрібно, - мовив Мандзюк.

- Потрібно, Прокопе Івановичу. В армії служили?

- Так. З жовтня п'ятдесят п'ятого і по листопад п'ятдесят восьмого служив в авіації.

- Що робили після служби?

- Вступив на навчання до Іванівського художньо-педагогічного училища, яке і закінчив у 1963 році.

- Після навчання повернулися додому?

- Ні. Залишився в Іваново. Працював художником-декоратором в обласному драмтеатрі. Потім на заводі чесальних машин малярем.

- У Черняхівськ давно прибули?

- В червні шістдесят п'ятого.

- Де зараз працюєте?

- У художньо-виробничих майстернях.

- Ви одружені?

- Так. З 23 лютого сімдесятого. Якраз на День Радянської Армії вступив у шлюб з Галиною Паніною.
- Це ваш перший шлюб?
- Ні. Другий! В Іваново я був одружений на Ельвірі Востриковій, з якою прожив п'ять років.
- Діти є?
- Дочка Таня.
- Коли і за яких обставин ви познайомились з Дідухом?
- Це було, здається, років з дев'ять тому. Так. У шістдесят п'ятому. Я вперше побачив його у книжковому магазині по вулиці Попудренка. Гліба Максимовича цікавили книги з нумізматики, боністики. Мене ж захоплювала букіністична література.
- Вам доводилося бувати в нього?
- Доводилося. І не раз. Чудово знаю його дружину Валентину Іванівну, доньку Ірину.
- Що ще можете додати?
- Та що я скажу? Гліб Максимович має вищу освіту, викладає в технікумі. Який з нього викладач судити не мені. А те, що любив чарочку, приховувати не буду, а тепер, наскільки мені відомо, уже років чотири і в рот не бере.
- Коли ви були в нього вістяннє?
- Минулого четверга. Крім Гліба Максимовича, вдома були дружина і донька.
- Що ви скажете про його колекцію?
- О-о-о! Колекція чудова! Гліб Максимович навіть показував мені золоті монети. Їх він показує лише тим, кого добре знає і кому довіряє.
- А де тримав монети, знаєте?
- Прості монети у тумбочці письмового столу, в шухлядах, а ось золоті, не знаю. Швидше за все, в сейфи.
- З ким з колекціонерів Дідух підтримував дружні стосунки?
- Крім мене, я думаю, серед довірених були Сорокопуд, Іванов, Шерстюк, Коверкот.
- Як ви сьогодні провели день?
- Це має якесь відношення до справи?
- Так, Мандзюк, має. І ваш обов'язок відповісти. До того ж, чесно і справедливо.
- А я що, відповідаю нечесно? – обурився Прокіп Іванович.
- Облишмо, Мандзюк. Відповідайте. Отже, де ви були сьогодні?
- Зранку пішов на роботу. Потім відпросився в начальства – треба було відвести матері дрова. Вона в мене в селі живе.
- Де? В Стольному?
- Так. Виїхали з Черняхівська десь по полудні.
- Як прізвище водія?

- Звати Микола. Він з наших майстерень. А ось прізвища не пам'ятаю. Приїхали в Стольне на початку четвертої. Прямо посеред вулиці машина застрягла в багні, і мені довелося шукати трактор. М-да, я ще не сказав, зі мною їхала дружина. Як це часто буває в жінок, у неї не витримали нерви – ні з того ні з цього затіяла сварку, наговорила матері грубошів, мовляв, моеї тут і ноги більше не буде. Крім цього, благовірна ще на дорогу і вдарила мене, подряпала обличчя і руки. Ось подивіться, - Мандзюк простягнув руки, і Богдан помітив червоні подряпини.

На обличчі також червонілися кров'яні смужки.

- А ви чим їй відповіли?

- А чим, - усміхнувся Мандзюк, - я в боргу також не залишився.

- Додому поверталися разом?

- Нарізно. Я автомашиною, вона – автобусом.

Через деякий час Богдан Стоколос зустрівся з Галиною Паніною і водієм Миколою Куриленком. Вони одноголосно досвідчили мовлене Прокопом Івановичем. Отже, версія щодо вбивства Дідуха Мандзюком відпадала.

Коли Стоколос зайшов до свого маленького обшарпаного кабінету, встоянутишу розпоров деренчливий телефонний дзвінок.

- Старший інспектор карного розшуку Стоколос...

- Це Дідух Валентина Іванівна. Нічого, що так пізно?

- Про що мова, Валентино Іванівна! До того ж, ми домовлялись.

- На мій погляд, для вас є цікава інформація. Щойно я знайшла записник Гліба Максимовича з адресами нумізматів. Уявляєте, там аж 300 адрес колекціонерів. І не тільки Черняхівська. Майже з усього Радянського Союзу. З яких тільки республік немає: Росія, Узбекистан, Естонія, Туркменія, Білорусія, Таджикистан. І двадцять п'ять адрес черняхівців.

Стоколос, як стояв, так і прикипів черевиками до підлоги, буцім ступив на щойно заасфальтований тротуар. Ну й діла, брат! А що, коли вбивця з Ташкента, Мінська, Душанбе чи Таллінна? Шукайте вітра в полі.

- Дякую, Валентино Іванівно. Буду хвилин через десять. Ви ще не збираєтесь відпочивати?

- Та що ви! Який тут сон, - тяжко зітхнула. – Тільки-но Гліба Максимовича до моргу забрали. Галина Дмитрівна обіцяла зайти. Одній сумно і страшно.

VI.

30 березня 1974 року. 19-та година 15 хвилин.

- Сину, ти вже повернувся?

- Як бачиш, мамо, - коротко кинув Сашко і шмигнув до своєї кімнати. – не заходить сюди, я переодягнусь.

Монети поділив на частини. Одну поклав до червоної пластмасової

коробки, другу – до скляної банки, третю висипав у поліетиленовий пакет. Літрову банку з монетами заховав за годинником, що стояв на шафі, відраховував перші хвилини Сашкової трагедії.

Поночіло. Коверкот дістав з-під ліжка маленьку лопаточку, якою ще в дитинстві бавився в пісочку під грибком на подвір'ї, поклав до валізи коробку і поліетиленовий пакет.

- Ти куди, сину? – не відриваючи погляду від телевізора, запитав батько.
- Сьогодні ж знову наші з шведами.
- Знаю, тату. І цього разу в Гетеборзі?
- Е-е-е, ні! В самісінському Стокгольмі. На знаменитому «Юханнесхофі».
- Тільки що там цікавого? Знову наб'ють, як дітлахів.
- Не кажи. Можливо і наб'ють, та вже не з таким рахунком, - батько скинув окуляри і подивився на Сашка.

Його думку перехопила мати:

- Сашуню, а ти, бува, не захворів?
- Голова тріщить, неначе розвалюється. Піду трішки подихаю свіжим повітрям.
- Вірю, сину. У мене в самої й досі не перестала.
- Тільки не забудь кашкет зодягти, - кинув навздогін батько. – Вечори ще морозяні.

Подолавши певну відстань, Коверкот дістався садиби Полуботка, мовчки окинув поглядом архітектурно-просторовий комплекс, в якому ще на початку вісімнадцятого століття побував сам цар Петро I. І хтось, можливо, ось саме цим шляхом двісті шістдесят років тому і простував сягністими кроками самодержець усієї Русі, а ось тепер іде він, Сашко Коверкот. Від почуття удаваної вищості приємна тепла хвиля розплivalася в грудях, і Сашко почав заспокоюватись, відтинаючи з пам'яті ту мить, як страхітній сон.

Спустився у виярок. Понад Стрижнем, який встиг наповнитись талими водами, пішов у бік Красного мосту. Поліетиленовий пакет поклав у нішу, порожній альбом і торбинку, в який зберігались монети, пожбурив у кущі. Коробку з монетами і чарочками закопав неподалік під кущем.

...Звістка про нечуване жорстоке вбивство блискавкою облетіла все місто. Про нього говорили скрізь: в автобусах і тролейбусах, на вулицях і в магазинах, скверах і кінотеатрах, ринках і поліклініках.

Начальник обласного управління внутрішніх справ полковник Горносталь, який цього дня перебував у відрядженні в найвіддаленішому районі області, терміново повернувся до Черняхівська. А через кілька хвилин у кабінеті вже був начальник міського відділу Арсірій та інспектор карного розшуку Стоколос. Богдан стисло доповів про трагедію і розповів, як іде слідство.

- Щойно мені зателефонувала дружина покійного Валентина Іванівна, - Стоколос вийняв з портфеля записничок у потертій шкіряній обкладинці. –

У ньому зібрано триста адрес колекціонерів не лише нашого міста, а й з багатьох республік Радянського Союзу, з якими Дідух підтримував ділові стосунки. Тільки з самого Черняхівська двадцять п'ять адрес. Я пропоную всіх їх викликати до відділення міліції.

У кабінеті на якусь мить запанувала мовчанка.

- Чекайте, а ми цим самим їх не злякаємо? Можливо, серед запрощених сидітиме і вбивця, - першим висловив свою думку Арсірій.

- І я про це думаю, - додав Горносталь, - але гадаю, не злякаємо. Вбивці не уникнути правосуддя!

Невдовзі до кабінету начальника міського відділення внутрішніх справ капітана Арсірія почали прибувати перші колекціонери. Одні заходили несміливо, з страхом, інші – з гнівом і обуренням, бажанням допомогти виявити і впіймати вбивцю.

- Дозвольте? – мовив низькорослий опецькуватий чоловік і плямкнув товстими губами з родимкою на брові.

- Заходьте! – владно сказав Стоколос і додав: - Це, як ваше прізвище?

- Іванов я, Сергій Михайлович.

- Сідайте, Сергію Михайловичу, - Стоколос перебіг очима список, - Шерстюк прийшов, Сорокопуд також, Мандзюка допитували, з Бугаєм разомовляв, Фоменко є. Галочки не було тільки проти прізвища Коверкота.

- Дозвольте, я зателефоную.

- Будь-ласка, Богдане. І скажи, нехай не затримується, - Арсірій підсунув Стоколосу телефонний апарат.

Богдан набрав на диску п'ятизначне число і наслухав бадьорий голос:

- Квартира Коверкота.

- Доброго вечора. Вибачте, ви Олександр Коверкот?

- Ні, я Коверкот-старший. Євген Данилович, - уточнив той самий бадьорий голос. - А Саші саме немає вдома. У нього голова розболілась, десь пішов до Стрижня подихати свіжим повітрям. Вибачте, а ви звідки будете?

- З карного розшуку. Інспектор Богдан Стоколос.

Богданові здалося, що Євген Данилович з несподіванки прикусив кінчик язика. Він на якусь мить замовк, потім запитав:

- Щось трапилось?

Богдан збирався відповісти, але Євген Данилович сам відповів на це запитання:

- Певне, розшукуєте вбивцю нумізмата. Чув-чув, по радіо передавали. І ви тільки подумайте: є ж на білому світі такі люди! На що їх тільки земля родить!

- Якщо появиться Олександр, - продовживав Стоколос, - нехай зайде до начальника міського управління внутрішніх справ капітана Арсірія.

- Гаразд. Я передам. Неодмінно передам.

Сашко повернувся додому, коли на екрані палахкотіли гарячі хокейні баталії.

«Шайба у Цыганкова, вот он проходит по левому краю, пас – Шадрину, последний переадресовывает Мальцеву, Мальцев выходит один на один с вратарем «Тре крунур», удар и... - мимо. Жаль. Советские хоккеисты потеряли стопроцентную возможность провести очередную шайбу в ворота соперников», - эмоциональный, збуджений голос Миколи Озерова долинав з телекрана.

- Ти, сину, багато втратив, - підводячись з крісла, вигукнув батько. – Такого поєдинку я давненько не бачив.

- Наші б'ють?

- Та куди там наші?! Нічия. По одній тільки й закинули. Щоправда, наші весь час мали ініціативу, зробили по воротах сорок два кидки, шведи – вдвічі менше, а вигравати ніяк не вдається.

- Не переживай, тату, матч же товариський, - Сашко заспокоював батька.

– На чемпіонаті світу ми ще їм покажемо.

- Батьку, ти сказав Саші, що його викликають у міліцію?

Олександр був у своїй кімнаті і не чув материних слів.

- М-да, Саша, дзвонили з міського управління. Там збирають всіх колекціонерів. Ти чув: вбили нумізмата. Це ж треба! Я б цього вбивцю власними руками задушив.

Коверкот нараз зблід, руки затремтіли, буцім доторкнулись гарячого, але батько, захоплений перипетіями на хокейному майданчику, цього нічого не помітив.

«Спокійно! – наказав сам собі Коверкот-молодший. – Головне – не хвилюватись. Мабуть, треба вmitися холодною водою. Вона знімає напругу».

- Гаразд, тату, я йду. Ось лише помилю руки.

Через деякий час він уже відчинив двері начальника міського управління.

- Дозвольте?

- А ось і Коверкот, - Стоколос повернувся на обережний голос. – Проходь, Олександре, ми тебе чекаємо.

- Ти, певне, знаєш, що вбито нумізмата Гліба Максимовича Дідуха. – Арсірій на якусь мить замовк, секретарка поклала на стіл телефонограми.

– Отже, ми запросили всіх колекціонерів, і тебе разом з ними, щоб ви допомогли відшукати вбивцю. У тебе ні на кого немає підозри?

- А звідкіля я знаю? – Коверкот нервово крутив у руках жовтий кашкет, і це не заховалося від пильного погляду Стоколоса. – Сьогодні вранці я зателефонував Глібу Максимовичу і попрохав оцінити моє останнє придбання, на що він сказав приблизно так: «Саша, якщо можна, приходь завтра. Я з хвилини на хвилину чекаю гостя з Ташкента. Він має привезти монети мало не епохи самого Тамерлана».

Погортавши записник, Арсірій зупинив свій погляд на адресі, що притулилась наприкінці сторінки:

- Узбецька РСР, місто Ташкент, вулиця Алішера Навої, 129/95, Хамід Ібрагімов.

Арсірій навіщось перегорнув кілька сторінок записника і взяв до рук телефонограми. – Горлукович з Мінська – в лікарні, Бінкаускас з Вільнюса відбув у туристичну поїздку за кордон, Парфьонов виїхав з Свердловська, але куди – невідомо.

Через деякий час увійшла секретарка і поклала перед Арсірієм пачку нових телефонограм. Рига, Наманган, Кишинів, Рибінськ... Не виїжджав, був вдома, в санаторії, на роботі.

- А ось і твій ташкентець, - перебіг поглядом відстукане телеграфом і пильно подивився в куток, де тихо, як мишена, сидів Коверкот. – Сьогодні ти сміливо міг іти до Дідуха. Можливо б, і попередив вбивство. Не приїжджав у Черняхівськ Ібрагімов, потрапив до автомобільної катастрофи, лежить у реанімаційному відділенні.

Коверкот повернувся додому пізньою ночі. Уже не було тролейбусів, скористатись послугами міліцейської машини він відмовився і шлях до подвір'я подолав пішки. Став під холодний душ, витерся волохатим рушником. Ні на читання, ні на перегляд монет у Коверкота не було більше сил. Вимкнув світло і заплющив очі. Однак заснути не міг. Перекидався з боку на бік. То йому здавалось, що подушка занадто низька, і він раз по раз підпушував її, то вкривався ковдрою з головою, але нараз його проймав піт і він мало не весь розкривався. В уяві, ніби в молочному тумані, плинув архітектурно-просторовий комплекс, баня Михайлівської церкви.

З величчина випадку чи щасливого збігу обставин Коверкоту випало жити неподалік від маєтку колишнього українського гетьмана Павла Полуботка. Сашко невимовно пишався цим, перечитав усе, що було в обласній бібліотеці. Йому імпонувала ця непересічна, яскрава постать, яка боролася за незалежність від російського царя гетьманську державу. Ці чутки просочились до Петра і, звісна річ, не сподобалися російському самодержцю, і той викликав українського гетьмана на аудієнцію. Не поїхати Полуботок не міг, хоч підсвідомо здогадувався: ця поїздка може бути останньою в його житті. А ще Сашко в одному з історичних джерел натрапив на статтю, в якій розповідалось, неначе б перед від'їздом Полуботок відіслав до Англійського банку бочку із золотом.

Заснув Коверкот лише під ранок. Йому насnilося, що він перебуває на берегах туманного Альбіону, в самісінському центрі Лондона, і королева Англії йому, Сашкові Коверкоту, нащадкові українського гетьмана, вручає такий омріянний і жаданий скарб. Коверкот стоїть у сяйві юпітерів, направо і наліво роздає усмішки. Ще мить – міне хвилина урочистостей, і до нього зусібіч кинуться кореспонденти міжнародних інформаційних агентств, аби

взяти інтер'ю і повідомити світові про володаря неоціненого багатства. Сашко усміхається, радо помахує задовгими руками. Але що це? Розплющає очі і нараз відчуває, як в обличчя б'є світло. Наслухає легенький поштовх у бік і стривожений мамин голос:

- Вставай, сину. До тебе прийшли. З міліції.

VII.

31 березня 1974 року. 48 хвилин на першу.

Богдан стиха прочинив двері кімнати. За столом, згорбившись, сидів його сусід по гуртожитку, екстрасенс і ясновидець Дмитро Іудович, і щось ретельно підраховував.

- Це ви, Богдане? – не підводячи голови, запитав він.
- Я, Дмитре Іудовичу. Я обережно, щоб вам не заважати.
- Ради Бога, Богдане. Чому так пізно? Ви вже мені вибачайте за такий стиль життя.
- Не хвилюйтеся, за день так набігаєшся, сплю, немов убитий.

Стоколос і тому був радий: коли прибув до Черняхівська, начальство допомогло з гуртожитком. Не треба було з висолопленим язиком шукати по місту прокляту квартиру. Його влаштували в гуртожиток тресту «Черняхівськпромбуд». Дмитро Іудович, колишній слюсар, вічний парубок, людина складної долі – двічі сидів в ув'язненні, на старість захопився екстрасенсорикою. Він був середній на зріст, під кирпатим носом звисали загостреними клиночками вуса. Вже наступного дня, ледь встигли познайомитись, Дмитро Іудович завітав до кабінету Стоколоса: «Ану давайте обстежимо, на чому ви тут сидите».

«Спостерігайся, голубе, біопатогенних зон. Я б вам радив стіл пересунути ось сюди, близче до вікна».

Стоколос зміркував: воно то, звичайно, можна, але тоді, щоб зателефонувати чи відповісти абоненту, потрібно щоразу підводитися.

«У такому разі під стіл покладіть каштанів чи листя папороті. Бачили, росте на Кордівці? Можна покласти свинцеву або алюмінієву фольгу, кварцовий пісок або звичайнісіньку цеглу».

Грунтуючись на годині, дневі і року Богданового народження, доморослий астролог підрахував, що той у «повному зdrавії» доживе до сімдесяти трьох років, потім захворіє. А коли переборе недуг, то й ще житиме. «Ваші б слова та до Бога», – мовив тоді Стоколос.

Роздягаючись, він ненароком зачепив мідний дріт, на якому утримувались магніти. В такий спосіб Дмитро Іудович оздоровляв у кімнаті повітря.

- Ой, вибачте, будь ласка, я ненароком! – Богдан намагався рукою

притримати дротинки, що раптово розхиталися.

- Не хвилюйтесь, Богдане, вони у мене міцно прикріплені, семибалльний землетрус і той витримають.

- А чого так пізно? Чули про вбивство над «Урожаєм»?

- «Мокруха», значить. Чув-чув. Як за хлібом ходив. Казали, по радіо передавали.

- Відпрацьовували версію про вбивство. Збиралі всіх нумізматів Черняхівська – і даремно, - щиро зізнався Стоколос.

- А ось цього і не слід було робити, - Дмитро Іудович знову моргнув острішкуватими бровами, - я сам над цім цілій вечір думав. Повір мені, старому дурневі, який дванадцять років провів по таборах і в'язницях. На правах професійного тюремника скажу: вбивця – не заїжджий гастролер, а наш, черняхівський, до того ж, малодосвідчений. Людина не те, що похилого віку, а навіть середніх літ на це не піде. Швидше за все, це зробив хтось з найближчого оточення, хто був вхожий до оселі потерпілого. Ось така моя версія. І, думаю, абсолютно правильна.

VIII.

31 березня 1974 року. 7-а година 04 хвилини.

Робочий день Богдана Стоколоса розпочався із знайомства з матеріалами дактилоскопічної експертизи.

Виявилось, слід пальця руки на дактилоскопічній плівці за номером один і слід на стінці серванта залишила вказівним пальцем правої руки і безіменним пальцем лівої Валентина Іванівна. Два сліди на склі серванта залишив вказівним і середнім пальцем Гліб Максимович.

- Ось так. Шкода, шкода..., - мугикав під ніс Богдан.

Особливу зацікавленість викликали сліди, залишені і не Глібом Максимовичем і не Валентиною Іванівною. Ким – належало ще розгадати.

Богдан вирішив назначити додаткову дактилоскопічну експертизу, в основу якої мало лягти одне: чи не належать ці сліди Сорокопуду, Іванцову, Шерстюку і Коверкоту?

Цієї міті на столі Богдана різким телефонним дзвінком обізвався апарат, закиданий паперами. Стоколос швидким поруком розгріб папери, взяв телефонну трубку.

- Доброго ранку, Богдане! Доповідає старший сержант Ядченко.

- Слухаю, товариш старший сержант! – в унісон весело відгукнувся Стоколос і вже дещо на пониженному рівні стривоженим голосом запитав:

- Щось трапилось?

- Не хвилюйтесь, Богдане. Все в порядку. Чергування пройшло нормальним. Стан здоров'я Ірини задовільний.

Коли Ірину Дідух поклали до лікарні, встановили цілодобове чергування. Із злочинцем рахувались. Мало того, він міг дістатись і лікарні.

- Гаразд, Ядченко. Щиро дякую. Ти звідки дзвониш?

- З кабінету завідуючого.

- Дігтяренко там?

- Поряд зі мною. Дати трубочку?

- Так.

- Слухаю, Богдане, - у трубці пролунав знайомий голос.

- Доброго ранку, Володимире Григоровичу! Нас цікавить одне: стан здоров'я потерпілої.

- Можу, Богдане, вас порадувати. Стан здоров'я попішустяся. Операція, яка тривала чотири години, закінчилася добре. Свідомість прояснюється. Хвилюється і дуже часто повторює одне й те саме: «Боюся дяді Саші. А він тут мене не дістане?» Ми всі її заспокоюємо. І, схоже, нам вдалося це зробити. Артеріальний тиск – в нормі. Сто двадцять на вісімдесят.

- Володимире Григоровичу, нам треба негайно поговорити з Ірою. Буквально дві-три хвилини. Ви дозволите?

- Приїжджайте. Але не більше двох хвилин.

Богдан поклав до теки фотознімки, рвучко підвівся, але в цю мить двері вкрадливо прочинились.

- Дозвольте? – ще з порогу хриплим голосом почав Мандзюк – Слово честі, всю ніч не спав. Так мене вразила смерть Дідуха. Скажіть по совісті, ви гадали, що ніби я його вбив?

- Ну, як я міг подумати про культурну, освічену, інтелігентну людину? – усміхнувся Стоколос.

- Даруйте, але мені так здалось.

- Ви, можливо, хотіли щось доповнити?

- Так. Хочу сказати, що я справді дуже знатав покійного і мав з ним нормальні стосунки, хотів навіть намалювати його портрет. Я й сам трішки захоплювався нумізматикою. Свого часу подарував Глібу Максимовичу срібного карбованця, якщо не зраджує пам'ять, 1859 року карбування. Ви хотіли знати мою думку щодо колекції. Так, колекція справді багаточленена. Особливо багато монет вісімнадцятого століття. І серед інших я б назвав карбованець з колонкою на Бородінському полі, карбованець на Двірцевій площі, карбованець тангутський. Та це не головне! Найціннішими у Дідуха були російські коронаційні карбованці Олександра III і Миколи II, карбованець на честь трьохсотріччя будинку Романових. А яка багата колекція німецьких монет! Монетам Веймарської Республіки і ціни немає.

- Дякую, Мандзюк. Отак би і учора розповідали.

- Якщо чесно, я не зміг второпати, в чому річ. Це вже пізніше про вбивство довідався.

- Скажіть, а крім монет, вам щось запам'яталось у зібранні Дідуха?

- Ну, звичайно! У нього були три російські іконки з емаллю, прямокутні ізображенням «святої Варвари» і «Багатофігурна композиція». А ще Гліб Максимович страшенно пишався своїм кишеневиковим годинником. На нього частенько позирає, коли допізна засиджувались. З срібла ще були три цукорниці, чарочки. Все це стояло в серванті. Невже і це зникло?

- Зникло, Мандзюк, зникло. Ви не пригадаєте, які монети зберігались у сейфі?

- О-о-о! Я не так вихований! Сейф – це святая святих, і навіть зазирати туди просто нетактовно.

- І останнє, Мандзюк. Скажіть, ви б могли впізнати всі коштовності, викрадені в Дідуха?

- В принципі так. Все те, що бачив у Гліба Максимовича, я впізнавби неодмінно.

- Гаразд. Дякую! – Богдан Стоколос міцно потиснув на прощання руку. – Гадаю, якщо буде потрібно, ви прийдете на допомогу.

- З дорогою душою.

Коли Стоколос переступив поріг обласної лікарні, в ніс шибонув важкий специфічний запах, настоящий на медикаментах і брудних бинтах. Він так нагадав Богданові запах на вівцефермі, що линув слідом за ним ще здалекої дитячої пори. Якось у десятирічному віці Богданко тяжко захворів. На що він уже банував, ніхто достеменно не знає, бо жив у глухому селі, в якому був лише один фельдшер. По лікарнях тоді було не заведено возитися. Захворів – і як Бог дастъ. Одного на той світ забере, іншого, гляди, через місяць відпустить. Хворів Богданко не тиждень і не два, пропустив багато уроків в школі, відстав від своїх однокласників. Важко сказати, чим би все це закінчилось, якби не сільська знахарка, котра порадила Богдановій мамі повести хлопця на вівцеферму, аби хвилин з тридцять подихав отим повітрям. Так і зробили. Як почало смеркати, взяла Богдана за руку і, щоб менше бачило, повела городами на царину. Постояв Богдан, подихав там повітрям і на ранок попрохав їсти. Сам, без нагадування, сів до столу обідати. Через день-два на жовтому хворобливому личку з'явився рум'янець. А через тиждень і до школи пішов.

До палати Богдан Стоколос зайшов у супроводі завідуючого нейрохірургічним відділенням Дігтяренка. Перше, що він побачив, була забинтована голова Іри, лише великий стомлені очі ясніли блакиттю. Біля тумбочки на білому стільчику сидів сержант Ядченко і переглядав старий общимульганий номер «Советского спорта».

- Не бейся, Іринко, це свої. – Дігтяренко поправив ковдру. – Ну, як тобі, трішки полегшало?

Дівчинка мовчки моргнула повіками.

- Ось і гаразд. В даному разі час – найкращий спільник. Мине два-три тижні, і ти вийдеш з лікарні цілком здорововою.

В очах дитини Богдан помітив радісний усміх.

- Іринко! – Стоколос сів на табуретку. – Ми розшукуємо того виродка, який завдав тобі стільки горя. Прошу тебе: якщо ти нас чуєш і все розумієш, дай нам знати повіками.

Дівчинка у відповідь охоче виконала прохання.

- Добре. А зараз я покажу тобі фотознімки. Багато фотознімків. Якщо на них упізнаєш вбивцю, відповіси нам.

Іра знову у відповідь кліпнула повіками. Богдан Стоколос відкрив теку і вийняв фотознімок. Широке, випещене обличчя зі шрамом на лівій щоці. На вузьке чоло воронячим крилом впало чорняве волосся. Широкий, мов бульба, ніс знизу підpirали козацькі вуса.

Стоколос пильно вдивляється в обличчя Іринки – жодного поруху. І знову фотознімки. Ось уже залишився один. Останній! Якщо на нього не зреагує Ірина, тоді все – показувати більше нічого. Обличчя вузьке, довгасте, такі ж довгасті бурці, що звисли донизу двома темнавими патьоками, шпичастий ніс, чорні очі.

Іра злегенька кліпнула повіками і ледь чутно прошепотіла: «Боюсь дяді Саші».

Дядею Сашею був не хто, як Олександр Коверкот, студент першого курсу історичного факультету Черняхівського педагогічного інституту ім. Т.Г.Шевченка.

IX.

31 березня 1974 року. 7-ма година 55 хвилин.

Богдан Стоколос одразу зателефонував старшому раднику юстиції прокурору Черняхівська Корбачову.

- Веніамін Броніславович? Це Стоколос. Є гарантія на всі сто відсотків – ім'я вбивці названо. Зараз буду у вас.

Переступивши поріг кабінету прокурора, Стоколос повідомив, що потерпіла Ірина Дідух на фотознімку відзначила людину, яка заходила до них того лиховинного дня, вбила батька і тяжко поранила її.

- Богдане, це дуже серйозно. Ірина не могла помилитись? Вона в нормальному стані?

- Веніаміне Броніславовичу, в тім і річ, що Ірина почуває себе нормально.

Прокурор ще якусь долю секунди ніби виважував, зрештою мовив:

- Гаразд, Богдане. Я довіряю вам. Я підписую ордер на обшук і арешт.

Квартира Коверкотів містилась на четвертому поверсі панельного п'ятиповерхового будинку, який належав до розряду «хрущовок». За часів урядування цієї непересічної суперечливої політичної постаті, в якій, на думку багатьох, уживалось щонайменше дві людини, по всій країні було

набудовано сотні таких п'ятиповерхівок, дякуючи яким мільйони родин отримали, коли не комфортабельні, то цілком пристойні житла. Одну з таких квартир було надано і родині доцента Черняхівського педінституту Коверкотові-старшому.

Та, перш ніж натиснути дзвоник, Стоколос з членами опергрупи вирішив зйти до сусідів. Їхня думка для Богдана мала важливе значення. У квартирі під числом 43 мешкала вихователька дитсадка Світлана Георгіївна Чистякова з сином-підлітком. До того ж, Стоколос мав намір взяти її в поняті.

Богдану пощастило, Світлана Георгіївна цього дня працювала в другу зміну і охоче погодилася відповісти на всі запитання. Струнка, граційна постава, легка хода. З-під халатика виглядали прямі коліна. На гордо піднятій голові – Світлана Георгіївна знала собі ціну – сиділа копичка красивого волосся. Все це надавало їй чарівного вигляду. Однак обставини вимагали оперативних дій – милуватись було ніколи.

- Чекайте, я вас зараз чаєм пригощу, - долинув з кухні м'який мелодійний голос. – Не індійським, звичайно, і не цейлонським. Своїм, домашнім. Я його заварила на травах.

Невзабарі на журнальному столику красувався старовинний, начищений до бліску самовар.

- Як у старі добре часи, - помішуючи ложечкою густу брунатну рідину, мовив член опергрупи, інженер із спецтехніки, лейтенант міліції Ткачов.

- Точнісінько такий у нашої бабусі був, - додав понятій Баклаженко. – О, незабутні чаювання! Печиво, тістечка. І ніяких тобі сто грамів. Всім солодко і смачно. Всі раді і всім приємно.

- І все ж мені цікаво знати: з якою місією ви завітали? – делікатно поцікавилася Чистякова, подаючи на стіл власноручно спечені тістечка.

- Світлано Георгіївно, - озвався Стоколос. – Зараз ми підемо до ваших сусідів, Коверкотів. Скажіть, які стосунки у вас з ними і, взагалі, яка ваша думка про цю родину?

- Знаєте, ми живемо по сусідству вже, мабуть, років з... - Світлана Георгіївна на якусь частку секунди задумалась і додала: - років з сім. Правда ж, Ігоре?

- Так, мамо, сім років. Поселились вони в жовтні шістдесят сьомого, - засвідчив син-підліток. – Я тоді до третього класу ходив.

- Саша від тебе набагато старший? – Стоколос звернувся до Ігоря.

- На три роки.

- Скажу вам відверто: скільки живемо поряд, а між нами - нічого спільногого, - провадила далі Світлана Георгіївна. – Я до них не ходжу і вони до мене також. Єдине, при зустрічі привітаемось на сходах. Про їхнього сина також нічого не скажу – ні хорошого, ні поганого. Правда, років шість тому палицею підбив око моєму Ігорку. Так, сину?

- Я ходив до четвертого класу, - з енциклопедичною точністю мовив

Ігорьок.

- Ви про це говорили з Сашиним батьком?

- Я поскаржилася Євгену Даниловичу.

- І яка була його реакція?

- А ніякісінка. Аж здивувалась тоді: оце, думаю, педагог. Я сама за фахом вихователька. І в нашому дитсадку, боронь Боже, щоб хтось з дітей побився. Неодмінно покараємо. В іншому разі проведемо виховну роботу. Ну, а тут..., - Світлана Георгіївна обурено посміхнулась, - ніякісінкої.

- Після цього випадку Саша вашого сина не ображав?

- Ні, але якби це повторилося, до батька я б уже не звернулась. Ще тоді зрозуміла: все це марна річ. І зробила для себе однозначний висновок – батьки вихованням єдиного сина абсолютно не займаються.

- Ігорьок, - Стоколос звернувся до підлітка, - тобі вчора не доводилося бачити Коверкота? Скажімо, в другій половині дня чи десь так надвечір?

- Учора після обіду разом з Костею Голобородовим ми дивилися телік. Десять приблизно о пів на четверту зателефонував Серъожа Крутиков і запитав, чи піду я в Палац піонерів. Я охоче погодився – там саме йшов огляд художньої самодіяльності.

- До котрої години ви пробули в Палаці?

- Огляд закінчився десь на початку сьомої.

- Потім ви розійшлися?

- Навпаки. Всі втрьох прийшли до нашого двору. Хвилин через п'ять бачимо, йде Коверкот.

- Звідкіля він ішов?

- З боку спортивної школи.

«Значить, йшов від Дідуха», - подумав Стоколос і запитав: - А в що був зодягнений?

- Зодягнений в що? Джинси, болоньєва куртка темно-синього кольору, на голові жовтий кашкет. У лівій руці, ні, даруйте в правій, ніс валізу. Коли Саша повернувся до нашого подвір'я, Костя Голобородов сказав: «Зараз я його наздожену». І побіг за Коверкотом. Однак той, на подив Кості, махнув рукою, пришивши крок і, не озираючись, пішов до під'їзду.

Тепер Стоколос анітрошечки не сумнівався: вбивство Дідуха – справа рук Коверкота. Але потрібні факти. Точні, виважені, які б не підлягали оскарженню. Йому належало виконати велику і копітку роботу.

X.

31 березня 1974 року. 8-ма година 35 хвилин.

Оббиті чорним дерматином вхідні двері відчинила середня на зріст жінка з сивиною на скронях. На шиї ліворуч жовтою плямою прихистилася

родимка. Припухлі повіки оточували зморшки. Господиня була зодягнена у вельветовий халат. На лівому плечі лежав один кінець рушника, іншим вона витирала тарілку. На вигляд їй уже було десь за п'ятдесят п'ять.

- Доброго ранку! Карний розшук! – Богдан Стоколос показав посвідчення.
– Дозвольте?!

Ольга Сергіївна, побачивши за плечима Стоколоса гурт людей, буцім шукаючи порятунку в чоловіка, закричала мало не на всю квартиру:

- Женя! Ти чуєш? У нас карний розшук! Такого ще не було.

З ледь прочинених вузьких дверей, в одній майці і зовсім лисий, важкою незgrabною ходою вийшов трохи згорблений чоловік, на грудях якого сріблились сиві волосинки. Кругла голова відсвічувалась у променях лампочки і нагадувала Богданові велике достигле яблуко.

Всі викладачі інституту, відколи й знали Євгена Даниловича, пам'ятали тільки його лисину. Ніхто ніколи не бачив у нього буйної чуприни, неначе її ніколи й не було. У вузьких колах про Євгена Даниловича ходила доволі смішна легенда. Буцім мав в Італії багатого родича. Якось зібрав трохи грошенят і поїхав погостювати. А в того родича був знайомий лікар, котрий взявся вживити волосся. Повернувшись Євген Данилович до Черняхівська, звісно, не з буйною кущтророю, однак з волоссям, хоч і ріденьким. Колеги не приховували подиву: дивина та й тільки. Хтось порадив це неодмінно відзначити. І треба ж було такому трапитись: Євген Данилович трішки перебрав і потрапив до медвітверезника. А там у хлопців руки аж горять – взяли та й поголили. І стала голова Євгена Даниловича, як мідний казанок. На ранок ледь не плакав, але втраченого не повернути.

- Ви до мене? – Євген Данилович ступив крок навстріч Стоколосу.

- Нас цікавить Олександр Євгенович Коверкот.

- В такому разі вам доведеться трохи зачекати. Саша ще спить.

- Даруйте, але семеро одного не ждуть! – коротко відрубав Стоколос. – Будіть! І негайно!

Чекати довелося недовго. Зі спальні з розпухлими очима вийшов Сашко:

- Доброго ранку! Чим радий служити?

- Ти підозрюєшся у бівстві нумізмата Гліба Максимовича Дідуха. Ось ордер на обшук, - показав Богдан і прочинив вхідні двері: - Товариші, заходьте!

До квартири зайшли лейтенант міліції Ткачов, старший сержант Ядченко і поняті Баклаженко, Чистякова і Мандзюк.

- Учора у Черняхівську, - Богдан Стоколос спрямував уважний погляд на Коверкота, - як тобі вже відомо, вбито нумізмата Дідуха. Дочка потерпілого, яка прийшла до пам'яті, але перебуває й далі в тяжкому стані, назвала твоє ім'я, - Богдан пильно подивився в очі Коверкота.

Що здивувало Стоколоса: на зблідлому обличчі Коверкота не здригнувся жоден м'яз. Лише нервова блідість проступила та точилися краплини поту.

«Оце так витримка», - подумав Стоколос і додав:

- Це правда?

- Hi! Неправда! – вигукнув знервовано Сашко і опустив долу очі. – Я нікого не вбивав. Я не вбивав тому, що взагалі нікого не можу вбити. Якщо у вікні задзижчить бджілка, я неодмінно відчиню вікно і випушу.

Коверкот прикусив нижню губу і зробив вигляд, неначе він страшенно далекий від цієї трагедії, Євген Данилович нараз почорнів і важко опустився у м'яке, злегка потерте крісло. Ольга Сергіївна з рушником і тарілкою в руках так і застигла на порозі:

- Саша?! О, Боже! Невже це правда? – вихопилось зі сполоханих вуст.

- Мамо, мамусю! Рідненька ти моя! Заспокойся. Я прошу тебе одне – не хвилюйся. Я нікого не вбивав. – Сашко злегенька взяв за плечі матір і спровадив на кухню. – Приготуй щось перекусити. Я запізнююсь на лекції.

- Тоді скажи, де ти був вчора у другій половині дня?

- Звісно, де – в інституті. Повернувся додому о третій. Пообідав, переглянув пошту, прочитав листи колекціонерів. Учора два надійшло – з Черкас і Кіровограда. О пів на четверту вийшов з дому і пішов до кінотеатру «Дружба».

«Цілком логічно, – подумав Стоколос, там ішов американський бойовик і кінотеатр тріщав від глядачів».

- До речі, ось і квіток, – подлубавшись у кишені куртки, Сашко дістав надірваний квіток.

- Гаразд. Квіток я візьму з собою.

- Візьміть, якщо він має для вас якусь цінність, – недбало кинув Коверкот і опустив очі.

- Наскільки я зрозумів, це твоя кімната? – Богдан поглядом показав на прочинені двері.

- Так, моя.

- Прошу понятих йти за мною.

На бильці стільця під картатим піджаком звисали вистріпані джинси. Стоколос мовчки зняв їх і підійшов до вікна. На лівій ногавиці погляд перехопив червоні плями. Сумніву не було – кров. Повернув до світла ногавицю – і такі ж плями темно-брунатного кольору, тільки спереду. Їх він помітив і на лівому черевику. Куртка заяложена багнюкою.

- Що все це означає? – ще раз перепитав Стоколос, але Коверкот лише мовчки опустив очі. – Ти маєш чесно розповісти все, про що я тебе запитуватиму. За відмову давати свідчення і за давання неправдивих свідчень ти нестимеш карну відповідальність.

На книжковій шафі за годинником стояла літрова банка з монетами, неподалік лежала коробка, також напхана монетами.

- Старший сержант, – Стоколос звернувся до Ядченка, – порахуйте монети. Тільки уважно. Ми повинні підрахувати все. До копійки.

- Це мої монети, - не підводячи голови, прогугнявив Коверкот.

- А ось і не твої, - холодно кинув Стоколос, відчинивши шухляду письмового столу.

Серед зіжмаканих паперів лежала іконка «Казанська свята Богородиці», поряд Стоколос помітив срібну вазу.

- Прокопе Івановичу, - Стоколос звернувся до Мандзюка, - яка ваша думка?

- У цьому плані моя думка однозначна: ось ці монети, - показав поглядом,

- а також іконка, ваза належать Глібу Максимовичу.

Стоколос відтак і поготів не сумнівався: це були саме ті викрадені речі, про які говорила дружина покійного.

- Товаришу лейтенант, - не відриваючи голови, обізвався старший сержант Ядченко, - підрахували з точністю до копійки.

- І скільки?

- У літровій банці триста вісімдесят два карбованці, картонній коробці – вісімдесят один.

- Гаразд. А тепер підрахуйте ось ці, - Стоколос поклав перед Ядченком монети зі срібла і нікелю.

Їх було менше і за хвилину Ядченко доповів: сорок вісім штук.

- Коверкот, і це твої? – з іронією в голосі запитав Стоколос.

- Звичайно, ні, товаришу старший лейтенант, - замість Коверкота відповів Мандзюк. – Всі монети я не раз бачив у зібранні покійного.

- Гаразд, Олександре. Як ти переконався, твою карту бито. Крити немає чим. Давай начистоту. І без усяких... Ну, ти мене зрозумів?

- Товаришу лейтенант, - запікався Коверкот. – Чому ви так упевнені, що все це викрадено у Дідуха? Я сам нумізмат. Збираю з першого класу. А стосовно куртки, що заляпана, - моя особиста справа.

- А штани? Джинси всі в крові. Також твоя особиста справа?

- І ніяка то не кров. То вино. Червоне вино. Минулих вихідних ми на природу ходили. Зоряна ненароком вилила.

- Думаю, Коверкот, що то не вино. Зодягайся, тобі доведеться піти з нами, - холодно сказав Стоколос.

XI.

31 березня 1974 року. 10-та година 15 хвилин.

Богдан Стоколос на телефонному диску набрав номер завідуючого нейрохірургічним відділенням і в трубці наслухав знайомий голос:

- Дігтяренко слухає.

Богдан навіть забувся привітатись, голосно вигукнув:

- Володимири Григоровичу! Я вас вітаю!

- Чекайте, Богдане, - впізнав голос інспектора карного розшуку Дігтяренко. – З чим же ви мене, цікаво, вітаєте?

- З перемогою, Володимире Григоровичу!
- Дякую.
- До речі, як там Ірина?

- Ви знаєте, почуває себе значно краще. Пульс стабілізувався. Артеріальний тиск у нормі. Ще кілька днів – і розпочнемо лікувальну фізкультуру.

- Вона зробила перші кроки?
- Ще ні. Та найближчим часом має це зробити.
- Володимире Григоровичу! Я ж вам головного не сказав. Злочинця затримано.

- Невже отой, що з бакенбардами?
- Той самий, Володимире Григоровичу. Ірина просто молодчина. Уявляєте, як би нам довелося без неї сутужно? Перекажіть, нехай не хвилюється. Дядя Саша вже їй не загрожує.

Потім Богдан Стоколос попрохав підійти до телефону старшого сержанта Мацьківського, який на цьому посту замінив Ядченка.

- Як там наша Ірина?
- Ірина молодчина. Розповіла все. Почуває себе значно краще.
- Гаразд, Мацьківський. Дякую. Тепер слухай розпорядження начальства: оскільки вбивцю арештовано, тобі наказано повернутися до міськвідділу.

- У коридорі на Стоколоса вже чекало подружжя Коверкотів. Першим переступив поріг Євген Данилович. Він неначе аж постарів, понижав, ішов, незgrabно загрібаючи ногами, і розмахував руками, немов грак крилами. Обличчя хоч і було чисто виголене, але не свіже, з відтінком попелястого кольору. Богдан показав на старовинний обшарпаний стілець. Дерматин посередині тріснув, і якийсь майстер вправно зашив його.

- Товаришу слідчий, - після нетривалої паузи мовив Коверкот-старший і одразу поставив перед Богданом запитання: невже це правда?

- Так, Євгене Даниловичу. – На жаль, правда. Жорстка і сурова.
- Ми з дружиною не можемо змиритися з думкою, що наш син убивця. Ішли і всю дорогу одне одному повторювали: ні, наш Саша не здатний наважитися на життя людини.

- Євгене Даниловичу, давайте відтулимо завісу минулого і перенесемось в дитинство Саші. Яким він був? Щось раніше за ним таке помічали?

- Та яким... Ріс, як і всі діти. Особливих здібностей не мав. Любив ліпити з пластиліну. То машинки в нього виходили, то якісь чудернацькі звірятка. Коли підріс, захопився філателією, а це вже чотири роки, як його заполонила нумізматика – всі марки на монети поміняв. Міг годинами із захопленням про них розповідати. Я мріяв, аби син вступив на фізико-математичний факультет, однак він обрав історичний. Від природи боязкий, його міг

скривдити, а то й набити хлопчина, молодший віком. Бійок Саша завжди уникав, та найбільше боявся крові. Справжніх друзів у нього ніколи не було.

- Чи коли-небудь помічали за Сашею дивацтва, незрозумілу поведінку?

Їх ми з дружиною помічали не раз. Саша досить часто недоречно втручався в розмову, намагався заперечувати, видавав з себе «мудреця», міг раптово заявити, мовляв, який я у вас розумний син, а потім такоже раптово встати і піти до своєї кімнати. Мені здається, син на грунті хвороби став недоумкуватим. Свого часу його звільнили від служби в армії. Ми з матір'ю наполягали, аби він полікувався у шкірно-венеричному диспансері. Останнім часом Саша і зовсім збайдужів до нас. Одного разу мама порадилась: що робити – іти на пенсію чи працювати?

- І що ви почули у відповідь?

- «Це для мене абсолютно байдуже. Як хочеш, так і роби». Він раптом став підозрілим, хворобливо реагував на дрібниці. Ми з матір'ю не дуже схвалювали його захоплення колекціонуванням, та вирішили не перечити. Раз захопився – нехай! У нас, особливо в мамі, вбачав своїх недругів, мало не ворогів, став побоюватись, що хтось викраде колекцію. У своїй кімнаті почав тримати палицю, а одного разу, коли мама міняла наволочки, під подушкою знайшла кухонний ніж. Хай по нас річ, він нікого не впускав до своєї кімнати, і мама там давала лад, коли Саші не було вдома. Міг сміятися під час телевізійної передачі, хоч на те не було жодних причин. Ми, як педагоги, зрозуміли: у нашій родині живе не зовсім нормальнна людина.

- Однією з причин такої ненормальності, - Стоколос за якусь частку секунди відвернувся від помережаного листка протоколу, - вважаєте патологічну жадобу до колекціонування монет, яка з часом перейшла в фанатичну пристрасть?

- Ви правильно завважили, - Євген Данилович гайнув поглядом по стелі.

- Це була одна з головних причин.

Стоколос, який ледь встигав записувати, спрямував пильний погляд на Коверкота-старшого:

- А тепер повернімося до вчорашнього дня.

- Син, як завжди, прийшов додому рівно о п'ятнадцятій. Потім я пішов до інституту, а коли повернувся, точно і не скажу - у мене чомусь раптово зупинився годинник. Треба нести до майстра. Саші вдома не було. Я увімкнув телевізор і почав спостерігати за хокейним поєдинком. Саме наші грали зі шведами. Хвилин через п'ять повернувся і син.

- Ви не звернули увагу, як він був зодягнений?

- Я не стільки не звернув уваги, скільки просто не бачив. У коридорі Саша світло не вмикав. Я йому зробив зауваження, мовляв, чому пішов навулицю без головного убору, на що Саша, як мені здалося, роздратовано

відповів: «Тому і повернувся, що без кашкета». А невдовзі знову пішов. Я особливо не звертав уваги на час, на його одяг, бо хокейний матч, хоч і носив характер товариського, воїстину був драматичним.

- Коли Саша вдруге повернувся, ви з ним розмовляли?

- Я ще раз наголошу: матч настільки був видовищно цікавим, що я повністю був у його полоні і з сином не розмовляв. Тільки пригадую, повернувшись він трохи спіtnілим, скинув з себе сорочку і попрохав випрати.

- О котрій годині ви лягли спати?

- Десь о пів на дванадцять.

- Гаразд, Євгене Даниловичу. Ознайомтеся з протоколом допиту і розпишіться. Ось тут, внизу, праворуч.

- Навіщо його читати. Я вам і так довірю, - мовив Коверкот-старший, але все ж таки перебіг очима рівненькі рядки і наприкінці зворотної сторінки залишив розгонистий підпис.

- Скажіть, будь-ласка, Ользі Сергіївні, нехай заходить.

- Ох, мій Сашуню, що ж ти наробив!? – ще з порога завела Ольга Сергіївна, тяжко перехиляючись, немов на хідлях, і витираючи хусточкою червоні, набряклі від сліз очі.

- Сідайте, Ольго Сергіївно, і заспокойтесь, - Богдан Стоколос подав склянку з водою.

Ольга Сергіївна для годиться пригубила склянку, але пити не захотіла, певне, погидувала: п'є тут з неї кожен.

- Тяжкі були пологи. Ох, тяжкі, - неквапливо почала сповідь. – Жили ми тоді в Севастополі. Десять місяців через шість після народження у Саші розпочався жахливий процес між ніжками. Утворилися глибокі рани, а потім пішов псоріаз, особливо на голові. Саша боляче краявся своєю хворобою, і саме вона, на мій погляд, і сформувала його відлюдну вдачу. У Севастополі ми прожили чотири роки, потім перебралися до Риги, а це вже чотирнадцять років, як переїхали до Черняхівська. Пристрась до накопичення у нього я помітила ще з дитячих років. Ніколи не забуду, як привела до першого класу другої школи. Заводжу до класу боязного, несміливого. І раптом бачу, ліва кишеня відстовбурчилася. «А що це в тебе?» – запитую. Коли він вийняв руку, на долоні помітила багато монет, а вже вдома ми з батьком нарахували цілий карбованець по копійці. Я тоді так здивувалась. Це ж треба! Збирати потай по одній копійці.

- Крім філателії і нумізматики, Саша ще чимось захоплювався?

- Спочатку збирав малюнки з цигаркових коробок, етикетки з сірникових. Потім захопився марками, значками. Зрештою все продав і почав колекціонувати самі монети. Щовихідного бігав до Стрижня, куди сходилися нумізмати. Досить часто виїздив до Києва і Гомеля. А коли повертається з інституту, одразу кидався до столу, виймав монети, перебирає, милувався ними, мов дитина. Треба було бачити, як змінювався вираз обличчя:

натхненне, одуховлене, відсвічувалось внутрішнім сяйвом. Згодом почав лаштувати стелажі. Не раз заявляв: монетам присвятить все життя, збиратиме їх стільки, скільки й житиме. Саша навіть жодного разу не дозволив мені потримати їх у руках, уявляєте, ревнував до мене. Що характерно: не пив, не палив, з дівчатами не дружив, вечорами з нами дивився телевізор. В останні дні захворів на грип, втратив апетит, зробився нервовий, збуджений. А вчора...

- Ольго Сергіївно, прошу вас, якомога детальніше.

- Уранці, як і завжди, встав, зробив гімнастику, поснідав і пішов до інституту. У його поведінці нічого дивного не помітила. Навіть подумати не могла про те, що він замишляє. У мене дуже розвинене почуття інтуїції, але того дня, на диво, була спокійна. Повернувшись з інституту близько п'ятнадцятої, я запропонувала пообідати, він відмовився. Я тоді таку смачну кашу з котлетами приготувала. Саша, на превеликий жаль, відмовився. Сказав, мовляв, пообідав у студентській ю дальні. Там також смачно готують. Але краєчком ока помітила: кудись квапиться. Я не встигла запитати, як уже вхідні двері за ним зачинились. Цього дня я також була в школі. День у мене видався тяжкий, і надвечір заболіла голова. Випила цитрамон і прилягла на ліжку в Сашиній кімнаті. Туди з вулиці не так долинав гавкіт собаки. Раптом десь після шістнадцятої прибігає Саша, прогнав мене. Я підвелаась, голова ніби трохи перестала, почала прати білизну. Стільки багато назбиралось. А там і вечір. Пішла на кухню. Саша часто без усякої причини бігав туди-сюди.

- Ви не поцікавились, чому?

- Шкодую, але не запитала, чим він занепокоєний. Тепер собі простити не можу. Але, щоб це допомогло?

- Гаразд, Ольго Сергіївно. Можливо, нам доведеться зустрітися ще раз. Коли ви повертаєтесь зі школи?

- Я перед цим зателефонувала директорові, розповіла про все і попередила, щоб на роботі мене більше не чекали. Я не маю морального права виховувати дітей, якщо не зуміла виховати єдиного сина.

ХАРАКТЕРИСТИКА

на колишнього учня 10-го класу Черняхівської
середньої школи № 2 КОВЕРКОТА Олександра Євгеновича

Коверкот Олександр навчався в середній школі № 2 десять років. До дев'ятого класу мав практично посередні оцінки з усіх предметів. Після дев'ятого більше уваги приділяв гуманітарним наукам, особливо історії та англійській мові. З фізики, хімії і математики досить часто отримував нездовільні оцінки.

На суботниках і недільниках працював погано, а часто і зовсім не брав участі.

Захопившись історією, Коверкот перед учнями виступав з політінформаціями і доповідями, брав участь у міській олімпіаді юних істориків. Захоплювався нумізматикою і філателією. Був членом обласного правління нумізматики.

У десятому класі вступив до лав ВЛКСМ.

Фізично здоровий, склав норми на срібний значок ГПО, має III розряд з шахів і III розряд із спринту.

Захоплювався історичною літературою, читав журнали «Наука и жизнь», «Юность», «Молодая гвардия».

За характером – відлюдний, гоноровитий і брутальний. Серед однокласників друзів не мав. Соромився товаришів, особливо дівчат, оскільки хворів на невіліковну хворобу – псоріаз.

Великих порушень дисципліни не робив, однак без вагомих причин не з'являвся на уроки. Не поважав дорослих. Батьки не допомагали вчителям та класному керівникові виховувати сина. Маючи зайву самостійність, він повністю позбурився їхнього впливу. Помилка батьків Олександра полягала у некритичному ставленні до сина. Вони бачили лише позитивні якості і досить часто приписували йому ті, яких брачевало.

Директор Черняхівської середньої школи № 2
Е.М.СНІЦАРЬОВ.

ХАРАКТЕРИСТИКА

на студента 1-го курсу історичного факультету
Черняхівського педагогічного інституту ім. Т.Г.Шевченка
КОВЕРКОТА Олександра Євгеновича

Коверкот О.Є. зарахований студентом 1-го курсу історичного факультету Черняхівського педагогічного інституту з 1-го вересня 1973 року. Закінчив Черняхівську середню школу № 2. Протягом першого семестру навчався на «добре» і «відмінно». Всі екзамени в період зимової заліково-екзаменаційної сесії склав на «відмінно». З усіх предметів регулярно готовувався до семінарських занять. На початку навчального року записався в студентський науковий гурток з археології, однак заняття не відвідував. Постійних комсомольських доручень не мав.

Декан історичного факультету доцент В.С.МОЛОЧАЙ.
Секретар партбюро, кандидат педагогічних наук М.С.ЧЕПУРНИЙ
Секретар комсомольського бюро І.В.НІЖИНСЬКИЙ.

XII.

31 березня 1974 року. 10-та година 25 хвилин.

Електричним розрядом клацнули металеві двері, пофарбовані в олив'яно-холодний колір. Той звук неначе відрізав Коверкота від світу, в якому він народився і жив, закінчив школу, вступив до інституту, світу, в якому укладав свої рожеві плани. Несміливо й неохоче, ще добре не усвідомивши глибини своєї трагедії, він увіходив у новий, невідомий, такий далекий для нього, суворий і жорсткий світ, світ диких законів і неписаних правил. Цей світ уміщався у невеличкій півсуперековій камері. Стіни знизу на висоту його зросту обкладено, на диво, блакитними кахлями, потім пофарбовано в якийсь невиразний колір. На порепаній стелі висіли дві лампочки, одна з яких у засидженному мухами плафоні ледь блимала. Металеві нари – в два ряди, в кутку – металевий стіл і така ж лава. Ліворуч – одні нари були вільні. «То мої!» - подумав Коверкот і спрямував туди ходу.

- Стояти! Ні з місця! – grimнув бородань, який лежав на нижньому ярусі, підклавши під голову руки і закинувши ногу на ногу.

Лише тепер, трохи оговтавшись, Коверкот звернув увагу на мешканців камери. Гримав клаповухий, зrudим волоссям. Широке обличчя заплило салом, порожні, з нерухомим поглядом очі-щілинки ледь помітні з-під кошлатих, злегка присмалених брів. Однак вони, неначе голкою, проймали наскрізь. Вузьке перенісся, великі губи і такі ж великі грубі вуха примусили Коверкота здригнутись. Лише тепер, добре роздивившись, Сашко побачив: усе тіло в татуюваннях. Що вони означають, Коверкот, звісна річ, не знав і не здогадувався. Клаповухий, не змінюючи постави, мов жаба, прохилив губи:

- За що шиють?

Коверкот перетоптувався з ноги на ногу, подумки добираючи слова.

- Ну?! – грімким голосом крикнув клаповухий.

- За монети. Ніби нумізмата вбив.

- На смерть?

- На смерть. Однак я не вбивав.

- «Мокруха», значить. В країному разі дванадцять впаяють, у гіршому – «вишка».

«Мабуть, він має рацію, оцей клаповухий, - подумав Коверкот. – У законі Паддера з цього приводу сказано чітко: все, що добре починається, закінчується погано. Все, що починається погано, закінчується ще гірше».

- Між іншим, знаєш, де розстрілюють? У Харкові. Більше року чекатимеш, - правив далі бородань. – На світанку викличуть ніби на допит. Йтимеш вузьким коридором, а тобі кулю в потилицю.

- Знаєш, чого в потилицю? – з протилежного боку озвався здоров'як з родимкою на підборідді. – Щоб не снivся тому, хто тебе кокне.

Коверкот роздивився краще: гладке, мов праска, без жодної зморшки чоло, двійчасте підборіддя, притиснуті вуха, але лоб! Як у Сократа.

- У мене також «мокруха» була, – хвалився бородатий. – «Вишки» не дали. Помилували.

- Кого ти? – не стерпів Коверкот.

- Батечка рідного ухондокав.

- Рідного? – вихопилось у Сашка.

- Атож якого. По-дурному все вийшло. Одслужив строк, додому повернувся. З радощів мама сулію дістала. Знаєш, як ото в Миколи Сома: «На столі самогону сулія, значить знову в селі я». випили, татусь і давай мене уму-розуму вчити. А в мене «розмови» короткі. Присвітив по ліхтарю, а він тільки биць і скронею об ріжок стола.

- А цей, бородань, – показав на лобатого, в магазин заліз. Все в нормі було. Комар і носа б не підточив. Так одна сука заклала. А ти Прищіпка, за що? – підфутболив металеву сітку, – ану злазь, розповідай!

Прищіпка, схиливши набік голову, неприродно захихиков дрібним сміхом і стрибнув на підлогу.

- Жигало я, затямив? – спрямував на Коверкота безбарвні очі Прищіпка.

Був він маленький на зріст, із зморшкуватим чолом, малими зім'ятими вухами і маленькою бородою, яка кущиком задиралась догори. А ще погляд Коверкота вихопив загострені, звужені до кінців пальців обгризені, неначе в школяра, нігті.

- Темнота, кореш, – розпатякував Прищіпка. – Ну, нічого, ти швидко пройдеш наші університети. Жигало, брат, – це людина, яка виконує всі забаганки багатих старих дам. Скажімо, ходити в кіно, на танці, в гости, спати у ліжку.

Коверкота аж пересмикнуло: ходити в кіно, на бали, але щоб спати з старою дамою? Крий, Боже!

- Читав Чейза «У меня на руках четыре туза»?

Коверкот безпорадно стенув плечима.

- Нічого. Прочитаєш. У нас тут часу задосить. Так ось, у Чейза жигало-красень Гренвіль. Сила! Вільно розмовляє французькою, італійською, німецькою. Учасник відкритих чемпіонатів тенісу і гольфу. Катається на водних лижах і кохается на вітрильному спорту. Виконував навіть невеличкі партії в міланському «La Скала». Куди мені до нього!

- Прищіпка, близиче до теми. Ти відхиляєшся, – нагадав бородатий.

- Так ось, була в мене баба, так років із сімдесяти. Жила з двоюрідною сестрою. А люб-и-и-л-а-а! – Прищіпка аж присів. – Мене у житті так і дівчата не кохали.

Лобатий схилив голову з нар: xi-xi, xi-xi...

- М-да. Приходжу до неї, а вона вимита, напудрена. Французькими духами так і пахне. Вип'ємо по чарочці-другій і давай всю ніч кохатись. А одного разу приходжу – немає моєї милої. Куди поділась? «До дочки у Київ поїхала», – відказує двоюрідна сестра. Я розтібаю ширінку – ану, бабо, скидай труси, будемо кохатись. Вона аж отетеріла. Стоїть ні жива, ні мертвa. Скидай, – кажу, – та швидше. А то мені загорілося. «Та як тобі не соромно, в мене онучок такий, як ти». І в твоєї сестри, – кажу, – онучок, але вона ж мене кохала. Втім, думаю, чого тут довго воловодитися. Узяв силою, а вона на ранок ментам заклала.

- Між іншими, – озвався лобатий, показуючи поглядом на бородатого, – це в нас пахан. Себто старший над нами. Його слово – закон. Я за кличкою Консерва, оцей малий – Прищіпка. Тобі сьогодні вночі кличку дамо.

- Прописуватись будеш? – Коверкот відчув на собі скляний погляд пахана.

Яка тут у них прописка – Сашко не мав жодного уялення, а тому, щоб не ризикувати, зголосився.

- Значить, так, – широка з вузлуватими пальцями рука пахана гайнула вгору, – запам'ятай раз і назавжди: решітка – решка, двері – брама, розетка – жучка, лампа денного освітлення – сонце, нижні нари, на яких я лежу, – шпонка, горішні, на які ляжеш ти, – пальма, простір між ними – пуша, під нарами – шахта, той, хто жрання носить, – баландьор, туалет – параша. Затямив?

Сашко кивнув головою.

- Прищіпка, приймай екзамен!

- Простір між нижніми нарами?

- Пуша... Пальма. – Коверкот напружив мозок. – Тъху ти...

- Сам ти пальма! – пахан хилитнув ногою. – Консерва, ану зроби йому тромбон!

Консерва хутко піднявся, взяв металеву кварту, приклав до чола Коверкота і вдарив з усього розгону.

Сашко, падаючи, замахав руками, намагаючись за щось ухопитись, але було ні за що, і він ударився сідницею об ребро металевої лави і болісно скривився.

- Кажеш, студент. Поганенько там вас вчать. Наш вуз закінчиш з відзнакою! – знущався Прищіпка.

- Батя, – додавав гарту Консерва, – а чого це в новенького такий гарний вовняний светр, а в тебе немає? Він, певне, хоче тобі подарувати.

- Це якесь прикре непорозуміння, махнув рукою пахан і подав Консерві відповідний знак.

Потім Коверкот скинув штани, новенькі шкарпетки, свою улюблену сорочку, яку придбав напередодні, натомість зодягнув порвані на п'ятах шкарпетки, зелені, вигорілі на сонці, обляпані знизу грязюкою і цементним

розчином штани, бавовняну сорочку.

- Ось ти скажи всій нашій чесній кумпанії, хто ти: розумний, посередній чи, вибач на слові, дурень?

Сашко з болем пригадав, як він хизуючись перед батьками, інколи необдумано вигукав: «Який я у вас розумний син!». Що тепер відповісти оцим дебілам? Сказати – дурень, мабуть, весь час знущатимуться, похвалитись, що розумний, - також небажано, а що коли на чомусь піймають?

- Посередній! – схитрував Коверкот.

- Ми ставитимемо перед тобою запитання, - продовжував пахан. – Для відповіді дурням даємо двадцять п'ять секунд, посереднім – десять, і розумним – п'ять. Отже, ти на відповідь маєш десять секунд. Часу достатньо. Між іншим, Саша, що ти любиш читати – газети, журнали, книги?

- Детективи.

- Прищіпка, дай йому детектив!

Низенький хутко гайнув до столу, подав книжку:

- На, тримай!

- Ось уяви: ти ідеш на КамАЗі, - продовжував пахан.

- Праворуч іде мати прокурора, ліворуч – твої друзі зеки. Кого ти давитимеш?

- Зверну.

- Звертати нікуди, дорогенький. Дорога вузька, швидкість – шалена, мізкувати ніколи. Прищіпка - час!

- Три, чотири, п'ять... дев'ять, десять! Час вийшов!

- Консерва, - лініво озвався пахан, - виконай тромбон! – I, спрямувавши проникливий погляд на Коверкота, додав: - Якщо бажаєш, можеш викупити.

- Яким чином?

- Ну, скажімо, присісти сорок разів.

- Підходить.

- Прищіпка - час!

- Раз, два, три... двадцять чотири, двадцять п'ять... тридцять дев'ять, сорок.

Коверкот нарешті підвівся і важко вдихнув спресоване, круто замішане на цигарковому димі і спіtnілих носках, повітря.

На деякий час в камері запанувала мовчанка. Пахан дістав цигарку, чиркнув сірником. Яскраве світло вихопило вилицовувате помережане рубцями обличчя.

- Ось, скажімо, ти прикордонник, - пахан затягнувся і велетенську хмару дими спрямував в очі отетерілому Сашкові. – Ти вийшов охороняти священні рубежі Союзу Радянських Соціалістичних Республік. Скажи, чого тобі бракує?

«Гм... I справді, чого мені бракує?» - ворухнув мозком Коверкот і, не

мізкуючи багато, випалив:

- Військового квитка.
 - Консерва, подай йому квиток.
- Лобатий приніс Коверкоту книжку.
- А що чого тобі бракує?
 - Собаки.

Цього разу Прищіпка підніс йому ганчірку з тазиком:

- На, тримай! Тазок – собака і ганчірка – повідець.
 - Військового кашкета, - мовив далі Коверкот, намагаючись у такий спосіб вибратися з холопського становища.
- Кашкета? – жовтозубо посміхнувся пахан. – Прищіпка, подай йому кашкет.

Смердючий тазок «закраснів» на голові Коверкота.

- Автомата! – нерви Коверкота напружились до краю.

Прищіпка подав йому вінник.

- Та чого ж тобі ще бракує? - пахан пихотів цигаркою, немилосердно змущаючись з Коверкота. – Консерва - час!

- Раз, два, три... Дев'ять. Всьо чотко! Час вичерпано.

- Зміни караулу тобі не вистачає, - ошкіривсь пахан. – Дурень ти, а не посередній. Консерва - тромбон.

Лобатий заскрипів нарами, взяв зелену надбиту чашку, приставив до чола і з усього розгону гепнув п'ястуком.

Цього разу Коверкот вдарився об стіну.

- Ну, досить придуркуватись, вставай, - нетерпеливився пахан. – Ось я король, а ти – мій гість. Вино я можу напити в золотий, срібний або бронзовий кухоль. З якого ти питимеш?

- Бронзового.

- Прищіпка, подай гостю вино.

Той взяв чашку, відкрутів кран, набрав ущерть води.

- Пий! – владно сказав пахан.

Вода була до речі, бо після такого «екзамену» в нього пересохло в роті.

- Отже, ти мій гість. Я пропоную тобі другий кухоль. З якого питимеш? – золотого, срібного, бронзового?

- Срібного.

Прищіпка знову набрав води. Цього разу вода вже не здалась такою смачною – вона відгонила іржавими трубами, і випив він її над силу. У цьому дуранлястому завданні, як і в попередньому, було приховано каверзну пастку, але її Сашко ніяк не міг збегнути. Відчув, як зле засвербіли кулаки. Ну, з цим «прищіпкою» він міг би впоратись, але з отими двома – паханом і Консервою - змагатися не до снаги. Пошкодував, що немає зараз сокирки. Звичайнісінької туристичної сокирки. І він подумав: «Даремно вбив Гліба Максимовича. Краще б оцю сволоту прикінчив».

- Ну, а з якого кухоля питимеш, втретє питаю? – пахан відірвав голову від подушки і підвівся.

- Золотого.

Потім Коверкот пив із «срібного», двічі із «золотого», тричі із «бронзового», доки йому не занудило.

- Блювати на парашу! – різко скомандував пахан. – До речі, ти можеш викупити.

- Згоден, - Коверкот витер мокрі від сліз очі.

- Ти повинен був відповісти: я вип'ю з того кухля, з якого вип'є король. А тепер, раз немає кебети, гавкай у вікно сто разів. Консерва - час!

- Раз, два, три... тридцять три, тридцять чотири, тридцять п'ять... шістдесят вісім, шістдесят дев'ять, сімдесят...

- Гав, гав, гав!..

- Дев'яносто вісім, дев'яносто дев'ять, сто! Всьо чотко!

- Гаразд, Саша, ти любиш ловити рибу?

Широ сказати, Сашко жодного разу не сидів з вудкою над річкою, не підсікав ні щуки, ні ляща, навіть не знає смаку рибальської юшки, але сказав:

- Люблю.

- Чим тобі найдужче щастить: сіткою, динамітом чи вудочкою?

Доки пахан ставив запитання, а Коверкот відповідав, Консерва набрав повнісінський тазок води, видер з книжки аркуш, пошматував на дрібнесененькі клаптики і кинув у воду.

- Тобі трішки пощастило, - цинічно посміхнувся пахан, показавши гнилі прокурені зуби. – Якби ти ловив рибу сіткою, довелося б скидати труси, динамітом – сів би в тазок голою сідницєю, а коли вудочкою...

Прищіпка з Консервою перекинулись поглядами і змовницькі зареготали.

- А тепер виймай свого дітородного члена і лови, - уп'явся очима в Коверкота пахан.

Сашко спочатку хотів заперечити, але мужності забракло. За першим разом йому пощастило піймати один клаптик, за другим – три. І так, поки не виловив усі.

- Гаразд, братва, пожартували і досить, - пахан розстібнув три горішні ґудзики сорочки.

У камері трішки повиднішало – березневий день, сірий і одноманітний, навіть убивцям простягував свої руки-промені. На волохатах грудях пахана Коверкот помітив татуювання – череп, пронизаний кінджалом.

- Це означає те, - перехопив погляд Коверкота пахан, що я був засуджений до смерті, та помилуваний. Консерва, покажи своє!

Консерва закотив сорочку і на животі й грудях, крім написів «Не забуду мати родную», «Люблю свободу, как чайка воду», «Не грусти, если будешь одна», побачив якогось звіра, трішки схожого на лева.

- Консерва, що це означає?

- У володаря є близький товариш, з яким він ділиться всім.

- А ти, Прищіпка, показуй свою «Третьяковку»!

Прищіпка, задравши сорочку, повернувшись кістлявою спиною. На тілі безлічі рудих покрапин Сашко побачив голову слона з дзвіночком на хоботі.

- Володар цього татуювання, - коментував пахан, - чекає закінчення строку, аби відплатити ментам чи тим, хто його заклав. Слон ще розшифрується як смерть лягавим від ножа.

«Оце так Прищіпка, подумав Сашко. – Така нікчема. Хто б міг подумати!».

- Тобі кореш, яку? Вибирає на свій смак і розсуд. Не бійся. Тут страшного нічого немає. Фарбник, ми добуваємо з розтопленого каблука, замість розчину Прищіпка написяє в баночку, - пахан знову показав жовті, гнилі зуби. – За інструмент у нас править звичайнісіньке лезо. – Ну, чого замовк, як води в рот набрав? Вибирає.

У цей час відчинилося віконце – принесли їсти.

- Прищіпка! Одержуй! – заскрипів нарами пахан.

XIII.

1 квітня 1974 року. 14-та година 20 хвилин.

- Володимире Григоровичу, я вам не набрид? – у вибачливому тоні мовив Стоколос.

- Та що ви, Богдане? Ради Бога! – вигукнув Дігтяренко. – Дзвоніть, коли і скільки потрібно. Можу порадувати: стан здоров'я Іринки поліпшується. Щойно з'їла тарілку супу.

- Чудово! Це чудово, Володимире Григоровичу! – радо вигукнув Стоколос. – Значить ідеться до видужання.

Він поклав трубку й пригадав слова покійного діда Тодося: «Якщо хворий відчув запах юшки, починає одужувати». Тоді він не надавав їм особливого значення, аж поки сам не захворів на запалення легенів і не потрапив до лікарні. Одного разу, коли до сніданку лишалась ще добра година, відчув, як дратівливо цей запах лоскоче в душу. Він без жодної мети ходив напівосвітленим коридором, довго стояв біля вікна, силкуючись відвернути увагу, але смаковитий запах супу буцім тінню йшов слідом. Тоді Богдан уперше за всі дні перебування в лікарні ласо впорався зі сніданком.

Кинув погляд на годинник – батьків подарунок на шістнадцятьріччя. Трішки зістарився, інколи відстане, скло скраєчку надкололось, але мила й люба серцю річ. Богдан єдиний у дев'ятому класі мав годинника. «Скільки це у нас до закінчення уроку залишилось? – запитував сам себе учитель географії Іван Кіндратович і не встигав наблизити до окулярів свого швейцарського трофейного годинника, як Богдан уже тут і вродився: «Сім

хвилин». «Правильно, сім хвилин, - дивувався Іван Кіндратович. – А ви звідки знаєте?» - за старорежимною звичкою вчитель звертався до учнів на «ви». І тоді Богдан зблискував годинником.

Сьогодні в педагогічному інституті мали відбутися комсомольські збори. До їхнього початку залишилося хвилин сорок, і Богдан Стоколос вирішив не тиснутись у переповнений тролейбус, а пройтися старовинним Черняхівськом, який за порівняно короткий час увійшов у серце Богдана раз і назавжди.

Весняне місто, ніби пробудившись, набирало чіткого ритму, виповнювалось новим змістом: двірники вишкрябали бруд, комунгоспівські машини чистили, миля асфальт, буцім готувались до приїзду Брежнєва. Неквапливо прошкував мимо магазинів і магазинчиків, газетних кioskів і лотків. Біля гастроному струнка дівчина з ясними зеленкуватими очима, над якими чорніли тоненькі шнурочки вискубаних брів, продавала пиріжки з повидлом. Довгі вії надавали юній продавщиці виразності й своєрідної краси. Вона такими звабливими поглядами заохочувала покупців, беріть, мовляв, пиріжки, ніде таких смачних, як у мене, немає, що Богдан не втримався від спокуси і придбав кілька. На жарт намагався відповісти жартом: поцікавився, коли і де можна купити, якщо сподобаються.

- А я тут щодня. Приходьте о дванадцятій, - трохи зашарілась, опустивши довгі вії.

Богдан пообіцяв неодмінноскористатись запрошенням і спрямував ходу до Валу, з якого вимальовувався чудовий краєвид із засиненими приденснянськими далями. В пониззі, позбуввшись крижаних кайданів, спокійно і величаво плинула Десна. На облучених за зиму лавках пенсіонери грали в шахи, читали газети, а то й просто дрімали. Обіч стояли дитячі коляски, і молоденські мами, примостившись скраечку на лаві, сором'язливо озиравчючись, боронь, Боже, щоб ніхто не помітив, романсували з молодиками. Певне, колись з ними кохались, а тепер просто випадково зустрілися.

Пройшов мимо гармат, які гордо здіймали жерла на фортечних лафетах, подарованих місту з високого дозволу Петра Першого. Їх було дванадцять. І не на одну більше. Усміхнувся, пригадав, як чарівна черняхівчанка, коли він приїхав до міста, призначила побачення біля тринадцятої гармати.

Увагу Стоколоса привернула група екскурсантів, з-поміж яких впадали у вічі статечні вчені мужі з сивиною на скронях. Жінки були зодягнені по-сучасному, в штанях. Трималися гордо, певне, знали собі ціну. Екскурсовод у чорному береті і в плащі кольору перестиглої трави, не лише досконало знов історію рідного міста, а і достеменно, страшенно кохався в ній, бо дуже палко і захоплено розповідав про плінфи й апсиди, князівські двори, фортеці, про навалу монголо-татарських військ і мужній захист сіверян.

Стоколос, заворожений розповіддю, на хвилях уяви поплив у сиву

давнину і мовби наслухав, як крещуть копитами коні, як довкруж розтинається іржання поранених тварин. У скісних променях зблискують мечі, свистять стріли, вдаряючись об металеві обладунки воїнів. А ось змигнуло загострене лезо сокири, і, вмившись пасокою, впав на обпалену землю непроханий чужинець. Дзвенять стріли, зблискують кинджали, гострі списи пронизують молоді тіла, коні тривожно іржуть і крещуть копитами...

- ...Київська Русь другої половини дванадцятого століття зазнала значного політичного і господарського занепаду. 1157 року князь Святослав Ольгович називав міста Черняхівської землі порожніми, в яких живуть лише псарі та половці. Жахлива картина постала пере венеційським послом Плано Карпіоні, який проїжджав через Київ 1246 року. Поселення були безлюдні – татари перебили людей, а живих взяли в полон. У степах, порослих полином, висотіли гори людських кісток і черепів.

Словес екскурсовода поволеньки повертали Богдана в мирне сьогодення. Він ще раз окинув поглядом групу. Найпевніше, це були учасники всесвітнього форуму славістів, який відбувався у Києві. Уранці раді повідомило, буцім вони мають прибути до Черняхівська. «Можливо, ось і в цього Коверкота, - подумки розмірковував Богдан, - через сотні літ обізвався голос татарського пращура, який з диким вйоканням вдирається на цю землю і рубав усе, що траплялось йому на шляху». І в цьому не було нічого дивного. Близько півтори сотні літ Черняхівськ ніс на плечах ярмо монголо-татарського іга, генетично вироджувалась нація.

Стоколос поминув Красний міст, повернув ліворуч, пройшов повз військовий шпиталь, де колись була резиденція черняхівського полковника, і нарешті дістався вузенької вулички, обіч якої міцно засіли потріскані дерев'яні будиночки. В кінці вулиці проглядався педагогічний інститут. Мама вважала, Богданко закінчить школу, вивчиться на вчителя, повернеться до рідного села і буде директором школи, коли Борис Феодосійович піде на пенсію. Але він жив лише однією мрією: швидше закінчить вуз, юридичний факультет університету і стати справжнім слідчим. У школі про це нікому не розповідав, навіть своєму приятелеві Юрку Осадчому, чого доброго, дізнаються дівчата, засміють.

Збори розпочались саме у визначений час. Богдан окинув поглядом аудиторію і завважив: жодного вільного місця. Студенти стояли навіть у проході між партами.

На трибуну упевненою ходою вийшов студент з маленьким пухким підборідям, Володимир Срібний. Середнього зросту, з піднесеними вгору очима. Як виявилося, доволі пристойний промовеца.

- Товариши! Мені тяжко і боляче говорити про це вбивство, оскільки Коверкот вчився в нашій групі, де я комсоргом. Подивіться, - показав правицею на вікно, - довкруж весна, все пробуджується, розквітає. А тут раптом – смерть людини. Я думаю так: того, хто плює на все, треба суверо

покарати і ні про яке виправдання якимсь фанатизмом колекціонування не може бути й мови. Не знімаю з себе вини, мабуть, і ми чогось не догляділи, не виявили тих рис, які привели до вбивства.

На місце Срібного стала Ірина Мостова, староста першого курсу, невисока на зріст, білява, з кісками, немов, у першокласниці. Гострий погляд темних примужених вій. Світла голівка ледь виднілася з-за трибуни.

- Люди нашого суспільства, - Ірина підвелається навшпиньки, щоб здаватися вищою, - живуть за принципом: людина людині – друг, товариш і брат. І тому мені особливо тяжко говорити про вбивство, спрямоване проти нашого суспільства. Прикро і водночас боляче усвідомлювати, - її голос лунав напрочуд дзвінко, - Сашко сидів з нами на лекціях, виступав на семінарах, складав екзамени. І навіть ніхто з нас не здогадувався: поряд – майбутній вбивця.

«Іще ходив на пікніки, виголошуває тости», - хотілося додати Владиславу Гусолу, але вирішив краще змовчати.

- Я трішки не згодна з Володею Срібним, - провадила далі Ірина, - мовляв, ми не помітили тих рис. Ні, помічали. Всі бачили: Коверкот – зарозумілий, гордий, самовпевнений, замкнутий, аж занадто самостійний. Він ні з ким не дружив ні в групі, ні на курсі. Та хто міг здогадуватись, що Коверкот носить сокиру за пазухою? Я приєднуюсь до Володимира Срібного і вважаю: кожен злочин, тим паче вбивство, має бути покараним.

Зоряна сиділа ні жива, ні мертвa. Вона й зараз не могла усвідомити, як могло статися, що Сашко одне життя врятував, а інше – відібрав. Лише тепер збагнула: так ось чому другого дня після пікніка, вона не впізнала Сашка. Забачивши такого насурманеного, Зоряна аж сахнулась: «Що з тобою?». «Пішла звідси, кузька! Не набридай мені. Геть!» - кинув зі злом, жорстоко. Зоряна, як і всі нормальні люди, мала також гордість і самолюбство. Вона не змогла стерпіти такого приниження власної гідності – різко повернулась і пішла геть. Можливо б, якби вона тоді не пішла, не образилась, а переступила через власну гордість і самолюбство і не трапилося б такого нещастя?

Секретар партійного бюро Микола Степанович Чепурний до трибуни йшов прокволом, ліниво тягнучі ноги. Йому, як нікому в інституті, було тяжко на душі. З родиною Коверкотів він мешкав в одному під'їзді, тільки займав квартиру на другому поверсі, а вони – на четвертому. Був частим гостем Євгена Даниловича. Заходив до них прямо в піжамі і капцях, пили на кухні каву, дискутували про політику, кілька разів переглядав Сашкову колекцію. Поклав на трибуну короткі товсті руки – так завше робив, коли читав лекції.

- Повірте, це чи не найстрашніший злочин, який мені довелося знати у своєму житті. А бачив я багато. Живцем спалені люди в казармах на Носівщині, звідки я родом, тисячі смертей на фронті. Там було ясно: це – вороги, і їх слід нещадно знищувати. Поріг Гліба Максимовича Дідуха

переступив, коли не друг, то добрий знайомий. І це обтяжує злочин. Я, як викладач і як секретар партбюро, не знімаю з себе вини: так, у цьому, на перший погляд, сумлінному юнакові я не розпізнав справжнього звіра. Правда, він у нас провчився лише один рік, однак це не має значення.

На трибуну виходили і студенти, і викладачі. І всі вимагали одного – справедливого покарання. Останнім слова попросив декан історичного факультету Молочай.

- Я повністю приєднуюсь до попередніх промовців і хочу додати: для кожного педагога, вихователя найтяжчий той момент, коли доводиться виносити вирок своєму вихованцеві, говорячи про його життя чи смерть. Ситуація дуже складна. І все ж двох думок не може бути. Моя думка, як і думка попередніх товаришів: просити органи радянського правосуддя застосувати до колишнього студента нашого інституту найвищу міру покарання.

Молочай перевів подих, напився води, злегка примруженими очима обвів аудиторію:

- З того, що трапилося, ми повинні винести важливий урок. Головний з них – більше цікавитись життям кожного студента, вивчати його нахили та інтереси, впливати на розвиток і формування цих інтересів. Протягом півроку ми не зуміли помітити і розкрити негативні риси Коверкота. Не помітили, а якщо бути самокритичним, просто не хотіли помічати, що його, здавалось, безвинне захоплення нумізматикою переросло в звичайний фанатизм. Причому, майте на увазі, - Молочай високо підняв вказівний палець, - фанатизм може набрати найрізноманітніших форм: це і прагнення носити довгі заїски, заводити бороду, порушувати узвичаєні правила, зодягати екстравагантний одяг. Навколо таких, з дозволу сказати, студентів треба сформувати думку громадського осуду.

В ухвальній частині учасники комсомольських зборів проголосували за те, щоб виключити Коверкота з лав ВЛКСМ, як злочинця, і просити органи радянського правосуддя застосувати до вбивці найвищу міру покарання. Для участі в судовому процесі було призначено громадського звинувачувача – студента першого курсу Володимира Срібного. Йому і доручили довести до відома судового засідання думку колективу, висловлену на відкритих комсомольських зборах.

XIV.

1 квітня 1974 року. 16 година 28 хвилин.

Богдан Стоколос ще якусь хвилину сидів під враженням від зустрічі з журналісткою місцевої молодіжної газети Марійкою Тесляровою. Чіпкий погляд ясно-сірих рухливих очей з-під чорних півокруглих, ніби дужечки у

дитячих відерцях, брів, дещо нервово-хворобливі порухи артистичних рук – довгих, звужених з подовжніми нігтями. Такі руки, на думку хіромантів, мали талановиті, однак не практичні люди, а загалом вона – нічого. Особливо гарненька, коли усміхається. І запитання, запитання. Сипле, буцім квасолю в торбину. Де вона їх тільки й бере. Певне, робила домашні заготовки. «Коли у вашому серці зринула мрія стати слідчим?». І справді, коли? А хто його знає. Якось він над цим ніколи не задумувався. Можливо, після того дикого випадку, який трапився в їхньому селі.

Жили неподалік два хлопці, стайнювали на фермі. А коли ходили в нічне, до матері-вдови топтали стежку сільські зальотники. Спокусився на принадні брови-шнурочки і голова сільради Ничипор Клижка. І той спізнав Оксанині любоці. Домагаючись її, присягавсь, що зі своєю шлюбною, котра дозволила до живих печінок, розлучиться врешті-решт, а руку і серце віддасть їй. Однак, як це з'ясувалось на повірці, мовилось це для красного слівця, аби приспати довіру і покласти Оксану в ліжко. Насправді ж голова сільради навіть і в думках не збирався розлучатися зі своєю благовірною і одружуватись на вдові, в якої ще два лоботряси.

Оксану розгнівило це не на жарт, вона не стрималась і переповіла синам про таку наругу. Хлопці одного дня вистежили, коли він до матінки прийшов, та з-за дверей і гепнули зненацька обухом по голові. Та так, що той одразу і посинів. Знущались, мов божевільні: повідрізували вуха, пальці, вкинули у мішок і пустили за течією Десни.

Уранці до сільради прийшла Марія Лутченко, аби голова печатку поставив, смик за двері, а вони замкнені. Сиділа годину, сиділа дві, все насіння вилускала, а Ничипора немає, мов весняним снігом розтанув. Минула десята година, уже й сонце височенько підбилося – не чути. До дому, дружина – в слози: «Лягав зі мною, уранці прокидаюсь – тільки місце тепле».

Знайшли Клижку лише через тиждень. Виплив з Десни кілометрів за п'ятнадцять. Як сьогодні пам'ятає Богдан, міліції наїхало в село сила-силенна. Випадок неординарний. Зроду-звіку такого не було у Щаснівці. Можливо б, і не пощастило розгадати таємницю трагедії, якби не Богданко Стоколос. А був він тоді ще підлітком, ходив до сьомого класу. Того ранку, як і завше, погнав гусей на луг. Бачить, від річечки підвода їде. «Хто це міг раніше за мене встати?» - подумав Богданко, а коли віз наблизився, впізнав братів Оверлюків. Сидять з похнюпленими головами, буцім завинили перед кимсь чи упіймались на краденому. А той, що з родимкою на щелепі, підняв велику, як чавун, голову: «Ти нас не бачив, поняв?». «Умгу», - на знак згоди кинув Богданко, і їхні шляхи розійшлися, аж поки не почув про дике вбивство. За допомогу оперативникам начальник райвідділу міліції преміював Богдана відрізом на костюм.

А то ще запитувала: «Був у вашому житті випадок, коли, скажімо, ви

чогось злякалисъ?». Щире і наївне дівчисько! Ну, звісно, був. А чому б і ні? Адже він – звичайна смертна людина, для котрої чогось раптом злякатися – цілком природна річ.

Якось одразу після школи довелось гостювати в рідних у Сестрорецьку, що під Ленінградом. Він тільки-но ладнався переходити вулицю, як раптом поряд з тротуаром загальмувала синьо-блакитна «Волга». Молода вродлива дівчина, а може, й жінка, з розкішним лляним волоссям, яке хвилями спадало на плечі, прочинила дверцята й запитала, чи не знає він, де тут лікарня. Надворі сіялась холодна мжичка, проймав до самісіньких кісток колючий вітер, а з салону автомобіля війнуло нараз в обличчя пропахчене дорогими парфумами тепло. Радіо, ввімкнене на пониженному рівні, доносило тиху й чарівну мелодію. На передньому сидінні лежали недбало розкидані газети, з яких Богданові чомусь запам'яталась «Неделя». Жінка, а можливо, дівчина, - це не так уже і важливо, головне те, що це була людина його мрії, такий образ давно стояв перед очима. Гм... Звідки він знає, де тут та лікарня. Якось їхав у міському переповненому автобусі, біля однієї старовинної будівлі кондуктор оголосила: «Міська лікарня». Орієнтовано він знав і помахом правицею показав потрібний шлях. Однак чарівна незнайомка зачиняти дверцята не квапилася, вона ще якусь секунду виважувала, буцім чогось чекала від свого нового знайомого, а чи, можливо, хотіла запросити до салону, але не зважилася. Так чи інакше, але Богдан відчув, як зрадливо затремтіли коліна, і не в жарт злякався. Подумав: запрошуватиме – не сяде. Мало, що в неї на думці. Було б це, скажімо, десь під Черняхівськом, сів би не вагаючись, а там, за тридев'ять земель... О, ні в якому разі! Дівчина ще якусь мить почекала, потім згасила на цнотливих вустах усмішку і натиснула на стартер.

Ось і думай, що вона хотіла. Переповів цю історію рідним. «Молодчина, що не сів, - сказав дядько, - могли б убити». «Так за що мене вбивати? – подивувався Богдан. – У кишені якась десятка завалялась». «Чув, пропадають люди? Не даремно. Вбивають, роблять розтин, здорові органи в целофановий пакет – і за кордон». «Ta що ви, дядьку, таке кажете?» - обурився Богдан. Тепер міркував інакше: можливо, він був і правий.

Подивився на годинник: ого, як його закрутів вир спогадів! Уже о пів на шосту. Мала прийти класний керівник Коверкота Марія Іванівна Лазарєва з учнем Сергієм Крутиковим, приятелем Сашка. Богдан тільки подумав про свідків, як у двері тихенько постукали.

- Зайдіть!

Марія Іванівна, з-під легенької хустини якої вибивалось темно-русе волосся, йшла з високо піднятою головою й ледь зігнутими в ліктях руками.

- Сідайте, Маріє Іванівно, - озвався Стоколос, складаючи розкидані на столі папери.

- Дякую, - чемно відповіла вчителька і присіла на один із стільців, які

рядочком вишикувалися вздовж стіни.

- Отже, Маріє Іванівно, ви були керівником класу, в якому навчався Коверкот?

- Так. З п'ятого класу, - відповіла вона і, не чекаючи наступного запитання, розповіла: - Саша особливих успіхів у навчанні не мав. Він захоплювався історією, англійською мовою і не дуже тямив у математиці, фізиці, хімії. Я не раз радила його мамі найняти репетитора з цих наук.

- Як вона поставилась до пропозиції?

- Мовляв, нашему Сашку це не потрібно. Він і без репетитора обійтеться. Наскільки мені відомо, хлопець більше поважав батька, а матері чомусь соромився.

- Чому?

- Не знаю. На мою думку, і мати, і батько досить рано почали вважати його самостійним, увагу приділяли однобоко. Пригадую: у десятому класі була контрольна з математики. Олександр списував зі шпаргалки. Вчителька зробила зауваження. Замість прислухатись, Коверкот почав сперечатись. З цього приводу до школи запросили батька. Той подивився на контрольну і сказав, що таку роботу оцінюють четвіркою. Вчителька обурилася: «Якщо ви так вважаєте, ми з вами ніколи не знайдемо спільної мови щодо виховання вашого сина!». З фізики у нього також були двійки, за що Ольга Сергіївна дорікувала вчительці: «Людмило Іванівно, а навіщо ви Сашку ставите двійки і цим самим псуєте атестат?»

- Він з ким-небудь дружив у школі?

- У нього не було друзів, та, по совісті сказати, і не могло бути. За характером – відлюдний, гоноровитий, дратівливий.

- Гаразд, Маріє Іванівно. Ви прийшли з Крутиковим?

- Так. Він чекає в коридорі.

- Скажіть, будь ласка, нехай заходить.

Сергій Крутиков невисокий на зріст, зrudим волоссям на похнюплений голові.

- Сідай, Серъожа. Сідай і розповідай про свого друга. До речі, Маріє Іванівно, ви маєте право викладати свої міркування й з мого дозволу задавати запитання свідкові. Все це потім ми запишемо до протоколу. Я маю право відхилити поставлене запитання, але це треба зафіксувати в протоколі. Отже, Сергію, ти мусиш говорити тільки правду.

- І ніякий він мені не друг! – одразу наїжачився Крутиков. – Єдине, що нас зближувало, це – колекціонування. Я також збираю марки, значки, монети. Між іншим, у Коверкота – одна з найкращих колекцій монет. Крім радянських і дореволюційних, він збирав іноземні – австрійські, німецькі.

- Давай, Серъожа, порозуміємось, - Стоколос усміхнувся, - я знаю в Коверкота друзів не було, а ось що ти в нього був за ад'ютанта – гарантія на всі сто відсотків.

- Ад'ютант – це інше, – похнюгив голову Крутиков.

- Скажи чесно, за що тебе пошанували такою честю?

- Та за що. Я вже розповідав, сам колекціоную монети. Для мене – це одне з найкращих занять. Я підшукував хлопців, в яких були монети, а Саша ходив до них і міняв. Дещо і мені перепадало.

- Що ж ти робив учора? Підшукував хлопців? – запитав Стоколос.

Крутиков удав, що не зрозумів іронії:

- Учора до одинадцятої години був у дома. Це може засвідчити мій дідусь Іван Євгенович. Потім зустрівся з двоюрідним братом Вовкою. Удвох ми пробули десь до другої години дня. О цій порі мене покликала мама, яка повернулась з роботи з моїм молодшим братом, і я був у дома до половини п'ятої. Тут уже в мене стопроцентне алібі, – посмілішав Сергій. – Зі мною були дід, мама і квартирант. Потім я пішов до Палацу пionерів. Там саме виступав вокально-інструментальний ансамбль «Романтик». У Палаці пробув до половини сьомої. Після концерту прийшов на подвір'я будинку № 105-а по вулиці Попудренка. Ми зупинилися і бачили, як десь о цій порі до під'їзду свого будинку повертається Коверкот. У руці ніс валізу.

- А в що був одягнений, не пам'ятаєш?

- Та чому ж? Пам'ятаю. Ніби і зараз перед очима. Зодягнений був у брунатну куртку. На голові жовтий кашкет, джинси синього кольору.

- Ти його кликав до себе?

- Звісно, що кликав.

- І що він тобі відповів?

- А махнув рукою, мовляв, не до тебе, і пішов додому. Ішов він дуже швидко. Мені здалось, Саша дуже схильзований і чимось занепокоєний. Більше я його не бачив.

Коли за вчителькою і учнем зачинилися двері, у кабінеті Стоколоса молодим травневим громом обізвався телефонний дзвінок.

- Гайдученко з чергової частини. Слухай, Богдане, тут до нас зайшли батько з сином у справі Коверкота. Кажуть, є цікава інформація.

- Дякую. Я в себе. Нехай заходять.

XV.

1 квітня 1974 року. 17-та година 15 хвилин.

- Мій син, – батько кинув поглядом на десятирічного хлопчину, – зранку пішов на Стриженъ ловити рибу.

Батько не договорив і звернувся до сина:

- Ану, Володю, краще ти розкажи, як там було.

- Зараз у нас канікули, – посмілішав хлопчина. – А я великий риболов. Годині об одинадцятій пішов на Стриженъ ловити рибу.

- Клювало сьогодні? - захотив до розмови маленького рибалку Стоколос.
 - То ж то й воно, що ні. Сидів-сидів, хоч би одне спіймалось. Тоді вирішив під Красним мостом перейти на інший бік.
 - Це в напрямі військового шпиталю?
 - Так. І коли я проходив під мостом, у ніші помітив целофановий пакет. «Може, який скарб», - думаю. Коли дістав і розгорнув – трішки злякався. На землю порхнули монети. Бачу: не наші. Я відніс додому і сказав про це мамі. Вона мене вислухала і порадила почекати тата. Увечері повернувся батько з роботи, і я йому все розповів.
 - Тоді вже я, - закінчив батько, - пішов до сусіда і зателефонував до міліції. Нам сказали, треба прийти. І ось ми у вас.
 - Дякую. А пакет ви з собою прихопили?
 - Ну, звичайно, - озвався батько і дістав з червоної авоськи.
- Богдан взяв пакет на нижні кутики, і на стіл посыпались монети. Серед них було багато й іноземних. Сумніву не могло бути: вони належали Глібу Максимовичу.
- Уже через кілька хвилин Стоколос розмовляв з Коверкотом у слідчому ізоляторі.
- І знову по мою душу? – Сашко намагався все обернути в жарт, однак це було так недоречно, що він і сам нарешті зрозумів.
 - По твою душу, Саша. По твою. А то б ще по чию?
 - Даремно марнуєте час, - Коверкот цинічно дивився в очі Стоколосу, - у вас, здається, кожна хвилина дорога.
 - Ось тут, Саша, ти не помиляєшся. Дійсно, кожна хвилина на вагу золота.
 - Отож і шукайте справжніх вбивць. Справжніх, розумієте?! Хочете на мені відігратись? Не вийде!
 - Вийде, Сашок, вийде. Невже ти ще й досі не усвідомлюєш, що накоїв?
 - І нічого я не накоїв. Я вже кілька разів говорив: того дня був у кіно. Я вам навіть квиток подарував. Тільки не знаю, куди ви його поділи: до справи підшили чи, може, в кошик викинули.
 - Підшили, Саша, підшили. З цим у нас все точно. Тільки не був ти, голубе, в кіно, не був.
 - Як це не був? А навіщо ж я тоді квиток брав?
 - Для алібі брав квиточок. Для алібі. Щоб і комар носа не підточив. Ряд двадцять другий, місце друге. Тільки в кіно ти не пішов.
 - А ви звідки знаєте?
- З контролером розмовляли. Справа в тому, що з алібі тобі страшенно не пощастило. На перше місце двадцять другого ряду квитки не продаються. Тут звичайно сидить контролер. Під час демонстрування фільму вона стежить за порядком у залі. Тобі випало сидіти поряд з нею, але на сеанс ти не прийшов. Місце так і залишилось вільним. Контролер ще аж здивувалась: це ж треба! Зал забитий глядачами, в касі жодного

квиточка, а тут порожнє місце.

Коверкот зблід і замовк. Туле кільце з кожною хвилиною звужувалося. Однак здаватися без бою наміру він не мав.

- До чого тут контролер? Я просто запізнився на сеанс і сів на перше-ліпше вільне місце.

- А кров на джинсах, Саша? Що ти про це скажеш? І на кров у тебе алібі є?

- Є, товариш слідчий. Ми – мужчини, і ви повинні мене зрозуміти, – довірливо почав Коверкот. – Хочете – вірте, хочете – ні, до цього часу в мене не було жодної дівчини. Хлопці розповідали про свої «подвиги», а мені ніким було похвастатись. І раптом у моє життя увійшла Зоряна. Самі розумієте, весна, природа, трішки хміль у голові, поряд юне створіння. І я не втримався. Між нами було те, що має бути між чоловіком і жінкою. Зоряна виявилася дівчиною. Тепер вам, товариш слідчий, мабуть, зрозуміло, чому кров на джинсах?

- Логічно, Саша. Ми перевіримо. Сучасні засоби криміналістики дають змогу визначити навіть групу крові, якою заплямовані твої джинси. А що ти скажеш з цього приводу? – Стоколос дістав з портфеля целофановий пакет і поклав перед Коверкотом.

- Монети.

- Так, Саша, монети. І не що інше.

- А до чого тут я?

- Ми радились з колекціонерами – вони засвідчили, що це монети Гліба Дідуха. Ти заховав їх в ніші Красного мосту. Певне, розмірковував приблизно так: відбуду строк, повернусь, а гроші на місці. Як бачиш, не вийшло.

Коверкот зблід і замовк. Мозок працював, як ніколи, активно, але думки виходили якісь сумбурні, квапливі й непереконливі, і він не поспішав їх висловлювати. Стоколосу пригадався інший дикий випадок, який трапився буквально тиждень тому. Ця драма розігралася достеменно в нього на очах.

...З місць ув'язнення утік такий собі пересічний злочинець, жертва п'яного чаду. Відбув би строк, повернувся додому і розпочав би все спочатку. Так ні ж, не втримав. Вночі пробрався додому, до старенької матусі, яка мешкала на околиці села, а ранком на вертолітоті прибув оперативний загін. Втікач, зачувши недобре, побіг шукати сховку на Десні. Крига вже починала скресати, і, подолавши якийсь десяток метрів, він шубовснув у крижану воду. Крижини гострими кутами впиралися під ребра, гострим лезом різали обличчя, безжалісно відсікали по ногах, зчісували нігти на пальцях. Довкруж все було закривавлене. Втікач ладен був повернутися назад у в'язницю, тільки б не потрапити до пекельного крижаного виру. Вертоліт завис над потопельником, кинули драбину. Ось він схопився однією рукою, якимсь дивом пощастило вчепитися й другою. Здавалось, ще мить – і біда буде

позаду, та велетенська крижина, яку несла на своїх гострих плечах розбурхана деснянська вода, пожадливо накинулась на свою здобич – збила, підгорнула і разом з диким розпачливим криком назавше поховала у стрімкому вирі.

Цей дикий безглаздий випадок, звісно, не мав аналогів з вчинком Коверкота, хіба що вражав своєю безрозсудністю. Інша справа – вчинив би його якийсь недоук, так ні ж. Хлопець не позбавлений розуму – студент, майбутній вчитель. Сівач розумного, доброго, вічного. Чи, як там про них кажуть?

- Ну, Саша, чому ти не відповідаєш? Чому замовк? Забракло слів?

XVI.

1 квітня 1974 року. 19-та година 20 хвилин.

- Ти що-небудь чув про Іраклія Андроникова? – пахан мав звичку, попоївші, колупатись сірником у своїх гнилих зубах.

- А чому б і ні, - озвався Коверкот. – І не лише чув, а й бачив його по теліжку.

Ще Коверкоту праглося сказати, мовляв, куди до нього задріпаним викладачам з нашого педвузу, та вирішив за краще промовчкати.

- У нас, Саша, за традицією вечір усних розповідей. Кожен щось пригадує зі свого зеківського або життя на свободі. Значення немає. Тільки б цікаво. Консерва, розпочинай!

- Не знаю, чим завинив перед білим світом мій дідуган, та тільки він усе життя в тюрмах просидів. Перший раз прихопив з колгоспного поля п'ять кілограмів пшеници і піймався на гарячому – п'ять років впаяли, по року за кілограм, значить! Отака сволота! А відбув строк, одружився, народився в нього син, себто мій батько, і знову дідуня загримів на Колиму. Це тоді, як податками обклали дерева. Прийшов раз фінагент, позаписував усі дерева в садку, а тоді йому, падлі, до вітру запраглося. Ну до вітру, так до вітру. Мало чого людині забажається. Дід показав на нужник. Той справив нужду, а потім бачить: висить на гвізドочку газета з розірваним навпіл портретом Сталіна. Витиратись не став, згорнув і поклав до кишені.

- Ну й сука! – не стерпів пахан.

- М-да, братва, це у нас тут – курорт. А дід свій строк одбував у Сибіру. Жили в дерев'яному бараці, ні, ви не уявляєте, півтисячі зеків. У нас ось матрац, подушка, - Консерва ляпнув долонею вздовж матраца, - а там спали на хвойних гілках. О шостій – підйом. На сніданок видавали якусь баланду, іван-чай, п'ятдесят грамів просяного хліба, і все це треба було встигнути проковтнути, в буквальному розумінні цього слова. Дєда мій любив все ретельно пережувати, та, як два дні пропрацював голодним,

одразу порозумнів: баланду і чай випивав, а хліб ховав до кишені і з'їдав по дорозі на роботу.

- І що за робота в твого діда була? – нестерпів Коверкот.

- Потрапиш, довідаєшся! – вставив своє слово пахан.

- Що за робота? Жили серед лісу, дерева пилляли. З ранку і до вечора, з тридцятихвилинною перервою на обід. Спали, розповідав дідуля, один повз одного, ні повернутися, ні встати. І так до ранку. Багато вмирало, причому за якимсь суворим законом: скажімо сьогодні п'ятнадцять чоловік, завтра – двадцять, після завтра – двадцять п'ять, а тоді все повторювалось спочатку. Небіжчиків вивозили в тайгу і викидали, як дохлих собак. У кращому випадку копали неглибоку яму.

- Я б не витримав, – стиха мовив Коверкот. – Утік би.

- Собаці під хвіст, – уточнив Консерва. – Тікали й вони. Пройшли кілометрів з п'ятдесяти, довкіл – сніги, тайга, чують: собаки валують. «Може, мисливці», думають. Коли бачать – варта! Били жорстоко – перепало і ниркам, і печінці. Дідулю до тюремної лікарні відправили. А тоді ще й строк доточили.

- Клоун, давай! – скомандував пахан.

Клоун, либонь заворожений розповіддю, ще кілька секунд перебував у її полоні, бо ледь почав збиратися з думками, як пахан стусонув знизу по нарах:

- Ти що, стерво, заснув?

- Коли я сидів в Пермі, – провиненим голосом озвався Клоун, – знав двох начальників таборів. Перший – оригінал. Ох, і штука! Знущався, падлець, як тільки міг. Ось, скажімо, ти йдеш вузькою стежкою, а навстріч тобі начальник. Природно, хочеш дати йому догору, бо навколо глибокий сніг. Але, боронь, Боже, не поспішай! Цим ти підпишеш собі мало не смертельний вирок. Відтак – ти не людина! На тебе чекає ізолятор, побої, знущання. А коли ти набереш агресивної, войовничої пози, наставиш в очі начальнику два пальці...

- Ну, Клоун, ти даєш! – зареготав Прищіпка.

- Гад буду, коли брешу, – образився Клоун. – М-да, коли в його очі наставиш два пальці, мовляв, не звернеш, падло, виколю, та ще й гримнеш: «Ну, що, гад паршивий! Життя набридло, сморчок криворотий!» - отоді ти герой, маєш право довше поспати, одержати додаткову баланду, а то й просто не вийти на роботу.

- Ти правий, Клоун! Багато таких партачів розвелось! – озвався пахан.

- А інший начальник табору був душа чоловік. Його ми називали «батею». Бувало, зустріне на дорозі, бачить, черевик розчепірений, дістане з кишені шнурок: «На, синок. А то переодягнеться в зеківську форму, приайде на кухню, подасть залізну миску, мовляв, наливайте, хлопці. Ті його матюками, які тільки є на світі. А заглянє «мокрушник» чи пахан, вони перед ним мало не плаzuють. Ось тоді начальник табору скидає куфайку і ну ополоником

лупцювати хамелеонів-кухарів.

- Да, братва, довелося і мені в тайзі побувати, - розпочав пахан, - побачити справжніх ведмедів. Хижі, жорстокі, але які розумні!

Коверкот пригадав килимок над дитячим ліжком – два намальовані ведмеді біля зламаної буревієм сосни, а справжніх йому доводилося бачити тільки в зоопарку та в цирку.

- У нашого виконроба, - пахан сплюнув на підлогу, - було дванадцятеро дітей. А коли зачереватіла тринадцятим, пішла до лісу по ягоди. Тут на неї і напала ведмедиця, що страх як ненавиділа вагітних. Розірвала на дрібненські шматочки і занесла казна-куди. Ось на другий день чалапає ведмідь. Здоровенний, волохатий, лаписька, як ополоники. Реве, аж моторошно. «Що ж, Михайлі Івановичу, нам іти за тобою?». Він киває головою: іти, мовляв. Пішли. Метрів за триста під кущем зупиняється, важко мотає головою: ось тут, мовляв. Розгрібаємо сніг. Справді, труп, якщо так можна назвати те, що від жінки лишилося. «Спасибі, Михайлі Івановичу, спасибі», - низько вклоняємось. Ведмідь також статечно кива головою: будь ласка, мовляв. А то якось пропав охоронник. Правда, заступив на вахту, добряче хильнувші. І це не сподобалось вже самому Михайліві Івановичу, який вийшов «перевіряти» пости. Ведмідь видер з рук автомат та так його потрошив, що і впізнати не можна було. Цікаво, що й самого охоронника на дрібненські шматочки розірвав. Однак, де це трапилось, ніхто достеменно не зізнав. Та цього разу відкрити таємницю допомогла ведмедиця Марія Іванівна. Повела у глибоку тайгу і показала, де лежать останки. «Спасибі, Маріє Іванівно, спасибі», - на знак глибокої вдячності ми дружно покивали головами.

- А що було б, якби не подякували ведмедям? – не втримався Коверкот.

- Та що б? Розірвали б на шматочки. Як тих двох. Клоун, ти на пальмі, тобі видніше: котра година?

- Без п'яти десять. За московським часом.

- Новенький! Не забудь: о другій ночі обираєш собі кличку, - зручніше вмощуючись на нарах, нагадав пахан, і в камері запанувала мовчанка.

Коверкот, здавалося, тільки стулив повіки, як у плече його хтось туснув:

- Вставай!

Він розплющив очі, протер кулаком. Вставати не хотілось. Було б це вдома, він би неодмінно гримнув. Йому праглося, як і в дитинстві, перекинутись на другий бік, щоб знову поринути у глибокий сон, та пахан швидко його очутив:

- Ти що, оглух?

Коверкота буцім вітром змело з нарів. Він підбіг до вікна, підвівся на шпильки, торкнувся носом металевих грат. В обличчя вдарило прохолодне березневе повітря, і сну немов би й не було.

- Ну? Чого мовчиш? Слова пам'ятаєш?

- Тюрма-старуха, піджени кликуху. Не просту, а воровську, не хрінову, а мастьову! – прокричав не своїм голосом Коверкот і ніби аж сам злякався – таким далеким і чужим він йому здавався.

- Боксер годиться? – задеренчав згори владний голос.

- Що відповісти? – оглянувся Коверкот.

- Кажи, годиться.

- Годиться!

- Боксер не той, що на ринзі б'ється, а той, що в бардаку І... ся.

- Ха-ха-ха! – залунало з правого боку.

Здавалося, сміялася вся в'язниця, сміявся цілий світ над ним, дурником.

- Орел! – залунало з правого боку.

- Годиться!

- Орел не той, що літає, а той, що дітородні члени ковтає! – долинуло звідкільсь знизу.

І знов гомеричний сміх – ліворуч і праворуч, вгорі і внизу. Гигочуть кишенькові злодії і рецидивісти, «мокрушники» і «ведмежатники». Сміються, на думку Коверкота, ті, які ані аза, ні буки не знають. І все ж це приниження Коверкот переніс більш спокійно. Він уже психологічно настроївся і не так близько сприйняв це до серця.

Примус?

- Годиться! – грімко вигукнув Коверкот, але в'язниця чомусь мовчала. – Що далі говорити?

- Питай, хто хрещений батько?

- Король! – долинуло у відповідь.

- Подякуй, – сказав пахан, – і на знак подяки щось заспівай. Якої ти вмієш?

- «Русское поле»...

- Починай!

Коли Коверкот у темний березневий простір доспівав останній куплет, пахан підбив підсумок:

- Відтепер у тебе є кличка і є хрещений батько. Протягом усього часу ти підтримуєш з ним зв'язки. Одержиш передачу, ділишся цигарками, продуктами. Що передадуть – чай, каву, цукерки.

Коверкот підбив тверду, мов камінь, подушку і ледь почав дрімати, як три удари в стіну примусили його аж підстрибнути.

- Консерва! Телефонна розмова! – вигукнув пахан. – Терміново!

Консерва скопив ганчірку і почав вимочувати воду в параші. Звідкільсь, ніби з того світу, долинув глухий голос. Що він говорить, Коверкот не зрозумів, та з кожною секундою голос робився дедалі виразнішим.

- Камера тринадцята?! Новачок у вас?

- Так! – розпластавшись на підлозі, ревнув пахан.

Мокрушник він!

- Знаємо. Нумізмата порішив.
- І не тільки. Він убив дівчинку. Дванадцять років.

Коверкота неначе хто прошив велетенською голкою. Він щільно притиснувся до стіни, ніби шукав у ній прихистку.

- Це точно? – перепитав пахан.

- Клянусь своєю мамашою! – долинуло з «параші».

Пахан неквапливо підвісся, заклав руки до кишені і на всю камеру гаркнув:

- А ну, злазь, щеня жовтороте! На місці цієї дівчинки могла бути моя дочка!

- Або моя сестра! – додав Прищіпка.

- Або моя наречена! – Консерва почав засукувати рукави.

- І ти б також убив її?

Коверкот зсунувся на підлогу, неквапом підійшов до лави і мовчки сів.

- Встань, гад повзучий! Встань, падло! То не твоє місце! – пахан вхопив його за барки і з усього розгону ударив в обличчя.

Коверкот змахнув руками і впав на нари, де лежав Прищіпка.

- Не смій доторкуватись до моого ложе! – вигукнув Прищіпка і пхнув Коверкота на підлогу.

Пахан, ніби ганчірку, запхав його під нари.

- Ось там твоє законне місце!

Коверкот, зібравши обличчям всю павутину, деякий час лежав нищечком, потім стиха ретельно витер і, змилившись зі своєю долею, ліг на брудну запилену підлогу, поклавши під щоку два кулаки.

- Дивись мені: закладеш ментам чи охороні – опустимо у сідницю!

XVII.

2 квітня 1974 року. 8 година 30 хвилин.

- Богдане, ти в себе? – затріщав у селекторі голос Арсірія.

- Так, товариш капітан!

- Зайди, будь ласка!

- Доброго ранку! – першим привітався начальник міського відділу внутрішніх справ і подав руку. – Сідай!

- Ви, товариш капітан, чудово володієте даром ясно бачення, – іронічно примуржлив очі Стоколос, – я тільки зібрався зайти.

- Ох, і Богдан! Ох, і жартівник! – мовив у тон Арсірій, потім його обличчя нараз набрало серйозного вигляду. – Можна привітати з першою серйозною справою?

- Так.

Стоколос розповів про стан здоров'я Іринки і про те, як посугується

розслідування.

- Тільки одна притичина, - скрушно додав він. – Коверкот уперся, як окунь проти води, ніяк не хоче визнавати свою вину.

- Визнає, Богдане, визнає. Недаремно на допит проситься.

- Та невже?

- Щойно зателефонували з слідчого ізолятора: Коверкот прагне аудієнції зі слідчим. Так що поспішай. Після допиту зайдеш до мене.

У маленькій кімнаті слідчого ізолятора до підлоги було прибито металевий стіл і два дзиг'лики, на один з яких сів Стоколос, наготовивши ручку й бланки допиту. У цей час двері відчинились, і на порозі з'явився високий юнак з низько опущеною головою і закинутими за спину руками. Схоже, він значно змarnів і аж ніби почорнів.

- Сідай, Саша. Що сталося?

- Товаришу слідчий, переведіть мене до іншої камери! – з обличчя Коверкота заволало таке страждання, яке могло б розжалити і каміння.

- Чому до іншої? – очі Стоколоса заблисли лукавими вогниками. – Ось повеземо тебе сьогодні на очну ставку з Ірою і, коли ти не винен, тоді на всі чотири сторони.

У Коверкота аж каганці в очах засвітилися:

- А хіба Іра жива?

Стоколосу на мить здалося, що Коверкот з несподіванки прикусив кінчик язика.

- Жива, Саша, жива. І не тільки жива, а вже навіть потроху розмовляти починає.

Коверкот нараз зблід, руки затремтіли, і він ледь чутно промимрив:

- Можна я заяву з повинною напишу?

- Не тільки можна, а навіть потрібно, Саша. Шкода, що лише зараз надумався. Однак ще не пізно.

Коверкот взяв ручку і, не гаючи й хвилини, написав усю правду – починаючи з того, як подзвонив у двері Дідуха, і закінчив тим, як замотав сокирку в кофтину і навіщось поклав у сейф.

- Чому, і сам не знаю. Певне, з переляку, - скрушно знизав плечима.

- Мабуть, Саша. Бо професійні злочинці рідко коли залишають після себе сліди.

- А я і не злочинець! – обурився раптом Коверкот. – Який з мене злочинець! Мене весь час підстобувало паталогічне бажання запопасти колекцію Дідуха. До того ж, я почував себе надлюдиною. Мені здавалось, що я найхоробріша, найсміливіша, найобдарованіша людина в світі. При бажанні я можу зробити все, щоб заволодіти всім. Щоб випробувати себе, я й пішов на цей крок. Мене пройняло почуття такого героїзму, що в цей час міг би кинутись під ворожий танк чи затулити собою амбразуру дзоту. Я пішов на такий крок тому, що в цей час не було іншої точки, де б я міг прикласти свої

зусилля. Якби, скажімо, коли йшов вулицями до Дідуха, спалахнув будинок, я б, не вагаючись, кинувся в нього. Але, на жаль, нічого такого не трапилось... І я, охоплений одним бажанням – будь-яким способом заволодіти колекцією, пішов на це.

- Гаразд, Саша. Це лише слова. До того ж, красиві і патетичні. Ось скажи краще, ти взагалі усвідомлював, на що йшов?

- Як простував вулицями, ні. Все було, немов у тумані. А коли завдав перших ударів і помітив кров, мене опанував страх: Боже, що я роблю? Але звідкільсь узялась якась катинська сила. У ту мить я рубав би всіх, хто б не нагодився під руку. А потім мені здалось, що не я все це роблю, а хтось інший. А я глядач, сторонній спостерігач.

- Вибач, Саша, але погодитись з тобою я не можу. Якби ти не усвідомлював, що робиш, ти б не прагнув замести свої сліди. А так ще й хотів підпалити.

- На щастя, пожежі не трапилось. До речі, ти газ не вмикав?

- Газ ні.

- Скільки часу пробув у квартирі?

- Хвилин двадцять-тридцять. Не більше. Додому повернувся о вісімнадцятій. Монети виклав у літрову банку і заховав за годинником, який стояв на шафі. Тут же поклав і коробку з монетами.

- А іконка черняхівського Феодосія також належить Дідуху?

- Дідуху. Тільки я її не крав. Я її в січні виміняв на німецькі монети.

- Чому ти не забрав гроши із сейфа?

- Я їх просто не бачив.

- А то забрав би?

- Ні. Моя мета – монети старовинні.

- Хто ще з тобою був? Тільки чесно, Саша, від нас не сховаєшся.

- А мені вже і так нікуди ховатись.

- Гаразд, Саша. Якщо вже в нас пішло на чистоту, тоді скажи, куди ти заховав монети?

- Я ніде не ховав. Ви їх у мене конфіскували.

- А целофановий пакет у ніші Красного мосту – справа твоїх рук?

Схоже Коверкота кинуло в дрож, на очах, як здалося Стоколосу, зблиснули слізинки.

- Моїх, - незабаром мовив стиха і, трохи помовчавши, додав: - Я там ще коробку закопав.

...Міліцейський уазик з сигнальним маячком зупинився неподалік військового шпиталю.

- Ось тут, - сказав Коверкот і помахом руки показав на лівий берег Стрижня.

Старший сержант Ядченко почав обережно знімати верхній шар землі. Десь сантиметрів через тридцять лопата лунко вдарилася об коробку.

- Нарешті! – полегшено вихопилось в Стоколоса.

Через кілька хвилин Ядченко вийняв з ями оранжевого кольору пластмасову коробку, перев'язану алюмінієвим дротом. Розв'язавши дріт, Ядченко підняв кришку. У ранкових променях блиснули золоті монети, царські рублі, дві срібні рюмочки, кишенський годинник з металевим ланцюжком, дві емалеві іконки.

По дорозі до слідчого ізолятора Коверкот весь час сидів мовчки, неначе хто на вуста накинув замок. Коли машина зупинилась перед воротами в'язниці, які вже з скретом відчинялися, звернувся до Стоколоса:

- Товаришу старший лейтенант, як ви гадаєте: мене розстрілять?

XVIII.

1 квітня 1974 року. 17-та година 45 хвилин.

Ось і все. У справі нумізмата поставлено останню крапку. Богдан Стоколос відхилився на спинку стільця, розслабився, схилив набік голову, заплющив очі. Тиша... Тільки чує трохи пришвидшене биття власного серця. Двобій закінчився. Як добре, що все завершилось в лічені днія.

Щойно зателефонували з обласної лікарні: стан здоров'я Іринки поліпшується. Ліву ногу піdnімає на рівень ліжка, вільно згинає і розгибає, самостійно робить лікувальну фізкультуру. Однак пальці лівої стопи, як і раніше, нерухомі. Час – найкращий лікар. Мине певний період, заживе фізична травма, а ось душевна, мабуть, ні. Ця залишиться назавжди!

Стоколос підвівся з стільця, щоб доповісти Арсірію: справу про вбивство нумізмата завершено. Можна спокійно, з чистою совістю оформляти документи і подавати до суду. Арсірій, у свою чергу, має зателефонувати до обласного комітету партії. Справа для Черняхівська – неординарна – нею зацікавився сам перший і просив постійно тримати в курсі подій.

Раптом пролунав телефонний дзвінок. Богдан невдоволено скривився, хотів, було, трубки не брати, та мало чого.

- Стоколос, інспектор карного розшуку, - проказав звично.

- Вибачте... Мене з'валтував власний чоловік. Що його робити?

- Адреса? – коротко кинув Богдан.

У трубці ніби плямкнуло.

- Ти що, Богдане, мене не впізнав? Це Валя.

- Тепер упізнав. Найшла як жартувати.

У Валю, колишню однокласницю, Богдан був навіть трішки закоханий. Пригадався випадок кількарічної давності, коли вони піdlітками пішли до лісу по ялинки. Тільки встигли набачити деревця, як, де не взявся, дикий кабан. Хрюкає, іклами так і водить. Перелякалися не на жарт. Якби хто бачив збоку, як вони в лічені секунди вилізли на верхів'я ялин, впав би зі

сміху. Думали, пересидять годинку-дві, поки кабан піде собі іншу споживу шукати, аж ні. Спочатку ходив між ялинками, терся об шершавий стовбур, хрокав, шкірив іклами, а потім мирно влігся під наметом снігу та й пролежав усю ніч. Богдан і Валя просиділи на ялинах, тільки весь час перепитували одне одного: «Ти спиш?» - «Ні! А ти?» - «Я також ні!».

Уранці мимо проходив лісник, наслухавши скрип злежаного снігу, кабан труснув головою, немов проганяв нічний сон, похрокав невдоволено і подибуляв у зарослий проліском яр. Додому повернулись, а в хаті вже ялинки стоять – цукерки, печиво висять. Батьки руками сплеснули: «Де це ви почували? Ну й поперелякували нас». А коли розповіли, посміялись, мовляв, ось і добре, що добром закінчилось.

- Слухай, Богдане, приходить до нас на іменини. На ту неділю. Нашому Івасику буде рік. Ужеходить. Ти ж його ще в пелюшках бачив. А ще хрещений батько!

Богданова мама в сорок п'ять років захворіла поліартритом, батькові одному обходити господарство не під силу, а тому, як тільки сніг із землі, так він і допомагає стареньким: витягає картоплю з погреба на посадку, потім садить, поле, обсипає, а у вересні бере відпустку – вибирає картоплю, заготовляє дрова.

- Дякую, Валюшо. На цю неділю до батьків поїду, треба картоплю з погреба витягти, а наступної до вас завітаю. Неодмінно! У мене вже й подарунок готовий.

У кабінеті Арсірія було накурено.

- Ви б кватирку відчинили, - порадив Богдан і, не чекаючи дозволу, відірвав папір, яким було обліплено вікно.

До кабінету нараз влетіла свіжа хвиля й гайнула по закурених закутках, немов дбайливий господар почав виганяти сивуваті кужелі дими.

- А й справді, Богдане, ніби стало легше дихати, - усміхнувся Арсірій. – Чому ж ти раніше цього не зробив?

Потім Богдан доповів Арсірію про вилучення монет біля Красного мосту, про явку з повинною, розповів про стан здоров'я Іринки. Після цього Арсірій зателефонував першому секретареві обкому і доповів про завершення справи.

Коли Стоколос намірився виходити, зненацька зателенькав телефонний дзвінок.

- Ану, зачекай хвилинку, - Арсірій підняв трубку. – Так... Коли було виявлено? Трупи є? Автомашина якої марки? Гаразд, зараз виїжджаємо.

- Ось така, Богдане, в нас робота, - розвів руками Арсірій. – Одну справу тільки завершили, а тут вже й за іншу треба братись.

- Що трапилося, товариш капітан?

- Неподалік Черняхівська мисливці набрели на кістяк спаленої машини.

- Легкової?

- Так. Радше за все «Москвич».

- Трупи є?

- То ж то й воно, Богдане, що немає, - відповів Арсірій. – Трупи будемо ми з тобою шукати.

- І вбивців також, - додав Стоколос.

1994 р.

ВБИВЦЮ НАЗВЕ СУД

Світлої пам'яті Миколи Костянтиновича Степанця, який дочасно згорів на життєвій дорозі.

I.

- Так-так. Дякую. Та ні!.. Сам розумієш, служба. Після? Ніби не знаєш. Роки, роки, брат. Уже за п'ятдесят п'ять. Так, повертаюся з ярмарку. Гаразд. Ще раз красно дякую, - начальник карного розшуку підполковник Арсірій злегка розтулив продовгуваті пальці, і трубка лунко впала на важелі.

Перегорнув аркуш календаря: справді, День радянської міліції. Як він міг випустити його з виду! Щоправда, кожного року про свято цілунком у щоку нагадувала дружина, але цього разу її вдома не було – поїхала до мами в село та й затрималась. Коли ж він по-людському відзначав його? Ага, здається, позаторік в якомусь районі. Десять опівночі в тісну готелівську кімнатку набилося чоловік з шість. Відкоркували коняк, хтось дістав свіжої зайчатини. Пили ніби й небагато, та одразу сп'яніли... Нерви, нерви. Нічого не вдієш, така, брат, служба. У цю мить різко заскавчав телефонний дзвінок.

- Підполковник міліції Арсірій.

У мембрани пролунав приглушений сміх, десь зоддалеку прохрипіло радіо, зрештою наслухав знайомий голос дружини. Як і завше, не могла утриматись від жартівливо-іронічного тону:

- Товаришу підполковник! Від щирого серця поздоровляю з професійним святом. Бажаю...

- Дякую, дякую, - усміхнувся Арсірій. – Ти вже повернулася?

- Щойно з автобуса.

- Я чекав учора. Картоплі в духовці напік. Огірочки малосольні прихопив. Твої улюблені.

- Не змогла. Мама прихворіла, навіть “швидку” викликали, а це, - Арсірій наслухав, як вона пальцем тричі стукнула об стіл, - ніби полегшало. Увечері вже й повечеряла з нами. Слухай, ти сьогодні довго будеш?

- Якщо без пригод, через три години звільнююсь.

- Ось і добре. Сходимо в кафе, повечеряємо. А я затім зачіску зроблю. У нашій перукарні новий майстер! Ти мене й не відзнаєш.

- Гаразд. Коли на той час повернусь, зателефонуєш? – Арсірій поклав трубку на важелі.

Дивина та й годі, стенав плечима. Мало того, що сьогодні його професіональне свято, воно збіглося з іншою датою – тридцятп'ятиріччям служби в органах. Можна було б делікатно натякнути шефу про ювілей. Той неодмінно б видав наказ: оголосити подяку і видати премію – тридцять п'ять карбованців – по карбованцю на рік служби. Та Арсірій не з таких. Його все життя визначала виняткова скромність і ... відданість улюбленийі

справі.

Арсірій усміхнувся. Коли це було? Гай-гай! Ніби й нещодавно. Тоді лише запізнався з Танею, своєю майбутньою дружиною. Як прошкували вулицею, зустрічних, особливо чоловіків, прискіпливо оцінював професійним поглядом. І, як правило, кожного разу в кількох перехожих візнявав... злочинців. Тоді, не мовлячи ні слова, залишав дівчину серед бурхливого потоку, а сам чимдуж летів до найближчого таксофону: волосся чорне, смаглявий, ніс довгий, хрящуватий, з горбочком.

Треба було бачити, з яким розчарованим жалем вішав трубку, коли черговий міліціонер удавано суворо, скоріше по-батьківськи, відчитував: „Заспокойся, хлопче. Змальований суб'єкт серед злочинців не значиться”.

Перед службою у міліції в його трудовій книжці був лише один запис – рапіфінвідділ. Деякий час Арсірій працював фінагентом. Тепер і згадувати сором. Ходив по квартирах, чи то пак, післявоєнних нетрях, збирав всілякі податки. Воно, може, і дослужився б до пенсії, якби не один сумно-комічний випадок.

Жив у одноповерховому передмісті, навіть не в хаті, а в сараї, одинокий чоловік-п'яничка, інвалід з однією ногою. Другу одірвало на штурмі Берліна. Одружувається не збирався, мовляв, хто піде, як воно ні кола ні двора. Повернувшись з фронту, стареньких у живих не застав – батько в партизанах загинув, а мама своєю смертю померла. Хату німці спалили при відступі. Отак і оселився в дерев'яному сараї без вікон з єдиними дверцятами у великий і такий непростий і суперечливий світ.

Кожного разу вони натужно поскрипували, бо також уже були в літах – перекосились, розійшлися, заржавіли – і випускали на ранкове подвір'я заспаного, пропахлого смолою і дратвою господаря, який свій робочий день розпочинав маршрутом до найближчої забігайлівки. Перехиливши сто грамів, кухоль пива та закусивши огірком і пиріжком з капустою, майстер брався за своє нехитре чоботарське ремесло: кому підбори підіб'є, підметки замінить. Матеріал добував на смітниках, якими і так були захаращені пустіри. А плата яка – хто кине мідного п'ятака у просякнутий потом армійський кашкет, хто глечик молока принесе, а хто лише „спасибі” мовить. Прокотилася добра слава про невибагливого шевця напівзгорілим передмістям та й долинула до міськінвідділу, в начальницькому кріслі якого возідав Іван Плахтійович з якимсь дивним прізвищем Тигипко. Викликає раз Арсірія і дає наказ: мовляв, є тут один злісний неплатник – чоботар, на імення Баллясников. Треба з нього десять карбованців злупити. Мрежить очі, буцімто кіт над салом, а заяложений комір сталінського кітеля аж тріщить на червонястій шії, котра мов не репне.

Неохоче пішов Арсірій на ту злощасну Пліскунівку, відшукав задимлений сарайчик із почорнілим, запалим, немов боки у худої корові, дахом. Бачить, у проймі дверей на колоді сидить Баллясников, певне, щоб

не заважала, колодянка була підв'язана і лежала поряд. Як вихопив поглядом із сутемряви благеньке металеве ліжко, заслане солдатською шинеллю і подушкою, поверх якої виднілась непрата наволочка, то у хлопця буцімто річ відібрало. Намагається щось сказати, а в роті сухо-сухо, немов вітровій остудив, судини спазми перехоплюють. Чоботар помітив перевислу через плече сумку фінагента, таємниче усміхнувся в прокурені вуса, відклав убік шило і дратву:

- Знаєш, хлопче, що я тобі скажу: іди від мене по-добру, по-здорову. Сам бачиш, як живу. Що в мене, хороми, чи тисячі на ощадкнижці? Ото три картоплини, - кинув поглядом на пророслі бульби, що лежали біля примуса, - і вся моя вечеря. А завтра – як Бог дастъ.

Подивився Арсірій, похитав головою, поспівував, а небавом мовчки повернувся і пішов геть. Ох і розмагорився тоді начальник: „Молокосос! Як усі будемо такі щиро серді, країну к чортовій матері розвалимо!”

А наступного дня із самісінського ранку, взявши із собою на підмогу двох фінагентів, сам пішов в атаку. Яка там у них була розмова, сказати важко, тільки чоботар, накульгуючи на праву ногу, поскрипуючи протезом і, гнівно розмахуючи сокирою, під схвальні вигуки перехожих із передмістя гнав фінагентів аж до самісінського міськфінвідділу.

...У двері несміливо постукали. Арсірій, виринувши з полону таких уже далеких, оповитих сивим маревом спогадів, набрав поважного вигляду:

- Зайдіть.

Поріг переступили чоловік і жінка. Високий ставний мужчина незграбно перебирає загрубілими пальцями, які звикли тримати косу і сокиру, новеньку кролячу шапку. Жінка трималася боязко, буцім стояла на ковзкому льоду, несміливо озиралася довкіл, оглядаючи просторий кабінет. Вона була зодягнена по-селянському: плюшеве напівпалто, темносірий платок, на ногах темні валянки-бурки. Овальне обличчя, на якому чітко окреслювалися дугоподібні чорні брови, тонкі вуста з бородавкою на нижній губі зліва, виглядало пригнічено і змарніло, несло відбиток туги і печалі.

- Сідайте, - підполковник Арсірій навіщось відсунув папери.

У затишному кабінеті було тепло й привітно, а там, за вікном, стояла пізня осінь. І кленовий лист під порухом колючого вітру осиротіло кружляв у повітря. Жінці нараз здалося, що вона й сама відірвана від життя, буцім той осінній жовтий лист. Від думки, яка так раптово і несподівано увірвалася в її свідомості, жінка відчула, як гаряча кров шугонула по судинах, немов хто підкачував насосом. Й зробилося жарко, так, буцімто забракло повітря, прагла розстебнути верхній гудзик, але пальці нервово затремтіли і ковзнули по одягу.

- Сідайте, - підполковник ще раз кинув поглядом на стілець і додав: - Нехай сідає і ваш чоловік.

- Hi, -спроквола хитнула головою, - це не чоловік. Це кум Грицько...

Чоловіка мого Василя порішили. Як поїхав на Покрову, по сьогоднішній день... Видно, убили по дорозі. Я вже і ждати перестала.

- Де порішили?

- Оцього вже вам і не скажу. За цим до вас прийшла, - напівобернулась до свого супутника.

Арсірій дістав із шухляди пляшку мінеральної, налив у склянку.

- Випийте і заспокойтесь... Потім розкажете все по порядку.

Жінка, соромлячись, по-селянському несміливо взяла склянку, в якій у карколомному танку стрибали нагазовані пухирці, кілька разів ковтнула, трішки скривилась, певно, до такої води не звикла.

- Розповідайте, - підполковник дав знак легким кивком голови. - Я вас слухаю...

- Звати мене Марія. Прізвище Болобан. Я тутешня. З Жеведі. Може, чули?

Її трохи охриплий, приглушений голос спочатку звучав дещо несміливо, переривчасто, зрештою співрозмовниця освоїлася зі своєю роллю, і перед очима підполковника Арсірія вималювалася ось така картина.

...Потужний МАЗ-500 з латинським надписом „Совтрансавто” і причепом, критим тентом, гальмуючи, прошелестів шинами і зупинився в самісінькому хвості машин, що рівним ланцюгом проліг перед автозаправною станцією.

- Б'юся об заклад, куме, прибула наша машина, - Василь Болобан не приховував свого захоплення, наддаючи ходу.

З кабіни навстріч вистрибнув молодий круглолицій чоловік з пишними вусами і такими ж чорними, аж ніби з каштановим відливом, бровами. На видовженій голові кудлилось чорне волосся. З-під розстебнутої шкірянки виднілась темно-голуба сорочка з білими гудзиками.

- Хлопці! Могоричне діло, - змовницькі підморгнув Василь Болобан.

- Скажеш... – холодно дзенькнула „бліскавка” на шкірянці.

- Треба картоплю відвезти в Саратов.

Власник шкірянки мовчки прочинив дверцята кабіни:

- Слухай, Ген! Шабашка є. Треба картоплю везти. Ти нічого не маєш проти?

Що сказав Ген, вони не чули.

- Тільки чому це раптом в Саратов? – цього разу вуста сіпнулись невдоволено. – Давайте краще у Волгоград. Ми звідти. По дорозі й завеземо.

- Е-е-е, ні, братці! Музику замовляємо ми. – Болобан наполягав на своєму. – Ми і платити будемо. Кажуть, у Саратові дорожча.

- Ген, вони хочуть у Саратов, - вусань прочинив двері і, не дочекавшись відповіді, махнув рукою.

- Ну, чорт з ними. Саратов, то й Саратов.

- А скільки можна завантажити?

- Скільки хочете, стільки й вантажте... Ну, - вусань прискалив ліве око, -

тонн двісті п'ятдесяти увійде. Чекайте, а скільки ви даєте?

- Скільки скажете.

- П'ятнадцять з мішка.

- Хлопці! Та ви що?! – Грицько Литаш зробив крок назустріч. – У вас Бога в душі нема. Торік ми також в Саратов возили. Більше червінця з нас не взяли.

- Життя дорожчає, - нарешті обізвався з кабіни водій, який до цього часу не промовив жодного слова.

- Давайте не по-вашому і не по-нашому – дванадцять карбованців, - розрядив обстановку Болобан.

- Гаразд, - махнув рукою вусань. – Сідайте в кузов.

- Сідайте, куме, - мовив Болобан, простилаючи фуфайку. – В час добрий.

У кузові валялась солома, в одному кутку виднілась гірка смугастих битих кавунів. Грицько Литаш, якого останнім часом мучив радикуліт, довго кректав, всідаючись. Зрештою він оглянув кузов – непогано. Боки обшити фанерою, а іх іще, певне, щоб не розпирало, утримували ланцюгові стяжки.

- Молодці, хлопці. По-хазяйському.

- Ще б пак! „Совтрансавто”! За кордон їздять.

- Бачите, куме, якої ми з вами честі удостоїлись, - Литаш від задоволення злегенька туснув Болобана в плече.

До села прибули надвечір, коли сонце ховалося за клочкуватими хмарами. Автомашина зупинилась біля добротного будинку Болобана, на який опускалося закіплюжене віття кетяжистої акації. Брязкаючи ланцюгом, з буди вискочив великий кудлатий пес. Але забачивши господаря, раптово ліг на живіт, проплазував і, викидаючи вперед кігтясті лапи, сумно заскавулив.

- Василю, - дружина кинула недобрий погляд на собаку. – Це не перед добром. Дивись мені, щоб усе в порядку...

- Та ну його! Ану, пішов у будку! Марш! – Василь нагримав на пса.

Той усміхнувся, винувато закрутів кошлатим реп’яхуватим хвостом.

- Хлопці непогані. Воно зразу видно. Допомагай краче вантажити. А де Оксана?

- Я ось, тату, - визирнула з коридора милovidна дівчина. – Гриби чищу. Ви, лишењь, подивітесь, які цього року виросли.

- Гаразд, дочко! Кидай к бісусі ті гриби, та ходи-но сюди. Допоможеш мішки зав’язувати. Продамо картоплю, будуть гроші на весілля.

- Та яке весілля, тату! – зашарілася дівчина. – У вас одні жарти на гадці. Мені вчитись треба.

- І вивчишся, і весілля відгуляємо. Аякже. Одна ти в мене. Все село покличу.

Вусань, котрого, як з’ясувалося, звали Жорою, пронизливим поглядом

обмацав струнку постать Оксани, трохи довше від звичного, затримав погляд на грудях і білих, немов дві берізки, ногах. Оксана відчула на собі зухвалий погляд, котрий пробирав наскрізь, і зашарілася.

Гена швидко, по-мавп'ячому видерся на причеп.

- У нього що, немає прав? – поцікавився Литаш.

- Є і права, і стаж... Тільки проштрафився наш Гена. На півроку відібрали, - невдоволено буркнув Жора. – Я взяв його за компанію, аби не розучився їздити.

Гена, стиснувши зуби, взяв обіруч лантух і з усього розмаху пожбурив у передок. На лівому рукаві тріснула нитка, і синій, у смужку, піджак легенько розлізся по шву.

- Обережніше, хлопці! Картоплю поб'єте, ніхто і купляти не схоче, - зауважив Болобан.

Уже опівночі, коли повністю завантажились, вирішили підвечеряти.

- Мийте, хлопці, руки та щось перекусимо на дорогу. Оксано! Ану неси кухоль з водою та рушник.

Жора і Гена ретельно помилили руки, але вечеряти навідріз відмовились.

- По чарці нізязя, а їсти із собою маємо. Перехопимо в кабіні, - одказав вусань.

- Знаєш, Василю, щось вони мені не дуже подобаються, - обізвався за вечерею кум Грицько.

- А хто з ними поїде? Ви, куме? – поцікавилась Василева дружина.

- Я поїду, - відповів за кума Василь.

- Ти?! – серце в Марії так і юкнуло. Дивись мені, щоб вони чогось злецького не скочили.

- Треба було хоч на документи глянути, що воно за люди.

- Та ну тебе! – роздратовано крикнув Василь на Марію. – завжди щось вигадаєш: то документи перевірити, то собака не перед добром скавулить. Як мені набридли оці бабські забобони!

- Тобі видніше, - ображено підсмикнула вуста Марія. – Тільки в мене чомусь коти шкrebуть на серці.

- Знаєте, куме, - натискаючи на малосольний огірок, - повагом мовив Литаш, - отой світlorусий...

- Генка?

- Ага! Здається, Генка. Непоганий хлопець. А цей вусань щось мені також не до вподоби.

- Жора? Душа-хлопець!

- Тоді скажіть, куме, чому ж він спочатку відмовлявся брати когось із нас?

- Та чому ж. Світ – неблизький, а кабіна лише на двох розрахована.

- У них ще є лежаче місце.

- Отож я на ньому і лежатиму всю дорогу.

- Тепер, куме, вусань казав, поїде через Липецьку область. Скажіть, на якого ката давати отаке коло? Це і їжаку відомо, на Саратов їздять повз Воронеж або Харків.

- Ну й наївний ви, куме – Жора ясно сказав: у Воронежі нашу картоплю можуть вивантажити і тю-тю-тю, плакали наші грошики, - Болобан голосно кашлянув і пальцями кривулясто подибуляв по клітчастій клейонці. – А ще й дорога туди погана: і вузька, і слизька, й з вибоїнами на додачу.

- Досить, куме. Так і до ранку не змовимось. Ви зі своєю братвою їдьте поїздом, а я – машиною. Побачимо, хто з нас швидше добереться. Тепер, гроші всі зібрали?

- Всі. Бери ось на задаток.

- Скільки?

- Карбованців з вісімсот буде. – Лита什 вийняв з потайної кишені перев'язану пачку. – Для початку вистачить. Останні у Саратові віддамо.

- З Богом! – мовила Марія, і автомашина, розрізуючи двома яскраво-сліпучими снопами осінню в'язку темряву, похитуючись на дощових баюрах, рушила з місця. З хліва несміливо озвався когут, десь зоддалеку загавкав собака.

У передмісті, неподалік силікатного заводу, автофургон зупинився.

- Приїхали, хлопці! – вусань перехилився через причеп. – Злазьте. Я з вантажем у місто не поїду. Звідси рейсовий якраз на вокзал ходить.

МАЗ розвернувся, чміхнув, видихнув важкий спресований синій димок і поїхав у зворотньому напрямку.

... – І ви поїхали поїздом на Саратов? – перебираючи в руках гранчастий олівець, суворо спитав підполковник.

- Так, поїздом. Зі мною ще було чоловік з п'ять, наших, сільських, – продовживав Лита什. – Приїхали. Влаштувались в готелі на ринку. І щоб ви думали? Тиждень чекали, а їх ні слуху ні духу. Ми телеграму вдарили: що таке, в чому справа? Може, обламались, чи по дорозі хтось обікрав? А у відповідь: не чули, не знаємо, не бачили. Як поїхали, звітоді більше ніхто не повертається.

- І ви приїхали додому?

- Приїхали... З порожніми руками.

- Як ви гадаєте, знайдемо вбивць? – невпевнено спитала жінка, розгублено озираючись довкруж.

- Знайдемо, Маріє...

- Пархомівно, – прийшов на допомогу Лита什.

- Така в нас служба. Треба шукати. До речі, ви їх добре запам'ятали?

- Запам'ятали... Хоч і не було часу роздивлятись. Немов щось неладне відчували. Жора невисокий на зріст, дебелій, волосся в'ється, вуса невеликі та широкі. Очі чорні, круглі, ніс кирпатий, а сідниця – звиняйте, –

відстовбурчена, немов у жінки.

- Зодягнений у куртку?

- Так. В темнокоричневу шкіряну з „бліскавкою”. А в туфлях каблуки такі високі...

- А другий?

- Генка... Я його краще роздивилась, - озвалась Марія Пархомівна. – Він заходив у коридор води напитись. Високий такий, світлорусий. Обличчя продовгувате, ніс прямий. Я ще подумала: отакого б мені зятя. Зодягнений був у темносиній піджак з білою смужкою, джинси. Бачу, лівий рукав по шву розірвався. Ще хотіла сказати: „Зніми піджак, зашию” та посоромилася.

- Автомашину також запам'ятали?

- Заплющу очі – і ніби перед собою бачу, - мовив Литаш.

- О-о-о! Та я відчуваю, ви справжнісінський детектив, - підполковник запалив цигарку і, повернувшись у бік Марії, додав: - Вибачте, інколи доводиться палити.

- Професійна звичка, товариш підполковник, - Литаш потер свої товсті короткі пальці, - чверть віку баранку відкрутив. Може б, і зараз не розлучився. Здоров'ячко підводить. Погано бачу. Оце ви сидите, а ніби в тумані. Та не хвилуйтеся, машину добряче розгледів.

- Отже, що ви скажете?

- Кабіна такого блакитного кольору, за нею – два приварені баки, один – для палива, інший – для води. Внизу краник. Ще подумав про себе: „Совтрансавто”, а баки саморобні. Як їх тільки випускають на міжнародні лінії? Щоправда, двигун потужний, восьмициліндровий, на дверцятах маркіровки ніякої, в кабіну двічі зазирнув – також нічого особливого не помітив. Воно ж знаєте, шоферу все цікаво.

- Причепа не було?

- Був. Причеп був позаду. Двохосьовий.

- Номери з вас ніхто не запам'ятив?

- Аяюже! Не був би я шофером, - Литаш дістав вирваний із учнівського зошита, обшмульганий аркуш. – Це коли ще на автозаправній домовлялись. Дай, думаю, запишу про всякий випадок. Ось і згодилося. Дивіться: 48-69 ВДК.

“Схоже, номери волгоградські. І попервах вмовляли туди везти картоплю. Здається, все логічно. Вбивці переховуються у Волгограді. Втім, святкувати перемогу ще рано...” – подумав про себе Арсірій і сказав відвідувачам:

- Все те, що ви мені розповіли, повторіть ще раз. Доведеться виконати фоторобота. Потім ви вільні.

Арсірій натиснув на кнопку. Увійшов молоденький лейтенант.

- Бандуренко! Трапився жахливий злочин. Візьміть цих людей і з їхнів слів зробите фотороботи. Схоже, цього разу нам пощастило. Ми знаємо справжніх убивць.

- Ясно, товаришу підполковник! – чітко відкарбував лейтенант і зробив жест у бік дверей. – Прошу!

Коли через деякий час Литашу і Марії Пархомівні показали два фотопортрети, вони аж руками розвели:

- Ну точнісінько, як дві краплі води. Особливо цей, вусатий.

- Коли б він лиха не наробив. Не сподобався він мені тоді. Ох, і не сподобався. Щось у ньому недобре є, не наше, не слов'янське, - мовив кум Грицько, поправляючи новеньку королячу шапку.

Цілком таємно

Начальнику Управління ДАІ УВС полковнику тов. Голіцину.

У Черняхівському вчинено жахливий злочин – вбито людину. Просимо зобов’язати начальників управлінь і відділів ДАІ УВС перевірити в усіх господарствах на територіях, які вони обслуговують, наявність автомашини МАЗ-500, державний номер 48-96 або 48-69 серії ВДК, причеп серії СГ, номер 53-99, а також встановити суворий контроль на постах ДАІ за проходженням зазначеного транспорту і водіїв, які мають схожість з ознаками, поміченими в нашій орієнтировці.

Додаток: фотороботи злочинців.

Начальник Черняхівського обласного Управління внутрішніх справ полковник Горносталь.

II.

- Махтей! Ану, вставай! Вставай, кому кажу. Анахтемська твоя душа. Вже он люди корів повиганяли.

- Гм... – промимрив чоловік, підняв розкуювджену голову з пір’їнкою у скроні, невдоволено почухав заспані, набряклі очі. – Котра година?

- Скільки ти її питимеш? Три дні свят – три дні не висихає. Завтра хлопець поїде, що тоді робитимеш? Сьогодні і відпасете череду за два рази. Ще час питас. Скоро обід буде.

Дід Махтей невдоволено підняв важку голову, глипнув по хаті, намацав на ослінчику штані. Лівою ногою ніяк не міг втрапити в колошу, захилитався і ледь не впав.

- Що, ніяк не прохмелієш? – кинула з докором дружина.

... Корови, розтягнувшись довгою чередою, повільно брели збитою дорогою. Поля майже опустіли, трава пожухла – який тепер з неї найдок. Круторогі і пастись не хочуть, тільки чмих-чмих... Ім би оце на озимину чи в кукурудзу гайнути. Зупинилися біля широкої московської траси. З

протилежного боку слалася глибока чорна рілля. Дід Махтей нарвав пожухлої трави, поклав під дубом на узгірку, спиною прихилився до шорсткого стовбура. На гладенькій, бліскучій автостраді тільки змигували легкові й вантажні автомашини, котрі, немов налякані горобці, пурхали уроztіч. „Оце б і мені сісти та й поїхати світ за очі, - дід Махтей ворушив батожилном опале листя. – Поїхати подалі від цієї проклятушої баби. Забути про неї, викреслити з пам'яті раз і назавжди”.

Раптом пужално вдарилось об щось тверде. „Може, кістку собаки занесли”, - піднявся навшпиньки. Поволенъки розгріб листя і забачив черевик на ліву ногу. Дід Махтей подивовано стиснув плечима, покрутив у руках. „Ти ба, ще новенький. Коли б і правий. Якраз мій розмір”. За звичкою обдивився довкруж, усміхаючись зі своєї дитячої витівки. Але ріденькі, вигорілі на сонці брови здійнялись обручником над заокругленими від подиву очима – неподалік валявся і правий. Дід Махтей піднявся зраділо, махнув коцюбою:

- Онуче, ану ходи сюди!

Хлопчина ледь встиг зробити кілька кроків, як наслухав різкий розгублений крик діда, що долинав від лісосмуги.

- Е-е-е! Рятуйте! Агов! Та що воно робиться?!

„Може, змія діда вкусила”, - підліток міцно стиснув у руках сучкувату палицю.

- Бачиш? – дід Махтей тицьнув батожилном у бік зарослів. – Тільки не злякайся.

Між деревами лежала людина. Оскільки по ній повзали жирні темносині мухи, ні в кого не було сумніву – перед ними був труп мужчини. Голову обтягував ворсистий мішок, на якому чітко проступали літери "СІ", що означали першопочаткові літери імені та прізвища його власника.

- Ну це ж треба! – безпорадно розводив руками дід Махтей. – Знаєш що, онуче, я біля череди залишусь, а ти катай у сільраду. Скажеш, неподалік траси вбито людину.

Раптом з-за повороту випірнув „Беларусь” з причепом, завантажений подрібненою масою. Дід Махтей, вимахуючи костуром, вибіг на середину дороги.

- Стій! Стій! Кому кажу!

Трактор хилитнувся на розорах, зупинився.

- Що, діду? – визирнуло з кабіни обличчя, покрите ластовинням. – Пивка забажалось? Гоніть „півника”, на зворотньому шляху привезу.

- Та тут, брат, не до пива. У лісосмузі людину знайшли.

- Яку людину?

- Труп лежить.

- Ну, діду, ви даєте! А, може, це з похмілля таке приверзлось? У нашому селі ніби ніхто не пропадав.

- Дядьку Грицько, - наблизився підліток, - не смійтеся з діда. – Там, серед дубків, справді труп лежить. Уже розкладатись почав.

Тракторист аж присвистув від несподіванки. Маленькі жваві очі нараз збільшились, немов заокруглились, а верхня губа різко виступила над нижньою.

- Гм... Гм... У н-нас ніби і людей н-немає з такими ініц-ц-циалами, - тракторист злегенька заїкався.

- Є, Сірко Семен, Скляренко Гриша, а ось, щоб Іван, так ні ж, - додав дід Махтей.

- Гаразд, діду, звиняйте. Може, щось не те сказав. Я зараз. Я хутенько...

Дві пари затято виконували веселий мексиканський танець „Хорабе Астено”, котрий особливої популярності зажив після III Всеєвропейського фестивалю молоді і студентів у Берліні. Ось з-за куліс вибігли пари, наблизились до центру, вклонились одна одній, потім дві дівчини у продовгуватих нешироких спідницях кремового кольору і білих полотняних сорочках подріботіли в глибину, а на авансцену вибігли хлопці – кров з молоком – вийняли паперові троянди, подали дівчатам. Ті при зустрічі хочуть накрити кавалерів хустинами, але останні, активно рухаючись, роблять в повітрі маленькі „ножиці”, а потім, нагнувшись, втікають... Танець чарує своєю пластичністю, невимушеною, безпосередністю. Дівчата змахнули широкими різnobарвними хустинами, в такий спосіб ніби закрили свої обличчя від глядачів, а юнаки...

- Стоколос! –тихий, але владний голос сержанта Ядченка вирвав Богдана з чаювного полону танцю і музики. – До Арсірія! Поспішіть!

Ще кілька секунд сидів незворушно, буцім чекав повторного виклику – може, це йому здалось, може, це не його, а когось іншого викликали. Але ні. Однофамільців в управлінні не було. Інспектор карного розшуку Богдан Стоколос був в однині. І ніскілечки не сумнівався, що підполковник викликає саме його. Злегенька усміхнувся. Перед зором постав опецькуватий з дугоподібним черевцем і непропорційно малим і неправильним носом сержант Ядченко. Жив він на околиці міста в приватному секторі. У якихось справах Стоколос завітав до нього. Ядченко сидів у довгих квітчастих трусах, і в суніці із сметаною і весело насліпував. Стоколос притулився до паркану, щоб той не помітив і собі завів „Ой, не шуми луже...” Голос у літній кухні раптово стих, коли Стоколос зазирнув у пройму дверей, помітив забавну картину: Ядченко застиг з кам’яним виразом на обличчі, ложку так і не встиг донести до рота. Ох і попосміялися тоді.

Пригинаючись, пішов поміж рядами до виходу.

У кабінеті начальника карного розшуку підполковника Арсірія сиділо чоловік з десять. Коли Стоколос переступив поріг, перше, що помітив, – цигарку в руках шефа. Той взагалі палив дуже мало, скоріше забавлялся,

а виходило це в нього якось по-своєму, оригінально і аристократично. Та з суворого виразу обличчя Столокос відмітив: шефу не до забав.

- Сідай, Богдане. Вибач, що відриваємо від культурної програми, - Стоколосу здалось, буцімто підполковник мовив дещо з сарказмом, але виду не подав.

- Про що мова. Служба є служба, товаришу підполковник.

- Оце по-нашому, - Арсірій затягнувся цигаркою, випускаючи дим, злегенька закашлявся. – Значить так, товариші, по-перше, я вас від широго серця віншую з нашим професійним святом, по-друге, перепрошую, що доводиться зустрічати не за святковим столом, а в робочій обстановці. А Богдана ми витягли прямісінько з театру...

- Так що ж трапилося, товаришу підполковник? – не стерпів Ядченко і ворухнув своїми генеральськими плечима, на котрих з якогось дивного непорозуміння лежали сержантські погони.

- А трапилося, товариші, ось що, - тут Арсірій знову затягнувся цигаркою, - кілька хвилин тому зателефонували з Ніжинського райвідділу: на 747-му кілометрі траси Москва – Київ поблизу села Зруб виявлено труп людини. А перед цим, ну буквально десь за півгодини, зайшли потерпілі з Жеведі. Чоловік розповів, що біля АЗС-І з випадковими водіями „Совтрансавто“ домовились повезти картоплю на продаж. Завантажились, у кабіну до них сів Василь Болобан, а інші їхали поїздом. У Саратові два тижні просиділи на Центральному ринку – безрезультатно. Машина так і не з'явилася.

- А що говорить супровідник? – знову не втримався Ядченко.

- У тому й справа, що супровідник як у воду канув.

- А чи не лежить він на трасі? – висловив здогад Богдан Стоколос.

- А оце нам зараз і доведеться перевірити, - начальник карного розшуку струсив попіл у попільничку і спрямував погляд на Стоколоса. – Ми з Богданом виїжджаємо у Ніжин. Там уже чекає бригада.

- Дозвольте і мені з вами, - засовався на місці Ядченко.

- Ні, сержантє, - Арсірій підпер кулаком підборіддя і задумливо глянув у вікно, - ми зараз вам доручемо не менш важливу справу: на нафтобазі перегляньте всі талони на дизельне паливо, яке відпускалося 13 і 14 жовтня минулого року. А ви, Панайотов, - Арсірій повернувся в протилежний бік, - направте в усі організації, які там значитимуться, запити про відряджених водіїв і вантажних автомашин типу „Совтрансавто“.

Хтось кашлянув, скрипнув стільцем, ненароком випустив на підлогу запальничку і вона дзенькнула.

- Свідки розповідають, ніби вони перед цим возили кавуни в Ригу. Слід сьогодні ж направити

запити на Центральний ринок. З часом відрядимо оперативника. Комусь з вас доведеться їхати. Тепер відносно волгоградських номерів. Скоріш все, що днями, - Арсірій знову затягнувся, - бригада виїде до Волгограду.

Треба допитати шофера, в якого вкрали номерний знак.

- Товаришу підполковник, а як з фотороботами?
- Так, фотороботи є, і досить непогані. Свідки дали яскраві й колоритні характеристики обох водіїв. Зараз ми вам покажемо. Запитань більш немає?

...Дві автомашини з густої темряви ночі вихопили молоді гінкі стовбури дубів, пожухлого листя і трави. Труп лежав метрів за п'ятдесят від траси, з мішком накинутим на голову.

Молодший сержант розв'язав пасок, знів з голови мішок. Змигнула куртка типу "болонья" коричневого кольору, рукава спущені з плечей, біля лівої кишені – виднілись латки, господар, певне, був з ощадливих і в дорогу не зважився одягнути новий одяг.

Судмедексперт Вареник витягнув з лівої кишені куртки вату, бінт. З правої – випала пачка "Прими". Молодший сержант перевернув труп догори, з правої кишені піджака добув сірникову коробку, талони на тролейбус, з лівої – вийняв паспорт і військовий білет. З-під паска вилізли майка і сорочка – небіжчик боровся за своє життя. Потужні фари забезпечували яскраве світло, але Арсірій присвітив ліхтариком: "Болобан Василь Данилович" значилось на всіх документах.

- Він самий, - Арсірій порушив мовчанку. – Доведеться викликати дружину на розпізнання. Куди ж тебе били, голубе?

Підборіддя впоперек перерізувала глибока рана, волосся на лівій стороні злипloся і аж ніби запеклося. "Останнє слово скаже судмедекспертиза" – подумав Арсірій і сказав:

- Везіть труп у морг.

АКТ СУДМЕДЕКСПЕРТИЗИ

"Дев'ять забитих ран на волосяному покрітті голови і дві забиті рани на обличчі, багатоосколковий перелом кісток зводу черепа, лінійні переломи кісток основи черепа, крововиливи під оболонки шлуночка і речовину мозку.

Смерть наступила в результаті черепно-мозкової травми, яка супроводжувалась переломами кісток черепа і забитою речовиною головного мозку. Всі інші травми завдані прижиттєво діямим тупого предмета циліндричної форми. В момент нанесення удара потерпілий спочатку міг перебувати у вертикальному положенні, а потім пошкодження завдавалися, коли він перебував у лежачому стані.

Смерть наступила не відразу, а через невеликий проміжок часу. Враховуючи відсутність крові на місці виявленого трупа, крові на мішку, який був насунутий на голову, слід вважати: смерть наступила в іншому місці. Слідів, які б показували на можливу і прижиттєву боротьбу, на трупі не виявлено.

Смерть наступила за 3-4 тижні до моменту експертизи. В тім'яно-

потиличній частині великий крововилив товщиною до 2 см. Багатоосколковий перелом кісток тім'я потилици. Після вилучення 14 осколків з воді черепа утворився дефект 8x10 см. Від перелому ззаду наперед йдуть дві тріщини, одна з яких закінчується неподалік лобно-тім'ячкового шва справа, інша йде через тім'яну кістку направо і закінчується в області луски правої скроневої кістки. Перелом кісток основи черепа, речовина мозку роздроблена, його структура порушена.

Судмедексперт Вареник".

Начальник обласного управління полковник Горносталь деякий час сидів мовчки, немигно дивився у простір, зімкнувши в рубець опухлі повні губи - свідчення життєвого успіху. Зрештою підвівся, праву руку заклав за борт піджака і пішов міряти просторий кабінет. Сухий лаковий паркет лунко потрісував під ногами людини, яка останнім часом раптово почала повніти. Арсірій з розумінням ставився до полковника. Його ось-ось мали забрати в столицю, а тут раптом така оказія. "Що ж, - думав він, - раз так суджено – значить, він повинен справу довести до кінця. Це буде альфа й омега. В якій би частині Союзу не перебували, де б тільки не переховувались".

Полковник Горносталь буцімто відгадав думки Арсірія, на якусь мить зупинився біля географічної карти Союзу.

- Оперативну інформацію ми вже надіслали, - ніби про себе роздумливо мовив Горносталь. – Перший крок зроблено. Тепер підготуйте спеціальну розширену інформацію в МВС СРСР і МВС УРСР, зазначте повні дані і ознаки автомашини. Будемо просити Міністерство внутрішніх справ про перевірку автогосподарств через Управління державтоінспекції союзного міністерства. Необхідно буде встановити, в яких організаціях є автомашини МАЗ-500 системи "Совтрансавто". Одержано дані, запросимо територіальні органи перевірити.

- Цілком правильно, товаришу полковник. Абсолютно поділяю вашу думку, - Арсірій на знак солідарності також підвівся з місця. – Інакше нам не впіймати цю наволоч.

- Сідайте, підполковник. Я ще не все сказав. – Горносталь зупинився біля широкого вікна, поправив портьєру, якусь мить вступив погляд в оголене верховіття дерев, згодом озвався: - Запитайте пости автошляху Київ - Москва, Київ - Сімферополь на предмет реєстрації. І обов'язково надішліть запит міністерствам Білорусії та Латвії, чи не проїжджаю територіями цих республік МАЗи з причепами "Совтрансавто", навантажені кавунами.

Під ногами полковника знову обізвався паркет.

- Товаришу полковник, вибачте, ми випустили з поля зору Волгоград. Схоже, номери були волгоградські.

- Не поспішайте, Арсірій. У нашій справі особливо зараз не повинно бути ніякої поспішності. Саме про це я і хочу повести мову. Негайно телеграфуйте у Волгоград. Потрібно з'ясувати, кому належать номери

автомашини та причепа. І... - полковник різко повернувся у бік Арсірія, - незалежно від результату, збирайтесь у відрядження. Візьміть із собою надійних хлопців та потерпілого. Як це там його?

- Литаш, товаришу полковнику.

Цілком таємно
Волгоград.

Начальнику обласного Управління внутрішніх справ.

У Черняхівську вчинено вбивство. Прошу терміново повідомити принадлежність автомобіля МАЗ-500, державний номер 48-96 або 48-69, серії ВДК, причеп серії СГ, номер 53-99.

Полковник Горносталь.

III.

- Лейтенант Стоколос за порівняно незначний період роботи в міліції звик до всіляких несподіванок, тому весь час психологічно настроював себе на них. Та коли дізнався, що завтра виїжджати до Волгограда, на якусь хвильку розгубився. Нервово перебирав у шухляді ще минулорічні, вкриті жовтизною, якісі папери, поки не натрапив на новий детектив Жоржа Сіменона, що подарував йому шеф на день народження. І подумав: "Ось що треба буде взяти в дорогу". Достеменно знат: дорога буде многотрудна і простягнеться довжиною не на один місяць. Ще ніколи просто так вбивство розслідувати не вдавалось. Як правило, після скосеного вбивця стає обачним, немов ліс, ховається в нору, вилазить з неї рідко, досить часто міняє місце перебування. Цієї міті різко задзвонив телефон. Стоколос впізнав приглушеній голос підполковника:

- Богдан, ти в себе?

- Так точно.

- Ось і добре. Зайди до мене.

- Слухай Богдан! Щойно подзвонили з Озередів. У мотелі зупинились на ніч два водії. В одному з них покоївка впізнала особу, яку ми розшукуємо. Машина вже готова.

- Товаришу підполковник, а як же відрядження?

- Не відміняється. Все залишається в силі. Котра зараз година? – Арсірій подивився на електронний годинник і лукаво всміхнувся. – О-о-о, ще тільки восьма вечора. До віходу поїзда встигнеш.

- Зрозумів.

- Щасливої!..

Стоколос попрямував до дверей.

- Так, Богдан, ледве не забувся. Коли б не повернувся – одразу телефонуй! Зрозумів?

- Так точно, товаришу підполковник!

... Траса спорожніла. Лише зрідка назустріч, пробиваючи осінню сльоту, поверталися запізнілі автомашини.

- Андрій! Піддай газу! – лейтенант змовницьким моргнув молоденькому водію з сержантськими погонами.

- Не можу, товаришу лейтенант, – заперечливо хитнув той головою. – Дорога вільна, та бачите, яка мокра. Чого доброго, а в кювет завжди можна потрапити.

- Тобі видніше, – Стоколос подивився у бокове скло, за яким причаїлася суцільна темрява.

Під Озередами у світлі фар затанцювали сніжинки.

- Рання зима цього року, товаришу лейтенант.

- Ех, Андрію, перевелися зими. Колись було. Як намете снігу, то під самісінський дах, уранці мати сінешних дверей не відчинить. А накатаємось уже досхочу. А то ще, було, ходи прориємо, ніби тунелі чи окопи. У партизанів граємо. А зараз що: полежав тижнів зо два – і як не було. Ось ти мені скажи, – Стоколос напівбернувся до сержанта, – коли таке було, щоб у січні на вулиці стояла плюсова температура і жито зеленіло.

Ліворуч змигнув двоповерховий напівосвітлений будинок мотелю, неподалік якого стояло кілька автомашин.

- Андрій, не вмикай світло. Краще роздивимось.

В паленіюче обличчя вдарив пружкий осінній вітер і колючий мокрий сніг. Повернувся боком до різкого повіву. Присіплівим поглядом окинув заляпані грязюкою “Запорожці”, “Москвичі” з ленінградськими і гродненськими номерами, два ГАЗони, криті тентом. Про те, що вони з Донецька, свідчили номери на бампері. Неподалік стояла “Шкода”, щоправда, без причепа.

Стоколос розчаровано зітхнув: тривога виявилася оманливою. Це, до речі, підказувала і його інтуїція. Десь Стоколос читав, що вона, на думку розумних людей, була привілеєм людей мислячих, які вміють спостерігати і аналізувати вчинки. Міг, нічого не перевіривши, вертати назад, але все ж формальностей слід було дотриматись.

Адміністратор – низька повногруда жінка з маленьким ротом і дуже широкими круглими очима, котрі, як правило, відбивають мрійливість, а також лінощі, спроквола підвелається з-за столу і втасманичено мовила:

- У нас тут номер є. Там і поговорите.

Кімната була невелика, проте затишна: дерев'яне ліжко, обіч килим, поряд журнальний столик, два крісла. На стіні висів календар з оголеною дівицею. “Більше підходить для інтиму, ніж для допиту”, – подумалось

Богдану.

- Ну то що, кликати?

- Скажіть, нехай заходять. Тільки по одному.

Увійшов середнього зросту, світлорусяний молодий чоловік, стиха кивнув головою. На обличчі – легенький подив і допитливість. Маленькі, круглі очі весь час бігали, уникали погляду Стоколоса. Як правило, такі належали цинікам і обманщикам.

- Сідайте, - Стоколос, щоб краще розгледіти співрозмовника, відсунув вазу на журнальному столику. – Даруйте за турботи. Самі розумієте, така робота.

- Та нічого, - розважливо пролунало у відповідь. – Розумію. Сам у міліції служив.

- О-о-о! То ми з вами колеги! – Стоколос нараз пожвавішав.

- Колишні. Я, правда, водієм був. Та все одно маю звання сержанта.

- Добровольно із служби пішли, чи якісь неприємності? До речі, ми не познайомилися.

Водій подав паспорт Стоколосу. “Молодчина. Діло знає того”.

- Так-так. Значить, Воробйов Геннадій Павлович. Росіянин. Рік народження 1948-й. Алма-Атинська область. Місце проживання: Сочі, Адлерський район, є син.

- Підзалетів, товаришу лейтенант. Замочували диплом шефа. Взяли п'ять олівців, ну пляшок, звичайно, - це в нас так, для конспірації, дівчаток, звісно, і гайда на природу. Погуляли добре, а на зворотньому шляху потрапили в аварію. Без жертв обішлося. Та й не з моєї вини. Але за кермом був у нетверезому стані. До полковника дійшло. І давай, гуляй Вася!

- Буває.

- Ви, певне, рецидивіста розшукуєте?

Минулого року поблизу Черняхівська аварія трапилася. Розшукуємо свідків.

- Минулого року? А коли точніше?

- У жовтні. На початку першої декади. Не пригадуєте, де були в той час.

- Зараз пригадаю. Значить, у серпні відпустка, у вересні – зламався і стояв на ремонті, у жовтні, стоп! Ага... Володимир, Сузdal... Словом, мале Московське золоте кільце. Ніколи не доводилося проїжджати?

- На жаль.

- Шкода. Неодмінно побувайте в Суздалі. Диво! Музей під відкритим небом. А коли вас з Москви везтимуть у Суздал, не обминіть Киржацький район Володимирської області – місце загибелі Гагаріна.

- Ви впевнені, що він загинув?

- А ви гадаєте, що його викрали інопланетяни? Чи вірите отим пліткам, лейтенанте?

- Звичайно, ні.

- І я також. Особисто був на місці його загибелі. Шкода хлопця. Я свого сина Юрію назвав.

- Гаразд, Геннадію Павловичу, - Стоколос повернув паспорт. – Скажіть, ця людина вам не здається знайомою?

Воробйов довго розглядав фоторобот. За цей час Стоколос встиг подумати, що номер не прийнято надавати випадковим заїжджим. Тут, як правило, поселяються високопоставлені особи. В кутку стояв телевізор, на ньому лежали іноземні журнали з еротичними фотознімками.

- Знаєте, таку людину бачу вперше.

- Ви не помиляєтесь?

- Товаришу лейтенант, та невже мені не довіряєте?

- Гаразд, Воробйов. Вірю. А тепер ідіть відпочивайте і нехай вам присниться гарний сон. До речі, якщо не тяжко, покличте вашого напарника. Як це його?

- Альберт... Альберт Сірамович Мелокян.

- Вірменин?

- Так, але народився в Абхазії.

- Доброго вечора, громадянине начальник! – радо вигукнув Мелокян, широко розкинувши руки, так буцім зустрів давнього приятеля, з яким не бачився принаймні двадцять років, і добродушно посміхнувся в чорні вуса.

– Чим радий служити?

- Альберт Сірамович, ми розшукуємо очевидців автоаварії, що трапилась у жовтні минулого року. Чи не змогли б нам допомогти?

- У жовтні? Та ще минулого? Ні, дорогий, нічим не допоможу. У вересні в нас поломка вийшла. Тижнів два на ремонті стояли, а у жовтні з молодим чоловіком, з котрим ви щойно розмовляли, за Москвою були. Орехово-Зуєво, Владімір, Сузdal'...

- Значить, прилучались до історії нашої Вітчизни?

- Та якої там історії, громадянине начальник, – усміхнувся Мелокян. – У мене там була своя історія з однією росіяночкою. Завбуфетом. Вищий клас. Щоправда, завагітніла від мене. Я здуру домашню адресу дав, аж у Сочі приїжджаала. А навіщо вона мені, скажіть на милість. У самого дружина і троє синів.

- З документами все в порядку?

- Повний порядок, громадянине начальник. – Мелокян подав паспорт. Стоколос уважно оглянув документ. Паспорт сумніву не викликав.

- Даруйте, Альберте Сірамовичу, за турботи.

- Кожному своє, – Мелокян поглядом показав на двері. – Заходьте на гостину. Чача – вищий клас! Це не ваша буряківка.

- Ох, Альберт Сірамович, ох, розбійник! Як ви смієте отаке говорити працівникам міліції?

- Чує моє серце: добрий ви чоловік. Серце у вас чуйне. Ми, кавказці,

ніколи не помиляємося в людях.

Вже коли Богдан Стоколос сів у “газик” і водій повернув ключ, дверцята відчинилися. Тупцюючи на місці, в туфлях на босу ногу, зіщулившись від пронизливого вітру, перед ним стояв Воробйов.

- Що трапилось? – занепокоєно мовив Стоколос.

- Вибачте, товариш старший лейтенант, злукавили ви трішки. Не очевидців аварії розшукуєте.

- Ви догадливі, Воробйов.

- Недаремно в органах служив.

- Вбивцю ми розшукуємо, Воробйов. Вбивцю!

- Я одразу здогадався. Ось чому і не сказав усю правду. Та відчуваю: не засну – треба звернути з душі камінь.

Стоколос аж напружився: невже тут бере початок ота ниточка, яка згодом намотається на велетенський клубок?

- Отой, що з вусами, схожий на моого знайомого. Якось повертається з Кишинева, зупинився в Дніпропетровську поблизу автозаправочної станції. Коли Володя Андрощук під’їжджає. Він сам з Риги. У нього МАЗ-500 із сідельним причепом, критий тентом із написами латинською і російською “Совтрансавто”. Ще пропонував піти до ресторану, замочити операцію. Напередодні відвіз картоплю на ринок і мав намір знову їхати у Черняхівську область. Такі операції він прокручує майже щороку, не раз пропонував і мені зайнятись.

- Дякую, Воробйов. Щиро дякую. Ви нам багато допомогли. Адреси немає?

- Є і адреса. Навіть написана його рукою. – Воробйов вирвав із записника аркуш.

“Рига, вул. Віліса Лаціса, буд.10, кв.279” – Богдан прочитав напис і, відшукавши в пітьмі руку Воробйова, міцно потиснув.

IV.

Підполковник Арсірій полюбляв не стільки відрядження скільки саму їзду. Ось де привілля часу: можна і поговорити, і подрімати, і виспатись досхочу, і начитатись. Бо вдома коли той час вибереш... Його вистачає тільки на те, щоб переглянути газети та відкласти з найцікавішими публікаціями. За тиждень розбухне стосик на журнальному столику. Тільки в неділю розпочне переглядати – як, буцім ніж у серце, телефонний дзвінок. I – збирайся в дорогу.

Арсірій з цікавістю вдивлявся в газетні сторінки з надією прочитати щось для серця і душі, натомість з газетних шпалт віддавало трудовою ударною ходою, бравурними маршами і тривалими бурхливими оплесками. “Що поробиш, - втішав себе оманливою думкою, вдаючись до софізму, - нам

потрібний свій вождь. Потрібний Бог, якому б молились, вклонялись і трішки побоювались. Бо не можна народ розпускати. Потрібна якась віра, якщо ту відкинули у сімнадцятому”.

Серед потоку буденної інформації про гіантські будови віку, трудові рапорти тощо погляд вихопив досить цікаву публікацію про передбачення. Виявляється, ясновидці процвітали ще за часів Пушкіна і Бонапарта. Це ж треба! Петербурзька ворожка Олександра Кіргоф передрікла Пушкіну швидке отримання грошей, одруження, славу. Застерігала, щоб на 37-му році оберігався високої білявої людини, білого коня і білої голови. Трохи пізніше, коли стрілявся з графом Толстим, був спокійний: цей не вб'є. А загинув справді на тридцять сьомому році життя. Кавалерійський офіцер Данtes був білявий.

“Ось би зараз нам ворожку, - відклавши газету, міркував Арсірій. – Здається, все просто. Номери волгоградські. Варто перевірити МАЗи – і злочинці, ось вони, в твоїх руках. Ну хіба, зачувши запах смаленого, намагатиметься хтось чкурнути”. З практики Арсірій знат: так буває лише в казках, поганих книгах і поганих кінофільмах. У житті все складніше.

Колеса загрімкотіли на стиках, вагони нараз засіпались. “Чого він врешті-решт приплентався у цю міліцію? Сидів би собі у тому міськфінвідділі, як у Бога за пазухою. Наїв би черевце, а можливо б, ще і возсідав у начальницькому кріслі, а не ганявся б по Союзу за бандюгами, які не дають йому спокою ні вдень, ні вночі, ні в будні, ні в свята. І все це так уже впеклося і в’лося, що далі й нікуди”.

Арсірій лежав на правому боці, дещо підігнувши коліна, потім ліг на живіт, підібравши під себе ногу. Стоколос десь читав: так сплять люди, котрі, як правило, впевнені в собі, пунктуальні до педантичності. Ім властиво нав’язувати свою думку, командувати. Щоправда, підполковник був не з таких. Скоріше, ним любили командувати.

Але так здавалося зі сторони. Насправді ж Арсірій не спав, на хвилях легенької дрімоти плинув у роки своєї молодості, які встигли осісти пластами в нашарування десятиліття”. Чому ж все-таки прийшов у міліцію? Можливо, задум закрався ще тоді, як, демобілізувавшись, повертається додому. Проїхав півкрайни – все нормально, а зйшов у Бахмачі, за кілька кілометрів від дому – міг і життя позбутись. Ще червилось відлуння війни – краєм гасали бандюги, німецькі прихвосні. До ранку було далеченько, і Арсірій вирішив пересидіти у залі чекання. Лава віддавала твердістю і холодом, та присів солдат і не зчуває, коли й задрімав. А проснувся, помітив, як з обох боків щільненько тулились незнайомці – один високий, тлустий, інший – маленький, миршавенький. Здається, в нього було маленьке все: і брівки, і оченята, і носик, і вуста. “Що, земляк, змерз? – озвався тлустий. Воно б не гріх і погрітись, так катма. “Далеко, земляче, зібрається?” – додав миршавенький, а в самого оченята так і грають, буцім не вискочатъ.” “У

Фастівці", - без всякої думки одказав у відповідь Арсірій. "О-о-о! І ми туди. Вважай, тобі пощастило. Уранці за нами заїдуть." "Ось і добре, - довірливо мовив солдат і давай відчиняти чемодан. – Воно можна щось і перекусити".

Як зараз пам'ятає, підняв кришку, а перед очима – два відрізи на плаття – мамі і сестрі віз на гостинець. Зеленаві очі тлустого застигли від подиву і ніби аж щелепа відвисла. Та Арсірій, за своєю молодістю і наївністю, не надав цьому особливого значення, дістав банку тушонки, консервів, сухарів. До ранку вже не спав, розмовляв з попутчиками. Та коли розвиднілось, бачить Арсірій, що за новими знайомими ніхто приїжджати не зирається, а вони все підбивають, мовляв, ходімо за місто, певне, машина застягла. Серцем відчув: не на тих натрапив. "Товаришу лейтенант, дозвольте на хвилинку", - влучив момент, коли неподалік проходив черговий по вокзалу. Повідав йому про несподіване знайомство. "Не сумуй, сержант! Я тебе за місто виведу", - розрадив міліціонер.

Пішли. А ті двоє також назирці. Вийшли за місто: сонце піднялось, сніги зблиснули, аж очам боляче. "Щасливої дороги, сержант!" – міліціонер подав на прощання руку. Подякував Арсірій і пішов наїждженою саньми дорогою. Коли подолав сотню метрів, мимохіті озирнувся, а ті двоє також ходу наддають. "Стій! – раптово наслухав голос офіцера. – Стій! Стріляти буду!" – I раптом зимову тишу розітнув сухий пострал, аж ніби іней посипався з придорожніх тополь. Ті зупинилися, потупцювали на місці і неохоче повернулися.

Арсірій уже й не пригадує: здається, біг всю дорогу. Серцю не давала спокою думка: від фашистської нечисті звільнився, як же нам тепер очиститись від цієї погані?" Розворушив спогади, ніби аж голова розболілась.

- Богдане, в тебе немає анальгіну? Дружина приготувала аптечку, та я взяти забувся.

- Голова болить?

- Розвалюється, капосна.

- А ви спробуйте без анальгіну, амідолірину, пірамеїну, кофеїну і всякої цієї хімії.

- Як же, Богдане, спробувати?

- Дуже просто. Покладіть долоню лівої руки на потилицю, а долоню правої – на сонячне сплетіння. Заплющіть очі і посидьте так хвилин десять-п'ятнадцять.

- Звідки, Богдане, ти почерпнув таку мудрість народну? Певне, з журналу "Здоров'я"?

- Товаришу підполковник, - м'яко усміхнувся Стоколос, - даруйте, але я не дожив до того віку, коли передплачують і читають журнал "Здоров'я". Цим примітивним способом ще мій дід користувався. І уявіть собі: за всі вісімдесят жодної таблетки не вжив, правда, десь на сімдесятуму силоміць поклали на лікарняне ліжко – аппендицит вирізали.

- Міцні в тебе предки.

- Та нівроку. А бабуся ще й досі жива – під дев'яносто. Там така, як скелет: одна шкіра та кістки. У неї свій особливий раціон – кожного ранку натщесерце випиває склянку кип'яченої води.

- Оце, Богдане, якби ти мене ще від безсоння вилікував.

- А цю пораду я вже сам по радіо чув. Лежу якось в районному готелі, газету читаю, радіо стиха про щось гомонить. Прислухаюсь – психолог виступає, розповідає, як уникнути безсоння.

- І що ж він радить?

- Виявляється, все дуже просто. Лише треба мовити кілька магічних слів. Скажімо, вам потрібно спати, а ви говорите протилежне: я не хочу спати. І так кілька разів.

- Ох, Богдан! Ох, і жартівник! Та якщо я таке мовлю, всеніку ніч не спатиму.

- Не скажіть, товариш підполковник. Сам кілька разів на собі випробував.

- А можливо, ти маєш рацію, - сказав Арсірій і почав маніпулювати так, як радив Стоколос.

...Років з сім тому, демобілізувавшись з лав Радянської Армії, у валянках-бурках, новенький куфайчині, облізлій кролячій шапці прибув Богдан Стоколос до рідного дядька в Черняхівськ з одним проханням – влаштуватись на роботу в міліцію. Дядько, поскрипуючи протезом, привів племінника в обласне Управління внутрішніх справ. І треба ж такому статись – зайшли вони до першого-ліпшого кабінету, а потрапили саме до Арсірія. Він, правда, делікатно поцікавився, мовляв, кого збирається ловити? Якщо шпигунів, то не до нас, а коли злодіїв, бандюг чи якусь іншу нечисть, то потрапили прямісінько. Стоколосу сподобалось, що начальник, обкладений паперами, обставлений телефонами, які безугаву дзвонили, розмовляв з ними просто, як з давніми знайомими. Богдана потім відрядили до Києва на навчання, а після він повернувся до карного розшуку і знову зайшов до цього кабінету.

- Не знаєш, Богдане, де ми знаходимось? – Арсірій звівся на лікоть, подивився у вікно.

- Якесь Розводове, - Стоколос пригадав надпис, котрий щойно прочитав на фронтоні однієї станції.

У видолинку, вздовж вузенької річки, порослої очеретом, пролягло селище. Стоколос звернув увагу на невеликі дерев'яні лазні, що гніздилися в кінці кожного городу. Певне, тут нещодавно пройшов дощ, довкіл стояли калюжі. Широким вигоном, ну достеменно, як у їхньому селі, неквапом ішов заjurений чоловік, певне, тракторист, з низько опущеною головою в засмальцованому одязі. Стоколос встиг помітити на обличчі печать досади. Мабуть, якісь непереливки були у чоловіка, якісь негаразди, котрі мовчки ніс у собі, тамував у серці.

Знову змигнула річка. Тепер уже неподалік, майже поряд, дві молодиці, підсмикавши спідниці, змигаючи красивими літками, прали білизну. І знову поля, поля... Де-інде зарослі бур'янами, молочаєм, мабуть, цього сезону на них не ступала нога господаря. Широка і привільна матінка-Росія, багата і щедра, летіла назустріч. І, здавалося, ти не буде ні кінця, ні краю.

У Волгоград прибули в неділю під вечір. Черговий облдержавтоінспекції поставився з розумінням:

- Сідайте, - показав м'ясистою рукою з короткими товстими пальцями на старовинний обшмульганий шкіряний диван. – Зараз викличемо комірницю.

Черговий набрав номер, але, певне, було зайнято, поклав трубку, поклацав товстим пальцем і знову почав набирати. Деякий час тривала мовчанка, потім на другому кінці дроту щось вискнуло, зрештою хтось обізвався, бо черговий почав говорити швидко. Він трішки хвилювався, бо комірниця, певне, була незадоволена тим, що її потурбували недільного вечора, мало того, ще й викликали на роботу.

- Та нічого. Дамо відгул. Така наша служба, - на оптимістичній ноті завершилась розмова.

- То що накажете робити? – перепитав Арсірій, коли черговий поклав телефонну трубку.

- Чекати. Прийде. Куди вона подінеться.

Через деякий час поріг переступила струнка миловидна жінка. Єдине, що не пасувало їй – це кирпатий, з випнутими ніздрями, ніс. Але варто було усміхнутися: "Ви до мене?", як цей природний недолік одразу скрадався.

- Так. Ми чекаємо на вас, - першим підвівся Арсірій і легенько потиснув її руку.

- Саме дочка збирається на Москву, - ніби вибачаючись, мовила комірниця. – Але я розумію. Говоріть, що там у вас...

Арсірій простягнув металевий відбиток.

- Скажіть, коли і кому видавався цей номер?

Комірниця почала гортати сторінки товстелезні книги. Арсірій і Стоколос, схоже, і дихати перестали.

- А знаєте, - злегенька хитнула видовженою красивою шиєю, - такий номер ми не видавали.

- Як не видавали? – вихопилося в Арсірія.

- Дуже просто, - цокнула чобітком по підлозі. – Я вам зараз покажу справжній номер. Через хвилину магічний номер лежав на столі.

- Ось дивіться.

Арсірій і Стоколос перезирнулись: оце так діла! Хто ж міг завбачити такий початок. А коли ж буде кінець цієї історії. І яким він виявиться?

- Отже, нам нічого більше не залишається, як вибачитись.

- Будь ласка, - у голосі комірниці Арсірій і Стоколос відчули полегшення

і, схоже, у них також відлягло на серці.

Наступного дня після відвідин обласного Управління внутрішніх справ Арсірій і Стоколос перевіряли автомашини типу "Совтрансавто". Як і домовлялися, зустрілися в другій половині дня в номері готелю.

- Нічого втішного, товаришу підполковник. Навіть приблизно немає. Вибачте, а у вас?

- На жаль, Богдане. І я тебе нічим не порадую.

Через кілька хвилин Арсірій зателефонував у Черняхівськ полковнику Горносталю.

- Оглянули тридцять автомашин типу "Совтрансавто". Жодна з них не підпадає під наші дані.

- Скільки автомашин знаходиться на базі МАЗ?

- Таких даних у нас бракує, товаришу полковник. Ми лише оглянули машини з поміткою "Совтрансавто".

- Підключіть місцеву державтоінспекцію. Обов'язково перевірте автомашини всіх модифікацій на базі МАЗ. Скільки для цього необхідно часу? Три дні вистачить?

- Товаришу полковник? – застиг в нерішучості Арсірій. – Якщо чесно, я навіть не уявляю обсяг роботи. Але легкої прогулянки не буде. Місто майже мільйонне.

- Гаразд. Даю вам тиждень. Впораєтесь – телефонуйте раніше.

- Товаришу полковник... - почав Арсірій та Горносталь ніби вгадав його думку:

- Не хвилюйтесь. Відрядження продовжимо. Гроші надсилаємо телеграфом. Завтра отримаєте.

Ранок наступного дня видався похмурий. З Волги дув пронизливий вітер, і Арсірію довелося піддягнути вовняний светр, який поклала у чемодан завбачлива дружина. Стоколос пішов у мостобудівне управління. Номери напівпричепа СГ 53-99 свого часу видавалися саме цьому підприємству. Арсірій обрав завод "Енерготехмаш". Схоже, він тримав у руках тоненьку ниточку: молодший лейтенант міліції Тигипко на мінському заводі "Белавтомаз" перевіряв платіжні вимоги на одержання запчастин. З'ясувалося: одна машина "Совтрансавто", яка одержала запчастини на заводі 1 жовтня 1981 року, належала саме цьому підприємству. Її керманив водій Ренолог.

- Схоже, має бути в гаражі. Але ми зараз уточнимо, - сказав начальник експлуатації Альтман – опецькуватий, чорнявий чоловік з ознаками неслов'янської національності – і набрав на диску внутрішнього телефону відповідний номер:

- Ренолог на ремонті?

На зворотному кінці дроту, певне, дали позитивну відповідь, бо Альтман різко мовив:

- Негайно до мене!

Була вільна хвилина, і Арсірій попрохав Альтмана висловити свою думку про Ренолога.

- Що можу сказати? Хлопець непоганий. Чесний, добросовісний. Має сім'ю. Ударник комуністичної праці. Минулого року прийняли в партію. Як тільки відповідальний рейс – посилаємо Ренолога.

- Викликали, Аркадію Львовичу? – на порозі постав високий худорлявий чоловік. На обличчі застиг вираз невдоволення, мовляв, навіщо відволікаєте від роботи.

- Викликав, Ренолог. Як справи? Днів за три справишся?

- Та що ви, Аркадію Львовичу! Там на цілий тиждень вистачить.

Чотири дні і не більше. Працюй день і ніч, а щоб машина мені була на ходу. Треба терміново їхати у Ригу. До речі, тут до тебе прийшли, – кинув поглядом на Арсірія. – Сідай, поговориш з товаришем.

- Арсірій. Підполковник міліції з Черняхівська. У мене є до вас одне запитання: скажіть, у жовтні минулого року ви возили продавати картоплю з Черняхівської області?

Водій від несподіванки деякий час мовчав, перебирає у руках замашений кашкет, витрішкуватими очима дивився боязко і тривожно.

“Певне, базедова хвороба”, подумав Арсірій, – вона, як правило, супроводжується опухом щитовидної залози і витрішкуватістю.

- Якщо не секрет, скажіть чесно, у якій справі ви забились в таку далечінню? – Ренолог немигно дивився у вічі Арсірію.

“Ти ба, який герой, а вигляда, як справжній агнець”, – подумав підполковник, однак мовив інше:

- Товаришу Ренолог, – ствердно мовив Арсірій, – запитання ставлю я. І ви маєте на них відповідати чітко і ясно. Зрозуміли?

Водій на знак згоди хитнув продовгуватою головою.

- До речі, ви палите? Візьміть, – Арсірій подав цигарки з фільтром. – У жовтні минулого року поблизу Черняхівська трапилася аварія, в якій загинуло кілька чоловік. Водій втік з місця пригоди. Ми розшукуємо очевидців.

- Так. Справді возив я картоплю. Як же це було? Ага, спочатку поїхав до Горького, там вивантажився, знову завантажив кольорові телевізори і – на Москву. Якщо по правді, товаришу підполковник, дачу затіяв будувати, хотів якусь копійчину заробити. А що, може, цього не слід було робити?

- Отже, з Москви ви поїхали...

- ... По московській трасі дістався Ніжинського району. Там, у якомусь селі. Назва схожа на Бобруйськ.

- Можливо, Бобрик?

- Так точно, товаришу підполковник! Бобрик! – зраділо осміхнувся Ренолог.

- Значить, завантажили двадцять тонн картоплі.

- З ким ви були у рейсі?

- Сам. Мій напарник у дорозі захворів, поїхав додому поїздом. А ми завантажили картоплю, у кабіну підсів супровідник – і гайда на Ленінград. Там розвантажились на ринку, одержав я свою законну тисячу, знову завантажилися на якомусь заводі і поїхав до Мінська. На “Белавтомазі”...

- Так, - затарабавив сірниковою коробкою Арсірій і розчаровано зітхнув: цей не має ніякого відношення до вбивства.

За зовнішнimiми ознаками обличчя Ренолога аж ніяк не мало ніякісінької схожості з фотороботом. Та й автомашина не зовсім підходила. Справді, це був МАЗ з сідельним причепом, критий голубим тентом, але напис “Совтрансавто” зафарбували ще навесні минулого року перед техоглядом. Це підтвердили не лише начальник експлуатації, а й механік і головний інженер.

- Ви вільні, Ренолог, - мовив Арсірій.

- Хитруєте, товариш підполковник, - примружжив око водій.

- Хитрую, хитрую, - усміхнувся Арсірій. – Ну, гаразд. Давайте домовимось: про нашу розмову нікому ні слова.

- Та ну що ви! Товариш підполковник! Я все чудово розумію. Я, можна сказати, ваш активіст – громадський автоінспектор.

- Зараз я вам покажу фотороботи, - Арсірій відкрив теку, - а ви скажете, не нагадують вони кого-небудь.

- Типове слов'янське обличчя, певне, було не знайоме Ренологу, і він одразу відклав набік. На другому затримав уважний погляд.

- Чекайте-чекайте. Це ніби схожий на Ваську Бахметьеву. І машина в нього МАЗ з сідельним причепом, крита тентом. І з написом “Совтрансавто” російською і латинською. Ви навіть не уявляєте: здається, отака країна, спробуй зустрінутись! А ми з одними й тими водіями досить часто зустрічаємося, коли ночуємо на автозупинках. Обмінюємося адресами. Але Васьчиної адреси в мене немає. А ось, що він картоплю з Черняхівської області возив, це точно. Сам розповідав.

“Ось так весь час, - думав Арсірій, - схоже, тільки візьмешся за мотузок, а він – раз і вислизає з рук”.

- Та ви не переживайте, - Ренолог ніби читав думки Арсірія, - У мене є інша адреса. Та людина вже достеменно знає, де живе Васька Бахметьев!

Начальнику УВС м.Лабитананга
Ямало-Ненецького автономного округу.

У період з 10 по 15 жовтня на території Черняхівської області вчинено вбивство. Свідок впізнав на фотографії одного із злочинців, якого знає громадянин Полуектов Андрій Григорович, котрий проживає по вул.Уборевича, буд.13, кв.151. Прошу через Полуектова, не розкриваючи йому обставин справи, встановити місцеперебування, домашню адресу, зовнішні ознаки.

Начальник карного розшуку УВС
Черняхівського облвиконкому
підполковник міліції Арсірій.

Увечері Арсірій і Стоколос зустрілися в номері готелю.

- Добрий вечір, Богдане! – першим привітався Арсірій. – З чим привітати?

- Товариш підполковник, ходімо повечеряємо, доки їдалні не позачиняли. У ресторані якось незручно.

- На ось, підкріпісь, – Арсірій дістав з дипломата пиріжки з м'ясом. – По дорозі прихопив. Правда, “з м'ясом” лише називаються. Одне тісто. Отже, Богдан? Мое терпіння лопається.

- Що говорити, товариш підполковнику! День убив, а толку ніякісінького.

- Давай конкретно.

- Якщо конкретно, на автобазі “Главволгавтотранс” перевірив п'ять автомашин. На всіх паливні баки заводського зразка. І баки для питної води також. Жодної кустарного виробництва. Окрім автомобілів, оглянув ще й причепи з тентом. Забарвлення різне. Є й голубі з написом “Совтрансавто” російською і латинською мовами. Та вся суть у тому, товариш підполковник, що МАЗи-500 в цей період за межі області не виїжджали. Щоправда, з жовтня минулого року не повернулися з рейсу два водії – Колмаков і Сігітов. Як поїхали на Одесу, та й понині. Де знаходяться – працівники автобази не відають.

- В мостобудівне управління не встиг?

- Встиг. Але й там нічого втішного. Ці номери, справді, нележали плитовозу, але, як запевнило керівництво, два роки тому їх вкрали.

- Хто?

- Невідомо й понині. Намагались шукати, та безрезультатно.

- На мою думку, Богдане, їх ніхто по-справжньому й не шукав.

- Після обіду перевірив автомашини МАЗ-500, які оформляли вантажі через УТЕП. У напрямку України в період з 26 вересня по 15 жовтня з вантажами проїхало чотирнадцять автомашин МАЗ-500. За ознаками ті водії й автомашини нічого спільногого з розшукуваними злочинцями не мають.

У цю мить в номері пролунав телефонний дзвінок.

- Підполковник Арсірій слухає. Так. Коли це було? Гаразд. Завтра поговоримо.

- Щось важливе?

- Дзвонили з карного розшуку. Навесні судили якогось дивака – ніби з товаришами їздив в Україну, в район Києва. Там украв два МАЗи картоплі.

- Можливо, ми вийшли на слід. Як ви гадаєте?

- Можливо, – Арсірій підняв телефонну трубку, – але я сумніваюсь...
“Схоже, ми знову відчуємо муки Тантала”.

V.

Миколу Анисимовича Шута-Хлистунова допитував Арсірій. “Дивний збіг обставин, - думав підполковник, - ідентичне ім’я та побатькові мав тодішній міністр внутрішніх справ Союзу”.

За характером це була весела, а то й просто бездумна людина, яка більше сміялася, ніж говорила. Коли Шут-Хлистунов сміявся, його розширений кінчик носа, що звішувався булькою, весь час моршився. Уже з перших фраз Арсірій відчув, що має справу з людиною настрою, так швидко змінюються у неї погляди і почуття. Без таких, як правило, не обходитьсь жодний мисливський привал, туристичний похід чи якесь інше збіговисько.

- Питаєте, де був у жовтні минулого року. У Тулу їздив. Та ні, - Шут-Хлистунов голосно загиготів, -Що це я мелю, громадянине начальник. Чемеріці об’ївся, чи що? У відпустці був. Он воно що. А перед цим з жінкою посварився. Накинулася мало не з кулаками: і такий, і сякий. І ледащо, і не звідти, гм... звиняйте, громадянине начальник, - кинув поглядом на сідницю, - в мене руки вирости. Пішов з горя до пивбару, а там – ючак. Це, знаєте, горілка з пивом. Розвезло мене однак, а тут ще й прибиральниця зауваження зробила. Словом, дав я волю рукам, когось скопив за барки і підмели менти. Просинаюсь —чую, лежу на нарах, як король на іменинах. В КПЗ, крім мене, ще чоловік шість. Один одне розповідає, другий інше торочить. – Шут-Хлистунов, певне, щось знову пригадав, бо весело і розкотисто загиготів.

- Все ж таки цікаво, про що ви там розмовляли? – Арсірій іронічно глянув на допитуваного.

- А що? Борода до пояса, а в голові й не орано. Один у жінки килим украв, на товчку за півціні сплавив, інший годинника. Я? Ха-ха-ха!

Шут-Хлистунов сміявся мало не до сліз. Потім брудною хустиною витирає зволожені очі.

- Я теж вирішив видатися “блакитним” і змолов, буцімто, з друзями їздив в Україну, за Київ, вкраяв два МАЗи картоплі і зараз хлопці на мене чекають в районі Єхи. Ще я у них просив поради, як мені бути. Ви тільки подумайте. На допиті якраз повз вікна КамАЗ проїхав. Я візьми, та й ляпни: “Це моя машина”.

- А насправді?

- Насправді ж я розповідав: був у відпустці і з дому нікуди не виїжджав.

- У вас є алібі?

- Так. Це підтверджать і жінка, і її брат, і сусіди. А все, що я наплів – порожнє бахвалиство.

Тут Шут-Хлистунов знову зареготав, а потім, буцімто щось зрозумів, серйозно запитав:

- А що, може когось штрикнули?
- Штрикнули, Шут-Хлистунов. Штрикнули.
- Здорово?
- На смерть.

- Значить, вбивцю шукаєте. Е-е-е, не для пса ковбаска, не для кицьки сало, - Шут-Хлистунов затарабавав пальцями по столу. – Якщо серйозно, це не по мені. Я свої руки бруднити не буду. Вони в мене і так золоті. Якщо хочете знати, я наперсточник. Уже років з п'ять, як оволодів суміжною спеціальністю. За цей час придбав гарнітур, кольоровий телевізор, а це на машину зби...

- Досить, Шут-Хлистунов, - Арсірій ствердно поклав долоню на теку. – Пожартували трохи і досить.

Пополудні Арсірій оглянув п'ять автомашин МАЗ -500. На всіх паливні баки були заводського зразка. Крім автомашин, обстежив два напівпричепи з тентами блакитного кольору. До того ж, автомашини в період з 1 жовтня до 1 листопада за межі області не виїжджали.

Увечері вся оперативно-слідча група, до якої увійшло багато слухачів Волгоградської ВСШ МВС СРСР, зібралася у кабінеті начальника відділу карного розшуку УВС облвиконкому полковника Воскобойнікова.

- Так. Наробили ви шороху. – Воскобойніков з нотками іронії в голосі скосив погляд на Арсірія. – Навіть не можете собі уявити: дехто кидає машини і просто тікає з міста. Якщо такими темпами і далі форсуватимемо події, розженемо к лихій матері половину водіїв.

“Воно б може, і краще було”, – подумав Арсірій, але вслух коментувати слова полковника не став.

- Щойно надійшла телеграма з Урюпінська, – продовжував Воскобойніков. – До районної заготконтори ніхто – ні з місцевих, ні з приїжджих – картоплі не здавав. Заготівлею займалася військова частина. Виїжджали на Брянщину “КамАЗами” і “Уралами”. Так, значить. Хто ж купляв цю картоплю? Поляки, виходить. Через міськторг. За перший раз привезли 24 тонни, за другий – п’ять. Автомобіль марки ЗІЛ-130 за номером 58-02 СГН. І все ж це ні про що не говорить.

- Товаришу Воскобойніков, будемо починати?
- До речі, всі зібрались? – кинув поглядом на кабінет.

Першим доповідав лейтенант Стоколос:

- Сьогодні я працював на території Ворошиловського району. Слід віддати належне: на розшук було орієнтовано весь особовий склад райвідділу. Перевірили ринки, автобази, автогосподарства, торгові підприємства.

- I?.. –Арсірій багатозначно глянув на Стоколоса.
- ... Жодного позитивного результату.
- До речі, водії з “Волгоградтрансу” ще не повернулися?
- Повернулися. Я просто не встиг сказати.

- І де вони так катались?

- Водій Колмаков завантажився від Волзького УТЕП і виїхав до Нальчика. По дорозі машина поламалась. Сігітов повернувся на автобазу і попрохав виділити автомашину для буксирування. Учора обидва прибули до автопарку. Водії та їхній транспорт не мають абсолютно ніякого відношення до злочину.

- Ви переконані?

- Цілком.

- Гаразд. Хто перевіряв УТЕП?

- Я, товариш полковник! – хвацько підняв руку курсант міліцейської школи і дістав з кишені акуратно складений папірець. – Отже, з 26 вересня і до 15 жовтня 1981 року через УТЕП міст Волгоград і Волзьк в напрямку України відбуло 14 автомашин типу МАЗ-500. За ознаками, у водіїв і автомашин нічого спільногого з розшукуваними злочинцями і автотранспортом немає.

Підполковник Арсірій стукав по столу гранчастим олівцем.

- Хто перевіряв торгові точки?

- Ми! – майже в один голос вигукнули два чорняві хлопці і один з них додав: - На приймальні пункти Центральної плodoовочової бази картопля не надходила.

- Старший лейтенант Воронцов з Юропінська ще не повернувся? – полковник Воскобойников стиха запитав майора Калбухова.

- Хвилин п'ять тому ще не було. Зараз уточнимо, - майор спустився до зали, пройшов мимо кількох рядів, стиха запитав.

Але всі стенули плечима: ні, не бачили, певне, не повернувся.

- Добре, - мовив Воскобойников. – Можливо, ще хтось володіє цікавою інформацією?

- Дозвольте, товариш полковник, - стрункий сивочолий майор, котрий щойно з'явився у залі, хутко попрямував до столу. – По-перше, перепрошую за запізнення.

- Це зрозуміло. Доповідайте про результат. – Схоже, щиро сердечне вибачення майора лише дратувало полковника.

- Спільно з сержантами Єрьоміним і Голенцовим перевірили шість автотранспортних підприємств Кіровського району. Що цікаво: є кілька автомашин марки МАЗ, які не значаться в картотеці державтоінспекції. В автоколоні №1541 є автомобіль марки МАЗ-500 і тягач, - тут майор подивився у блокнот і ствердно додав: - Так, тягач за номером 70-78 ВДЕ, раніше ходив з тентом і мав надпис "Совтрансавто". Водій Крісс Валерій Георгійович мешкає у Волгограді за адресою: вул. Героїв Сталінграда, 103, квартира 259. Однак оглянути автомашину не вдалося – водій поїхав у відрядження до Дніпропетровська. Механік автоколони стверджує, що є схожість в очах з Крісом.

- Так, - полковник Воскобойніков злегенька крякнув: вилиці ходунком заграли на обличчі.

- До речі, - майор витер хустиною спітніле чоло, - ми виявили ще один МАЗ-500 і тягач за номером 24-39 СГЛ. Бортовий причеп двохосьовий, критий тентом з написом "Совтрансавто". Цей МАЗ за документами списаний з 4 жовтня 1981 року. Але що цікаво, до 20 жовтня того року перебував у відрядженні до Вінниці. Де він знаходиться зараз, мої сержанти, на жаль, не встановили. До 4 жовтня водієм МАЗа значився Павло Голошумов. Поговорити не вдалося – відбув у відрядження до Рівного. Єдине, що спільне з фотороботом, - довгасте обличчя.

У цей час до зали увійшло кілька членів пошуково-оперативної групи. Серед них був і старший інспектор карного розшуку лейтенант Максимцев. Полковник Воскобойніков попрохав доповісти про результати перевірки вантажів, що йшли через УТЕП Волгограда і Волзька.

- У період з 26 вересня до 15 жовтня в напрямку України відбуло 14 автомашин МАЗ-500. За ознаками, водії автомашин нічого спільногого з розшукуваними злочинцями не мають.

- Товаришу полковник! – підвівся з місця старший сержант Сироваткін.

- Доповідайте!

- Сьогодні я розмовляв із старшим інженером-механіком Волгоградського осетрового рибоводного заводу Соловйовим. Він повідомив, що у першій половині жовтня, точну дату не пригадує, привіз продукти своєму діду в селище Рибоводний. На вулиці супроти дідового будинку стояв МАЗ з напівпричепом, критий тентом, кольору морської хвилі. Оскільки задній борт був опущений, номерів взагалі не бачив. Два молодики спрітно продавали картоплю. Соловйов підійшов і поцікавився, почім картопля. Ціну не пригадує, але достеменно пам'ятає: продавали на десять копійок дешевше, ніж на ринку. Соловйов попрохав пред'явити документи. Ті, звісно, відмовились. У діда Соловйов пробув десь з півгодини, коли вийшов на вулицю, автомашини вже не було. Лише стояло кілька розлючених жінок, які одразу накинулись на Соловйова, мовляв, навіщо ти прогнав продавців дешевого продукту. Хлопцям було років 30-35. Один з них був зодягнений у куртку, але в яку – Соловйов не пригадує.

Настала мовчазна пауза. Всі немигно слухали інтригуючі розповіді. Дехто дивився заздрісно: молодчина, майже поряд пройшов. Чого доброго, можна і в званні підвищитись.

- Отже, на сьогодні маємо дві версії, - підсумував розмову полковник Воскобойніков. – Перша – Крісс. Слід негайно допитати, взяти пояснення, оглянути автомашину. Через диспетчерську службу перевірити документацію, де знаходився МАЗ з 1 до 20 жовтня. Водночас треба зустрітися з автомеханіком парку, у віданні якого перебуває Павло Голошумов, допитати і через водіїв, слюсарів та інший техперсонал зібрати

дані про ознаки МАЗа, напівпричепа і особи Голошумова. Одержану інформацію співставимо з показаннями автомеханіка і, якщо будуть розбіжності, доведеться затримати. Тепер друга версія, - полковник Воскобойніков зиркнув на годинник.

- Десята вечора, - стиха мовив Арсірій.

- Обіцяв дружині бути не пізніше дев'ятої – у внука день народження, - стиха зізнався полковник і продовжив:

- Відносно заяви механіка з Риболовська. Треба негайно встановити: звідки прибула автомашина, який вигляд мав сам причеп, які ознаки першого і другого водія, в який одяг були зодягнені, хто з них безпосередньо продавав картоплю, скільки приблизно її було в причепі...

VI.

- Крисса? Валеру? – механік з розумінням глянув на посвідчення Арсірія. – Вважайте, вам дуже пощастило. Сьогодні вранці повернувся з рейсу. Ах, де? Ну, звісно, вдома. А можливо, на риболовлю гайнув. Він у нас затягні... Викликати? У нього вдома щойно телефон поставили. Батько – інвалід Вітчизняної. Зробили послугу.

Механік відсунув засмальцовани книгу і зашкірублими пальцями провів по товстелезному склу, під яким лежав список. Останнім у ньому значилося прізвище Крисса.

- Не варто, - владно сказав Арсірій. – Не будемо турбувати. Людина з дороги, нехай відпочине. І взагалі я вас попрошу: про нашу розмову ні кому ні слова. Його машина на місці?

- Так. Зараз вона проходить огляд, а завтра – знову в рейс.

- Можна оглянути?

- Будь ласка.

- До речі, - підполковник Арсірій показав один з фотороботів. - Він не нагадує вам Крисса?

- Учора приходив один молоденький опер. Я вже сказав, ніби є схожість в очах.

- Вибачте, я хотів би оглянутий списаний МАЗ.

На широкому подвір'ї, майже в кутку, неподалік високого бетонного паркану стояв МАЗ-500В. Номерний знак 49-39 був далеко не той, котрий цікавив Арсірія. Позаду стояв заляпаний грязюкою чотирнадцятitonний фургон з металевим тентом.

- Востаннє машина виїжджала в Свердловську область десь наприкінці вересня – початку жовтня. Я добре пам'ятаю, саме повернувся з відпустки наприкінці вересня. Крисс і Голошумов були у відрядженні. Після цього машина не виїжджала. Наказом по Нижнє-Волжському територіально-транспортному управлінню списана, номерні знаки здані і знаходяться у

виробничому об'єднанні автоколоні.

- Нас цікавить період з 6 по 23 жовтня.

- Про це я також учора розповідав. Можу нагадати: згідно з документами, машина знаходилась в межах Волгограду і на лінію не виїжджала.

По півдню Арсірій зустрівся із Стоколосом.

- Прізвища водів, номерні знаки, звідки саме була автомашина, на жаль, встановити не вдалося. Однак, судячи з розмов з очевидцями і покупцями картоплі, можу сказати твердо: це не ті, яких ми розшукуємо.

- Ти так впевнений?

- Цілком. Судіть самі: картоплю продавали 5 і 6 жовтня. В жодного з водіїв не було вусів.

- Але він був би просто дурнем, якби не поголив, - Арсірій іронічно посміхнувся.

- Водій, який продавав картоплю, має сліди опіків в нижній частині обличчя, носив довгу куртку з болоньї синього кольору, а головне, свідок...

- І що ж головне мовив свідок? – дещо нервово кинув Арсірій.

- Та не мовив, - делікатно поправив Стоколос, - а свідок вимагав документи, не маючи на це ніякісінського права, бо сам ледь на ногах тримався. Робив усе з дешевенькою метою, розрахованою на наївних простачків: настрахати, аби йому дешевше продали картоплю.

- З фотороботом знайомив?

- Так. Його оглянуло десять жінок. І жодна з них не відзначила.

- Значить, і тут осічка.

- На жаль, так, - зітхнув Стоколос. – Чергова.

- А можливо, остання? – підполковник глянув Богдану в очі.

Арсірій ніскілечки не сумнівався: Крісс також до вбивства не мав ніякого відношення, але не зустрітися не мав права. Прошкуючи тихими затишними вулицями, Арсірій відшукав старовинний триповерховий будинок. Переступивши поріг під'їзду, кисло скривився – пахло сеччю. “І це було цілком логічно”. – подумки завважив про себе. Хвилину тому він проходив повз пивний бар, біля якого товклися алкоголькі місцевого значення.

Арсірій пробіг очима по цифрах, подумки підрахував: розшуквана квартира значиться на горішньому поверсі. Піднімаючись, був просто вражений і спантелічений непристойними написами, малюнками, виконаними вугликами, обгорілими сірниками на стелі. Поряд виднілися відбитки гумових чобіт – так буцімто по стелі пройшовся якийсь акробат чи доісторична істота. На площадці стояла консервна банка, вщерть завалена недопалками. Попіл і недопалки валялися також і на підлозі. Двері давно не фарбувались, господарі квартири, певне, часто губили ключі і там, де виднівся замок, біліла щойно вставлена соснова дошка. Натиснув на кнопку дзвінка, але у відповідь – глуха німота. Арсірій тричі постукав у двері.

- Заходьте! – долинуло з кухні. – У нас сьогодні день відчинених дверей.

У передпокої було темно, Арсірій зачепився за якийсь черевик, злегенька спіткнувся.

- Порозкидає взуття ледацюга! – середніх років жінка вийшла з духмяної ванни і, схоже, сама пропахла милом, брудною вареною білизною і, витираючи об фартух руки, прибрала черевики. – Проходьте!

- Дякую, - підполковник зробив крок назустріч. – Скажіть, громадянин Крісс тут проживає.

- Та тут. Тут проживає. Як уже він мені в'ївся та влікся, - розгнівано маєнула рукою на кухню, даючи цим зрозуміти, що громадянин Крісс цієї хвилини знаходиться саме там.

На тісній кухні за столом, закиданим недоїдками і недопалками, сиділо два чоловіки. Того, що в майці з витатуйованим орлом на грудях, підполковник прийняв за господаря і не помилився. Інший – худорлявий, із злегка скосеними очима, хутко підвівся і, підставляючи під стіл табуретку, сказав:

- Не буду заважати громадянинові начальнику. У вас, мабуть, серйозна розмова.

- Так, - ствердно мовив Арсірій і кинув поглядом на того, що був у майці. Якщо ви Крісс, залишайтесь. У мене справді до вас дуже серйозна розмова.

Злегенька прикрив двері, але вони прочинилися. Тоді господар засунув у пройму кінчик рушника і щільно причинив.

- Чим радий служити? – Крісс взяв зі столу трилітрову банку з каламутною на денці рідиною, поставив за холодильник.

- Я з Черняхівська. Начальник карного розшуку. Мое прізвище Арсірій, - підполковник відкрив посвідчення.

- А я шофер. Прізвище Крісс. В автопарку мене ще дражнять крисою. Та насправді до цієї тварини не маю ніякого відношення.

- Ось і добре, - мовив Арсірій і подумки завважив: “Було б краще, якби ще ніякого відношення не мав до цієї історії”. – Скажіть, Крісс, коли ви прийняли автомашину МАЗ-500В?

- Та коли ж це було? – Крісс вийняв з коробки сірники. – Здається, у грудні вісімдесят першого мені талон пробили, потім передавав, а в травні, чи то пак, квітні. Ні, в травні, після Дня Перемоги сів на МАЗ. А що хіба?

- Розумієте... У нас в Черняхівську трапилася автокатастрофа. С людські жертви. Шукаємо очевидців аварії.

- Не розумію, що ви шукаєте: очевидців, чи МАЗи. Якщо машини, то у Володі Арзамасцева також МАЗ-500 з сідельним тягачем та напівпричепом. Правда, у нього рефрижератор вантажопідйомністю дванадцять тонн, а в мене – чотирнадцять.

- Скажіть, куди ви їздили у відрядження у вересні минулого року?

- Та куди ж іще. В Свердловськ.

- У самий?
- Та ні. В Каменськ-Уральський.
- З ким?
- З Володею Арзамасцевим.
- На своїй автомашині?
- На його.

Що робили по приїзду?

Займався ремонтом. Його автомашину списали, та деякі деталі були в нормі. Адміністрація дозволила мені забрати для своєї машини. Два тижні стояв на ремонті: зняв гуму, поміняв номерні знаки. Після ремонту деякий час був на місці, а потім поїхав в Україну.

- Ваша колона обслуговує міжнародні перевезення?
- Так.
- І часто доводиться бувати в Україні?
- Дуже.
- Коли ви приблизно проїжджаєте через Черняхівськ?
- Дай Бог пам'яті. Числа чотирнадцятого-п'ятнадцятого. При в'їзді я заправився неподалік поста державтоінспекції. А перед цим зламався редуктор.
- Вам хтось допомагав ремонтувати?
- Ні. Ремонтував сам, але за допомогою звертався у гараж автопарку 205...
 - 2055, - поспішив на допомогу Арсірій.
 - Правильно. - Крісс виправив зігнуту спину і ніби аж трохи протверзів.
- Механік гаражу сказав, щоб розбирав сам, а якщо допомога знадобиться, вони нададуть.
- Значить, не знадобилася.
- Ні. Я виправив поломку сам. Коли стояв на автозаправці і підкачував колесо, підійшло двоє чолов'яг і почали вмовляти, щоб відвіз картоплю до Саратова.

Арсірій від несподіванки аж нахилився вперед.

- Що? Що ви сказали?

- На автозаправці двоє селян підходили і кажуть: "Слухай, друже, підкинь картоплю у Саратов. У боргу не залишимось". Я категорично відмовився. Нас і в гаражі попереджують, щоб не брали ні вантаж, ні навіть попутних пасажирів.

- Селяни пішли геть?
- Ні через хвилину підїхав МАЗ-500. Так тонн на сімнадцять.
- Якого кольору?
- Блакитного. На борту латинськими літерами написано "Совтрансавто". Вийшли два хлопці молоді - один високий, свіトルусий, обличчя продовгувате, другий - пряма протилежність: волосся, ну не кучеряве, а

так ніби в`ється, вуса коротенькі, але широкі, очі чорні, як вишня засушена, ніс кирпатий. Бачу, номери волгоградські. Поздоровались, розговорились. Земляки!

- Не говорили, з якої автоколони?

- Я давай про те, про інше розпитувати. Чую: ні, це хлопці не волгоградські. На мої питання або не відповідають взагалі, або вдають, ніби не чують. І ще знаєте, що мене вразило?

- Цікаво, і що ж?

- Позаду кабіни кріпились два бензобаки кустарного виробництва.

- Великі?

- Так, літрів на 350-400 кожний.

- Які ще ознаки помітили?

- На місці кріплення заднього колеса, бачу, зварний квадратний балон з кранником для води. Знаєте, після цього у мене одразу довіра пропала. Я спочатку думав, що вони за кордон їздять.

- Таких не пускають?

- Звичайно, ні. Розумієте, після тривалої експлуатації ці далекорейсові машини продаються дрібним організаціям. Такі за кордон, звісно, не випускають.

- І що ж було далі?

- Я розчарувався і втратив весь інтерес, а тому до їхньої подальшої розмови просто не прислухався. Однак, на мій погляд, вони домовились. І, знаєте, якщо чесно, чомусь так мені шкода стало отих селян. А щось трапилось?

- Трапилось, - лаконічно мовив Арсірій і дістав фоторобот. –Подивіться уважно і скажіть: є між ними хоч невелика схожість.

Крісс зібрав гармошкою чоло:

- А ви, знаєте, щось є. Особливо цей, з вусами, дуже схожий.

Підполковник уже не сумнівався: Крісс був випадковим свідком стрічі двох майбутніх злочинців з потерпілими. І хоч впіймана ниточка одразу обривалась, Арсірій не міг пропустити мимо досить важливу деталь: номери на МАЗі таки були фіктивними. Вони і ввели в оману. Злочинців треба шукати в іншому місці.

- Про всякий випадок я записав номер їхньої машини, - продовжував Крісс, - нехай, думаю, запитаю хлопців, чи знають таких. Щось вони мені дуже підозрілими здалися.

- Крісс, ви жартуєте? – Богдан Стоколос пильно глянув у вічі і поклав на його руку свою, буцімто в такий спосіб вартував, щоб не втік.

- Я говорю на повному серйозі.

- Негайно! Прошу вас: негайно покажіть цей номер!

Крісс спочатку подлубався в кишенях одного піджака, потім іншого, ніби випробовував нерви Стоколоса, зрештою віднайшов у тужурці.

- Візьміть.

На клаптику обшмульганого паперу значилося: 91-45 РДЮ. Богдана Стоколоса немовби хто окропом ошпарив і водночас тепла обнадійлива хвиля обдала серце.

- Ну, ось і все, - розвів руками Крісси і показав поглядом на брудний кухонний стіл з недопитими склянками, від яких тхнуло самогоном поганого гатунку. – Вибачте, коли щось не так.

- Все так. Так. – ствердно резюмував Арсірій. – Вважайте, ви нам здорово допомогли. Але, як ви гадаєте, звідки оті водії?

- Не берусь стверджувати. Але з розмов відчув: вони десь з півдня.

VII.

І як не прагнув начальник відділу карного розшуку Управління внутрішніх справ підполковник Арсірій чітко, лаконічно, аргументовано доповісти начальнику Управління полковнику Горносталю, той явно був невдоволений:

- Так, я про це знаю... Мені уже доповіли.

Арсірій повністю поділяв думки: скільки витрачено часу і зусиль, коштів і нервів, і все – коту під хвіст.

- На першому етапі ми перевірили 32 автомашини з емблемою "Совтрансавто", на другому – обстежили марки МАЗ-500 і наступних модифікацій. Оглянули також бортові автомашини...

- Це так важливо? – Горносталь подивився іронічно-запитливо.

- В принципі... -Арсірій на якусь долю секунди замовк, збираючись з думками, - в принципі бортову автомашину завжди при бажанні можна переробити на сідельний тягач або навпаки. З ста тисяч автомашин державного транспорту ми відібрали і перевірили 1421 автомашину марки МАЗ. Нам довелося побувати на 345 підприємствах.

- Місцеву міліцію підключали?

- В операціях взяло участь двадцять п'ять співробітників місцевої міліції і з півсотні курсантів Вищої слідчої школи.

- І все ж...

- І все ж, товаришу полковник, - з гіркотою в голосі сказав Арсірій, - знайти злочинців і автомашину не вдалось.

- Як на вашу думку, в чому помилка нашої операції?

- Суть у тому, що справжні злочинці перебувають далеко не у Волгограді. Це я відчув одразу, коли завскладом показала мені справжні номери. Це, по-перше.

- А по-друге?..

- По-друге те, що водночас з перевірками вивчали громадську думку водіїв, автоінспекторів. Усі вони схиляються до того...

- Все ж таки цікаво, до чого вони схиляються? – полковник нараз

пожувавішав.

- Цей злочин не могли вчинити водії Волгоградської області.
 - Цікаво. Це щось нове. А яко?
 - Скоріше за все, справа рук кавказців, або кубанців. Там є гарячі хлопці...
 - Гаразд. Коней на переправі ні міняють, - під ногами полковника сухо заскрипів паркет.
- Він підійшов до сейфа, повернув ключ.
- Візьміть, - подав Арсірію пакет з сургучовою печаткою, - ознайомтеся, а потім зайдете. Будемо мізкувати.

Начальнику обласного Управління
внутрішніх справ
полковнику Горносталю.

На Ваш №3/3009 від 7.12.1981 р. повідомляємо: гр. Полуектов Андрій Григорович проживає в м.Лабитананзі по вул.Обська, 6-Б в гуртожитку і працює електрозварником в БМУ-І тресту "Ямалгеологбуд". Полуектову було пред'явлено фотороботи, на одному з них упізнав Пантиlimонова Едуарда Євстахійовича, 24 серпня 1948 року народження в місті Нижній Тагіл Кемеровської області. В 1978 році Пантиlimонов виїхав до Нижнього Тагілу і з того часу ніяких стосунків з Полуектовим не підтримує і де проживає останній – не знає. На іншому фотороботі Полуектов впізнав Козлова Анатолія Захаровича, 11 січня 1939 року народження, уродженця хутора Західний Успенського району Краснодарського краю, який проживав в м.Лабитананзі по вулиці Комуністична, б.16, кв.4 і працював в УМ-6 водієм автокрана. Козлов підтримував дружні стосунки з Полуектовим і Пантиlimоновим. Останній мешкав у Лабитананзі з 1971 по 1973 р. і працював у тресті "Ямалгазбуд" теслярем. Дочка народження 1969 року. Пантиlimонов характеризується негативно: схильний до вживання спиртного, у нетверезовому стані агресивний, досить зухвалий, здатний до злочину.

Гр. Козлов Анатолій Захарович на роботі розрахувався, у місті виписався і, за словами сусідів, виїхав в Україну, де придбав будинок у Черняхівську.

Начальник районного відділу внутрішніх
справ майор міліції Козлодоєв.

- Ось так, значить, повертається, - підполковник Арсірій ще раз пробіг поглядом документ. – Переїхав у Черняхівську. Отже, коли все це трапилось, Козлов уже був у Черняхівську. Виявляється, все під самісінським носом, а ми їдемо казна куди.

- Стоколос! – Арсірій натиснув кнопку.
- Слухаю, товаришу підполковнику!

- Богдане, зайди! Досить пікантна ситуація.

Учора на стіл підполковника ліг рапорт молодшого лейтенанта Куравльова стосовно розмови з учителькою Конятинської середньої школи Надією Василівною Козловою.

“Дивний збіг обставин, - думав Арсірій. – Невже Козлов має пряме відношення до злочину? Аж не віриться. Але факти – річ вперта”. І він знову вчитувався в інтригуючі рядки: “... Козлов А.З. працює на автомашині “Совтрансавто” в автотранспортному підприємстві 12865 Київського автомобільного управління. Маршрути обирає на Ворошиловград, Новоросійськ, Сімферополь та інші міста поблизу Краснодарського краю, в якому проживають його батьки, а також брат, сестра Валентина та її чоловік Станіслав Третяков, або, як ще його називають, Стас. За словами Станіслава, він працював головним інженером на Таганрозькому комбайнному заводі. Одного разу, коли чоловіка тривалий час не було вдома, Козлова зателефонувала Стасу, щоб з`ясувати, чи не заїжджає до них Анатолій. Телефон, який свого часу записував з її слів Станіслав Третяков, виявився квартирним. Невідомий чоловічий голос повідомив, що він п'ятнадцять років працює на комбайнному заводі, але головного інженера Третякова не знає. При цьому назвав справжнє прізвище головного інженера.

Стас нагадує Козловій її чоловіка – такий же хитрий і жадібний, має велиki заощадження, але постійно скаржиться на брак коштів. Останні два роки заготовляє картоплю в Київській області, потім перепродує в північних районах Союзу. Деякий час тому, коли Козлов повернувся з рейсу, Надія Василівна випадково дізналася, що він був у Стаса і останній знову приїхав у Київську область на заготівлю картоплі. Це було наприкінці вересня – початку жовтня минулого року. Чоловік, повернувшись з рейсу, поставив автомобіль на ремонт і часто повертався додому п'яним, а інколи й взагалі не приходив ночувати. Вона не раз помічала: з ним відбувається щось дивне і незрозуміле...”

- Слухаю, товариш підполковник.

- Тут, Богдане, маємо два досить цікаві документи, - Арсірій подав телетайпограму та рапорт Куравльова.

- Як на вашу думку, чи не повториться волгоградська справа?

- Не виключено. Однак перевіряти будемо. Жодного сигналу без перевірки не залишимо. Стіг соломи по стеблині переберемо, а голку в сіні віднайдемо. До речі, Богдане, за цю справу візьмешся сам. Головне – нікуди не треба їхати.

... Вулицю Тракторну, хоч і знаходилась вона на околиці Черняхівська, Стоколос розшукав без особливих труднощів. Десь з рік тому Богдану доводилося займатися однією делікатною справою – саме на цій вулиці зять згвалтував тещу.

Продовгуватий на дві половини жовто-блакитного кольору будинок

ховався під крислатими деревами. До дерев'яного ганку вела вимощена цеглою доріжка. Стоколос натиснув кнопку, але у відповідь ніхто не озвався ні помахом фіранки, ні скрипом хатніх дверей, ні човганням капців. Стоколос ніскілечки не сумнівався – вдома не було жодної живої душі. І все ж, щоб не гриз докір сумління, Богдан ще раз натиснув чорну кнопку, що ягідкою смородини вирізнялася на блакитному фоні. Цієї митті скрипнули двері другої половини будинку, і на ганок, дрібненько вистукуючи костуром, вийшла зігнута в попереку бабуся. Стоколос дав би їй усі вісімдесят.

- Ви до Козлових? – перепитала шамкуватим беззубим ротом.

- Так точно, бабусю. Саме до них, - мовив Стоколос і злегенька почервонів за трохи недоречний гумор.

- До Толика, - усміхнулась, - чи мо', до Наді?

- Анатолія Захаровича.

- Толик у Києві на роботі. На машині, - уточнила старенька. – Там така, що аж страшно глянути. Правда, оце вже давненько не бачила. Мо', що трапилось?

- А Надія Василівна де, не скажете?

- Надя в школі вчителює. Тільки не в Черняхівську, а в Конятині, це як на Мену їхати. Вона там у меншеньких класах.

- Дякую, бабусю. Ви мені дуже допомогли.

Весело клацнула клямка на хвіртці.

- Нехай тебе Бог береже! – бабуся перехрестила струнку поставу Стоколоса, яка вже ховалася за високим парканом.

... У школі заняття закінчились, і Надія Василівни Козлової в учительській вже не було.

- Вона досить часто додому їздить. Однак вам пощастило – сьогодні увечері педрада, і Надія Василівна залишилась, - учителька-пенсіонерка підняла окуляри на маленькому облупленому носі. – Вона на Забарівці знімає квартиру – це так у нас куток прозивають. Як вийдете зі школи, візьмете вліво, пройдете греблю, а потім – праворуч третій будинок. Біля паркану її хазяйка завжди козу припинає.

Стоколос миттєво ховав у запасники пам'яті мудру пораду, проте, коли почув орієнтир з козою, полегшено зітхнув. Через якихось п'ятнадцять хвилин він уже був гостем невеличкої кімнати, або, як ще по-сільському називають, хатини, в якій квартирувала вчителька Козлова. Обстановка винятково скромна: стіл, металеве ліжко, два стільці. Щойно завітхьована долівка, котра утримувала свіжий запах глини, була потрущена золотистою соломою.

- Сідайте, - мовила Надія Василівна і сама присіла на краєчок ліжка.

У сухому, аж ніби кам'яному, голосі Козлової Стоколос вловив погордливі нотки, і це в нього одразу викликало неприємність, настороженість і підозру – тут щось не так. Мовляв, слухай, а сам поглядай на задні колеса.

- Я – вся увага, - Надія Василівна дещо артистично відкинула голову з лебединою шиєю і скрестила на колінах руки.

- Нас цікавить Анатолій Захарович Козлов. Розкажіть про нього більш докладно.

- Я вже одному міліціонеру розповідала. Здається, його прізвище Курашов.

- Куравльов... - поправив Стоколос.

- Ага, Куравльов, - кам'яне обличчя на якусь секунду спалахнуло, а потім знову набрало холодно-металевого відтінку. – Тоді я ще звернула увагу – прізвище, як у кіноактора. Можливо, навіть родичі. Щоправда, цей якийсь чорнявий, схожий на молдаванина.

“Викінчений тип егоїстки, - думав Стоколос, - такі підуть на все, аби показати себе розумнішою у всіх питаннях. В противному разі, усамітнюються в темному куточку або стають безжалісно агресивними. І все ж ,як би не було, схоже, він перекинув до неї місток. Нехай і хисткий, але на нього вже ступили обос”.

- Надіє Василівно, ми покладаємо на вас великі надії.

Запалі і глибоко посаджені очі, що були яскраво вираженою ознакою життєвих невдач, дрібно заморгали.

- Вірите, я вже так далі жити не можу, - Надія Василівна прикусила кінчик язика, на якусь мить замовкла, дісталася носову хустину, приклала до очей. – Не можу. Отож і наважилася. Довго все терпіла. А тепер не можу.

Стоколос про себе відмітив: “Їй не личило плакати”, але мовив інше:

- Ви сказали “довго терпіла”. Якщо не секрет, скажіть конкретніше, що ви мали на увазі?

- Сама з Жеведі. Якось зателефонувала в сільраду, думаю, дізнаюсь, як там мама – вона в мене часто хворіє. Секретарка, моя колишня однокласниця, і каже: “А знаєш, Надю, уже вашого сусіда нема”. “Якого, - питаю – Вареника чи Болобана?” Бо обидва сусіди. “Ta Bacі – кричить у трубку – знайшли позавчора на московській трасі з мішком на голові”. Тут мені аж дурно стало, - Надія Василівна змахнула перед обличчям білою пухкою рукою. – Поговорили, пожурились. На вихідні я до мами поїхала, а вона й каже: “Знаєш, Надю, я прибирала в чулані, а там якісь пластинки металеві. Винесла надвір, щоб до світла близче, а воно номери з машин. Думаю, де б їм узятися?” Я мамі тоді нічого не сказала, а сама подумала: “Чи не Анатолієвих рук справа?”

- Чоловіку говорили?

- Говорила. Я йому так і заявила: якщо знайшли труп, знайдуть і вбивцю.

- Якою була його реакція?

- Сказав: “Це вже восьмий подібний випадок по Союзу. Нехай спробують знайти. Мене голими руками не візьмуть”.

- Звідки він знає, що це восьмий випадок?

- Про це і я його запитувала.

- І що він відповів?

- Сказав, що не знає.

- Він вам не погрожував?

- Було, - Надія Василівна притулила до очей хустину. – Казав: “Тільки писни – розплата кров’ю”.

- Вам не здавалось, що після цього ваш чоловік розбагатів. Він не розкидався грішми?

- І не міг розкидатися. Це така скупердяга. Було, повернетесь з рейсу, хоч би апельсин привіз чи цукерку. Правда, якось зізнався, що ніби сестра Валя, це вже жінка Стаса, купила меблевий гарнітур за 22 тисячі.

- Як далі розвивалися події?

- Після цього він поїхав у відрядження і повернувся лише наприкінці лютого. Хоч напередодні Анатолій запевняв, що нікуди не збирається їхати. Раптом годині о третій ночі до будинку під’їхала автомашина, чоловік хутко зібрався і поїхав. Так, я ледь не забула. Якщо цей факт буде для вас цікавим. Десь так на початку серпня, а може, й у вересні, Толя привіз од своїх батьків 3 тонни кавунів, день пробув у дома, а на ніч кудись поїхав.

- Не знаєте, куди?

- Осього вже й не знаю, а брехати не буду. Він мені ніколи не говорив, куди ѹде і де був. Тільки пізніше бачила в кабіні прибалтійські газети.

Стоколос аж випростався:

- Прибалтійські?

- Ага. Не по-нашому написано. Здається, “Rīgas baltais”.

Стоколос сидів спокійно, намагаючись кожним фібром душі не видати ту радість, яка охоплювала його з кожною новою фразою. Буває так: один необережний порух – і співрозмовник замикається в собі, усамітнюється і відтак уже не вихопиш жодного слова.

- Як ви гадаєте: чий характер успадкував ваш чоловік?

- Мабуть, все ж таки батька. Мати – пряма протилежність. І поговорить, було, і розрадить, і втішить. “Не сприймай, моя дитино, близько до серця, такий у нього батечко був”.

- Піднімав кулаки?

- І не раз.. Якось приїжджаємо в гості, а мама вся в синяках. А коли померла, чоловік і на похорони не поїхав, навіть мені про це не сказав. Це тільки Сталін не ховав свою маму, Берії передоручив.

- Ваш розрив з чоловіком мав якесь підґрунтя, чи все почалося з родинних сварок? – Стоколос на якусь секунду замовк, потім мовив довірливо. – Надія Василівно, ви вже вибачте, що я вдаюсь до таких особистих подробиць. Самі розумієте, служба.

- Сварки були, як і в кожній сім’ї. В основному, гризлись за гроші. А це десь за років два тому причепився до моєї мами – перереєструй на нього

"Москвич". Моя мама на фронті була медсестрою, інвалід війни, поза чергою машину придбала. Вона не погодилась. Тоді Толя почав тероризувати маму і мене. Десь через півроку, це вже пізніше, я дізналась, за його наводкою приїхали до мами вірмени і в один голос: "Продайте автомашину". Мама довго не погоджувалась, а потім все ж таки зважилася. Не стільки та сума привабила, як, мабуть, нерви здали. Розплатились, сіли, поїхали. Мама розгорнула целофанові обгортки – ой, леле! На пакунках з обох боків сотні наклеєні, а в середні – звичайнісінський папір. Мало не до інфаркуту довели. Два місяці у лікарні провалалялась. Цим питанням навіть республіканська прокуратура займалась.

- І наскільки це правда?

- Точно говорити не буду, бо як померла свекруха, звідтоді більше там і ногою не була. А мамі не говорила, не хотіла зайвий раз серце ятрити. Та ї машина уже їй не потрібна – здоров'я нікудишне.

- Надіє Василівно, я вам дуже вдячний за важливу інформацію. Але давайте домовимось: якщо вас запитуватимуть, хто приїздив, скажете, колишній учень.

Двояке почуття охоплювало Богдана Стоколоса: він і порадів несподіваній зустрічі і водночас серце проймала насторога: чому рідна жінка на всі заставки намовляє на чоловіка? Якою б переконливою не була розповідь Надії Василівни, Стоколос мав вислухати і протилежну сторону. Зустрітися з її чоловіком Анатолієм Захаровичем вдалося лише через півмісяця, коли той перебував на лікарняному.

Хоч квартира була непогано умебльована, уважно роздивившись, Стоколос помітив відсутність жіночої руки. Власне, квартира нагадувала склад. Тільки який? Книжковий? Твори класиків вітчизняної та світової літератури лежали на канапі, підвіконні, телевізорі. Чи можливо, кришталевого посуду? Вази запилені, вкриті порохнявою жовтизною, певне, від тривалого зберігання води, стояли де завгодно. На стільцях висіли жіночі сукні – зимові й літні. У кутку стояв загорнутий килим. Словом, роботи добрій господині – на тиждень.

Щось ворухнулося в душі Стоколоса, черв'ячком закрався сумнів. Хто б міг подумати, що за цілком симпатичною жінкою з лебединою шиєю приховується така недбала хазяйка.

Анатолій Захарович Козлов – був прямоюю противліжністю: низькорослий, рудий, з весняними покрапинами. До того ж, мав хворобливу нервову систему: неврівноважений, запальний, агресивний.

- Ну що, громадянине начальник?! Що ви мені локшину на вуха вішаєте? – сміявся у рідкі передні зуби. – Кажіть одразу, що треба. Ну, возив кавуни на продаж! А що? Не можна? Не крадені ж!

- Куди возили?

- Звісно куди. У Вільнюс!

- Правду кажете?

- Як на духу.

- Чим можете підтвердити?

- А ось цим, - Козлов оскалив рідкі зуби і дістав з кишені конверт. – Читайте.

Стоколос помітив адресу, виведену жіночим почерком: Вільнюс, вулиця Адама Міцкевича, б.13, кв.187, Марія Касперавічене.

- Що це все означає?

- Це означає те, громадянине начальник, що Толя Козлов особливим успіхом у жінок не користується, але з долею своєю розминатися не хоче.

- Як вам не соромно! У вас же є законна дружина.

- Г-м.. дружина. Ви маєте на увазі Надіку – шлюху?

- Козлов! Як ви смієте отак казати на жінку? Замовкніть!

- Може, і ви з нею нічку коротали?

- Козлов! Ну, знаєте...

- А що тут знати? Зараз мода така пішла. Звернули увагу, як вісімнадцятирічні гвалтують сімдесятірічних. Що, думаєте, дівчат їм не вистачає? Ото ж бо й воно? Ви мені вибачте, товаришу слідчий, чи хто ви там? Тільки Надіка моя – шлюха! Хоч і учителька. Варто від хати на якийсь кілометр від'їхати, як уже інший в ліжку. А це з кумом злигасла. У нього завжди дурні гроші. Як сеанс, - голос набрав підвищеного реєстру, - так і п'ятдесят на долоню. Я, було, за своєю наївністю думав: ну, звідки в ней гроші? А з Півночі, знаєте, чого виїхали?

- У неї мама в селі. Допомагати треба. Певне, з цих міркувань.

- Допомагати! Та мама в неї як грім! Ще й мене переживе.

- Не говоріть так Козлов. Вона на фронті була.

- Ха-ха-ха! Ну, ви мене просто добили. Була. Але знаєте, де і з ким? З полковником у наметі. Осколком влучило. Полковника насмерть, а її налякало. Там один іхній сільський також був, розповідав.

- Козлов! Це справи не стосується. Розповідайте по суті. А жінка ваша – інтелігентна, освічена людина.

- “Інтелігентна”, - передражлив Козлов. – “Читає багато”. Та вона за своє життя і десяти книг не прочитала. А заразив книгами її кумеца. Оті бігають по магазинах, скуповують, виклянчують за цукерки, а потім втридорога перепродають. А в Черняхівськ чому приїхали, знаєте? Як хочете правду знати, від сорому втікали. Там з начальником тресту знююхалась. Думав, змінимо місце проживання, одумаетесь. Де там! Тут один жевжик кумою її підхопив. Ось і мені життя немає. Хоче до буцегарні запроторити, щоб з бородатим кумом зйтись.

- Вона вам що, погрожувала?

- Погрожувала... Та не раз говорила, буцімто хотіла сонного сокирою зарубати.

- Козлов! А ви фантазер. З вами не знудьгуюш.

- Ось і вирішив я пристати до якогось берега, - продовжував Козлов, - поки кавуни продавав, квартирував у однієї літовки. Славна, я вам скажу, така жіночка. Молодша од мене років на десять. Двоє діток. Я їм щовечора гостинці приносив. А одного разу за вечерею молодший і каже: "Мамо, а давай попросимо оцього дядю, щоб був нашим татом". Вірите, я від несподіванки мало куснем не вдавився.

- Ви працюєте на машинах типу "Совтрансавто". В яких рейсах доводиться бувати?

- Обираю шляхи на південь: Донецьк, Ворошиловград, Сімферополь, Новоросійськ, Краснодар. Там у мене батьки мешкають.

- Живі?

- Батько живий, а мама два роки як померла.

- Чому ви не поїхали на похорон мами?

Козлов аж відсається:

- Це вам Надія сказала? Ох, і наволоч! Та я в рейсі був. Розумієте, яка в нас робота? Повіз помідори в Москву, звідти на Горький телевізори, а у Горькому завантажився запчастинами і на Курськ. Місяць вдома не був. Саме тоді мами й не стало. Я оце сьогодні виїхав, а наступного дня телеграму принесли.

- Гаразд, Козлов. Цілком логічно. Тепер поясніть мені, звідки в тещиному чулані опинилися номерні знаки?

- О-о-о! Ви не знаєте Козлова. Знаєте, який я чоловік? Що на дорозі валяється – те й у кузов. Де підібрав ці злощасні номери – в Смоленську, Сімферополі, Казані, убийте, а вже не скажу. Був у тещі якось влітку, а там саме внуки понайожджали, на візку катаються, імітують, буцімто на машині. Ну, я їм візьми і прибий до візка номерний знак. Відтепер, кажу, раз номери є, у вас справжнісінька машина.

- Чому убивство їхнього сусіда Василя Болобана ви назвали восьмим випадком?

"Ну й підзалетів ти, Анатолію Захаровичу, ох і влип, дурнику. Тепер викручуйся, як знаєш", - подумав Козлов, важко зітхнув і мовив:

- Та пожартував я з нею. Розумієте, пожартував.

- Ох, і жарти у вас, Козлов. Злі, недобрі жарти. Все життя отак з нею жартували?

- Що в мою дурну башку увійшло, - Козлов стукнув себе по голові, - те й ляпнув. Міг сказати, що це п'ятий випадок, а міг – і п'ятнадцятий.

Богдан Стоколос поставив ще кілька запитань, але зрозумів давно: крім розчарування, не отримав нічого. Водночас у душі закипала легенъка злість: ну як можна отак намовляти на чоловіка! А ще інтелігентка з вищою освітою. "Ох, Надіє Василівно, - думалось Богдану, - надрати б вам вуха, як школярці".

- Козлов, вибачте, будь ласка, за несподіваний для вас візит і давайте забудемо про нашу розмову.

- Та що ви, товаришу слідчий. Я до вас нічого не маю. Це все вона, Надька, закрутила. Ну, баста. Тепер я з нею розрахуюсь. Більше там і ноги моєї не буде.

МАТЕРІАЛИ

щодо розшуків вбивць Василя Болобана Державне управління автоінспекції МВС СРСР направило в Міністерства внутрішніх справ:

Азербайджанської, Вірменської, Грузинської РСР, Дагестанської, Кабардино-Балкарської, Мордовської, Північно-Осетинської, Татарської, Чечено-Інгушської та Чувашської АРСР.

А також в Управління внутрішніх справ край- і обл- виконкомів: Краснодарського, Ставропольського, Астраханського, Бєлгородського, Воронезького, Гор'ковського, Куйбишевського, Курського, Липецького, Орловського, Пензенського, Ростовського, Саратовського, Тамбовського і Ульянівського.

VIII.

На Центральному колгоспному ринку Богдана Стоколоса чекало повне розчарування.

- Шкодуємо, але нічим не зарадимо. Реєстрацію автомашин не ведемо, а ці номери ні про що не говорять, - директор ринку з білявими, як у дівчинки, кучериками і блакитними очима безпорадно розвів руками. – ГМ... 91-45 РДЮ. Хто знає... Може, це і Рязань, і Ростов-на-Дону, і наша Рига. Скільки цих машин сюди прибуває. Хіба за всіма встежиш.

- Цю машину не можна було не помітити. З причепом і написом "Совтрансавто" латинською і російською.

- Голубе мій, - директор розплівся в м'якій посмішці, - та хоч би й турецькою. Нам-то яке діло? Скільки їх таких помітних: МАЗи, КрАЗи, ВАЗи. Я ж кажу, хіба всіх запам'ятаєш? Та й не наша справа за транспортом стежити. Нам, щоб порядок був, щоб правила торгівлі не порушували.

Директор вийшов із-за столу, заклав у кишеню руку, зробив крок до широкого вікна, звідкіль відкривалася панорама на велелюдний ринок.

- Прикро. Навіть дуже, - застібаючи верхній гудзик, мовив Стоколос. – А ми на Ригу такі надії покладали. Доведеться ні з чим повернати.

Стоколос ще з годину без діла вештався по ринку. І справді – скільки машин, а людей, а товару! Схоже, всі продукти країни – від Півночі і до Півдня були на ньому представлені. На дерев'яній, щойно пофарбованій лавочці сидів сухий кістлявий чоловік. Поряд на розісланій газеті лежав

батон, виднілась ковбаса, нарізана тоненькими кружальцями. За зібганим кутиком газети – ох і конспірація! - стояла наполовину відпита пляшка вина, від якого злегенька віддавало бальзамом. Дідуган сидів, випроставши такі ж сухі ноги з виглядом людини, яка чесно відпрацювала і відтак мала повне право на передобідок, та ще й чаркою.

- Сідай до моого столу, - старенький примружив усміхнені очі.
- Дякую, дідусю. З великим би задоволенням. Не можу. Служба.
- Еге, служба не вовк...
- Втекли, дідусю. Та так, що й знайти не можемо.
- І що воно за служба в тебе, сину, така?

Стоколос присів на лаву:

- Вибачте, як вас величати?

- Іваном, а по батьушці Гавриловичем. З Волги я, волжанин. Після війни у Ризі пристав до однієї, та оце й не зчувається, як тридцять шість літ прошуміло. І знаєш, що тобі скажу: аж ніяк не шкодую. Правда, спочатку нудьгував за своєю матінкою-Волгою. І все ж, сину, що в тебе за служба така?

- У міліції, дідусю, у міліції. А це розшукуємо одних. Великого горя сукини діти завдали. Восени минулого року на вашому ринку кавуни продавали. Я вам фотороботи покажу. Можливо, доводилося зустрічатися.

- Друже ти мій, - старенький розсміявся на кутні, - та знаєш, із скількома я щодня зустрічаюсь! А скільки мені чарочки підносять? То місце допоможи виділити, то клієнтів підшукай, то за автомашиною приглянь...

- І все ж, Іване Гавриловичу, - Стоколос дістав з кишені фоторобот.

Дідусь взяв обіруч портрет, довго придивлявся, крутив у руках, але впізнати не міг.

- Цього не пам'ятаю. Може, коли й бачив.

- А ось цього, Іване Гавриловичу?

- Цього... Гм... Цього. Ти бач, які вуса! Як у Сталіна. Цього, здається, бачив. Так-так-. Восени, десь у жовтні. Саме калюжі замерзли. Я, було, ноги промочив, пригадую, так кашляв. Прибирав коло їхньої машини, та все покашлюю. Один і каже: "Давай, батя, для сугреву". Підніс мені мало не повну склянку горілки. А цей, що з вусами, тільки позиркує. Не сподобався мені. Я його товаришем Сталіним називав.

- Вони не розповідали, звідки приїхали?

- Якось у розмові вирвалося: радгосп "Самарський". Чому запам'ятаєш, бо пісня така колись була: "Ex, Самара-городок!" А де він цей радгосп, хоч убийте, не знаю: чи під Краснодаром, чи може, під Ростовом.

- Спасибі, Іване Гавриловичу. На півдні радгосп. Тільки не на Волзі.

- Е-е-е! Та куди втікаєш! Давай хоч пригуби, - у склянці заіскрилася бурштинова рідина.

- Іншим разом, Гавриловичу. Іншим.

Радгосп “Самарський” значився у Ростовській області. Стоколос прибув сюди через тиждень. По дорозі завітав додому, переодягнув чисту білизну, одну пару із собою прихопив, переглянув газети, деякі з найцікавішими публікаціями взяв у дорогу. Тепер, коли швидокрильй “ІЛ” ширяв між сизими хмарами, на десятикілометровій висоті, Стоколос жадібно вбирав новини, котрі вже встигли зістаритись. Обурювало до безтями: майже всі газети – центральні, республіканські, обласні – дублювали одні й ті ж офіційні матеріали, пов’язані з візитами великих зарубіжних гостей, пишними прийомами з обідами і безкінечними однотипними промовами, які починались дратівливо: “Дами і панове”. Та в одній з газет увагу Стоколоса привернула публікація про екстрасенсів, які знаходили вбивць. Дві жінки і один чоловік сідали довкруж стола, довірена особа описувала ситуацію, а вони, поправляючи одне одного, створювали цільний образ злочинця. “Ось би їх сюди”, – замріяно подумав Стоколос і перевів погляд в ілюмінатор, за якими клубочились велетенські хмари. Він так поринув у мрії, що навіть не зчуває, як колеса срібнокрилого лайнера торкнулися бетонної стрічки.

До радгоспу “Самарський” Стоколос дістався пізно увечері. Ледь вдалося добудитись до чергової – старенької жінки.

На ранок Стоколос відмітив: готель майже напівпорожній. Його, певне, заселяли в літні місяці, а в між сезоння рідко хто заїжджає у ці краї. Адміністратор – низька в ластовинні жінка – виявилася не такою вже й сварливою, як учорашнього пізнього вечора.

-Що я вам скажу, - розважливо мовила, вислухавши старшого інспектора, - у нас багато хто кавуни вирощує, на продаж возить. А це, скоріше, мій племінник продавав. І точно. Було це на початку жовтня. Він і сам збирався везти, а тут якраз жіночка народила. “Оце, каже, якби знайшовся покупець”. Коли стрічаю. “Ех, тъотю, якби ви знали, як мені пощастило. Учора завантажили, учора і повезли”.

- Ваш племінник у Ростові?

- Та ні, у радгоспі живе. На радіовузлі механіком. А що?... - адміністратор на хвилинку замовкла, заокруглила сльозливі, з кров’яними прожилками, очі. – А може, не треба було кавуни продавати?

- Треба. Тут справа в іншому.

...Сергій Дмитрович Жеребцов – молодий тридцятирічний чоловік із загостреними доверху вусами вийшов назустріч по-домашньому: в темносиній теплій сорочці з розстебнутим гудзиком, стоптаних капцях.

- Так, ми з дружиною вирощували кавуни. Сім гектарів у нас було. А хіба що, не можна?

- Можна, дорогенький, можна. Нас зараз інше цікавить. Ти добре запам’ятав машину?

- Чому б і ні. Півдня вантажили.

- Кабіна якого кольору?

- Блакитного. Сідельний причеп повністю затягнутий тентом.

- А він якого?

- Синього.

- Гаразд. Синього кольору. Далі.

- На боках напис російською і латинською мовами “Совтрансавто”.

Стоколос аж підстрибнув від несподіванки: схоже, вони! Все достоту: машина “Совтрансавто”, причеп критий, колір блакитний.

- Якщо покажу фоторобот, впізнаєш?

- Спробуємо.

Стоколос вийняв фотороботи.

- А ви знаєте, щось є, - небавом мовив Жеребцов. – Ось цей так на Генку схожий. Середнього зросту, русявий, худорлявий. І до того ж не ледащо. Весь час мені допомагав. Він мені аж сподобався. Коли сміявся, з лівого боку в нижній щелепі я помітив коронку із золота. Зодягнений був у костюм синього кольору в смужку. Ще лівий рукав розірваний по шву.

- А цього, Жеребцов?

- Ха! Та це Жора! Такий низенький, кругли лиць, брови густі, широкі. А вуса! Головне, вуса.

- У що був зодягнений, не пам'ятаєш?

- Звичайно, пам'ятаю. Шкіряна куртка коричневого кольору, з блискавкою, джинси.

- А кому ви кавуни продавали, не скажеш?

- Було їх два вірмени. З Армавіра. Один себе Володею називав. Я ще здивувався: вірменин, а слов'янське ім'я. А другого... Овес... Атас... Іч, забувся. А хіба це дуже важливо?

- Важливо, Жеребцов. Дуже важливо.

- Тоді чекайте, - Жеребцов вийняв записну книжку з алфавітом. – Вони мені адресу давали. Усе допитувались, чи на той рік можна буде кавуни “забити”. Я точно не обіцяв, але адресу взяв. Ось лише, куди я її поклав? Ану, зачекайте, зателефоную додому.

Жеребцов набрав номер, у мембрани почулося коротке: пі-пі-пі.

- Це ж треба, - усміхнувся, - зайнято. Щось трапилося, товариш старший лейтенант?

- Скоєно злочин, Жеребцов. Тяжкий злочин. Немає на світі людини. А вони ж, гади, десь поряд ходять. Поряд, чує моє нутро.

Жеребцов повторно набрав номер. На другому кінці обізвався притишений жіночий голос.

- Нарешті! – Жеребцов підморгнув Стоколосу. – Лена! Слухай! Ану дістань у серванті мій паспорт. Там, здається, повинна бути адреса. Є! Гаразд. Диктуй!

На шматочку паперу з-під кулькової ручки з'являлися слова: “Армавір, вул. капітана Гастелло, 13-Б, кв. 174, Григорянц Володимир Арамович”.

- Точно! Григорянц! Як же я міг забути. Знаю, що прізвище походить від якогось імені. Достеменно, Григорянц.

Стоколос поклав до свого записника адресу, міцно потиснув руку.

- Дякую, Жеребцов. Ви мені дуже допомогли.

Звісно, ні Григорянц, ні його брат до злочину не мали ніякого відношення, однак вони могли дати додаткову інформацію, зокрема, допомогти визначити: з якої ж врешті-решт області була автомашина. Тому на зустріч з цими людьми старший інспектор карного розшуку в особливо важливих справах Стоколос покладав великі надії.

Вулиця легендарного капітана Гастелло пролягала обіч центральної площині. Старший лейтенант досить легко відшукав п'ятитповерховий цегляний будинок, який гордівливо пишався своєю одинокістю серед одно- і двоповерхових споруд. Легко збіг сходинками на четвертий поверх, натиснув кнопку дзвінка. У відповідь – тривала мовчанка. Стоколос, було, збирався натиснути вдруге, рука злетіла в стрімкому злеті, як раптом наслухав скріп дверей. У великій зіниці, вмонтованій у дверях, спалахнуло світло, небавом потъмяніло, певне, хтось його довго й уважно роздивлявся. Зрештою долинуло:

- Вам кого?

- Володимир Арамович Григорянц тут проживає?

- Так. А ви хто?

- Інспектор карного розшуку з особливо важливих справ.

Скреготнув замок, брязнув ланцюжок, двері прочинились якраз на ширину постаті ставної чорнявої жінки, мармурове обличчя якої обрамляло чорняве волосся. З-під чітко окреслених брів позирали очі – дивна суміш лукавства і нудьги. Запахло парфумами, дорогими кремами, а можливо, то був запах жінки, яка хоче тепла і чоловічої ласки. Поли халатика розбіглися, внизу лебединим крилом змигнула спідня сорочка з широким мереживом. Стоколос ненароком опустив погляд на тугі коліна. Жінка впіймала цей невинний погляд, механічно зібгала кутики халата, а коли опустила руку, вони знову розбіглися. У її душі буцім щось розчинилося, вона пом'якшала, чистий, мов березневий струмок, голос звучав напрочуд мелодійно.

“Певне, актриса, а можливо, співачка”, - пронеслося в гадці Стоколоса.

- Ви до Володимира Арамовича?

- Так. Я до нього у дуже важливій справі.

У її великих причаєних очах, котрі ще утримували рештки сну, Стоколос ніби прочитав: “Ех ти, дурнику! Та які в тебе можуть бути справи до Володимира Арамовича, коли перед тобою витвір жіночої краси. Ну, не бійся! Сміливіше! Признайся! Скажи, що я тобі подобаюся, що я жінка твоєї мрії і ти будеш моїм нічним жаданим гостем. Ти відчуєш гостинність моого дому, ласку моого ніжного кохання. Ну говори. Не будь дурником!”.

Вона ще якось мить мовчала, певне, чекала, що з вуст цього невідомого симпатичного молодика, який невідь де взявся посеред глупої ночі, пролунають слова, які вона задумала, але незнайомець, заворожений і спантеличений її несподіваною красою, розгублено мовчав. Тоді мовила вона. Мовила так же усміхнено, мелодійно, збліснувши золотою коронкою:

- Володимир Арамович у відрядженні. Він повернеться через три дні.
- Дякую. Я завітаю через три дні. На добранич. Даруйте за турботи.
- Заходьте, - мовили з викличним усміхом великих чорних очей.

Рівно через три дні о цій же порі Стоколос знову прийшов на вулицю капітана Гастелло, піднявся на четвертий поверх і натиснув на вже знайому кнопку. Двері відчинила все та ж чаювна незнайомка, але, забачивши в її лукавих очах легенький страх, розгубився: невже і зараз немає вдома, а можливо, його просто приховують. Та жінка випередила Богдана:

- Володимир Арамович вдома. Проходьте.

Стоколос переступив поріг і зайшов до зали.

- Сідайте, - басовито сказав огрядний чоловік і показав на велике м'яке крісло, яке стояло супроти журнального столика. На ньому Стоколос помітив кришталеву вазу, обіч лежав журнал "Плейбой", на обкладинці якого виднілася напівоголена дівиця.

- Наталі! Принеси нам каву, - мовив Володимир Арамович, дістаючи з серванту коробку цукерок.

Стоколос уважно роздивився господаря квартири. Це був середнього зросту чоловік з одутлуватим черевцем, у білій сорочці, смугастих штанях, які утримували підтяжки. І ще на що звернув увагу Стоколос, так це на вуха: маленькі, товсті, аж ніби притиснуті. Читав у якомусь гороскопі: видають мстивість, брехливість, невірність (і оце такій дружині зраджувати!). "Ну, тримайся, інспекторе, зараз тобі локшину на вуха вішатимуть".

Володимир Арамович дістав з бару пляшку вірменського коньяку, дві кришталеві чарки.

Стоколос, сидячи в м'якому кріслі, прижмурив очі. Як йому запраглося бути там, у дома, навіть не в затишній квартирі, якої ще не мав, а в гуртожитку, де металеве ліжко, замість килима – календар. "До біса ілюзії!" – подумки суворо нагримав на себе, випростався і мовив стримано:

- Володимири Арамовичу, я прошу: коньяк залиште для іншого гостя. А ось від чайку гарячого не відмовлюся.

Наталі поставила на таці дві маленькі чашки з кавою, цукерками, цитрусовими і одразу ж зникла в іншій кімнаті. У її загадковому погляді вже не було того лукавства. Певне, господарем у цій квартирі все ж таки був Григорянц і ніхто інший. І не лише господар – вождь, диктатор, тиран. Так себе вели служниці, які прислужували ханам чи баям – щось врізалося в пам'ять з далекого кіно, баченого ще в дитинстві.

- Бачите, торгівля наша ще шкутильгає, - Володимир Арамович

маленьким ковтнем съорбнув бурштинову рідину і, немов опікся, нараз поставив на тацю. – Що поробиш. Треба допомагати. Ми закупили в радгоспі "Самарський" сім тонн кавунів.

- Так...

- Потім з Аветисом...

- Це ваш брат?

- Двоюрідний... Він у мене в квартирі проживає. З Аветисом поїхали у Максай на автозаправку. Знаєте в Одесі Привоз? Що завгодно можна купити. Диплом – будь ласка. Звання Героя Радянського Союзу? Також. А в нас Максай. Бачимо, два хлопці машину заправляють. Підходимо, так і так, мовляв. Вони за словом до кишені не лізуть: "Бабки будуть". Аякже. На Григорянців ніхто не ображався. Причеп натягнутий тентом. Якраз те, що треба.

- Ви того дня завантажились?

- Ні. Я ім спочатку 300 карбованців дав. Треба було вантаж оформити. Вони поїхали в Камінь-Шахтинськ, де мешкали.

Стоколос аж підстрибнув від несподіванки: Камінь-Шахтинськ. Ось куди ниточка привела. Ох і клубочек. Значить, Камінь-Шахтинськ!

- Ви завантажувались наступного дня?

- Ми переночували в Максаї. Хлопці на ранок підїхали, і ми відбули в радгосп "Самарський".

- Багато завантажили?

- П'ятнадцять тонн.

- Хто супроводжував?

- З ними до Риги поїхав Аветис, а я полетів літаком. Треба було зафрахтувати місце на Центральному ринку.

- Отже, ви з ними не їхали?

- Не їхав. Аветис був з ними.

- Ваш брат вдома?

- Вдома. Саме у ванні. Фотознімки друкує. Він у мене затятив фотолюбитель. Нещодавно з Сочі повернувся. Там такі слайди зробив. Аветис! – голосно вигукнув Григорянц.

До залу зайшов молодий чорнявий юнак, який м'ясистим носом і притиснутими вухами нагадував Григорянця старшого.

- Не заважай. У мене плівка проявляється, - роздратовано кинув Аветис.

- Проявиться твоя плівка. Нікуди не дінеться. Ось товариш міліціонер цікавиться, як ти до Риги доїхав.

- Ви з міліції?

Одергавши ствердну відповідь, Аветис недбало розвалився у кріслі і мовив:

- Що можу сказати? Їхали ми через Москву, Вітебськ. Доїхали нормально.

На третій день були в Ризі. Хлопці хороші. В того, що з вусами, навіть бачив партійний квиток, як діставав документи. По дорозі розповідав, що вчиться в політехнічному, в Ростові має приватний будинок, з дружиною розлучений.

- Все?

- Все. А що я можу більше сказати?

- Гаразд, Аветис. Біжи, щоб не зіпсувалася твоя плівка.

- Отже, Володимире Арамовичу, Ви прибули на ринок...

- Прибули. Вусатому я одразу виклав три тисячі, і він подав машину на розвантаження. Потім, бувайте, хлопці, бувайте. І вони поїхали. Правда, наступного дня я впізнав їхню машину. Ще підійшов, кранник відкрутив, води напився. У них позаду кабіни, там, де кріпиться запасне колесо, був саморобний бачок для води.

- Якої форми бачок і кольору, не пригадуєте?

- Синьої... Ну, такої блакитної. А баки великі. Так, літрів на триста.

- Не пригадуєте, на боках тенту щось було написано?

- Володя! – прочинив двері Аветис.

- Я пригадую. З обох боків було написано "Совтрансавто". Тільки з одного російською, а з іншого – латинською. Я ще увагу звернув: який красивий почерк. Ну, точнісінько так мій однокласник писав.

- Хто з вас був на причепі?

- Я. Аветис внизу подавав.

- Не пригадуєте, що там лежало?

- Так, щось було. Здається, два нові крила і дві підніжки. В середині причеп був оббитий фанерою. Щоб борти не розходилися, їх утримували ланцюги.

Все співпадало. Достеменно все. Розходження були лише в номерах. На завантаженні кавунів вони значились як 91-45 РДЮ, а картоплі – 48-69 ВДК. Втім, це не було основним алібі. Номери при бажанні можна було і поміністи. Стоколос був більше ніж упевнений: він вийшов на стовповий шлях і зустріч із злочинцями – справа часу. Брата одному не під силу. І він попросив допомоги.

Начальнику Управління внутрішніх справ

Ростовського облвиконкому

генерал-майору тов. Карасьову В.О.

15 жовтня 1981 року два злочинці вбили громадянина Черняхівської області Болобана, труп якого виявлено 8 листопада 1982 року на трасі Київ – Москва. У здійсненні злочину обґрунтовано підозрюються водії автомашин МАЗ з сідельним причепом, критим тентом, з написами латинською і російською мовами "Совтрансавто".

Прошу надати можливу практичну допомогу оперативній групі УВС

Черняхівського облвиконкому у виявленні і перевірці таких автомашин.

Начальник Черняхівського обласного
Управління внутрішніх справ полковник міліції Горносталь.

IX.

У Ростовській області Стоколос і старший сержант Рябчиков, який прибув на допомогу, вже перебували другий місяць. Об'їздили велике й маленьке містечка, оглянули десятки автотранспортних одиниць підприємств. Та все даремно. Останні надії покладали на місто Камінь-Шахтинськ. Сюди вони прибули пізно ввечері. Вільних місць у готелі не було. Пред'являти посвідчення не стали – намагались уникнути розголосу – містечко невелике – чого доброго, можна і сполохати. У вестибюлі сиділо кілька відряджуваних – опасистий чоловік зі старомодним общмульганим жовтого кольору шкіряним портфелем, якась дівиця в потертих джинсах і туфлях на платформі та ще чоловік і жінка – судячи з одягу, певне, були недалекі селяни. До вестибюлю зайшла жінка років сорока п'яти – не першої молодості, але й не стара. Широке обличчя, ледь насторожений погляд. Чому спрямувала ходу саме до них, ні Стоколос, ні Рябчиков не здогадувались. Ім здалося, що вона приїжджа і прагне запитати в них, чи є в готелі вільні місця. “Ми не тутешні, тітонько”, – Стоколос уже приготувався, було, відповісти, як вона мовила:

– Вам потрібні місця?

– Так.

– Якщо не гербуете, ходімо до мене. Ліжко-диван одне, але воно широке. Ви хлопці тоненькі, удвох поміститесь. Я й плати багато не візьму. По три карбованці за ніч.

– Згода!

Вони поминули міську площа, вимощену брущаткою, і пірнули в якусь глуху вуличку. На стовпах деінде жевріли лампочки, довкіл стояли калюжі, і Стоколос, перестрибуючи через одну з них, не розрахував – близки полетіли на Рябчикова.

– Обережно. Це в нас найгірша вулиця. Нещаслива їй доля випала – не живе жоден начальник. Он на тій, – махнула в протилежний бік, – голова міськвиконкому живе, на сусідній – голова райспоживспілки. Там і асфальт проклали, і лампочки горять, інколи й удень. А на нашій – один трудячий люд – хто про них турбується…

В одній половині продовгуватого дерев'яного будинку жив її чоловік, з котрим розлучилася кілька років тому, в іншій – вона з дочкою. У захаращеному коридорі Стоколос вирізнив газову плиту, в протилежному кутку стояв балон, неподалік дверей гніздилася металева грубка. У

невеличкій кімнаті, власне, вона була продовженням коридору, стояло ліжко-диван, заслане новеньким покривалом, біля стіни висів плюшевий килимок, на якому чітко окреслювався білоніжкний палац, виконаний у східному варіанті, поряд – озеро з двома білими лебедями.

- Роздягайтесь і почувайте себе, як вдома. Я зараз чайник поставлю.

- О-о-о! Чудесно, - додав Стоколос, - а ми вас салом українським пригостимо. Давно куштували?

- Ой, спасибі. Колись куштувала. Та й смачне ж яке! Вибачте, мало не забула, а документи у вас якісь є?

- Звичайно, тітонько, як же без документів у дорогу виrushати, - Стоколос подав посвідчення інспектора карного розшуку.

- Ой! – вихопилось у неї. – Що ж це я наробила!

- Та ну що ви, тітонько! Нехай нас злочинці бояться. А чому лякатися чесному люду?

- Та й правда, - розважливо мовила господиня. – Невже я обікрала кого, чи що? Добре діло людям роблю. Це б гибли всю ніч на стільцях.

- Ви, тітонька, ще працюєте, чи вдома господарюєте?

- Працюю, діти. За що б жила? На молочному комбінаті. Робота, я вам скажу, не з легких. Весь день у гумових чоботях, та й на ногах. А заробітки які! Краще про них і не говорити. От тільки й того, що звикла. Не люблю по роботах гайсати, а так уже б давно розрахувалась.

- А з чоловіком давно розлучені? – аби продовжити розмову, запитав Стоколос.

- Оце буде п'ять років, як розійшлися. Вже після того, як вдруге до буцегарні відправили. Після першого разу простила.

- І за що його? - поцікавився Рябчиков.

- Та за що ж? Наївся – так мало. Пішов до горілчаного, а він на замку. Проламав стінку, запіз у приміщення. Нагріб у сумку горілки пляшок з десять, а під прилавком ще й гроші прихопив. Тільки виліз через пролом, а тут міліцейський патруль.

- Після тюрми не прагнули зйтися?

- Ні. Бо десь здибав таку ж, як і сам. Після розлучення хату перегородили, паркан двометровий, правда, він поставив. Залишилася з двома дочками. Одна в мене нівроку. І вчилася гарно, замуж за військового вийшла, дитинка знайшлася. Оце влітку утром два тижні гостювали. А менша, не дай Боже...

Раптом під вікнами несамовито озвалися мотоцикли, і в'язка, липка грязюка вдарила у віконні шибки. Стоколос про себе відмітив: на мотоциклах зняті глушителі.

- Бачите, яка тепер молодь. З'їдеться ціла сотня – і гасають по місту до трьох годин, людям спати не дають. І чи на них ніякісінької управи немає, чи що воно за порядки такі пішли? І якби ж хоч самі, а то ще й отих дурочок посадять.

- Яких? – уточнив Рябчиков.

- Подруг своїх, чи як вони їх там називають. І моя з ними також не раз іздила.

За віконною рамою, обляпаною грязюкою, розчинилися надсадні звуки.

- Ви щось про дочку почали говорити? – обережно запитав Рябчиков.

- Еге ж, про меншеньку, – сумно зітхнула. – Непутяща вийшла. А ще, може, розлучення далося взнаки – все на очах відбувалося. Вісім класів леді закінчила, в ПТУ пішла. Кожного ранку, було, погодую, виряджу. Іди, думаю, вчись. Коли одного разу зустрічаю знайому вчительку: "Надовго захворіла ваша Ельвіра?" "Як, захворіла?" – перепитую, а сама стою ні жива, ні мертвa. Бо уже дійняла думки: не в ПТУ вона ходить, а в якийсь притон. А це нещодавно тиждень у дома не ночувала, я вся душою перетліла. Коли приїжджає, замучена така, зім'ята, а чужими парфумами так і тхне. Ще спала, ненароком до сумочки заглянула. Бачу, гроші, та й не наши. Ой, рятуй мою душу, де ж ти їх узяла? Може вкрала? "Шо, мамаша, побачила, які долари? Чую, потягається у ліжку. – Роздивися краще, умреш – і не побачиш".

На стіні, в простенькій саморобній рамці висів портрет – початковий фотоаматор зафіксував двох дівчаток – років чотирнадцяти і десяти з білими кучерями.

- Оце вона, – господиня кинула погляд на пухленьке симпатичне обличчя з двома товстими білявими кісками. – І що ж ви думаете: знову повіялась. Уже тижнів два, як немає. Я і в міліцію зверталась, і об'яву давала в газеті, мо', хто де бачив. Ось подивіться, лише...

На четвертій сторінці, внизу, де друкували оголошення, програму телебачення і співчуття, виднівся одноколонний знімок - те ж саме пухле обличчя, виразні очі, біляві коси, які вже не заплетені у дві кіски. Це була та зовнішність, яка мала більше шансів на поблажливість навіть тоді, коли треба було карати. Стоколос пригадав газетну публікацію. В одному з навчальних закладів Північної Кароліни було проведено досить цікавий експеримент. Судді-чоловіки за один і той же злочин мали винести вирок трьом жінкам. Найвродливішу було засуджено до 12 місяців ув'язнення, потворну – до 18. Та найбільше вліпили дівчині з посередньою зовнішністю – 19,5 місяця ув'язнення.

- Я вже, знаєте, що надумалась? – господиня відчинила сервант і перед пачки листів, перев'язаних голубою тісмою, знайшла два аркушки в клітинку, вирвані зі шкільного зошита. – Я вже все передумала. Може, у Таллінн подалася. Там якісь хіппі збираються.

- Звідки у вас такі дані? – обережно поцікавився Стоколос.

- Та звідки ж? З цього листа. Минулого вечора прочитала, всенікну ніч не могла заснути.

"Здрастуй, Ельвіра! – було виведено жіночим каліграфічним почерком.

— Одержанала від тебе листа, на який, чесно кажучи, уже й не розраховувала. Я думала, що ти давно окачурилась. Цікаво, сидиш вдома і не можеш написати мені листа, чи не хочеш. І чому не пише Потетня? Ельвіра, грим поклади в холодильник, щоб не розплавився і нехай лежить до моого приїзду. Босоніжок ніяких не потрібно, ще місяць тому купила італійські шльопанці. Купила у турмалаїв два блоки голландської жвачки. Купила джінси італійські “супер” за 40 крб., також у турмалаїв. Увечері зодягла і поїхала в Карташевськ на танці. Уявляєш, набухалась у музикантів у підсобці і пообіцяла, що здам одному чуваку джинси за 80 крб. Вони зовсім новісінкі. Уявляєш, от дурочка, і здала. А тепер сиджу без джинсів, зате є гроши. Лажу поки що в своєму махеровому, мені за нього в фірмовому давали 200 крб., проте я не погодилась. Який толк! В гроші не зодягнешся, а купити ніде.

Ель! Якщо хочеш, можу дістати фірмових цигарок “Мальборо”, “Вінстон”, “Філліп морріс”, вони тут по 1-50 крб.

Ну що тобі повідати про мое життя? Записалася на підготовчі курси, та ходила всього тиждень. Сама знаєш: як почнеш бухати, то вже не до занять. Як куди підеш, то до двох годин, або й взагалі не прийдеш. Ходила на концерт “Поющие гитары” і “Калинка” – це найвідоміші ленінградські ансамблі, лауреати міжнародних конкурсів. Ель! Ти, звичайно, не повіриш, тому що це треба бачити, але мене познайомила Танька, вона ходить з освітлювачем з “Поющих гитар”, хлопцями з цих ансамблів. Вони виступають в Ізмайлівському парку. Ми сиділи в оркестрі, потім бухали. Подробиці потім. Уявляєш, в понеділок були одразу, вірніше по черзі, в трьох центрowych кабаках “Ленінград”, “Советская”, “Баку”. Я випила пляшку коньяку, сухого і пів-пляшки шампанського. Не повіриш, я не блювала, що зі мною часто буває, проте так стебалась (балділа) вумат. І так майже щодня. Уявляєш, Ель, ми з однією подругою зібрались одразу після моїх екзаменів до знайомих хлопців в Таллінн, а тут моя старушенця надіслала листа, що 1 серпня буде в Ленінграді. У мене, звичайно, все опустилось, уявляєш, який стьоб. В Таллінні незабаром зліт хіпі. Я постараюсь маму надинаміти, не знаю, що з цього вийде.

Ель! Не вішай носа. Я скоро приїду. Коли що потрібно, пиши терміново Аерофлотом, а то я не встигну одержати.

Передавай усім вітання.

Люся.

Ленінград. 25.11.1981 р.”

“М-да...” – мовив про себе Стоколос, відклав листа, пильно глянув в пухке, овальне обличчя на фотознімку, перевів погляд на нонпарельні рядки:

“15 березня цього року робітниця Камінь-Шахтинської галантерейної фабрики Ельвіра Андріївна Воробйова, 1960 року народження, після закінчення другої зміни, о 23-й годині, поїхала в гості на квартиру колеги по роботі (вул. Рокоссовського, 35-А, біля кінотеатру “Восход”), де знаходилася

приблизно до 1 години 40 хвилин ночі. Коли вийшла з квартири, люди ніби то бачили, як вона сідала у легковий автомобіль (можливо, приватного власника). Де вона перебуває зараз, не встановлено. Карний розшук Камінь-Шахтинського райвідділу внутрішніх справ звертається..."

- Що, мамаша, ми вам скажемо. Завітали у ваші краї з іншою метою. Розшукуємо одних нелюдів. В добрячій норі заховались. Коли вдастся натрапити на слід вашої доњки, неодмінно повідомимо. Та про нас – ні кому ні слова.

- Та що ви! Воно зі мною помре. А за дочку я вам буде дуже вдячна, - хазяйка притулила до очей кінчик хустини.

Наступного ранку Стоколос і Рябчиков підвелися з передзвоном кремлівських курантів, випили по чащі смачного чаю, завареного на мелісі, і пішли в розвідку.

- Нехай вам Бог помагає, - мовила на прощання господиня

Богдан Стоколос обрав автопідприємство 113, яке очолював якийсь Міхельсон-Меєрzon. Миловидна секретарка, певне, вчорашина десятиласниця, холодно глянула молочно-блакитними очима, що віддавали олімпійським спокоєм, і, навіть не моргнувши продовгуватими віями, продовжувала наводити на нігтях манікюр. Стоколос від несподіванки аж зупинився вражений – з таким зухвалистством, здається, йому ще не доводилося зустрічатись. Природна річ, Богдан хотів, було, обуритися. Гнів ледь не зірвався з кінчика язика, та в останню мить йому вдалося вгамувати спалах – якась підсвідома думка підказала: а можливо, вона не почула привітання.

- Начальник в себе?

І коли секретарка знову мовчки продовжувала наносити на нігті сріблястий польський лак, Стоколос мовчки зробив три кроки вперед і рвучко потягнув на себе двері.

- Ви куди? Там п'ятихвилинка.

"Чхати я хотів на тебе і твою п'ятихвилинку", - подумки відповів Богдан на нервове вищання секретарки, котре ковзнуло по оббитих дерматином дверях.

У кабінеті начальника було чоловік з десять. Супроти за широким обшарпаним столом сидів господар – дебелій чолов'яга років під шістдесят, з сивиною на скронях. Жовтуваті, з червоними прожилками, білки на очах свідчили про надмірності, а то й просто неправильний спосіб життя.

- Стоколос, старший інспектор Черняхівського карного розшуку в особливо важливих справах, - Стоколос подав посвідчення.

Начальник з розумінням кивнув головою і простягнув руку:

- Терентьев. Іван Григорович.

- Дуже приємно, - відлягло на серці в Богдана.

Подумалось: начальник не такий уже й грізний, як здавалося попервах.

І секретарка, миловидна бестія, своєю красою навіть збентежила холостяцьке серце. Ось лиشنь характер. Та вони, жінки, всі з характером.

- Товариші! Ви зараз вільні. Завтра збираємось о восьмій ранку. Одев'ятій маю бути в обласному управлінні.

Коли зачинилися двері, начальник спрямував у бік Богдана Стоколоса допитливий погляд:

- Слухаю вас, товаришу старший інспектор, чи то пак, молодий чоловіче.

І оця саме фраза-звернення "молодий чоловіче", а не "громадянине начальник", розтопила останні крижинки. Місток довіри було перекинуто. Стоколос вже вкотре для себе почав переповідати, як у Черняхівську, в жовтні минулого року трагилася аварія. Загинули люди. Серед її очевидців були і водії, які їхали на МАЗі типу "Совтрансавто". На орієнтировці одне з облич буцімто схоже на водія їхнього автопідприємства.

- Ану, дайте лиشنь... - Терентьев пильно вдивлявся. - Знаєте, схожий. Не зовсім. Але загальні обриси – так.

- Що ви можете про нього сказати?

Терентьев відклав убік орієнтировку. Стоколос звернув увагу на довгу, витончену, із загостреними і тонкими пальцями, долоню. Такі руки мали непрактичні люди. Але, як правило, природа наділяла їх не менш важливими якостями. Це були одухотворені люди, котрі тонко розумілися в мистецтві. "Ex, Терентьев, - подумалось Богдану Стоколосу, - не сидіти б тобі за оцим обшарпаним столом, а доторкуватись клавішів, чарувати світ безсмертними мелодіями Чайковського і Моцарта".

- Що я можу вам сказати? Губанова знаю років з десять, відтоді, як прийшов до нас слюсарем. Це вже пізніше закінчив курси шоферів. Дали йому машину. Хорошого про нього нічого не скажу, а поганого...

Терентьев клацнув запальничкою, навіщось підняв угору голову і випустив дим.

- Поганого і говорити не хочеться. Від природи чваньковитий, ні з ким не дружив, тримався все обіч. В громадському житті колективу участі не брав. Мав якусь патологічну жадобу до грошей. За дрібницю міг образити людину, або й просто ударити. Втім, чекайте. Якщо є Олег Козлов...

Терентьев почергово натиснув клавіші. Спочатку у відповідь пролунав сухий тріск, а потім озвався хриплій жіночий голос.

- Слухаю...

- Подивіться Олега Козлова. Якщо є – до мене... М-да, поганий хлопець. Як звільнився, ми зітхнули полегшено.

Двері несміливо прочинилися, у проймі постав юнак у куртці і обшмұльганих джинсах.

- Заходь, Козлов!

Той мовчки сів на стілець, поклав на витерті коліна руку з короткими, товстими, трохи загрубілими пальцями.

- Олег! Я інспектор карного розшуку. – Стоколос сів поряд з Козловим. – Розшукуємо очевидців аварії. Подивись на ці фотороботи. Тільки уважно подивись. І скажи чесно: чи впізнаєш когось зі своїх знайомих?

Козлов, напруживши зір, немигно вдивлявся у зображення.

- Ось цей схожий на Губанова. На Жорку Губанова.

- Козлов! Ти не обізнався?

- А чому обізнаватись? Два роки одмучився. Та ще й по фізіономії одержав. Ніхто не хотів з ним ходити в напарниках, один, дурень, я погодився. Було станемо на перепочинок, усі – до гурту, викладають на дощатий стіл що в кого є. А він сяде з протилежного боку, або й взагалі з кабіни не вилазить, як сурок отой.

- Гаразд, Олег. А цей тобі нікого не нагадує?

- Цей? Чекайте-чекайте... Ніби щось знайоме. Ну, точнісінько Генка Цвіркунов. А де ви їх сфотографували?

- Олег, скажи чесно, якої ти думки про Генку?

- Цвіркунов, як на мене, душа-хлопець. І пожартувати любить, та й сам жарти розуміє. А це якось зустрів у слюсарні, не впізнав - весь чорний, ніби звуглів, а очі такі сумні. "Що з тобою, Гена, - питаю, - не одружуватись зібрається?" На те він махнув рукою і зник за дверима. – А що трапилось? – мало не пошепки, довірливим тоном, запитав Козлов.

- Трапилося, Олег. Тільки про це дізнаєшся трохи пізніше. А зараз нікому ні слова. Зрозумів?

Опівдні Стоколос мав розмову з батьком Жори Губанова.

- ... Губанов? Іван Олексійович?

- Він самий. А що треба? – перепитав низькорослий кремезний чоловік у формі залізничника.

- Можна вас на хвилинку?

- ... І не більше. На роботу поспішаю. Веду вантажний на Новочеркаськ.

- Скажіть, вам це обличчя нікого не нагадує?

Іван Олексійович підніс фоторобот майже до очей.

Стоколос помітив: зволожені білки вкриті жовтизною, надмірною синявою, а червоні внутрішні кутики очей і взагалі свідчили про його кепський психологічний стан. "М-да, старий, очевидь, тобі не з медом".

- Та ніби Жорка мій, – розгублено мовив Іван Олексійович. – А що, знову щось натворив? Не приховую, тут і моя значна доля вини. П'ять років виповнилося Жорчику, як ми розлучилися. Саме такий вік: батько ой як потрібний!

- Не зійшлися характерами?

- Та що я вам скажу? Нещасна вона людина. Шизофренією страждала. Нервова, що не так – одразу в крик. Та Жорку мені не оддавала. Жив у неї хлопець, поки і в армію не пішов.

- А потім?

- А опісля посварилися міцно. Казав, здохнеш, я і на твій похорон не приїду. Деякий час у мене жив. Спочатку ніби й нічого, потім з мачухою не помирив, перейшов жити до дядька, себто моого брата.

- Одружений?

- І не раз. Вперше одружився на Аллі Шатіловій. Неподалік від них жила. На обличчя й гарненька, а лedaщо, якого й світ не бачив. Було, зайду на кухню, а в раковині гора посуду – миски, тарілки, каструлі. Я мужчина – і то кілька разів брався мити. А вона – ні за холодну воду. Обідає з однієї тарілки, на вечерю бере іншу. Якби сказали, що роботою завантажена, та ні ж: спить або лежить, телевізор дивиться.

- А Жора не допомагав?

- Та коли б він допомагав, як усе по рейсах. Приїде, було, вночі, в каструлях порожньо, у хлібниці навіть сухаря немає.

- Вони розлучені?

- Так. Внучку якраз рік виповнився.

- Ви сказали, ніби син не раз одружувався.

- Вдруге зійшовся з Танею Балговою.

- Він зараз у неї?

- Не можу сказати. Я вже його місяць не бачив. Обіцяв усе прийти, дах перекрити. У мене якраз в коридорі стеля протікає

- Все ж таки ви не знаєте, де може бути – в мами, Аллі чи Тані?

- У мами – ні. Це точно. В Аллі йому також робити нічого. Можливо, в Тані?

- Дякую, Іване Олексійовичу, за розмову. – Стоколос подав на прощання руку. – Нехай вам щасттю! В дорозі і житті.

У Тані Губанова також не було.

- Уже скоро місяць, як пішов, - похмура тінь гайнула обличчям.

- Ви не скажете, протягом другої декади жовтня Жора перебував у домі?

- Як сьогодні пригадую: з 12 по 17 жовтня я була на сесії – вчуся в Ростовському університеті. Приїжджаю додому, його немає. Коли десь отак днів через три прокинулась ранком, бачу: причеп, накритий тентом. Я ще здивувалась. Додому завжди впорожні приїздив.

- Не цікавились, що в машині було?

- Та звідки мені про це було знати? Я не запитувала. А якби й спитала, все одно б не признається.

- Довго стояв?

- Та днів зо два, а може, й три.

- Скажіть, у вашому господарстві не було мішків з написом "СІ"?

- А чому б вони у нас були? Це, певнє, Свєтки Іванової, моєї однокласниці, - спохмуруніла жінка. – Жорина співмешканка. Можливо, й він у неї. А ви поцікавтесь?

“Отже, Свєтка Іванова, - вголос мовив Стоколос, коли прошкував вулицею. – Всі шляхи ведуть до неї”.

По дорозі знаходилась садиба Цвіркунових, і Богдан Стоколос, звісна річ, не міг пройти мимо.

- Скажіть, Гена вдома? – своє питання Богдан Стоколос адресував молодій жінці з продовгуватими очима і піднятими вгору зовнішніми кутиками.

- Т-с-с-с. Ще мама почує, - злегенъка підняла мізинець. – Вона в нас дуже хвора. А Генки уже тиждень, як немає. Мама дуже переживає.

- А де він, не скажете?

- Не скажу, бо не знаю, - випурхнуло з-під тонкої лінії стулених вуст. – Може, десь з Губановим їздять. На тім тижні хвалився, ніби із Жорою переходять на міжміські перевезення. Батьки наші проти були, особливо мама. А ви його товариш?

- Міліція! – Стоколос пред'явив посвідчення. – Карний розшук.

Обличче Марини пополотніло, але, намагаючись зберігати спокій, додала: - Я вас одне прошу: питайте у мене, що завгодно, тільки маму не хвилюйте. Вона після операції. Учора тільки привезли. Я сама в Ростові живу, а це два тижні взяла за свій рахунок.

- Скажіть, Марино, у середині першої декади жовтня минулого року Гена нікуди не виїжджав?

- У жовтні. Так... Приїхала до батьків саме в п'ятницю, 23 жовтня. Добре запам'ятала той день – бо це мамин день народження. На подвір'ї лежали три мішки картоплі. “Почім картопля на базарі?” – питала. Батько відповів, що це картопля не з базару, а звідкись Гена привіз.

- Куди ви її діли?

- А звісно куди. Висипали у підваль на кухні. Порожні мішки Гена одразу забрав, сказав, що треба відвезти. Кому не говорив, а ми не питали.

- Ви не цікавились, де картоплю брав?

- У нас про це мови не було. Що у Прибалтику кавуни возив – розповідав, а за картоплю – ні.

- Ви сказали, ніби батьки були супроти дружби Гени з Жорою.

- Так. Якось Гена похвалився, що Жора збирається купити будинок за всісімдесят тисяч. Мама аж руками сплеснула: “Звідки вони в нього?” І порадила, мовляв, не водися, сину, з ним. Навіщо ті гроші. Од них одне лихо.

- Марино, Марино, - долинув з хати кволий голос.

- Вибачте – кличути.

Через хвилину повернулась розгублена:

- Мама вас просить зайти. Вона все чисто чула. Тільки за Гену нічого поганого не говоріть. Вона в нас дуже хвора...

Х.

Санаторія "Іберія" Жора дістався вранці. Срібнокрилий лайнер вчасно доставив в аеропорт – та поки дочекався багажу, навів довідки про каси, уже й останній автобус відправився. Цілісінську ніч прокуняв у залі чекання, добре, що хоч місце віднайшлося. Під ранок присіла до нього вимучена, обтіпана життям, дівиця. Лице обвітрене, аж лущиться, благеньке платтячко – пране-перепране, світиться наскрізь, ноги неміті, подряпані. Вона пильно подивилась на Жору і закинула ногу на ногу. Платтячко нараз опустилося, і Жора на якусь мить зупинив погляд на тугій, наляятій літці. Дівиця ніби його й чекала, помітила, злегенька підсунулась, буцімто ненароком доторкнулась його плеча, потім спохопилася, вибачилася, запитала, котра година, поскаржилася, що запізнилась на літак, а в неї ні копієчки грошей. Цим самим давала тонкий натяк, і Жора без особливих труднощів зрозумів його. Однак у відповідь гидливо скривився, даючи зрозуміти, що вступати в інтимне життя з такими нечупарними, як вона, не бажає. Зрештою залияння випадкової супутниці йому набридло, він дістав новенький гаманець, вийняв червінець: "На, вранці посідаєш". Підвівся і вийшов на привокзальну площа. Годинник показував на п'яту. Уже прибули перші автобуси і біля кас зміїлися черги.

Жору поселили на другому поверсі в 205-й кімнаті. Адміністратору – молоденькій чорнявій дівчині – Жора опустив у відстовбурчену кишеню червінець. Дівчина, для годиться, злегенька зашарілася, однак не заперечила, не обурилась, двозначний натяк сприйняла як належне:

- Де б ви хотіли поселитись, молодий чоловіче?

- Звісно, не на останньому поверсі. І щоб не було поряд ні телевізора, ні фойє з шахами. Жах, як не люблю компаній. Хочу усамітнитись.

- Ви що, письменник?

- Так, пишу казки для дітей, - злукавив Жора.

- Воно й видно. Інші вимагають окремий номер або поселити до жінок, – тут дівчина знову зашарілася і Жора помітив: у ній щось є.

Придивившись пильніше, відмітив: була вона доњкою матері-росіянки і батька-кавказця. У таких подруг, як правило, діти народжуються красивими. Якось у Ташкенті познайомився з однією узбечкою – мати – українка, батько – корінний. Красива, чортова дівчина. Ледь не одружився. Власне, і обіцяв поєднати долю, коли цілував у розпашлі вуста, м'яке бронзове тіло, пропахле диким степом, полином і динями. Кілька ночей провів у машині.

- Гаразд, - мовила адміністратор, перегорнула кілька сторінок книги реєстрації відпочиваючих, - поселю вас в триста п'ятнадцяту. Там є один солідний товариш. З самісінського Баку. Працює в їхніх республіканських профспілках. Не заперечуєте?

- О-о-о! Ні в якому разі.

- Ключі в номері. Якщо спить, потихеньку постукаєте.

Двері справді виявилися на замку. Жора тричі постукав, але у відповідь ніхто не відгукнувся.

- Падажди, драгой! Адну минутку, - зачовгали по паркету шкіряні капці.

У проймі дверей у довгих смугастих трусах переминався на кривих зарослих ногах такий же волосатий, трохи барилькуватий чолов'яга. На вилицоватому засмаглому обличчі чітко окреслювався товстий ніс, загнутий донизу, схожий на дзьоб орла. Обличчя нагадало Жорі якогось актора з кавказьких фільмів.

- Захади, драгой! Захади, гостем будеш! – незнайомець зробив широкий жест у бік кімнати.

Жора переступив поріг, оглянувся. Непогано. Скромно, але зі смаком. Головне, в номері туалет, душ.

- Будемо знайомі. Отар, - подав м'ясисту руку.

- Даруйте, Отар, ви мені нагадуєте якогось актора.

Отар голосно загиготів:

- Слухай. Не ти перший, не ти останній. Мені досить часто такі кампліменти видають. А одного разу моя зовнішність страшенно виручила. Уявляєш, в Москві в таку халепу вскочив, - Отар знову голосно розсміявся, але до якої халепи потрапив, розповідати не став.

Жора і Отар майже весь день не бачилися. Ходили на процедури, вешталися по місту. Увечері за столом – і тут випало сидіти поряд – Отар змовницькі підморгнув, мовляв, як збираєшся провести вечір і, не чекаючи відповіді, додав: - Тут одна нудьга, танці – по суботах, а в будні – кіно. Та й контингент, я тобі скажу, одна старушенця. Давай у ресторан махнемо. Га? Я вже був одного разу. Дівчатка – вищий клас, пальчики оближеш...

Ресторанний зал вражав своїм велетенським розмахом – будували – не поскупились. Певне, розраховуючи на приїжджих товстосумів, на таких, як Отар, а можливо, й на нього, Жору. Годинник показував ще тільки сьому вечора, однак зал уже був наполовину заповнений. Оркестранти настроювали музику - з естради раз по раз долинали невиразні звуки. Неподалік віконця сиділи дві дівиці – одна чорнява з примурженими кавказькими очима і великим ротом – ознакою мужності, інша, певне, росіянка – блакитноока, з маленькими безформенними бровами. Чорнява щось розповідала, певне, обговорювала останнього партнера, білявка, закинувши голову, голосно, виклично сміялася.

- Дозвольте? – Отар зупинився біля столика і гречно вклонився.

- Умгу! – мугикнула дівиця з кавказькими очима, затягнулась довжелезною цигаркою і, повільно смакуючи, випустила дим.

- Прошу! – Отар навішось показав на вільний стілець, що стояв біля красуні з кавказьких гір, а сам опустився біля блакитноокої росіянки.

Жора достеменно знов: оці всі чорномазі полюбляють їхніх дівчат. І йому

нараз стало боляче за своїх землячок – принижених, обманутих, згвалтованих, обдарованих всілякими дрібничками. Як йому раптово запраглося врізати Отару, але Жора тільки заскрготав зубами і під скатертиною міцно стиснув п'ястуки. На столі лежала пачка “Мальboro”, поряд стояла наполовину відпита пляшка шампанського.

- За знайомство! – Отар змигнув бліскучими очима.

- О-о-о! Звичайно! – чорнява відклала цигарку і налила усім порівну.

- Отар! – простягнув м'ясисту руку профспілковий діяч з Баку.

- Ліля, - білява поклала свою невироблену руку з довгими пальцями, із загостреними наманікюреними нігтями, вкритими сріблястим польським лаком.

- Жора, - дістав з-під скатертини правицю.

- І Зульфія, - горянка дикою кізкою зіскочила зі стільця.

- Добрий вечір. Ми раді вітати вас у нашему ресторані, - невідь звідки взявся високий худорлявий офіціант з горбатим носом, терновими очима. Лінія рота була перекошена, що свідчило про неабияку впертість і великий навантаження на нервову систему. Офіціант був зодягнений у тонкий чорний костюм, білоніжку сорочку, которую в ший перехоплювала бабочка з білим гудзиком посередині.

- Чудесно, генацвале! Чудесно! Добрий вечір. Добрий... - Отар взяв з рук офіціанта меню. Два віддруковані на машинці аркуші блакитна тіс'омочка притискували до товстелезної коричневої обкладинки. Складалося враження, що це було не меню з переліком їди і питва, а якийсь міжнародний документ історичної ваги.

- Значить, значить, - мугикав Отар, - карасі в сметані, курчата-табака, ікра з лосося.

- Умгу! – мугикнула чорнява.

- О'кей! – білявка вирішила згадати свої обмежені знання англійської.

- І... - Отар підняв чотири товсті, зарослі пальці, - вірменського.

- О-о-о! – захоплено вигукнули дівиці і награно заплескали в долоні.

У цей час оркестр буцімто проснувся, заграв енергійно, піднесено, патлатий парубійко в обшмульганих джинсах і сорочці-варъонці підніс до самісінького рота мікрофон, зробив кілька кроків по сцені, навіщось прохрипів: “Раз, два, три, раз...”, потім відкашлявся і повів густим басом: - В городе Сочи темные ночи-и-и...

- Ліля! – Отар широко посміхнувся і знову гречно вклонився, подаючи пальці-цурпалки. – Прошу вас, Ліля.

“Одразу видно інтелігентна паршивого”, - подумки завважив Жора і подав руку Зульфії. Позирки спостерігав, як Отар притискував до себе Лілію, безузагував нашпітував у тонке, трохи відстовбурчене, вкрите пушком вухо. Та уважно слухала, а потім, закинувши голову, голосно сміялась, широко відкривши рот. Так сміються лише темпераментні люди. Що саме їй

нашіптував Отар, Жора здогадувався без усіх труднощів.

Коли всі вчотирьох повернулися до столика, офіціант уже встиг подати салат, холодні страви, коньяк і шампанське. Отар налив усім по чарчині, товстими пальцями взяв келих з чеського скла:

- Прошу уваги.

Зульфія відклала цигарку, Лілія близьче підсунула стілець, кулачками підперла бороду. Жора кахикнув, мовляв, валяй. Що-що, а профспілки говорити вміють.

У давні-прадавні часи, коли не те, що наших батьків, а й прадідів наших на світі не було, один єгиптянин посадив виноградну лозу. Минуло небагато часу, і лоза почала сохнути. Тоді йому порадили піти на полювання і вбити павина, а кров'ю його окропити лозу. Так і зробив господар. Та марно. Лоза продовжувала сохнути.

Зульфія знову затяглася цигаркою і ненароком випустила дим прямо в обличчя Отару. Той скривив носом, закашлявся, однак продовжував:

- Тоді йому порадили знову піти на полювання, вбити лева і кров'ю окропити лозу...

- Ха-ха! – ненароком вихопилось у Лілі. – Я боюсь.

- ... Але виноградна лоза і цього разу продовжувала сохнути. Тоді йому порадили зарізати мавпу, однак це знову не дало бажаних результатів. Багато звірів перебив єгиптянин. Та все даремно. І лише після того, як зарізав порося і кров'ю окропив лозу, вона перестала сохнути, натомість дала ростки, розквітла буйним зелом і щедро заврожаєлась.

- Ух ти! – радісно і водночас полегшено зітхнули Лілія і Зульфія, взяли келихи, наповнені іскристим шампанським і цокнулись.

- Кажуть, вип'єш першу чарку, - мудро усміхнувся Отар, - розквітнеш, як хвіст павина, вип'єш другу – в тебе пробуджується щось від лева, після третьої починаєш мавпувати. Так давайте, шановні, щоб ми завжди квітли, як хвіст павина, щоб у нас, - Отар кинув поглядом на Жору, - було щось від лева, але щоб ми ніколи не мавпували і з маленького поросяті не перетворювалися у велику...

- Свиню! – в один голос вигукнули Лілія і Зульфія.

Всі дружно розсміялися, а потім підвелись і цокнулись.

Вечір линув напрочуд швидко і непомітно. Коли оркестранти збиралися пакувати музику, Отар ще двічі бігав до сцени, клав до кишені новенькі купюри – і музика спеціально грала для Лілії і Зульфії.

Отар запросив дівчат до себе, на що ті одразу погодились. Оскільки через центральний вхід п'янім дівицям йти було ризикований, Отар із Жорою спочатку зайдли самі, а потім відчинили вікно в туалетній кімнаті. У номері вони пробули до самісінького ранку.

Наступного дня зробили вилазку на природу, потім ще кілька зустрічей провели в ресторані, а коли, зрештою, набридли, Отар “культурно” попросив.

Напередодні суботи втасманичено мовив Жорі: "Ну, старий, готовтися! Завтра у нас виїзд на природу. Трохи бахурнемо".

Чорна "Волга" робила круті віражі, дики зигзаги. Отара і Жору кидало з боку на бік, смаглявий водій раз по раз на кілька секунд відпускати кермо, скалив зуби, дивився на переляканіх пасажирів з численними зморшками на повіках, безугаву підморгував, буцімто в салоні "Волги" сиділи дівиці, зрештою брався обіруч за відполіроване кермо і знову наддавав швидкість. Коли під'їхали до старовинного, викладеного з каменю будинку, що тулився до гострої скелі, в оточенні кипарисів, неподалік вже стояло кілька запилених "Волг" і навіть одна "Чайка". Водій першим виліпнув з машини, відчинив дверцята.

- Прошу до нашої саклі!

Хитромудрі узори, що застигли в дивному східному орнаменті, яскраво засвідчували самобутній і непересічний талант зодчих. Довкіл на чатах стоялатиша, а десь в пониззі, в долинах, зависав і тремтів синій туманець. У приміщеннях було свіжо, порожньо, лише у коридорах вони зустріли кілька грузинів в національному вбранні, котрі чимно привіталися і непомітно зникли, розчинившись в сутемряві.

Отар і Жора, роздягнувшись до пояса, ретельно вмились, потім зайшли до невеликої кімнати, де стояв стіл, вщерть заставлений різноманітними стравами, а в центрі, немов солдати, застигли дві пляшки коньяку і пляшка шампанського. Після невеличкого передобідку лягли відпочити. Жора ледь прихилив голову до м'якої подушки, як одразу провалився в глибокий сон, ніби в бездонний колодязь – далося взнаки нервового напруження. Коли розплюшив очі, глянув на годинник. Нічого собі: спав дві години, а ніби десять хвилин. Ліжко, на якому лежав Отар, було вільне. Жора хутко піднявся і почав зодягатися. Цієї миті двері відчинилися, і на порозі постав Отар.

- Добре, що ти проснувся. Нас уже чекають.

Увійшли до просторого напівосвітленого залу, посеред якого стояв довжелезний стіл, також вщерть заставлений. Яких тільки страв і найдків тут не було!

- Панове! Прошу до столу! – рославий чорнявий грузин з високо поставленими вухами – ознака високого інтелекту – запрошуває гостей до столу. Ви сідаєте таким чином, щоб поруч з вами було вільне місце. Його має зайняти чарівна представниця слабкої статі. Якщо супутниця сьогоднішнього вечора вам не прийдеться до смаку, можете обмінятись із сусідом, а якщо і такий варіант вас не влаштовує, не гнівайтесь, ми одразу замінимо. А зараз прошу наповнити келихи.

Зусібіч стрельнуло шампанське, жовта імлиста рідина бризнула у кришталеві фужери. І цієї миті, мов зграйка козуль вибігла на галявину, так з бічної кімнати випурхнули молоденькі дівчата і кинулись займати вільні місця. Біля Жори примостилась білява дівчина з карим сталевим блиском очей. Зодягнена у легеньке бежеве плаття, крізь яке проглядало її юне, розчервоніле тіло, збуджувало Жору, він рвучко прихилив до себе дівчину і поцілував в оголене плече.

- Шановне товариство! Сьогодні у нашого дорогоого Сурена Мацхетовича славний ювілей – виповнюється п'ятдесят років від дня народження. Нехай...

Жора далі не слухав про що так завзято говорив тамада. Він налив шампанського своїй новій подрузі.

- Тебе як звати?

- Ель.

- Як? Як? – спочатку не второпав.

- Ель, - дівчина закинула голову і голосно засміялась. – Називай мене просто – Ельвіра.

- А-а-а! Ельвіра. Спочатку не втімив, - він знову поцілував її у вушко.

Цокнулись келихами в унісон сріблому дзвону, який пронісся над столом. З протилежного боку підвісся старий грузин, щось мовив на своїй мові. Всі засміялись, дружно зааплодували, закивали головами. Гірський старий вийшов з-за столу, ліву руку поклав на стілець, а праву засунув за борт піджака і заспівав:

Если у тебя жена хорошая,
Незачем ходить, искать веселья.
Если у тебя жена дородная,
Ты не думай о тепле далеком.
Если у тебя жена дородная,
Печка у тебя всегда под боком,
Печка у тебя под боком, гей!

Ельвіра на правах знаючої шепнула Жорі:

- Це їхня національна пісня. Називається “Если у тебя жена хорошая”.

Жора мовчки кивнув головою і продовжував незмігно дивитися на ашуга, котрий славив жінок, мальовничий гірський край. Та ось пісня скінчилася, всі знову дружно кинулися плескати в долоні. Жора підняв пляшку з коньяком.

- Шампанського! – категорично мовила Ельвіра. – І уточнила: - Коньячку учора напилася доволі.

- Два чоловіки йшли по дорозі, - високо піднявши келих, грузин дав зрозуміти, що слід замовкнути і слухати його уважно. – Назустріч їм – рознощик пальмового вина. “Не даси нам вина? – попрохали вони. – Дуже хочеться пити”. Рознощик на те відповідає: “Перш, ніж дати пальмового

вина, назвіть свої імена". "Мене звати Звідкимийдемо", - сказав перший.

Жора зацікавлено усміхнувся. Такий початок тосту його явно заінтеригував. Він поклав руку на плече Ельвіри, притиснув щільніше до своїх грудей і відчув її гаряче дихання. Йому здалося, що Ельвіра вже дозріла і готова щоміті виконувати свої обов'язки, які покладалися на неї у так званій саклі.

"А мене звати Кудимийдемо", - сказав другий. "У тебе чудове ім'я, Звідкимийдемо, - мовив рознощик пальмового вина. – Я пригощу тебе вином. Але в тебе, Кудимийдемо, ім'я погане. Очевидно, ти погана людина. І ти не одержиш пальмового вина". Вони засперчались. А потім вирішили знайти людину, яка б розсудила їх. Знайшли. Розповіли. Суддя вислухав, та й каже: "Рознощик не правий. Правий Кудимийдемо". І тому, що ми не можемо взяти більше нічого з того, що залишили позаду. А нове ми знаходимо лише там, куди ми йдемо. Рознощик погодився. І пригостив пальмовим вином Кудимийдемо.

Всі присутні, які уважно слухали, нараз розслабились, пожвавішали, хитромудро переглянулись.

- Отже, шановне товариство, вип'ємо за те, щоб ми знаходились лише там, куди ми йдемо!

- А ми куди йдемо? – мовила Ельвіра і, не дочекавшись відповіді, пирснула сміхом.

Танец есть у нас такой,
Ой, чепела.
Топнем левою ногой,
Ой, чепела.
Тот, кто в круг наш не вошел,
Ой, чепела.
У того подохнет вол,
Ой, чепела...

Жора підвівся першим, подав Ельвірі руку і вони вийшли в коло, в якому хвацько танцювали ставні, смагляві красені-грузини з темнорусими і білявими слов'янками.

- Чому вони так наших люблять? – Жора доторкнувся щоки Ельвіри.

- Т-с-с... Ще почують. Знаєш, які вони самолюбиві. Передостаннього разу нашого прикінчили. Закопали, як собаку, ніхто не знайде.

А молодий сильний голос все гучніше лунав під склепінням залу:

Кто не пляшет чепела,
Ой, чепела.
От того сбежит жена,
Ой, чепела,
Ой, подпрыгнем-ка разок,
Ой, чепела,
Ляжем все на правый бок,

Ой, чепела...

Жора увімкнув світло. Посередині кімнати стояло широке арабське ліжко, стилізоване під старину. Ельвіра люстру одразу загасила і увімкнула торшер, оторочений шовковою блакитною бахрамою. Матове світло м'яко розлилося по кімнаті, створюючи обстановку інтиму.

- Та звідки така, красуня?
- Та... Багато знатимеш – рано постарієш. А ти? Як потрапив у це гніздо?
- З Камінь-Шахтинська я. Może, чула?
- Атож ні. І я з Камінь-Шахтинська.
- Та ну? От чудасія. Де б ми й зустрілися. Світ – тісний.

Ельвіра доторкнулась гудзиків, але Жора випередив – і блузка повільно сповзла на килим. Молоде, пругке тіло віддавало особливою красою, і Жора відчув нестримну жагу щонайближчої солодкої втіхи. Йому здалося, що він божеволіє, втрачає розум і розсудок. Десь Жора читав, якщо чоловік дуже прагне жінки й домогається поспіхом, вона розчаровується в ньому. Але до біса її розчарування. Вона потрібна йому на одну ніч. Всього на одну ніч. Він безугаву цілавав її у біле рожеве, кругле личко, червоні вуста, м'яке, ніжне немов пелюстки білої півонії, тіло...

У цій кімнаті Ельвіра не вперше і щоразу було цікаво, як вестиме себе партнер. Коли роздягнувся, перше, що вирізнила Ельвіра, зарослі груди, м'язисті кінцівки. “Гай, - подумки усміхнулась про себе. – Такі, як правило, кидаються одразу”. Спочатку він оповив голову, впіймав розпашлі вуста, цілавав так ненаситно, що вона ледь не задихнулась, скрикував, стогнав у знемозі, немов жінка.

Уже пізніше, вдосталь наситившись, пригадав, як Отар майстерно вдавлював груди Лілії в санаторії. Вирішив цей прийом застосувати на Ельвірі. Взяв пляшку коньяку і скільки не натискував, нічого не виходило. Ельвіра одразу зрозуміла, але виду не подавала, тішилась думкою: “чи зуміє”. Зрештою їй набридло, вона розсміялась: “Ex, ти, лицар кавказький! Та хіба ж так!” Вона зробила кілька порухів і на місці соска утворилася виямка. Жора наплив коньяку, від сконфуженості трохи розлив на грудях, і він розтікся тонкими джерельцями, на що Ельвіра пересмикнулась, потім взяла його злегенька за вуха, прихилила до грудей, пий, мовляв.

... Отар вставив ключ у щілину, намагався повернути вбік, але безуспішно.

- Дивно, - мовив розгублено.
- Можливо, вона ключі переплутала, - поцікавився Жора.
- Усе правильно, - Отар був незворушний. – Триста п'ятнадцятий. Знову засунув у щілину, але цієї миті Жора потянув на себе двері і вони піддалися.
- Дивно, невже ми забули замкнути?
- Ми замикали. Це може, прибиральниця... - Жора ледь не прикусив язика, забачивши у номері двох незнайомих молодих людей, котрі буцімто

по команді підвелися зі своїх місць.

- Аксакали, ви, очевидно, помилилися номером? – Отар розстебнув піджак. Це наш номер. Триста п'ятнадцятий.

- На щастя, ні. Ми не помилилися номером.

- Ви Георгій Іванович Губанов? – владно запитав Богдан Стоколос.

- Так. Я Губанов, - обличчя пополотніло, і він безвільно опустився на ліжко.

- Карний розшук. Ви арештовані. Ось ордер прокурора.

На очах здивованого Отара клацнули наручники, з'єднавши зап'ястя Жориних рук.

Генадія Цвіркунова було арештовано наступного дня на квартирі коханки.

XI.

Завели Жору Губанова. Невисокого зросту, кремезний, заокруглена голова ледь увібрана в плечі, в хижому поглядові, що сотовся з чорних, мов вуглинки, очей, які нагадували Стоколосу крисеня, загнане в кут, було щось забісане, готове будь-якої миті зірватися, кинутися на нього, вчепитися в горло і давити, давити. Обличчя Стоколоса пересмикнулось – гайнув нервовий тік. Він досить пильно роздивлявся Губанова: повні, налляті щоки, мов стиглі яблука, чорні вуса, загострені, їжаюваті брови. Красень, хоч на “Мосфільм”.

Соціологи помітили: людину, з якою ми знайомилися, оцінюємо протягом десяти, від сили тридцяти, секунд. Часу цілком досить, щоб у нашій свідомості склалась певна оцінка: хороший – поганий, дурний – розумний, хоробрий – боягуз. “І не винний чи вбивця”, - додав про себе Стоколос. На цей рахунок є навіть упорядкована математична формула першого враження, яке складається із 0,07 змісту сказаного, 0,38 голосу і 0,55 міміки. Вираз обличчя людини, на думку науковців (0,55), є значно важливішим, ніж слова, мовлені нею (0,07).

І все ж Стоколос аж ніяк не погоджувався з науковцями. Який би не був вираз обличчя, про що б він не засвідчував – перед ним сидів вбивця, в іншому разі – спільнік.

- Скажіть, ви знали цю людину? – Стоколос показав поглядом на фотокартку загиблого і немигно подивився на підозрюваного.

Важлива була перша реакція – боявся її прогавити. Однак слід було віддати належне Губанову: на красивому, самовпевненному обличчі не здригнувся жоден нерв. І все ж інспектор на вузькому, перекраяному ринвою чолі помітив дрібні, мов макові зернятка, краплини – червоний сип. Крапивниця висівається у нервових людей в момент душевного стресу. Так-так, він читав про це у якісь пригодницькій книжці.

- Отже, ви стверджуєте, що цю людину бачите вперше?

- Абсолютно.

- Шкодую. Однак у вас погана пам'ять. Можливо, склероз... - Стоколос знову спрямував на Жору допитливий погляд,- так ніби ранувато. Тоді нагадаю: Василь Болобан. Той самий, якого ви вбили разом з Цвіркуновим на московській трасі.

- Що? Що? – Губанов злегенька відкинувся назад, закинув ногу на ногу.

- На московській трасі, Губанов! – ствердно мовив Стоколос. – А якщо говорити точніше, то на 747-ому кілометрі автотраси Київ-Москва. Це було якраз 14 жовтня минулого року.

- Знаєте, як це називається, громадянине начальник? – обурено вигукнув Губанов. – Локшина називається. Ви її на вуха не вішайте.

- Губанов! Ти ж інтелектуал: вчишся в політехнічному, член КПРС, а жаргончик у тебе, як у розбійника з великої дороги.

- Ні на початку, ні в середині, ні наприкінці жовтня, ні минулого, ні цього року ні на якій трасі я з Цвіркуновим не був. Ви щось плутаєте, громадянин начальник. У мене є алібі.

- Так, справді, нічого не скажеш, у тебе є алібі, - східно зітхнув Стоколос, відкриваючи теку, яка останніми днями розбухла, буцімто відлежувалась у сирій хижі. – Що ж маємо? Ага, дорожній лист, товарно-транспортні накладні. Так-так, 14 і 15 жовтня Губанов і Цвіркунов автомобілем МАЗ-500, державний номер 91-45 РДЮ перевозили лавсан для бавовняно-прядильного комбінату.

- Цілком правильно, перевозили. Я ще ненароком виїхав на червоне світло, вискочка-дайшник зробив прокол у талоні попереджень.

- Можна було б погодитись, Губанов, якби... - Стоколос примуржив око, вичікуюче глянув на затриманого, якби ці документи були справжнісінькі, а не фіктивні. Пригадуєш, як удвох з Цвіркуновим старалися. Скажи лишень, скільки за них заплатили?

- Ви жартуєте, громадянине начальник. Жартуєте.

- Ой, Губанов, Губанов! – тут не до жартів. Отже, ти стверджуєш, що у жовтні нікуди з міста не виїжджав?

- Так точно!

- А кавуни, які возили в Ригу? Пригадуєш Максай? Там також придбали фіктивні документи: шляховий лист, товарно-транспортну накладну. Завантажили п'ятнадцять тонн кавунів. Пригадуєте двох вірменів на прізвище Григорянц Аветис і Маспорян? Вони вам дали задаток у сумі 300 карбованців, а по приїзду щедро розплатилися. Щедро, Губанов! Три тисячі на бочку. Здавалося б, досить. Час і зупинитись. Та нашому брату все мало, все більший шмат прагнеться відкусити.

Стоколос не міг не помітити, як напускна бравада повільно танула, буцім ранковий туман у скісних променях щедрого сонця. Жора скинув ногу з ноги, поставив поряд, схрестив пальці на колінах, нервово плямкав, вилиці

на неголеному обличчі бігали ходуном.

“Здається, наша бере”, - подумки завважив про себе Богдан.

- А після Риги прибули до Черняхівська. І також вирішили смачно поснідати. Тільки про грішки не подумали. Коли вантажили картоплю, люди бачили на кузові напівзогнілі кавуни. Це що, не доказ, Губанов?!

Крисячі оченята бігали швидко і кидали злецьке. “Гаразд, - міркував Стоколос, - побачимо, якої ти зараз заспіваєш?” Дістав з шухляди мішок, розпростер перед Губановим тим боком, на якому виднілися чіткі літери “CI”.

- Впізнаєш?

Губанов відповів німим мовчанням. Лише внизу роздувались ніздри і звідтіль виривалось важке сопіння.

- Звісно, мішок до вбивства прямого відношення не має. Він належить твоїй співмешканці Світлані Івановій. На твоє нещастя, Губанов, кропив’яній мішок з ідентичними написами було виявлено на голові вбитого.

- Підтасовка. Цього не може бути!

- Оскаржувати не треба: тканина, з якої виготовлені мішки, що вилучені у твоєї співмешканки і зодягненого на голову потерпілого, а також синя фарба, ідентичні. Такий висновок дала комплексна криміналістична експертиза.

- Не вбивав я! Не вбивав! – у розpacії вигукнув Губанов, короткі товсті пальці скуювдили чуприну.

- Не вбивав, кажеш? Значить, по-твоєму, це не переконливо? – Богдан Стоколос відчинив дверці шухляди і дістав пасок, яким Губанов зав'язував мішок. А тут уже твої ініціали. Подивись уважно. Ну, Губанов! Як же ти так необережно? Справжні професіонали слідів не залишають.

- Не вбивав я! Не вбивав! – майже істерично вигукнув Губанов.

- Ох, і впертий. Ти змушуєш пред’являти все нові докази. А що залишиться для суду? Втім, сорочка твоя? – уже гнівно запитав Стоколос.

- Моя, - зрадливо обірвався в голосі і тут же Губанов буцімто схаменувся:

- Ні, не моя, не моя!..

- Твоя, Губанов, сорочка, твоя. І нікуди від неї не подінешся. Подарувала на День Радянської Армії знову твоя співмешканка Світлана Іванова. Їх всього десять штук і привезли в Центральний універмаг. Завсекцію, подруга Світлани, і запропонувала придбати на подарунок. До речі, справа не в сорочці, звичайно.

- А в чому? – Губанов вперше підвів на Стоколоса гнівливі очі.

- А в тому, Губанов, що судово-біологічна експертиза встановила: сліди крові на мішку і на манжеті сорочки при аналізі дали позитивний результат.

- Не вбивав я! Не вбивав! – знову розpacії вигукнув Губанов. – То все Генка Цвіркунов. Він його укошкав. Він і надоумив мене поїхати на заробітки.

- Отак би зразу, Губанов. Ти ж чудово знаєш: щиро сердне зізнання пом'якшить покарання.

Губанов кілька секунд сидів незворушно, похнюпивши голову, зрештою заговорив:

- Так, справді. Було це на початку другої декади жовтня. Якого числа, уже й не пам'ятаю. У Черняхівську на АЗС до нас підійшло троє селян і попрохали відвезти картоплю на продаж в якесь приволзьке місто. Домовились за доставку з кожного мішка взяти по 11 карбованців. Уночі завантажилися, а вранці приїхали в Черняхівськ, висадили селян на залізничному вокзалі, а самі поїхали на Київську трасу. З нами був і супровідник – такий невисокий хирлявий чоловік. Як звати, не пам'ятаю. Не то Володька, не то Василь.

- Василь Данилович Болобан.

- Правильно. Василь. Ще Цвіркунов називав його котом Ваською. Значить, їдемо ми. Один десяток кілометрів пройшли, другий. Я за кермом. Генка позаду лежить, а поряд цей Василь сонною головою хилитає. Чую, за плече тільки торк. “Ти чого?”, - питала у Генки. “Т-с-с... - прикладає пальця до вуст, і дає поглядом знак зупинитись. Думаю, може, до вітру хлопцю запраглось. З’їжджаю на узбіччя. Вийшли за кузов. “Слухай, не будь дурнем, - шепче мені на самісіньке вухо, - давай порішими, мішок на голову і – в кущі. Скоро зима. Коли це його знайдуть, хіба що навесні. Труп розкладеться – рідна мама не впізнає. “Та ти що! – паленію від жаху. – ти при своєму розумі?” А він у відповідь кулака під самісінького носа. “Роби, що хочеш”, - сам думаю і мовчки киваю головою. Їдемо далі. Я за кермом. Раптом чую якісь приглушенні удари. Повертаюсь, - ой, леле! – Генка балонним ключем щосили лупить Василя по голові. Я, було, почав кричати: “Генка! Що ти робиш? Одумайся!” Та куди там! З’їхали на узбіччя. Цвіркунов зіскочив на землю, витіг Василя, накинув на голову мішок. Моеї тільки й вини, що я пасок подав. Генка зв’язав ним за спиною руки. Ніби Василь мав воскреснути, - Губанов замовк, облизав зашерхлі вуста.

- І що було потім? – мовив небавом Богдан Стоколос, ще якусь мить усвідомлюючи почуте, котре ніяк не вкладалось у рамки здорового глузду.

- А потім, коли ми від’їхали на значну відстань, Цвіркунов зняв фіктивні номери, зарив у видолинку і натомість поставив справжні.

- Так до Волги і не доїхали.

- Звісно, ні. Картоплю продавали вдома.

- У Камінь-Шахтинську?

- Ні. Тут, поблизу, у робітничому селищі.

- Скільки взяли?

- Чотири тисячі.

- Де гроші?

- Та які там гроші, громадянине начальник. Гроші, як половина: довго на

вітрі не тримаються.

- Все?

- Все, громадянине начальник.

- Ти згоден підписати протокол? – Богдан Стоколос зупинив іронічно-вичікуючий погляд.

- Якщо треба, під кожним словом підпишусь.

- Гаразд. Підписуй. Тільки не під кожним словом, а ось тут, в кутику, всього один раз. – Виведіть заарештованого!

Старший інспектор карного розшуку Богдан Стоколос відсунув папери, заклавши за спину руки, міряв кроками невеликий кабінет начальника місцевого райвідділу. Ось він зупинився перед вікном. За скляною рамою проступали контури чужого міста, з яким уже встиг трохи зріднитись. Був вдячний долі: вона не відвернулась від нього. Місто як місто. Як десятки, а можливо, і сотні стереотипних міст з п'ятиповерховими коробками, з пенсіонерами в дворику і п'яничками біля під'їзду. “В'ється, як в'юн у руках, танцює, мов сорока на тину – подумав про себе, - То мовчав, а тут раптом заговорив, Та й як заговорив. Ні, тут щось, брат, не те”.

- Виведіть Цвіркунова.

Тонкий, худорлявий, волосся русяве, на лівій щоці під оком – шрам. Стоколос помітив червоні прожилки і в очах, що свідчили про нервове виснаження. Ще б пак!

- Сідай, Цвіркунов, - Стоколос показав збільшений фотознімок потерпілого.

- А-а-а, кіт Васька, - кисло усміхнувся.

- Василь Данилович Болобан, - поправив Стоколос, - той самий, якого ви вбили на московській трасі і викинули в кущі.

- Я?.. Вбив? Та ви що? Серйозно?!

- Цвіркунов! Ти занадто ризикуєш. Запам'ятай: Губанов дав показання, які не на твою користь.

- Що ж він такого наговорив не на мою користь, цікаво знати?

- А те, Цвіркунов, що ти ініціатор змови. Що ти вбив Болобана балонним ключем, накинув мішок на голову і відтягнув у лісосмугу, коли потерпілій був ще живий.

- Хто? Я вбивав? Не жартуйте, громадянине начальник! Кривити душою не буду: і я тягнув у лісосмугу. Ще ніби й зараз чую, як він кров'ю харкотить. А ось вбивати – так ні. Що ні, то ні.

- Подумай, Цвіркунов. Не поспішай. Щиро сердне зізнання...

- Знаю, громадянине начальнику. Тільки не вбивав я. То все Жора Губанов. Дозвольте, я запалю.

Стоколос так і не пристрастився до курива, хоч, як не навчали його усім курсом на юридичному. Однак у шухляді ще перед допитом помітив надірвану пачку “Біломору”.

- Цигарки палиш?

- Якщо їх немає, знадобляться й ці.

- Отже, Цвіркунов, я – весь увага. І пам'ятай...

- Знаю, знаю. Не першокласник. Якраз ми поверталися з Прибалтики.

Мене розбудив Жора. "Що нам ці три тисячі? Давай ще стільки замісими?"

"Як?" – Мені просто цікаво стало. "Було б непогано знайти клієнтів з картоплею". Сказано – зроблено. Зупинились в Черняхівську. Жора замінив справжні номери на фальшиві і почав викладати програму. Я заперечив. Тут ми й засперечались, ледь до бійки не дійшло. Правда, Жорка встиг мені фару посадити, - Цвіркунов повернув у профіль обличчя, щоб Стоколос краще роздивився шрам.

- У чому полягала причина вашої суперечки?

- Жора порадив: після того, як завантажимось, від'їхати на чималеньку відстань, а потім стукнути клієнта по голові. Поки очухається, будемо далеко.

- Ти погодився?

- Я сказав: "Ти – хазяїн, справа – твоя, але надалі разом працювати не будемо. Спочатку у мене з'явилася думка кинути до біса цього Губанова, сісти на перший поїзд, що трапиться і – від гріха подалі".

- І що тобі завадило це зробити?

- А в кишені вітер гуляв.

- Лукавиш, Цвіркунов. І це після того, як зірвали куш на кавунах.

Цвіркунов злегка почервонів, але у відповідь не сказав нічого.

- І ви поїхали завантажуватись?

- Так. Після обіду ми були в селі, назву якого не пригадую. Вантажились мало не до ранку. Губанов взяв з клієнтів близько 800 карбованців завдатку. Трьох висадили в Черняхівську на вокзалі, а четвертий, кіт Васька, він у сні мурчав, як кіт, поїхав з нами.

- Опісля звернули на московську трасу?

- Так.

- Хто був за кермом?

- Звичайно, Губанов. У нього більше досвіду. Я на таких машинах вдалекі рейси не зважувався.

- Де все це трапилось?

- Ми від'їхали кілометрів з сорок, а може, й більше. Гена вдарив балонним ключем супроводжуючого по голові. Той спросоняя нічого не втямив, тицявся то вперед, то назад, закрив руками обличчя, зрештою впав і почав кричати. Я відчув на собі липку, гарячу кров. Мені стало не по собі. Губанов ще разів два, а може, й три вдарив ключем по голові.

- Труп викинули одразу?

- Ні. Проїхали кілометрів два-три, звернули з дороги на грунт. Губанов

вітягнув Ваську з кабіни, при цьому мовив: "Допоможи відтягнути його в кущі". Коли ми тягли, він ще дихав. Губанов дістав мішок, надягнув на голову. Потім зняв з штанів пасок, зв'язав за спину руки.

- Далі. Що було далі, Цвіркунов?

- А потім, -Геннадій поглянув у долоню, розчавив цигарку і тримтячими руками запалив іншу. – Після цього я пішов до машини, Губанов ще тричі вдарив. Тоді поміняли номерні знаки. Старі закопали у видолинку. Я відмив кров ацетоновим розчином, порадив і Губанову викинути по дорозі закривавлену сорочку. "Не можу, - сказав, - подарунок улюбленої коханки".

- Коли повернулися додому?

- У Камінь-Шахтинськ ми приїхали о другій половині дня. Трохи згодом Жора зняв з автомашини тент, баки, чохли і розрахувався. Казав, закінчує інститут і десь влаштується інженером. Я продовжував працювати.

- Ви були впевнені, що уникли відплати?

- На жаль, ні. У січні пронеслися чутки: в Черняхівській області вчинено вбивство і перевіряють МАЗи. Я підійшов до Губанова і кажу: "Слухай, Жора! Схоже, нас розшукують". "Знаєш що: тримай язик за зубами!" – пригрозив. Наступного дня він уже сам мене розшукав, пропонував дві з половиною тисячі, аби я тільки мовчав. Від грошей я категорично відмовився, був упевнений: рано чи пізно доведеться відповісти. А коли ви приїхали до нашого міста, Жора запропонував взяти відгул і якийсь тиждень пересидіти у коханки, а сам з допомогою Светки поїхав у санаторій. Все інше ви знаєте.

Наступного ранку черговий по райвідділу доповів:

- Губанов проситься на повторний допит.

- Заведіть.

Обличчя заспане, волосся скуйовдане. Здається, куди й поділася напускна бравада, дитяча зухвалість. Перед Стоколосом сиділа вже інша людина – пригнічена, нещасна, аж ніяк не схожа на вбивцю.

- Вибачте, громадянине начальник, учора я вам сказав неправду. Всю ніч не міг заснути. Чого, думаю, буду гріх на душу брати. Нізащо когось у грязь топтатиму, якщо сам по коліна у ній загруз.

- Ви дуже правильно вирішили, Губанов. Слухаю...

- Справді, на АЗС ми поміняли справжні номери на фальшиві. Самі в курсі: перевозити сільгосп продукти – категорично заборонено. Надвечір приїхали в село, завантажились. Я сів за кермо. Цвіркунов ліг на спальнє місце, а поруч зі мною примостиився супровідник. Власники картоплі, їх було чоловік вісім, полізли на кузов. Я підвіз їх до Черняхівська і висадив при в'їзді неподалік якогось заводу. Там саме міський автобус розвертався.

- Позбувшись багатьох свідків, ви спокійно поїхали далі?

- Якраз навпаки. Тут я посварився з Геною. Я сказав: "Вийдемо на поле, стукнемо клієнта по голові, викинемо на дорозі, а самі гайда".

- Цвіркунов погодився?

- Якби ж. Почав кричати: "Не хочу в тюрму сідати, не хочу собі життя псувати". Я розсердився, врізав йому під фару, сів у машину і поїхав.

- А Болобан?

- Він також був у кабіні. Справ.

- З твоїх показань виходить, що Цвіркунов залишився в Черняхівську. Спочатку ти говорив інше. Цікаво... Піканна ситуація. А чим же він добирався додому?

- Поїздом. Я йому ще пригрозив, мовляв, тримай язик за зубами. Скажеш кому – і тебе порішу.

- Скільки одержав від Болобана?

- Сімсот два.

- Це вже без Цвіркунова?

- Так. Як тільки клієнт прокинувся, я одразу нагадав про гроши. Він віддав і знову почав дрімати. Біля Коптів повернули на московську трасу, проїхали ще кілометрів з двадцять. То клієнт дрімав злегенька, а це бачу – сон його повністю здолав. Час діяти, думаю. Взяв ключ...

- Який він із себе?

- Довжиною з півметра, важить кілограмів зо два.

- Отже, почав бити...

- Клієнт одразу прокинувся і почав прохати зупинити автомобіль. Скільки разів його вдарив, не пам'ятаю. Знаю одне: свідомість він не втрачав, увесь час щось бурмотів. Я з'їхав на узбіччя. Клієнт схилився на панель. Я витягнув його з машини, натягнув мішок на голову, перев'язав паском, закинув за спину і відтягнув у кущі.

- Як ти насмілився, адже хтось міг помітити?

- Це було дуже рано і, на щастя, траса виявилася вільною. До того ж операцію я провернув за лічені хвилини.

- Потім поміняв номерні знаки?

- Спочатку від'їхав кілометрів з п'ятдесяти, зняв фальшиві номери і справді зарив у землю, натомість повісив справжні. Після цього поїхав далі.

- Куди?

- Звісно, куди. Додому. Повернувся наприкінці другої доби і одразу до Цвіркунова. Чим він добирався, не цікавився, він казав, що поїздом.

- Що ти зробив з картоплею?

- Три мішки віддав Цвіркунову. Решту – продав у селищі.

- Скільки вторгував?
- Чотири тисячі.
- Де дів гроші? Давав Цвіркунову?
- Коли пішли чутки, що нас розшукує міліція, запропонував Цвіркунову дві тисячі, та він ні першого, ні другого разу не взяв.
- Куди поділи мішки?
- Удвох із Цвіркуновим вивезли за місто, облили соляркою і спалили.
- У кого брали чисті бланки товарно-транспортних накладних?
- Перед поїздкою до Риги я спеціально взяв п'ять чистих бланків у майстра транспортного цеху Дмитра Шарикова.
- Чим віддячував? Картоплею?
- Ні, я поставив могорич.
- У тебе було вісім накладних. У кого ще три брав?
- В диспетчерській, як правило, ми одержуємо заповнені дорожні листи, а інколи нам дають і чисті бланки. Три я особисто взяв у диспетчерській, але в кого – не пам'ятаю.
- Чим мотивував?
- Я пояснив, буцімто стою на ремонті, але треба закрити ці дні. Така установка начальника.
- Коли диспетчер і механік підписували дорожній лист, не цікавились, куди їздив?
- На щастя, ні.
- Отже, вдома знали про майбутню поїздку, на роботі – ні.
- Так.
- Чому розрахувався? Певне, збирався замести сліди?
- Коли усвідомив, що натворив, на мене напав панічний страх. Я розумів: рано чи пізно вірьовка обірветься, скільки б вона не плелась. Спочатку пішов у відпустку, потім розрахувався. Автомашину передав Цвіркунову.
- Коли її ще можна було так назвати.
- Я познімав усе, що зробив своїми руками.
- Де збирався працювати?
- Я закінчував політехнічний і міг працювати ким завгодно: механіком, інженером, завгаром.

“Два допити Губанова. Дві версії... Яка ж з них правильна? Втім, справжнього убивцю назве суд. Головне вони зробили”, – міркував старший інспектор карного розшуку в особливо важливих справах Богдан Стоколос.

- Як ви вважаєте, чого Губанов усю вину взяв не себе? – запитав старший

сержант Рябчиков.

- На мій погляд, він вчинив цілком логічно. За групове вбивство на нього чекає розстріл, а так відбудеться ув'язненням. Якщо, звичайно, доведе свою версію. Однак я сумніваюсь...

- І я також, - стверджував думку Стоколоса старший сержант.

- Що ж, вбивцю назве суд. Він і визначить міру покарання, - тепер уже вголос мовив Богдан Стоколос, і, повернувшись до старшого сержанта, додав: - Поздоровляю, Рябчиков! Ми своє завдання виконали!

У салоні літака вони зайдли за десять хвилин до посадки. Поряд з Губановим сів Стоколос, з Цвіркуновим – Рябчиков. Невзгодові з'явились і пасажири. Ніхто з них не звернув уваги на цю четвірку, звісно, ніхто і не здогадувався, що з ними летітимуть вбивці. Невзгодові запрацювали мотори, сріблястий лайнер взяв стрімкий розбіг, піднявся у блакитне небо, помахав злегка крилами на прощання. Стоколос відчув тонкий холодок металу ланцюга, який зв'язував його з вбивцею. Скошуваючи погляд на Губанова. Той, схилившись на праве плече, увіткнувся головою в ілюмінатор, буцімто збирався вистрибнути.

- Товариші пасажири! – невідь звідки випірнула молоденька симпатична стюардеса. – Наш літак ІЛ-62 здійснює рейс за маршрутом Ростов-Київ. Тривалість польоту – три години. Висота 10150 метрів. За бортом літака мінус п'ятдесят за Цельсієм.

Три години польоту промайнули непомітно, хоч Богдану Стоколосу нетерпеливилось швидше дістатись рідної землі і передати злочинців органам правосуддя.

У Бориспільському аеропорту вони вийшли останніми. Спочатку по трапу спустилися Рябчиков з Цвіркуновим, потім – Стоколос з Губановим. Якщо чесно, Богдан навіть не сподівався на таку зустріч, а тому лише усміхнувся від несподіванки. Зустрічали їх так, як у пригодницьких гостросюжетних фільмах. Обіч стояв критий брезентом міліцейський уазик з сигнальним маячком. Четверо дужих хлопців швидко відокремились, взяли попід руки злочинців і повели до машини.

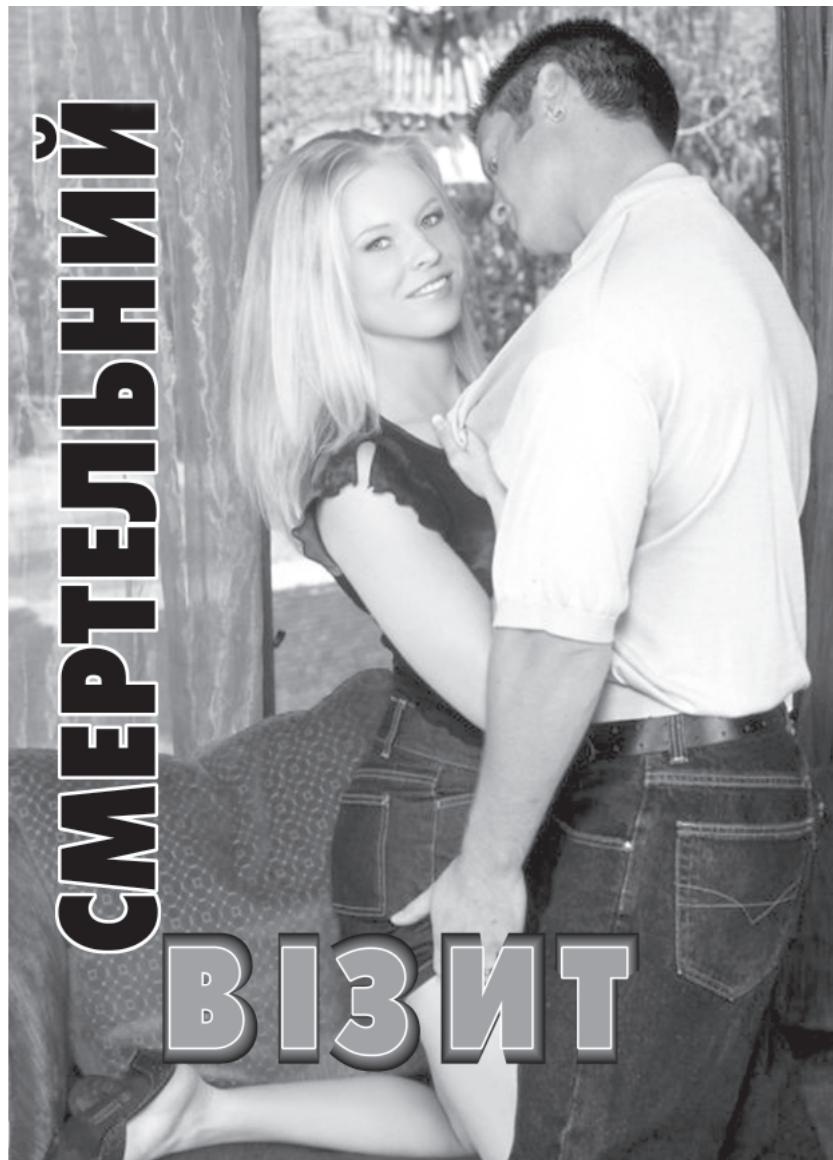
Начальник обласного Управління внутрішніх справ полковник Горносталь і начальник відділу карного розшуку підполковник Арсірій спрямували свою ходу навстріч Стоколосу і Рябчикову. Горносталь першим привітався з Богданом.

- Доброго дня, товаришу капітан! Щиро вітаю з новою перемогою!

- Дякую, товаришу полковник. Вибачте. Ви, очевидно помилилися, я старший лейтенант.

- Товаришу Стоколосу! Абсолютно ніякої помилки немає. За успішно проведену операцію вас підвищено у званні. Поздоровляю ще раз!

- Дякую, товаришу полковник. Радий служити!

СМЕРТЕЛЬНИЙ ВІЗИТ

I.

Срібнокрилий лайнер, неначе вправний спринтер, хутко розбігся по відполірованій, тисячу разів пропрасованій бетонній доріжці і, злегенька помахуючи на прощання крилами, немов гіантський птах, відчувши запах волі і простору, різко здійнявся в небо. Джон Сміт, який увесь час немигно дивився у круглу таріль ілюмінатора, відвернув погляд, відкинувшись на м'яку спинку сидіння, заплющив очі і відчув себі маленькою пір'їнкою у цьому дивному світі. Він був невимовно щасливий, що прийшов до нього, що знайшов у ньому свою нішу, в якій вибудував життя на власний лад.

Джон Сміт пишався тим, що мешкав в одній з найбагатших, найцивілізованиших, найзаможніших і найпрестижніших країн світу — Сполучених Штатах Америки. Його життя суціль було зіткане з мандрів до далеких і близьких країн. Довелося об'їздити мало не увесь світ. Багато чого побачив і пізнав, багато в чому розчарувався. З майбутньою дружиною, також американкою, зустрівся в Африці, де один час керманив літаки.

Зараз зоряна дорога Джона пролягала до України. У ній Сміту ще жодного разу не доводилося бути. Щоправда, десь років з десять тому, коли уже відживала своє така величезна імперія, як Радянський Союз, Джону Сміту довелося побувати у двох містах Союзу — Москві і Ленінграді. Москва йому не дуже сподобалася, а ось Ленінград приємно вразив. Мокре, дощове, похмуре місто, над яким весь час його перебування сизими отарами роїлися важкі свинцеві хмари, за своєю архітектурною забудовою нагадувало італійську Венецію.

Джон полегшено зітхнув, розпліщив очі, солодко позіхнув і перевів погляд на кругле, мов місяць, вікно ілюмінатора. Під крилами літака саме пропливало гіантське озеро Мічиган (звідси, від Великих Озер, розпочинався водний шлях, а потім срібними каналами розтікався до річки Міссісіпі). На зміну озера прийшли два гіантські хмарочоси, знизу, неначе б з молочного туману, проступали пащі труб — жерла велетенських заводів. Джон не менше гордився своїм Чикаго — містом чорної металургії та машинобудування, хімічної і харчової промисловості, нафтопереробної і швейної. У ньому містився своєрідний центр торгівлі худобою. Один час Джон Сміт плекав mrію прилучитися до цієї торгівлі, та з часом віддав перевагу іншому.

Ось знову доля покликала його у далекі мандри. У дорогу далеку, таємничі і незвідану. Перед відльотом завітав до бібліотеки, порпався у книгах, якомога більше намагався дізнатися про Україну, особливо про місто Черняхівськ, про яке йому донедавна навіть не доводилося чути. З куїх історичних джерел дізнався, що Черняхівськ — старовинне місто, можливо навіть давніше за Київ, міститься на правому березі Десни, на мінорний лад настроював м'який приемний клімат. Довкруж нього зеленими озерами

роздинулися лісові масиви з ягодами, грибами і дичиною. Непокоїло інше — неподалік, за якихось тридцять п'ять кілометрів, онкологічно пухлиною дихав дещо стриножений, але не до кінця приборканий Чорнобиль, який щоміті, щохвилини може нагадати про себе. Пригадав кадри документального фільму, який тоді крутили на всіх каналах американського телебачення, показували і Черняхівськ. Старовина органічно поєдналася з сучасними будовами.

Україна, у порівнянні з іншими колишніми республіками Радянського Союзу, мала переваги в геополітичному плані — містилася в самісінькому центрі Європи. Їй пророкували велике майбутнє. Щоправда, Джону Сміту вона нагадувала велетенський айсберг, котрий, раптово відколоввшись, без керма і без вітрил плавав у величезному і неозорому океані. Його б належало зупинити, вирівняти і течію спрямувати у нормальнє русло. Ще чув, ніби там, в Україні, живуть нормальні цивілізовані люди — прості, добродушні, з відкритою душою і серцем. Джон Сміт був невимовно радий, що з часом запізнається з цією м'якою покладистою нацією.

З кожною хвилиною краєвиди все змінювалися і змінювалися. Джон Сміт ніби прикипів до ілюмінатора, не відриваючи погляду. Наразі йому здалося, що немов би щось утримує його, щось не хоче відпускати зі Штатів. “Гм... Дивно. Чому б це?” Ненав’язлива думка, яка невідь-звідки проступила, вагомішала, набирала все чіткіших виразних обрисів, ось уже він навіть відчував її вагу. “І справді, а може, не варто їхати, може повернутися? Дурниці, — вилаяв себе подумки, — приверзеться ж таке. Тъху! Дізнаються, засміють, обізвуть боягузом. А який він боягуз?! Ось сам ще кілька років тому ширяв у блакитному піднебесі”.

Передчуття цього разу не зрадило Джону, звідки йому було знати, що зі Сполученими Штатами він прощається назавше.

...У травні 1992 року президент Сполучених Штатів Америки Джордж Буш разом з президентом України Леонідом Кравчуком підписали офіційну угоду, згідно з якою уже наприкінці цього місяця в Україні розпочав свою діяльність Корпус Миру в США.

Запит уряду країни різко відрізнявся від тих програм, які Корпус Миру реалізовував в інших державах. Адже Україна не була так званою “країною третього світу”. Вона просто розвивалася в умовах іншої політичної та економічної систем. Завдання Корпусу Миру, отож і його, Джона Сміта, полягало у сприянні продуктивному обміну знаннями та досвідом між людьми і організаціями. Ще волонтери мали читати лекції в школах бізнесу, університетах та інститутах менеджменту, консультувати з питань приватизації в державних установах, викладати розмовну англійську мову, брати участь у розробці нових навчальних посібників, провадити практичні заняття. Їм належало розробляти та вести різноманітні проекти, особливо з екологічної освіти.

Втім, досить політики. Набридло. Джон Сміт знову перевів погляд у вікно

ілюмінатора. Внизу пропливали безмежні морські простори. Зупинив погляд на сусідці — обличчя овальне, очі карі, біляєве волосся, зачесане назад двома косичками. Розмовляти не зважився. Взяв до рук “Плейбой”. На товстій кольоворовій обкладинці виокремлювалася неземної краси жінка. Перегорнув кілька сторінок, знічев’я окинув поглядом оголених дівиць з випнутими сідницями. Остобисило. Кажуть, в Україні вродливі дівчата з білими, немов би з мармуру, виточеними ногами. Такі ноги вони вважають за свою національну гордість.

Вузьким хідником прошкувала молода, вродлива стюардеса — стрункий стан, спідничка вище колін, акуратно зачесане русяве волосся, м’яка приємна усмішка. З її появою ніби сонце спалахнуло у салоні “Боїнга”. На красивому підносяті стояли соки, морозиво. Джон замовив віскі і пачку цигарок. Срібнокрилій лайнер уже летів над Європою. Згодом була нетривала посадка в Ірландії. До місця призначення лишалися лічені години.

Черкаси стали першим українським містом, в якому Джону Сміту довелося зупинитися на три місяці, аби пройти підготовчі курси. Уже з перших днів тут йому не сподобалося. Фабрики і заводи — з вічнодимлячими трубами. Над житловими кварталами зависли клуби смогу. Місцева преса, схоже, аж позеленіла від кримінальних повідомлень — вбивства, пограбування, крадіжки, згвалтування. Дістаеться і волонтерам — деякий час тому в Черкасах обірвалося життя Добровольця Корпусу Миру Мітко Піттерсена: його спочатку вбили, а потім труп викинули з мосту в Дніпро.

І все ж три місяці минуло непомітно. Джон Сміт зумів у хисткому баговинні помітити паростки живого: рукотворне море, яскраве сонце, довкруж зелень. Схоже, тільки-но почав звикати, як раптом знову пакуй валізи і — виrushай у дорогу. Як то зустріне його Черняхівськ? Невже так само, як і Черкаси?

Квартиру Джону виділили неподалік центру — у панельному будинку по вулиці Пирогова на четвертому поверсі. Звісно, не кращий варіант, але що вдієш, коли місто забудоване житлом такого типу. Квартири на подібний кшталт у місцевому просторіччі називались “хрущовками”. Уже перший вихідний Джон повністю присвятив оглядинам міста. Бродив його тихими вуличками. Дороги несподівано привели на старовинний Вал, звідки відкривався мальовничий краєвид на звивисту стрічку Десни, яка немовби копитом огинала місто. Довго вдивлявся в придеснянські луки, вкриті зеленою травою, ожередами сіна. Черняхівськ Джон Сміт назвав містом контрастів. Неповторні, величні у своїй красі оригінальні пам’ятки стародавньої архітектури аж ніяк не гармонували з врослими у землю по самісінky вікна, одноповерховими кособокими хатинками. Здається, вони б повністю вгрузли в землю, тільки б димарі стирчали, так вікна не пускають.

На зупинці зайшов до салону тролейбуса. Це був, так би мовити, громадський транспорт. Щоправда, зайшов — не те слово. Йому при цьому чолов’яга наступив на ногу, інший туснув під лікоть, позаду ніби хтось

підсаджував з допомогою кошика. Один пасажир з червоним обличчям і подзьобаним, немов віспою, носом, в обличчя Джону дихнув таким перегаром і ще чимсь таким кислим, певне, огірком закушував, що йому нараз зробилося бридко. Праглося плюнути в піку. Неподалік з протилежного боку стояла нафарбована до нестяги фіфочка, від якої несло дезодорантом. Можна тільки уявити: тридцятиградусна спека і запахи горілки, швидше самогонки, солоного огірка і дезодоранту та ще немитого тіла, брудного одягу, яким віддавали якісь голодранці, котрі тримали в руках брудні поліетиленові пакети з порожніми пляшками. Їх тут іменують бомжами.

Ще вразило, кондукторів у салонах бракує, люди квитків не беруть, певне, платити нічим. Джон Сміт перебував у країні, в якій люди живуть, працюють і не отримують заробітної плати. Ну де ще, в якій державі можна віднайти отаких дурників? Власне, Джон Сміт особливо й не дивувався: за міжнародним рейтингом в економічному плані Україна перебувала десь на сотій позиції.

Повертаючись додому, знічев'я забрів на Центральний ринок. Про українські ярмарки та базари йому довелося ще наслухати у Штатах, щось трохи читав у "Сорочинському ярмарку" Гоголя. І справді, чого тут тільки не було — огірки, помідори, баклажани, цукор, крупа, ковбаси, цитрусові. Щодо пиріжків Джона попередили: краще не брати. Якщо з капустою, то неодмінно з гнилою, або з тією, що в сміттєві кошки викидають, а якщо з м'ясом, то не виключено, з котячим. Розповідали, у великих містах уже всіх котів і собак перебили, а на сміттєзвалищах одні голови валяються. Мимохіть забрів на базарчик, на якому продавалися товари під маркою "секонд-хенд": поношені піджаки, штани, блузки, спідниці, стоптані черевики і сандалі, на яких би в Америці бридко було дивитися. Там би, у Штатах, сюди б не зайшла жодна порядна людина. А тут он які солідні дами і чоловіки щось ходять, нишпорята, видиваються, прицінюються і — о Боже, ще й купують!

Найбільший подив і розчарування чекало на Джона в м'ясному павільйоні ринку — його просто навідліг вдарила елементарна антисанітарія. Сотні мух обліпили м'ясо, котре продавали п'яненькі продавці. Проходами бігали худі, з впалими боками і вигнутими ребрами, кинуті кимсь напризволяще, здичавілі собаки, які так і прагнуть поцупити шмат сала чи м'яса.

Та справжніське дикунство, на його думку, Джон Сміт побачив біля пивного генделика. Обіч стояли десятки товстих безбарвних жінок і продавали суху рибу, нанизану, немов намисто, на цупких нитках, котру називали таранькою. Схоже, більшої гидоти у своєму житті Джон Сміт не зустрічав...

Обідав у ресторані. Замовив холодець, борщ, пельмені, вареники і компот. Обід Джону, на диво, сподобався. Ось тільки в борщі не вистачало родзинки — ну, можливо, там спецій, гостроти. Щоправда, холодець викликав у Джона Сміта прикрай подив і непорозуміння. Це ж треба було вигадати отаку страву! У тарілці з цим холодним він покопирсався виделкою,

а ось їсти не став. До смаку прийшлося пиво “Черняхівське”. Настільки, що потім Джон замовив ще одну пляшку.

Увечері, повернувшись додому, сів до м'якого фотеля. Розгорнув кілька місцевих газет — вони викликали лише скепсис та іронічний усміх. Найбільше сторінок — шістнадцять — було у молодіжній, у всіх інших — по чотири. Недільні випуски “Вашингтон пост” чи “Чикаго трібюн” мали по сто, а то й більше...

Увімкнув телевізор. Каналів було обмаль, на них здебільшого крутили американські та мексиканські телесеріали. Прислухався. В притишенному голосі розпізнав англійську мову, російський переклад звучав чіткіше. Уже з перших хвилин було зрозуміло — переклад здійснював дилетант. Вимкнув телевізор, переглянув газети “Киевские ведомости”, “Киевпост”. Дістав з холодильника пиво, яке прихопив з собою, повертаючись додому. За цей час воно встигло схолонути і вдалося ще смачнішим. “Втім, не така вже й жахлива ця країна, — подумки завважив, — жити можна”.

Минуло кілька місяців.

Якось Джон Сміт неподалік будинку, в якому мешкав, зробив для себе приємне відкриття — в маленькому комерційному кіоску йому впала в очі миловидна продавщиця. На перший раз обійшовся компліментом, іншим — затримався довше, ніж звичайно, за третім — запросив на каву. Уже з перших хвилин Джон відчув: Наталя, так було звати приятельку, — сучасна, без комплексів, дівчина. Охоче погодилася розділити з ним ліжко. Вони були знайомі всього кілька годин, а складалося таке враження, буцім він знає її все життя.

Вона все частіше і частіше прибігала на гостину. З'ясувалося, Наталя вміє смачно готувати — борщ, вареники, пельмені, які йому сподобалися в ресторані, і той же холодець, в якому він лише подлубався виделкою. Особливо до смаку припав компот із сухофруктів. Наталя настільки сподобалася Джону, що він виношував думку одружитися на ній і забрати з собою. “Грець з ним, що старий та лисий, — гадкувала дівчина, — зате ж американець. Скільки й житиму — купатимусь в розкошах. Дивись, через якийсь десяток років можливо й помре, а там вийду заміж за молодого і вродливого. А може, навіть Вовку-помідора до себе викличу”.

II.

— Увага! Пасажирський поїзд за маршрутом Харків — Черняхівськ по-дається на шосту колію. Вихід на другу платформу.

З лав у велетенському розтривоженому, розбурханому залі чекання підвелось кілька десятків людей. Вони взяли до рук валізи і попрошкували до виходу. Перекинув рюкзак через плече і Володимир Матухно. Невисокого зросту, чорнявий, худорлявий юнак різко виділявся серед цього розмаїття.

Він був зодягнений за останнім словом моди: кашемірова куртка темно-синього кольору з хвацьким логотипом на підкладці. На плоских грудях бордового спортивного джемпера англійською мовою читалося: "Чемпіон". На ногах — темно-зелені штани "Слакси", які тugo перетягував широкий пасок темно-буруннатого кольору, шкіряні чобітки на "бліскавці" та "застібках-липучках". На голові млинчиком розлігся шкіряний картуз чорного кольору. Коротка зачіска, над правим оком — шрам-синець.

Коли Володимир зайдов до купе, в ньому вже сиділи дві сільські жіночки, певне, приїздили до Харкова на ринок. Вони стиха розмовляли про ціни, торгівлю. Ця розмова була для нього чужою і далекою, дещо навіть дратувала. Прихилившись до стінки купе, Володимир нараз відчув, як страшенно стомився. Але не фізично, більше морально. Однак втома, на його думку, була приємною і він солодко позіхнув.

— Не виспалися, мабуть, то ми скоро підемо, а ви лягайте та відпочивайте, — мовила одна з жінок.

Матухно на те нічого не відповів, лише розплющив одне око і знічев'я подивився, мовляв, валяй звідси та пошивидше.

Жінки й справді незабаром вийшли і він залишився сам. Але так тривало недовго. Уже на наступній станції до купе зайдли юнак і дві дівчини — поверталися з весілля. Були з гітарою і напідпитку. Багато говорили і сміялися. Одна з них наразі запала в око Володимиру. Брюнетка з карими очима. Волосся коротко підстрижене. Не худа, але й не повна. Невисока на зріст. Зодягнена просто і елегантно — блузка, спідничка, у руках тримала вовняний светр. Коли сміялася, оголявалися білі красиві зуби. Такої миті вона робилася привабливішою. Володимиру імпонували дівчата невисокого зросту — у коханні були жагучі і пристрасні до нестяями.

— Юрій, — першим подав руку юнак. — Повертаємося з весілля. Ми студенти з Черняхівського технологічного.

— Земляки, значить. А не бачилися жодного разу. Хоч у поїзді познайомимося.

— Клара, — подала руку висока блондинка з довгим волоссям і карими очима.

— Люда, — мовила та, яка запала в душу.

— Володимир, провідний інженер Черняхівського радіоприладного.

— О-о-о! — в унісон загули прибулі. — Яка зустріч! Де ж це ви були?

— Секрет фірми, — Володимир усміхнувся в кутики вуст. — А якщо серйозно — у відрядженні. Наш завод виробляє космічну апаратуру. Певне, чули? От і доводиться їздити у справах.

— Знаємо, яку апаратуру виробляє ваш завод, — іронічно усміхнулася блондинка. — Якось космічний корабель довго не міг приземлитися. Казали, вийшов з ладу прилад, виготовлений на Черняхівському радіозаводі...

Всі дружно розсміялися. Схоже, місточок було прокладено. Володимир

зрозумів: час діяти. Дістав пляшку бренді, коробку з цукерками. Юрій попрохав у провідниці чотири склянки. Налив усім порівну. Потім пили за дружбу і кохання. Зрештою, Юрій дістав гітару, вдарив по струнах і заспівав. Чудово поставлений голос одразу всіх зачарував. Дівчата не без гордощів поглядали на свого супутника, а Люда по секрету повідала, що в репертуарі Юрія близько двох тисяч пісень.

— Анекдотик хочете? — Юрій на хвилинку замовк. — Приходить чоловік додому о третій ранку, дружина починає сварити, чому, мовляв, так пізно повернувся. А він на те: а хто тобі сказав, що повернувся, я тільки прийшов за пляшкою і гітарою.

Усі розсміялися, а Юрій знов вдарив по струнах і заспівав.

Володимир підморгнув Люді, вона одразу зрозуміла натяк, відповіла тим же. Не змовляючись, підвелися і вийшли з купе. Була така слабість у Володимира — дуже любив жінок і вони відповідали навзаем. Всі, на кого накидав оком, віддавалися одразу, лише один раз недоступна брюнетка з яскраво-зеленими очима відмовила. Володимир прочинив двері в біральні:

— Заходь.

Люда гайнула першою, потім зайшов Володимир, щільно причинив за собою двері і закрив на гачок. Володимир міцно обійняв дівчину, поцілував у розпащі вуста, пропахлі цукерками і кавою, а за хвилину по цьому вона вже солодко підвивала в його обіймах. Коли повернулися до купе, Юрій і Клара вже солодко спали, а можливо, тільки вдавали, що сплять, вкрившись простирадлами з головами. Володимир і Люда також роздяглися і полягали. Знайшов у сутінках її теплу руку, довго гладив по пальцях, зрештою, підвівся, міцно поцілував і ліг на полицю. Дівчина не приховувала радощів — нарешті її вдалося найти вродливого і заможного нареченого. Та й зустрілися (це ж треба!) не в Черняхівську, а в дорозі за сотні кілометрів. А можливо, це доля?! Вона ще кілька хвилин лежала незворушно, а потім спиртне і кохання сповили її в прозорі шати сну.

Звідки було знати Людмилі, що Володимир ніколи не був головним інженером Черняхівського радіоприладного, та, власне, й не міг бути, оскільки не те, що не мав вищої освіти, а й навіть десятирічки не закінчив. Його університетами були колонії й в'язниці. Люді один час також здалося, що Вовка “жене туфту”, та п'яній мозок туманило солодке божевілля, вона ладна була не звертати уваги на якісь дрібниці. Вовка був звичайнісінським шахраєм і рецидивістом. Народився у родині алкоголіків — батько рано помер від горілки, а мати доживала свого віку в будинку для престарілих. З дитячих літ надивившись на їхнє життя, Вовка вирішив жити інакше. Віддамо належне, мізки у цьому напрямку працювали дуже інтенсивно. Вовка органічно вписався у нову систему хаосу, безладдя і безкарності, яка розпочалася після проголошення незалежності в Україні. Схоже, вона була кимсь спеціально вигадана саме для таких Вовок. Він достеменно затяминув одне, щоб не тільки розбагатіти, а й

жити в цьому світі, потрібно брехати, красти, вбивати, грабувати. За чесними правилами зараз житиме тільки чесний дурень. Нові теми підказували періодичні видання, які Вовка з рідка купляв і почитував. А тут ще й московські "Аргументи и факты" завели "Уголок Остапа Бендура". Бери, лишень, і втілюй у життя.

Якось він з одним корешем поїхав до Одеси, і відкрив фірму, яка обіцяла довірливим одеситам роботу на апельсинових і бананових плантаціях Південної Америки. Аж сам подивувався отакій безпосередній дитячій наївності наших людей. По кілька діб, особливо молоді, вистоювали в черзі, аби отримати фіктивну путівку для поїздки. Та, власне, воно й не дивно було — тисячі, якщо не мільйони безробітних по Україні. Люди були ладнійти на все, аби заробити оту злощасну копійку. Прихопивши чималеньку суму зелененьких, Вовка з корешком махнули до Кіровограда. Тут відкрили спільне українсько-корейське підприємство "Авто-1993" для продажу закордонних авто. Доставка, мовляв, у порти Мурманська і Владивостока. І внесок невеликий — всього десять відсотків. І що ж ви думаете, клюнули та ще й як. Зібрали кілька тисяч зелених, Вовка одразу накивав п'ятами...

Хто міг з новоспечених приятелів Вовки знати, що його рюкзак набитий доларами. Щойно в Харкові він розкрутив досить прибуткову аферу. На одній з центральних вулиць віднайшов такого собі інтелігентного при галстуку і окулярах дурника, який погодився придбати в магазині коштовну річ. Назустріч ніби випадково трапився іноземець (ци роль просто близкуче зіграв рецидивіст Васька Циган) і на ламаній російській мові почав розповідати, що прибув до Харкова з туристичною групою і хоче запропонувати комісійному магазину перстень з каменем. При цьому Васька-циган дістав простеньке колечко з камінцем. Вовка одразу ж заявив, що таку коштовну річ не варто здавати у "комісійку", там, мовляв, і оплата мізерна, і тяганина при отриманні грошей. "Іноземець" довго не погоджувався, ніби то боявся відповідальності. Вирішили проконсультуватися у ювеліра. Добре, що і приватний ювелір поряд, ось і табличка красномовно засвідчує про це. "Ювелір" (шахрай Петъка Голубий) у білому, немов лікар, халаті з моноклем на правому оці, авторитетно, на повному серйозі підтверджив, що діамант коштує не менше десяти тисяч доларів і запропонував купити. "Іноземець" знову почав вперто відмовлятися, мовляв, боїться відповідальності. Його почали умовляти. Тут уже не витримав наївний і дурнуватий простачок. Попросив продати прикрасу тільки йому. Зрештою, Вовка умовив "іноземця" і той погодився. Але в інтелігентного дурника такої суми бракувало. Є задаток, який він приготував для покупки. Вовка забрав задаток, віддав дешевенький перстень і зобов'язав інтелігента негайно принести решту. Вони його чекають біля ювелірної майстерні. Звісна річ, ризикувати не стали...

Вовка Матухно їхав до Черняхівська з метою "залигти на дно". Була там

у нього коханка Наталка Крамарова, торгувала у кіоску одного бізнесмена. А ще Вовці стало відомо, буцім останнім часом вона почала водитися з американцем. “М-да, це не простачок, — міркував сам про себе Вовка. — Його голими руками не візьмеш. Однак, певне, баксів достобіса. Навряд, щоб він поклав їх до банку”.

Наталка в цей час солодко спала у своїй затишній однокімнатній черняхівській квартирі і не підоозрювала про приїзд свого коханця. Була вона не першої свіжості — вже давненько розміняла третій десяток, та за своє життя спізнала не одну сотню коханців. Вперше скуштувала солодкий трунок, коли виповнилося лише тринадцять. Сусідка Оля, старша десь отак років на три, йшла до готелю “Градецький”. Саме там вечірньої пори збиралися дівчата сумнівої поведінки, можна було трохи заробити. Вважали, якщо новоспечений бізнесмен і не покладе до кишені десятидоларову купюру, то, в усякому разі, можна було б у ресторані напитися і наїтися досоччу. Але, якщо відмовить захланий нувориши, можна буде в міліцію заявити, мовляв, з'валтували. І таке бувало…

Наталка не раз чула про дивні заробітки своєї подруги. Не один раз виношувала потаємні думки: а чому б і собі не спробувати щастя у такий спосіб? Подивилася в лüstерко: молода, вродлива, струнка, кароока. Від чоловіків відбою не буде. Згодом мала б валюту. Спершу вона б наїлася морозива, потім купила коштовну сукню, яку позавчора бачила у вітрині універмагу, а не ходила б у цій сатиновій. Черевики купила б заморські, чобітки фінські. “А то, — глянула на свої — порепані зі стертими підошвами, — взувати соромно!” І не клянчила б у мами оту нещасну копійчину, яку вона на хлібозаводі раз на три місяці отримує.

“Ти серйозно?” — перепитала Оля. “А чому б і ні? Я вже майже доросла”, — Наталка крутнулася на одній ніжці і знову окинула себе поглядом. “Ходімо, — рішуче мовила Оля. — Тільки ж дивися мені, батькам анічичирк. І подругам не говори. Перепаде обом. Та мені, мабуть, найбільше…”

Того квітневого вечора Наталя позбулася своєї дівочої цноти в чорному заморському лімузині рудого бізнесмена. Виїхали за місто, зупинилися над Десною. Бізнесмен відкоркував пляшку вина. Ну, не заморського, звичайно, а нашої “портюхи”. Потім почав душити в обіймах. Жагуче, з пристрастю. Згодом увійшов у неї. Біль був нестерпний — так, неначе хто голкою-циганкою пронизав. Та це тривало кілька секунд. Натомість — у нагороду прийшло навдивовижу приємне відчуття. Спочатку вона буцім провалилася у безодню, потім спливла на шовкових і прозорих хвилях і полетіла невідъ-куди, здається, за хмари. Скільки отак літала — не знає. Прийшла до тями — також від болю. Схоже, там все палахкотіло, ні, горіло вогнем. Намагалася зіп’ястися на ноги, та не втрималася, впала. Бізнесмен, на диво, виявився досить порядною людиною. Він обережно заніс її до салону, поклав на заднє сидіння. Коли привіз на Білогвардійську, де

мешкала, Наталя почувала себе значно краще.

“Розцінки в борделі “Затишок” такі: година — сімдесят гривень, три — сотня, і ніч — триста. Я тобі даю п’ятдесят “баксів”. Плюс ще десять “баксів” за те, що я в тебе був першим”.

“Дешево купив, — подумала про себе Наталя, — втім, нічого. Спасибі і за це. Ого, шістдесят “баксів” одразу. Якби отак заробляти, то за рік...” — вона аж примружила очі, потім обвила шию своєму коханцю, підвелася навшпиньки і поцілуvalа. Міцно тримаючи в руках першу “зарплату” (так ніби хтось у неї мав відібрati), поплуганилась до автомашини. “Куди ж їх сковати? Можливо під подушку? Ні, мама мінятиме наволочку і неодмінно знайде. Радше покласти в підручники. Нехай це буде тригонометрія. Мама в ній ні бе, ні ме, ні кукуріку...”

У вісімнадцять Наталка вийшла заміж. І також за бізнесмена. Щоправда, торгував на ринку всіляким мотлохом. Але мав іномарку. Якось за чаркою зізнався, що почутив авто чи то в Бельгії, чи Австрії. “Як?” — здивувалася Наталя. “А так, дуже просто, — Руслан задоволено усміхнувся, — відчинив дверцята, сів, повернув ключ запалення і — шукай вітра в полі! Було це об однадцятій ночі, а вранці вже перетнув кордон України”.

Прилучив до бізнесу і її, Наталю. Одружились. І треба було віддати належне дружині — справи у Наталі пішли значно успішніше, ніж в її чоловіка. Поїде, було, за кордон, накупити товару всякого, та ще подешевше. І на ринку він у неї не залежується — продається миттєво. І це було цілком зрозуміло: покупці віддавали перевагу білизній усмішці, а не отій веснянкуватій Марусі з рудим волоссям.

Збиралися під магазин викуповувати однокімнатну квартиру в центрі Черняхівська на проспекті Перемоги у п’ятиповерховому будинку, що неподалік зупинки Горького. Там уже чималенько таких, як вони, викупили, магазинчиків всіляких навідкривали. Та раптом з Наталкою трапилася така окázія, яку навіть у найжахливішому сні не придумаєш.

Як і завше, Наталя полетіла до Об’єднаних Арабських Еміратів. Товару накупила, як ніколи, багато. І весь значно дешевше. Був тут у неї такий собі бізнесмен. Щоправда, удвічі старший. А їй все одно. Якби дешевше продав. Запросив до магазину, замкнув двері, опустив жалюзі, увімкнув нічне бра. На столику з’явилися цукерки, коньяк. Випили по одній, по другій, по третій. Потім араб запропонував інтим, а у винагороду — відеомагнітофон. “О-о-о, це справжній коханець. Не те, що наші українські жлоби за сімдесят гривень”. Звісна річ, Наталя охоче погодилася. Втім, на прощання араб не лише відео подарував, а до нього ще й касету, дивись, мовляв, вдома. Останній бойовик. Зараз дуже модний в Арабських Еміратах. Повернувшись додому, Наталка дуже багато і гарно розповідала про поїздку, не без гордощів хвалилася, мовляв, он яка вона в нього підприємства. Зекономила, та ще й відео привезла. Уже як захмеліли, увімкнули

відеомагнітофон. Наталя ледь встигла пригубити чарку, як раптом на екрані змигнула мальовнича природа, якесь ультрасучасне місто з іномарками та віслюками. Та ось раптом на зміну цьому постав магазин. А ось і араб, і вона, Наталка, за столом п'ють коньяк. “Що за чортівня?” — кулачком протерла спочатку ліве око, потім праве — привиділося, чи що? Так ні — ось же вона! Знімає з себе блузку, спідничку, а от клятий ліфчик ну ніяк не хоче розстібатися. На допомогу тоді одразу прийшов араб. Нараз у неї все похололо. Бач, яку і навіщо він тоді касету подарував! Гм, багато падлів бачила на своєму короткому віку, а такого не зустрічала. Ось уже вона гола-голісінка лягає в ліжко. “Фу, яка гидота! — істерично вигукнула. — Негайно вимкни!” Та ні, — Руслан нараз набрав серйозного вигляду, — не варто. Інтригуючий початок. Цікаво, а що ж воно далі було?

Наталя рвучко підвелася з місця, обома долонями закрила схвильоване, розчервоніле обличчя і прожогом шугнула з кімнати. Руслан відеокасету додивився до кінця... Ні, він не вигнав її голу й босу — все-таки придбав для колишньої дружини однокімнатну квартиру. Однак з бізнесом довелося покінчити.

Один час вона була дівчинкою за викликом, доки знову не вийшла заміж. Пішла на виклик, та так і залишилася. Чоловік був на десять років старший, але руки мав золоті. Мешкав на околиці міста у приватному секторі, займався шиномонтажем. З часом новий дім збудували, син народився. Та став помічати благовірний, що Наталя наліво бігає. З горя запив, а потім взагалі витурив з дому хвойду...

Влаштувалася продавцем у комерційний кіоск. У цей час і познайомилася із Вовкою Матухном, уродженцем Черняхівська, який однак квартири своєї не мав. “Гастролював” Україною, “чистив” квартири, награбоване привозив до неї. Наталя все це потайки продавала у своєму кіоску. Одного разу хазяїн мало не спіймав на гарячому — ледь встигла під прилавок сковати. Так перелякалася, що аж посварилася з Вовкою, залементувала, аби більше не приносив краденого і взагалі не приходив. “Замовкни, курво!” — витягнув з кишені ніж. Наталці аж в душі похололо. А що такому харцизії: як схоче, то пірне і оком не поведе.

А потім у її життя тихо і непомітно увійшов американець: культурний, інтелігентний, начитаний. Звісно, вона його не кохала, та, власне, як могла покохати людину на сорок років старшу за себе! Однак, заповажала. “Є ж такі люди на світі. Не те, що Вовка Матухно, чи якісь там інші смердючі козли...”

Наталя прокинулася, потягнулась до солодкого хрускоту в руках, знову заплющила очі. Цієї миті у двері подзвонили. Схоже, вона прагнула знову пірнути у невидиму ріку сну, але так і не зрозуміла: дзвінок то був, чи так, можливо, здалося. Якщо дзвінок, подзвонять ще раз. За кілька секунд у вітальні подзвонили вдруге. “Кого там лиха година принесла?” — подумала. Вставати аж ніяк не хотілося. Зрештою, підвелася, сунула в капці ноги,

накинула на плечі халат, попрошкувала до дверей. Обережно стиха глянула у вічко. Сіре обличчя зі слідами прищів, на очах сонцезахисні окуляри типу крапельок.

— Хтотам? — стиха запитала.

— Невже не впізнала? Та свої ж. Відчиняй!

— Хто свої?

— Ну, Вовка.

Відчинила двері. На порозі з рюкзаком за плечима і злодійською усмішкою стояв Вовка Матухно, який серед черняхівських "авторитетів" значився як Вовка-помідор.

III.

— Не чекала?.. — хижка усмішка грозовою блискавкою спалахнула на товстих губах. — А може, я невчасно? Га? Можливо ти з американцем розважаєшся?

Наталя ледь не впала, встигла обіпертися об одвірок: звідки йому знати про того американця?

— Мені братва доповіла: гуляєш ти з ним круто.

— Заходь, — сухо, крізь зуби процідила. — А американця не чіпай. Їсти будеш? — спроквола пішла на кухню.

— Не відмовлюся. Приготуй мені щось там таке смачненьке, ну, макарони по-флотськи, а я тим часом ванну прийму.

Наталя дісталася такі, як кулак, дві картоплини, обчистила, поставила варити. Приготувала яєшню, дісталася з холодильника огірки, помідори, накришила салат.

— Сто грамів питимеш?

— Із задоволенням. Отак грамів сто п'ятдесят. Домашньої немає? Градусів під шістдесят.

Наталя дісталася пляшку самогонки. Вовка аж око примуржив:

— Це що, вино?

— Первак!

— А чому, ніби чай?

— Ти спробуй, то так заправлено. Схоже на бренді. Там є і чай, і кориця, ванілін, гвоздика, ложка цукру на трилітрову банку...

— Клас! — вигукнув Вовка-помідор. — І справді, наче бренді. Ми оце в поїзді пили.

— А я тобі що говорила.

— Розумнице ти моя! — Вовка поцілував Наталю в щоку. — Ну, гаразд, розповідай про свого американця. Багатий?

— Я б не сказала. В усякому разі, грошима не смітить.

— Секс пропонував?

— На дурницю так. А я йому сказала: є гроші — є секс, немає "баксів" — немає іексу.

— І справді, ти в мене розумниця. А може, то він з виду такий бідний, а копни глибше — мішок доларів?

— Не знаю, не цікавилася. Він знімає квартиру. Меблі господарів. У нього там лише комп'ютер, сканер, відео...

Вовка підрахував — тягне тисяч на п'ять “зелененьких”, проте не може бути, щоб у нього не було “баксів”.

— Слухай, Наталя, а давай ми “обчистимо” твого американця.

— Та ти що! — спалахнула гнівом. — Лягай, радше, та спи. А я на роботу пішла. Уже незабаром сьома.

О сьомій вечора Наталя повернулася додому. Їй здалося, що Вовка за день багато чого передумає і відмовиться від своєї затії. Однак, він уперто наполягав на своєму.

— Гаразд, — погодилася Наталя. — “Обчистимо”. Тільки з однією умовою — ніякої “мокрухи”.

— О-о-о! Ні в якому разі! — категорично замахав руками.

— Знаєш, що мені тоді світить? А в мене маленький син. Батько-сердечник. Він такого не переживе.

— Ображаєш, подруго. Я не мокрушник, я — Вовка-домушник. До речі, ти сьогодні з ним зустрічаєшся?

— Так, — ствердно мовила Наталя.

— Тоді ось візьми клофелін, — Вовка дістав з кишені пігулки, — непомітно підсиплеш йому в конъяк. Він одразу засне. Потім потихеньку залишиш квартиру, вхідні двері не замикай. Все інше — за мною.

— Слухай, а може, іншим разом? Щось у мене так неспокійно на душі.

— Не мороч голову. Я знаю одне: якщо не сьогодні, тоді ніколи. Затямила? — гнівливо мовив і перехилив склянку.

... У передпокої пролунав мелодійний дзвінок. “Невже Наталя?” — подумав Джон Сміт. — Ох, ці українки! Про пунктуальність вони, певне, й поняття не мають. Обіцяла на сьому, а вже й на десяту звернуло”.

— Чекайте, чекайте, — Джон пильно подивився у вічко. — Так і є!

Відчинив двері. На порозі стояла Наталя, обличчя — хоч воду пий: темне волосся, пухкенькі щічки, над карими очима веселками зависли чорні брови. Ставна, середня на зріст. Він вважав її жінкою своєї мрії. Саме таку виношував у думках. З американкою життя не вийшло. Якісь всі вони занадто агресивні, самовпевнені, незалежні і самостійні. І жодної хвилини дому, сім'ї, чоловіку. Тільки те й роблять, що весь час займаються кар'єрою. Інше слово — українки: м'які, покладисті, довірливі. Багато його співвітчизників одружилися саме на таких. Привезли до Штатів іноземок — дівчат дивовижної краси. Швидше за все він, Джон, повернеться додому з гарною жінкою...

— Добрий вечір, Джоне. Ну, як ти тут?

Замість привітання Джон Сміт обійняв Наталю і поцілував у вишневі вуста.

— А я зачекався, — взяв за руки. — Восьма — немає. Чи не захворіла, думаю.

— Як бачите, ні. Я цілком себе нормально почиваю. — Наталя не витримала допитливого погляду Джона, опустила очі. — А забарилася через наш громадський транспорт. Стою на зупинці: один їде в парк, інший — в другому напрямку. Нарешті прийшов. Зайшла, проїхала дві зупинки, зіпсувався. Ви ж знаєте, які у нас тролейбуси.

— О-о-о, знаю цей транспорт. Сам не раз добирався ним!

Джон Сміт допоміг Наталі роздягнутися. Потім вона відкрила сумочку, дістала п'ятизіркову пляшку коньяку “Одеса” і коробку цукерок.

— О-о-о! — радо усміхнувся Джон. — У нас є привід?

— Так. І досить вагомий, — сонячний зайчик так і вистрибував з її очей, — Сьогодні минув місяць відтоді, як ми познайомилися. Я ж повинна, врешті-решт, вас пригостити.

Джон потягнувся до пляшки, аби відкрити, однак Наталя перехопила руку.

— Я сама. Подайте радше склянки.

Гостя розлила коньяк. Джон пішов на кухню, дістав з холодильника пиво “Черняхівське”. Доки господар бігав, Наталка встигла вкинути до його склянки кілька пігулок клофеліну.

— Ну, Джоне, за наше знайомство! — піднесла чарчину.

— ...І за знайомство. Якщо чесно, Наталю, я, коли їхав до вашої країни, ніколи не міг подумати, що зустріну отаку красуню.

— О'кей! — весело з нотками зухвалості вигукнула Наталя і перехилила чарку, — слухай, Джоне, — вона одразу перейшла на ти, — оце б лимончику до коньяку. Я знаю, у тебе в холодильнику завжди були лимони. Ну, при наймні, хоч один.

— Догадлива, — усміхнувся Джон, — та не лише лимони. І мандарини, і апельсини, і ківі.

Поки Джон ходив за цитрусовими, Наталя знову наповнила чарки, а в чарку Джона встигла підсипати клофелін.

Вони знову пили за знайомство, за зустріч, за кохання, за майбутнє. Коли, зрештою, Джон увімкнув музику, і вони щільно притиснувшись одне до одного, почали танцювати, Наталя зрозуміла: клієнт дозрів.

— О-о-о, Боже! Та ти сьогодні якийсь не такий. Невже сп'янів? А можливо, — Наталя примружила ліве око, — ти не радий нашій зустрічі? Можливо? Ти вже встиг покохати іншу? Дивись мені! — цинічно помахала лівим мізинчиком з великим загостреним нігтем, потім, як мама для видимості сварив маленьку дитину, зім'яла його вушко.

— Ну, що ти, Наталю... ? Навпаки! Нав... — у нього вже заплітався язик.

Вони ледь дотанцювали. Гостя розібрала ліжко, допомогла роздягнути-ся. Джон покірно ліг. Щоправда, в останню мить поруход руки дав знак

Наталі лягти поряд.

— Іншим, іншим разом. Ти сьогодні п'яний. Ось прохмелишся, тоді. Можливо, навіть завтра.

— І ти... і ти біля мене, — ніжно гладив оголені руки.

— Так, і я біля тебе, Джоне. І я... А де ж мені бути? Ну як же я без тебе...

Коли кволовою рукою він знову доторкнувся до її оголеної ноги, Наталя прошепотіла:

— Спи, Джоне. Я вже сказала: іншим разом!

Очі заплющилися. Джон Сміт солодко позіхнув, намагався перевернутися на протилежний бік, але це в нього не вийшло, він наразі чомусь сумно й тяжко зітхнув і почав засинати. Наталя пішла до передпокою, одяглася, коли повернулася, американець уже солодко спав.

— Ох, і розумничок ти в мене, ох, і молодчинка! — Вона поправила на ньому ковдру і стиха вийшла на площадку.

Володимир Матухно злегенька доторкнувся до дверей і вони наразі відчинилися. У коридорі світла не вмикав. Зняв кросівки, куртку повісив на гаплик. Наслухав пришвидшене биття власного серця. Крізь розчинені двері зі спальні долинало глибоке хропіння. Запалив запальничку. Бліде мерехтливе світло з полону ночі вихопило совок з дерев'яною ручкою, який стояв неподалік умивальника. Крадучись, немов злодій, зайшов до спальні, увімкнув світло. На ліжку, на лівому боці, мирно спав американець. Лежав він голий-голісінський, ноги ледь були вкриті простинею. Матухно рішучим кроком підійшов до Джона і з усього розмаху совком вдарив по голові. Удар був настілки сильний, що ручка в совку нараз зламалася. Джона Сміта немов хто кип'ятком ошпарив. Він підстрибнув, сів на ліжку і обхопив голову руками.

Матухно вимкнув світло. Джон нараз підвівся і, злегенька похитуючись, пішов на нападника. Тоді Матухно не вагаючись, з усього розмаху вдарив в обличчя. Американець захитався, однак продовживав утримуватися на ногах. Це ще більше розлютило Матухна. Він схопив ніж і завдав удару в правий бік живота. Джон кинувся до вікна, намагаючись віднайти прихисток за портьєрою. Вовка-помідор схопив бідолашного за руку і рукояткою ножа ударили по голові. Потерпілий почав кричати. Матухно схопив за горло, той нараз захрипів.

— Доляри, питают, де?

Джон показав рукою у бік коридору. Матухно похіпко відчинив дверцята. Джон вискочив у коридор і почав робити незрозумілі для Матухна жести. Бандит затягнув його до ванни, увімкнув світло.

— Я ще раз, питают, де доляри?

Джон знову дав знак рукою у бік коридору. Матухно похіпко відчинив дверцята ніші, але, крім рулонів шпалери і якогось мотлохи, не побачив нічого. Зайшов до вбиральні, став на унітаз і заглянув до підвісної полички.

Очі заокруглилися: перед ним лежало портмоне коричневого кольору. Матухно негайно сховав у кишеню. Так, що ще взяти? На столі погляд вихопив комп’ютер, на серванті лежало ще одне портмоне. Гм... Дивно, як він не помітив? Певне, нервував. Раптом з коридору долинули стривожені жіночі голоси. Матухно підійшов до дверей і у вічко побачив двох незнайомих жінок, які стояли в халатах. “Швидше, швидше”, — квапив себе. До чорної і ненажерливої паці валізи летіло все, що потрапляло під руки.

...Першою небезпеку відчула собака Лайка, яка невідь-звідки прибилася до цього будинку. Закинувши голову, вона гавкала голосно і несамовито. Ганну Немилостяк розбудив цей несподіваний собачий гавкіт. Вона вже, було, збиралася відчинити двері, нагримати на приблуду, а можливо, й взагалі витурлити на вулицю — де тільки взялася на її голову — як раптом наслухала якусь дивну і підозрілу тяганину, стукіт, голоси. Здається долинало від квартири, в якій мешкав американець. “Гм... Дивно. — подумала жінка. — Такий тихий і культурний чоловік. Навіщо йому ці компанії здалися? А може...” — підозрілій здогад обплік думку мізки. Спочатку вона подзвонила за номером сорок, в якій мешкала Світлана Деркач. Потім до Тамари Денисенко з сорок четвертої.

— Дівчата, ви чуєте?! — вигукнула жінка, як тільки відчинилися двері.
— Щось неладне коїться у квартирі нашого американця.

— Ми також чули, та вийти боялись, — мовила одна з жінок.

Вони втрьох підійшли до оббитих дерматином дверей. Прислухалися. Крізь тишу наслухали тяжке надсадне хропіння.

— Джон! — затараабанила у двері жінка. — Це я, Світлана. Негайно відчини.

Жінки прислухалися. У відповідь — мовчання, тихе шарудіння. Тільки стогін лунав все чіткіше і окресленіше.

— Джон, що трапилося? Відчиняй негайно. Це ми, твої сусіди, — жінки вже втрьох почали тараабанити у двері.

Раптом двері відчинилися і вони аж відсахнулися. З квартири вибіг молодий чоловік, невисокого зросту, в куртці і спортивних штанях. На обличчі пов’язка з чорної хустини, тільки очі блищають. У лівій руці тримав валізу, з якої виглядав комп’ютер, правою зробив загрозливий порух у їхній бік. Жінки перелякано розступилися і він шмигнув на вулицю.

Через кілька хвилин досяг готелю “Градецький”. На безлюдній вулиці обізвалася автомашина. Матухно встиг заховатися за виступом. Майже поряд проїхав міліцейський уазик. “Певне, вже мене розшукають”, — наразі облився холодним потом. Перейшов на противлежний бік вулиці. Раптом знову наслухав гул машини. Присів за кущем. Тротуаром йшов незнайомий чоловік. Автомашина зупинилася. Два статні міліціонери вискочили з кабіни, обшукали перехожого, але, нічого не виявивши, відпустили з миром.

Матухно надалі не став ризикувати. Він облюбував найбільший кущ, сховав у ньому награбоване, ніж увіткнув між двома стовбурцями, схоже, непомітно. Коли дістався школи №11, холодний піт лився градом, хоч вересневий ранок був уже прохолодний. Далі йти сил бракувало, громадський транспорт ще не ходив. До Наталки Крамарової було далеченько. Аби трохи перепочити, зібратися з думками та силами, хоч трішки осмислити скоене, Матухно зайшов до Юри Друченка. Забачивши розгубленого, обідраного Вовку-помідора, господар занепокоївся:

—Що трапилося?

—Дріб'язок. Біля “Градецького” мене трохи пожмакали...

—Та ти що?! — вигукнув Друченко. — Ходімо швидше, відмолотимо і їх!

—Пусте, — чвіркнув через губу Вовка-помідор. — Сам якось розберуся.

Володимир Матухно зайшов до ванни, щільно причинив двері, накинув на гачок і почав перевдягатися. Спочатку зодягнув сірі в білу смужечку штани, потім накинув світло-коричневу з кремовим відтінком сорочку, поверх натягнув чорну вовняну кофтину. Одяг, який зняв з себе поклав до целофанового пакету.

Стародавнє місто уже просиналося. Один за одним спалахували вікна на кухнях. Першими просиналися водії тролейбусів і автобусів — смакували на кухнях котлетами та напередодні звареним супом. Все це запивали чаєм з булочками. Вікно Наталчіної квартири яскравим смолоскипом горіло на дев'ятому поверсі. Вовка-помідор зайшов до ліфту. Кнопки, на яких значились поверхні, були обгорілі, задимлені, зрештою, він відшукав кнопку з цифрою “9”, натиснув. Ліфт, скрегочучи, плавно почав підніматися. Глянув на стіні — обдряпані, обписані непристойними написами. Втім, що йому до цього? Швидше б дістatisя до того дев'ятого поверху, на якому хоч би на кілька днів “залигти на дно”. Нарешті ліфт зупинився, на кілька секунд завмер, потім двері відчинилися і Вовка пішов у напрямку квартири №72. Двері були злегка прохилені, отже, Наталя вже на нього чекає. Молодчина! Втім, куди тепер від нього подінеться? Одним мотузком пов'язані!

—Це ти? — Наталя кулею вискочила з кухні.

—Чому не спиш? — Вовка намагався усміхнутися, але це в нього вийшло кисло так, неначе терпкого яблука скуштував.

—Тут заснеш, — жінка замкнула вхідні двері. — Ну як, розповідай!

—Норма. Американець спав, як убитий. Тільки ось з доларами промашка вийшла. На ось, полічи, — Вовка дістав з кишені тоненький пакунок.

—М-да, негусто, — після невеликої паузи мовила Наталя, повертаючи “бакси”. — Двісті п'ятдесят п'ять...

—Нічого, це також гроші, — Вовка відкрив валізу. — Тепер подивися, що ти можеш продати. Оце можеш? — дістав комп’ютер.

— Таке й скажеш, — мовила Наталя і почала перебирати речі, — значить так, спробую дискети, кнопковий телефон, шкіряну папку з компакт-дисками. Але, сам розумієш, не зараз. А то ми одразу попадемося на гачок.

— Слухай, Наталю, я тут штани виперу, а ти мені “чорний”... приготуй, я вчора в бариг купив.

— Вовка, а, може, ти б не коловся. Га?

— Та ти що? Це ж психостимулятор. На “чорному” у нас, у Харкові, вся кримінальна босячня сидить.

— Я чула, ніби цей “чорний” з разуму зводить. Після нього людина може і з балкона вистрибнути і шию в петлю закласти.

— Не хвилюйся. До такого вдаються тільки придурки. У мене сильна нервова система.

— Я знаю, це мак нормальний. А може, тобі якесь фуфло підсунули?

— Будь спокійна. На таке жоден барига не піде. Нехай тільки змахлює, таких навішаємо, та ще й “циганською поштою” пустимо: братва, мовляв, не купуйте, палене. Тоді баригам їхні хазяї по сраці надають.

— Чекай, а що ти прати зібрався?

— Та, кажу ж тобі, штани. Заносив дуже.

Наталя перевела погляд на кросівки, які були в червоних плямах. Нараз перед очима змигнули чорні кружальця.

— Чекай, чекай. Ти... ти вбив його? Боже! А ти ж обіцяв тільки оглушити.

— Не твоя справа, — Вовка-помідор grimнув на Наталю. — Не час нюні розпускати, — йди на кухню і роби, що тобі наказано.

— А ти ж мені обіцяв... Ти ж обіцяв.. О, Боже! Це ж тюрма, тюрма... А в мене синок...

Вовка виправ джинси і повісив на кухні, потім ретельно вимив кросівки.

— Ось бачиш, ніби нічого й не було.

Наталя увімкнула радіо. Йшла шоста година. Передавали гімн, потім звучали останні вісті: події в країні, за кордоном, згодом заспівали пісню. Та ось з репродуктора обізвалося місцеве радіомовлення. Спочатку Наталя не надала йому особливого значення. Говорить, то й говорити. І нехай собі. Ім за це гроші платять. Та потім чоловічий голос примусив її здригнутися і заніміти. Він повідомляв про ранкове вбивство в Черняхівську добровольця Корпусу Миру і звертався до громадян, які можуть пролити світло на цю трагедію, телефонувати до міліції.

— Ти чуєш? — стиха мовила Наталя і увімкнула радіо.

— Пусте. Не бери близько до серця, — Вовка-помідор уже прийняв наркотики і почувався вільно і розкuto. — А тепер у ліжко. Боже, як я хочу спати. Та перш, ніж заснути, хочу тебе... тебе.

— І невже після цього ти ще мене хочеш?

Вовка схопив Наталю і жбурнув у ліжко.

IV.

Інспектор карного розшуку в особливо важливих справах Богдан Стоколос швидко збіг на четвертий поверх. Оббиті червоним дерматином двері злегенька були прочинені. Богдан рвучко відчинив їх і зайшов до квартири. Переступивши поріг, він за кілька сантиметрів зупинився біля трупа, який лежав у коридорі навскіс. Ліва рука відведенена в бік, права — зігнута, ноги розведені в бік. На обличчі й тулубі виднілися кров'яні плями. Блакитні очі напіввідкриті, здавалися скляними, зіниці розширені. Було помітно: ножові поранення завдано в область правого боку грудної клітки.

— Володю, бачиш, яку наругу довелося стерпіти бідоласі, — Богдан Стоколос звернувся до експерта-криміналіста, старшого лейтенанта міліції Володимира Богатирьова.

— М-да, падло порядочне. Досвідчений вбивця, — погодився Богатирьов. — Я, Богдане, дуже шкодую, що в нас відмінили смертну кару. Отакого б гада на електричний стілець. Та по телебаченню на всю Україну показати.

— Ти правий. Можливо б менше було такої наволочі. А то розвелося, як комах у мурашнику.

Невпинно клацав фотоапарат, змигувала блискавка. Фотографували труп, двері, ванну, кухню, вітальню, опочивальню. Все це потім має стати на суді яскравим доказом звірства, яке вчинив нелюд.

— Зверніть увагу: американець дуже полюбляв наше черняхівське пиво, — начальник слідчого відділу Микола Копистко показав на поліетиленове відро, в якому лежало п'ять порожніх пляшок.

— Ще б чого! — вигукнув Богатирьов. — Третє місце в Європі. Молодець Савенчук!

— Не лише пиво, а й одеський коньячок полюбляв, — додав заступник міського прокурора Василь Ємельянов, забачивши на кухонному столі гранчасту пляшку.

Неподалік у вазі впереміжку лежали яблука, лимони, мандарини, апельсини. На столі виднівся наполовину з'їдений кавун. Він був настільки червоний, що нагадував кров і від цього Богдану зробилося незатишно на душі. У вітальні двері на балкон були злегка прочинені, снував протяг і вітер надував сріблясту тюль, немов вітрило. На столі лежала розгорнута книга. Богдан Стоколос подивився на титульну обкладинку: українсько-англійський словник. Неподалік погляд вихопив ще й тлумачний словник української мови. Джон Сміт, певне, хотів досконало вивчити нашу мову. У лівому кутку німотно стояло імпортне піаніно чорного кольору, неподалік — дерев'яне крісло. “Гм... Цікаво, — гадував Богдан, — чи вмів Джон виконувати твори Шопена, Моцарта, Ліста і тут же відкинув цю думку, — ну, звичайно, він просто культурна, цивілізована людина”.

У спальні був справжнісінський бедлам — вбивця, певне, шукав долари. Його стан — нервовий, збуджений, переляканий — можна було достеменно уявити. Речі валялися по всій кімнаті. Поблизу стіни стояла клітчасти з синтетичного матеріалу сумка зеленого кольору, з неї визирала коробка з пилососом, вкрита плямами барнястого кольору. Увімкнений в розетку телевізор "Рубін" змигував світлим кольором — передачі на цьому каналі давно завершилися. На журнальному столику Володимир Богатирьов у попільничці помітив недопалки і одразу вигорнув на чистий папір. Уважно подивившись, прочитав надпис: "Кемел".

— Богдане, одразу, як тільки повернемося, — мовив начальник карного розшуку підполковник Арсірій, — підготуй матеріал для засобів масової інформації.

— Неодмінно, товаришу підполковнику. Наше звернення прозвучить не лише в передачах обласного радіо, а й на інших програмах — "Сівер-радіо", радіо "Дизель". Увечері виступимо по телебаченню, звернемося до черняхівців через газети. Вбивцю мусимо знайти.

— І негайно ж, — додав Арсірій. — Це, по суті, міжнародне вбивство. За ним пильнуватиме не лише Америка. Ми не повинні впасти обличчям в багнюку!

О другій половині дня в кабінеті начальника Черняхівського обласного управління внутрішніх справ полковника міліції Горносталя оперативники зібралися на термінову нараду. Полковник Горносталь поправив на перенісці окуляри, які, було, з'їхали, окинув поглядом присутніх і добре поставленим голосом мовив:

— Сьогодні у Черняхівську, як ви знаєте, трапилося жорстоке вбивство. Нелюд позбавив життя громадянина Америки, добровольця Корпусу Миру Джона Сміта. Встановлено, з квартири викрадено речі на суму 4377 гривень і долари. За фактом вбивства порушено карну справу, створено слідчу оперативну групу. Спецповідомлення про вбивство ми щойно направили Генеральному прокурору України Михайлу Потебеньку, міністру внутрішніх справ Юрію Кравченку, в Міністерство закордонних справ та Надзвичайному і Повноважному послу США в Україні Стівену Пайферу. Водночас у посла попрохали згоди на судово-медичне дослідження. Як нам щойно повідомили, до Черняхівська на пізнання вже виїхали представники посольства США в Україні, медпрацівник Корпусу Миру Сара Ферел. Чекайте, — Горносталь нервовим поруком зняв з важеля слухавку, — так... так... Ясно. Зрозуміло. Телефонували з моргу. Сара Ферел в небіжчику упізнала Джона Сміта. Ось так би оперативно працювати й нам.

Потім говорив заступник міністра внутрішніх справ України Всеvolod Безсмертний. Він зобов'язав оперативників зібрати необхідну інформацію про раніше засуджених осіб, наркоманів, про притони, місця масового дозвілля, про мешканців мікрорайону, в якому скоено злочин, наголошу-

вав на поквартирному обході, опитуванні таксистів, працівників комунальних служб, осіб, котрі скоїли правопорушення в момент злочину.

— Ще раз підкреслюю, — заступник міністра спрямував погляд у зал, — злочин має великий негативний резонанс. Він на контролі Міністерства внутрішніх справ. А ви, полковнику, — напівобернувшись до Горностала, — доповідатимете кожної години. Треба зробити все, аби якомога швидше знайти вбивцю. Хочу повідомити, особа, яка правильно зазначить місце перебування злочинця, отримає винагороду у розмірі десять тисяч гривень.

Прокурор-криміналіст обласної прокуратури Шахов доповів про результати огляду місця події, про допит свідків, які мешкають в будинку, у якому розігралася трагедія, висловив свої версії.

Начальник карного розшуку УВС Черняхівського облвиконкому підполковник міліції Арсірій доповів про заходи, які були здійснені протягом дня, ознайомив з розробленими заходами, спрямованими на подальше розкриття злочину.

У залі виникло пожвавлення, коли слово отримав інспектор карного розшуку в особливо важливих справах Богдан Стоколос.

— Одразу після виїзду на місце злочину ми провели поквартирний обхід. Відгукнулися і люди, які безпосередньо бачили злочинця в районі гастроному “Гомельський”. Це було близько п'ятої ранку. Він ішов з валізою і портативним комп’ютером під рукою. Підозрілий, вів себе нервово і чомусь витирав руки об траву. Певне, в такий спосіб намагався позбутися кров’яних плям. Прикмети підозрілого достеменно співпадають з прикметами, які дали сусіди, котрі бачили вбивцю на площадці, коли він залишив квартиру Джона Сміта.

Одразу після наради Стоколос зайшов до кабінету Арсірія. Тут уже на них чекали результати експертизи — у крові загиблого виявили клофелін.

— М-да, Богдане, ситуація, схоже, прояснюється, — розважливо мовив Арсірій. — Отже, клофелін. У поєданні з спиртним він виконує роль своєрідного каталізатора, дуже понижує артеріальний тиск, інколи навіть веде до втрати свідомості, а при передозуванні — навіть до смерті. Швидше за все, у квартирі Джона була жінка. Слід негайно призначити судово-хімічну експертизу і встановити, чи є в пляшці з-під коньяку клофелін. Якщо так, то яка його може бути концентрація.

— Товаришу підполковнику, я ніскілечки не сумніваюся: гостювала в Джона його знайома кіоскерка Наталя Крамарова. Вона й підкинула клофелін.

— Гаразд, Богдане, це ми, звісна річ, з тобою доведемо, а поки що візьми у неї підписку про невиїзд. До речі, ти вже її допитував?

Через кілька хвилин Богдан Стоколос допитував Ганну Немилостяк. Жінка була настільки схильована і розгублена, що спочатку нікя не могла зібратися з думками. Зрештою, сумно зітхнувши, розпочала:

— Я прокинулася о четвертій ранку від гавкання собаки. Потім піді мною в квартирі за номером 42 я наслухала шум, глухі удари, так наче меблі переставляли. Потім долинув протяжний болісний стогін. Я знала, у квартирі мешкає іноземець з Америки, ніби каліфорнієць на ім'я Джон. Раніше квартиру знімала якась фірма. Я тричі подзвонила, але дверей ніхто не відчинив. Потім подзвонила Тамарі і Свєті. Відтак ми давай уже дзвонити втрьох. Згодом відчинилися двері і звідтіль вибіг молодий чоловік.

— Він вам нічого не говорив?

— Нічого. Тільки підняв правицю з трьома розчепіреними пальцями. Так, наче Свєті хотів очі виколоти. Ми страшенно перелякалися.

— Ви не встигли його добре роздивитися?

— Та чому ж. Трохи роздивилися. У мене зріст метр шістдесят. Він трохи вищий за мене. Обличчя, як слід, не роздивилася: рот був перев'язаний чорною хустиною.

— Ви не знаєте, Джон Сміт з кимсь підтримував стосунки?

— До нього частенько прибігала така собі симпатична жіночка. Біля третьої поліклініки в кіоску торгує. А якось вона зайшла, та й не сама, а з компанією. Ті довгенько пили, гуляли. Потім чула, як Джон скаржився, що після їхніх відвідин зникли ключі від квартири. Довелося вставляти третій замок.

“Це вже вагомий аргумент”, — зазначив подумки Богдан Стоколос.

Факт про зникнення ключів підтвердила і господиня, в якої Сміт винаймав квартиру.

— Зараз мешкаю зі своїм чоловіком, — так вона розпочала свою мову.

— Донедавна ми жили втрьох, та наприкінці серпня, це якраз за півмісяця до трагедії, наш син Ігор виїхав до Сполучених Штатів. Був він прописаний на Пирогова, а мешкав з нами. Квартира синові дісталася від бабусі, вона померла у дев'яносто шостому році. Спочатку в ній мешкали наші знайомі, потім її знімала партія “Реформи і порядок”. А з двадцятого травня дев'яносто восьмого квартиру почав знімати американець. Звали його Джон, як прізвище, я не допитувалася. Воно, самі знаєте, мені аж ніяк не потрібно. Мені якби чоловік справно гроші платив.

— Він особисто з вами домовлявся?

— Я домовлялася не з ним, а з представником громадської організації “АХАЛАР”. Ким він там у ній працював, я також не знаю. Джон сплачував за послуги, іншої плати з нього я не брала. За весь час проживання Джона я тут була двічі. Перший раз прийшла в середині червня. Джон почав скаржитися, буцім димить духовка. Я запалила, наче все нормальню. Коли приходила вперше, купила пляшку шампанського. Вдруге прийшла через два тижні. Джон цього разу почав скаржитися, що з крана витікає вода, не працює телефон. З жеку ми викликали слюсаря, а з телефонної станції — монтера. Вони обидва все відремонтували.

— Ви з ним ще зустрічалися?

— Ні, більше я до нього не приходила. На початку серпня Джон зателефонував і повідомив, що у нього викрали ключі і попросив, аби ми привезли запасні. Ігор привіз йому ключі, при цьому порадив, аби Джон виготовив для себе дублікат. Водночас на кошти Джона син купив новий замок. При цьому Джон зазначив, що в нього гостювали дівчата з торгових кіосків, що поблизу зупинки “Третя поліклініка”. Після того, як вони пішли, ключі зникли.

Трохи пізніше Богдан Стоколос уточнив: Джон Сміт підтримував стосунки з продавщицею з фірми “Адажіо” Наталією Крамаровою. Та, на жаль, зустрілася з нею поки що не вдалося.

Потім Богдан допитав директора фірми “Адажіо”, заступника бухгалтера. Через годину доповів Арсірію.

— У мене складається враження, — мовив Богдан, — це була занадто довірлива людина. За характером — веселий, товариський, комуніабельний. Мав одну чоловічу слабкість — дуже любив жінок. Треба віддати належне: у нього були коханки, та й не одна. Вони телефонували йому додому, навіть за долари пропонували інтим. Однак Джон на це не йшов. Він, швидше за все, хотів зустріти справжню порядну жінку, яка б на його почуття відповіла взаємністю, а в перспективі, можливо, погодилася вийти заміж.

— Певне, свою майбутню дружину Джон шукав не в тому середовищі, — висловив свою думку Арсірій.

— Так. Йому б шукати не в кіосках, не в притонах і кафе. А піти б до театру, філармонії, поспілкуватися з інтелігенцією.

— Ти ще не розмовляв з Наталією?

— Як у воду канула. Немає ні на роботі, ні вдома, ні на квартирі в батьків, ні в оселі свого колишнього чоловіка.

— Злякалася, певне. Я думаю, до Америки вона не поїхала. Знайди і допитай негайно.

V.

Вовка-помідор заснув одразу і спав до самісінського вечора, немов убитий. Прокинувся, солодко позіхнув, потягнувся, оглянув кімнату: килим, сервант, трюмо. “Де це я? Ага, в Наталки”. Наразі він заспокоївся і перевернувся на протилежний бік. Кілька хвилин лежав незворушно. Перевів погляд на годинник. П’ята вечора. Ось-ось має прийти Наталя. Пішов на кухню, відчинив холодильник. М-да, не густо. Відрізав шматочок ковбаси, з’їв яблуко. З дверець холодильника дістав пляшку мінеральної “Остреч”, налив півсклянки. Вода сподобалася. Схоже, після вчорашньої пиятики мінеральна пішла на користь. Так, ніби на світ народився. Зачекав, доки зійдуть гази. Вони негативно впливають на нирки. А в нього щось і з правою ниркою негаразд. Били менти по нирках, вибивали дізнання.

Поплентався до ліжка, впав, кілька хвилин знову лежав незворушно, зрештою, підвівся, підбив подушку, увімкнув телевізор. Кольоровий "Самсунг" спалахнув всіма барвами веселки. На першому каналі йшла якась політична передача. "Це не для мене, — подумав Вовка, — нехай депутати і дивляться". Перемкнув на ICTV — реклама, на СТБ — також реклама. Ану 1+1. О-о-о! Те, що треба! У ліжку лежали оголені чоловік і жінка. Вовка-помідор з цікавістю вшнипився в екран телевізора. Через хвилину картинку змінили на найцікавішому місці. Знову почав перемикати канали. Зупинився на місцевому телебаченні. Диктор розповідав про нечуване і жорстоке вбивство, яке трапилося сьогодні в Черняхівську на світанку. Потім показали фоторобот — Вовкаувіврів голову в плечі, натягнув до вуст ковдру, буцім в такий спосіб намагався заховатися від правосуддя. "М-да, менти молодці. Постаралися на славу". У цю мить скреготнув ключ у замку, до квартири зайдла Наталка.

— Ти вже прокинувся?

— Як бачиш. Що там нового?

Наталя сумно зітхнула, потім неначе з себе вичавила:

— У місті тільки й розмов про вбивство. Уже навіть фоторобот виготовили, мало не на всіх стовпах і парканах поначіплювали. Навіть на дверях нашого під'їзду повісили. Ти б лише бачив. Достеменний!

Про те, що фоторобот уже показували по телебаченню, Вовка не обмовився жодним словом.

— Залишати речі Джона у нашій квартирі — небезпечно, — Наталя залишила цигарку і жадібно затягнулася, — я особисто його знала, не раз була на квартирі. Рано чи пізно міліція нагряне і сюди. Між іншим, сьогодні вони не приходили?

— Хтось дзвонив у двері, та я не підходив.

— Правильно зробив. Сьогодні я переховувалась — по гриби їздила. Бачиш, он яких маслят і опеньок привезла. Завтра піду на роботу.

— Гаразд, я зараз віднесу, — підвівся з місця Вовка.

— Сиди і не рипайся, — Наталя збила попіл з цигарки. — Тебе одразу на порозі заарештують. Та ще й мене на додачу. Я сама.

Через годину Наталя повернулася.

— Віднесла до Ножкіних. Надійні люди. М-да, я тобі не сказала, справи і справді кепські. У місті стільки міліції, певне, з Києва наїхало. Всі дороги на виїзді перекрито. Залишатися тобі тут дуже небезпечно. Я домовилася з Ваською Ножкіним — він тебе на своїй тачці повезе до Миколаєва. "Бакси" у тебе є. Заплатиш за бензин. А за послуги — віддаси комп'ютер. Іншого виходу немає.

— Ну й розумниця ти в мене, — Вовка-помідор притягнув до себе Наталю і поцілував у вуста. — Живий буду, вік пам'ятатиму твоє добре серце.

... Виїжджали о другій ночі. За кермо сів Василь Ножкін. Оксана та Во-

лодимир розташувалися на задньому сидінні. Місто плинуло у глибокому сні. Все ж траплялися одинокі перехожі, здебільшого молоді люди та іномарки. Одразу за містом на посту ДАІ, автомашину зупинили.

— Старший лейтенант Горемичкін, — відрекомендувався дайшник. — Ваші документи.

Ножкін подлубався, дістав права. Оксана і Володимир сиділи мовччи, немов води у рот набрали. У цей час з будки визирнув ще один дайшник.

— Товаришу старший лейтенанте, вас до телефону!

Дайшник з правами Ножкіна побіг до будки. Вовці-помідору зробилося злецьки. Холодний піт сипався градом. Все ж він намагався сидіти спокійно, жодним порухом не видавати себе. Підійшов дайшник, повернув права.

— Вибачте за затримку. Телефонували з міліції. Розшукуємо вбивцю. Американця кокнули.

— Є вже якісь результати? — обережно поцікавився Ножкін.

— На жаль, поки що ніяких.

— Бажаємо вам швидше віднайти його.

— Дякую. А вам щасливої дороги. До речі, ви до Києва?

— Так. Постішаємо на міжнародний поїзд. Бабуся з Берліна приїздить.

Вася Ножкін увімкнув швидкість і машина рвонула з місця. Класна іномарка. Василь щойно пригнав її з Риги. То нічого, що була в користуванні і крадена, яке йому до неї діло. Головне, він її викупив, юридично оформив. Обійшлося порівняно недорого — півтори тисячі “баксів”. Першою мовчанку порушила Оксана.

— Здається, нам крупно повезло.

— Сподіватимемося, що і надалі щаститиме, — додав Матухно.

Слова Вовки-помідора виявилися пророчими. На всьому шляху від Черняхівська до Миколаєва їх ніхто і ніде жодного разу не зупинив.

З Наталією Крамаровою Богдану Стоколосу вдалося зустрітися наступного дня. Це була молода вродлива жінка. Літня засмага ще не встигла зйті. Особливо виокремлювалися засмаглі стрункі ноги.

— Учора цілий день ви десь прогуляли, — м'яко усміхнувся Богдан, у намаганні уже з перших хвилин викликати свою майбутню співрозмовницю на відвертість.

— Учора, громадянине начальнику, — Наталя також усміхнулася біло-зубою усмішкою, — я й годинки не згаяла. Їздила по гриби. Весь день на ногах була. А увечері допізна перебирала, — вона солодко позіхнула.

— І не виспалися? Чи не так?

— Абсолютно правильно.

— Гаразд, Наталю. Ми вас повідомляємо, що ви викликані в кримінальній справі про вбивство громадянина США Джона Сміта. Скажіть, хто ви за національністю?

— Українка.

— Громадянство?

— Українка.

— Число, місяць і рік народження?

— Двадцять четверте серпня 1970 року.

— Сімейний стан?

— Заміжня. Син 31 жовтня 1989 року народження. Але з чоловіком останнім часом не живу.

— Освіта?

— Середня.

— Місце роботи?

— Працюю в кіоску приватного підприємства “Адажіо”. Зараз безробітня.

— Судимість є?

— Не судима.

— У яких стосунках перебували з потерпілим?

— Абсолютно ніяких. Ми з ним просто знайомі, не більше.

— Згідно з вимогами статті 167 КПК України ви зобов'язані розказати все, що відомо у цій справі. Ми вимушенні попередити вас, що відмова давати показання у справі, дача завідомо неправильних показань, а також розголошення даних попереднього слідства без дозволу слідчого, або прокурора, тягне за собою кримінальну відповідальність. Вам це зрозуміло?

— Так, — Наталя охоче кивнула головою.

— Тоді розпишіться. Ось тут.

Наталя розписалася і простягнула папір Стоколосу.

— Ви маєте право давати показання і заявляти клопотання рідною мовою, а також користуватися послугами перекладача.

— Я розмовлятиму українською.

— Ви мешкаєте у батьків, чоловіка чи в себе?

— Я мешкаю у своїй однокімнатній квартирі, яку після розлучення для мене викупив мій перший чоловік. До заміжжя мешкала у батьків. Батько, Микола Іванович, інвалід першої групи, 1948 року народження, хворіє на серце, ніде не працює. Мати, Ірина Антонівна, 1946 року народження, працює на хлібозаводі кладовщиком. Молодша сестра Валя закінчила філфак Ніжинського педагогічного. У сімнадцятій школі викладає українську мову. Мій другий чоловік, від якого я пішла, але з котрим не розлучилася, вдома ремонтую автомашини. Я пішла від нього на початку цього року через пиятику. Олександр Крамаров — батько моєї дитини. Мешкає по Станіславського, 198.

— Розкажіть, де ви були у ніч з неділі на понеділок?

— Спочатку була у своєї подруги. Прізвище її не те, що не пам'ятаю, а просто не знаю. Вона ніде не працює. Мешкає по вулиці Котляревського поблизу дерев'яного магазину, через три-чотири будинки від політехнічно-

го. Номера не пам'ятаю, але знаю: біля її оселі постійно стоїть зелена машина "Урал". До Іри я прибула о 19.40.

— О-о-о! Яка точність! Ви на годинник подивилися? — не втримався Стоколос.

— Саме по радіо розпочиналася радіопередача і передали час.

— Гаразд. Продовжуйте.

— Так... Ага. Чоловіка вдома не було, кудись поїхав. Здається, на Донбас повіз картоплю. Ми були вдвох.

— Ви знайомі з Джоном Смітом?

— Я працювала в кіоску №296 фірми "Адажіо" продавцем. Тиждень працювала, тиждень була вдома. Коли було тепліше, покупців було більше, я отримувала по сорок гривень, та ось похолодало і у вересні за тиждень я одержала всього дванадцять гривень. Звісно, хто за такі гроші працюватиме. Чи знайома з американцем? Так, звичайно, знайома. Познайомилися ми ще тоді, як торгувала в кіоску. Я звернула увагу на одного високого худорлявого чоловіка з блакитними очима і з усмішкою на вустах. На перший погляд він здався мені досить дивним. Заходив увечері, купував дві пляшки одного і того самого пива "Оригінальне". Розмовляв на ламаній російській мові. Іноземець мене зайнтересував. Інколи, коли він запізнювався, або і взагалі не заходив, я починала чекати, нервувала, переживала, може, щось трапилося. Одного разу, крім грошей, він подав записку, з якої я дізналася, що йому подобається і він бажає зі мною познайомитися. Я відповіла, мовляв, працюю до 23.00. Якщо вас такий час влаштовує, заходьте, я чекатиму. Він взяв записку і пішов, небавом повернувся зі своєю запискою, в якій значилося, мовляв, то вже пізній час.

Через два тижні о 23.00 Джон таки прийшов за мною. Придбав дві пляшки "Оригінального" і ми пішли з ним на хату. Випили пляшку. Спілкувалися з допомогою словника. Між іншим, американець трохи розумів російську мову і розмовляв нею. Він розповів, що прибув сюди з Каліфорнії, розлучений. У нього в Штатах двоє дітей — син і донька. Донька вчиться в Італії у Римі, а син мешкає у Штатах і займається спортом. Показав фотокартки своїх дітей. Я йому також розповіла про себе, сказала, що виховую восьмирічного сина. На столі мою увагу привернув комп'ютер. Я попрохала Джона розповісти, як він працює. Американець поставив диск. На табло спалахнула географічна карта Росії — Москва, Кремль, поля, ріки, озера. Змігнули цифри, які інформували про кількість в Росії річок, озер, міст, населення тощо.

— Скажіть, відверто, ви залишилися в нього ночувати? Адже час уже був пізній?

— Звичайно, ні. Як я могла залишитися ночувати у квартирі незнайомої людини, та ще до того іноземця. Він провів мене до тролейбусної зупинки і десь о першій ночі я поїхала додому.

— Відтоді ваші візити до Джона почастішали?

— У якісь мірі. Дійсно, звідтоді Джон почав заходити частіше. Приносив дешевенькі подарунки. Ой, — Наталя усміхнулася, — і сміх, і гріх. Одного разу приніс троянди, та такі гидкі, що страх. Я ще подумала: американець, а такий скупердяга. Міг би й кращі подарувати.

А то якось запропонував піти в кафе. Я категорично відмовилася. Тоді він узяв пляшку шампанського і ми пішли до нього. З нами ще була Лена, торгувала поряд у кіоску. По дорозі він все-таки наполіг і ми пішли в кафе. Однаке, в кафе “Ліра” пити шампанське нам не дозволили, порекомендували вживати інші напої. Джон взяв пляшку вина, цукерки, печиво. За сусіднім столиком сиділи мої знайомі хлопці — Олег і Микола Рибальченки, Саша та ще якийсь чоловік так років сорока. Вони попрохали зсунути столики, на що Джон охоче погодився і почали нас пригощати. Саша, на мій подив, добре зневажився на англійській і слугував нам за перекладача. Ми танцювали. Спочатку з Джоном танцювала Лена, потім і я. Опісля поїхали до нього додому. Лена вирішила смажити яєчню, та не було сала. Воно б можна і на олії. Обшукали, обдивилися всі ящички, та крім пігулок, не знайшли ніде нічого. Вона ще тоді так подивувалася: “Боже, ну що він єсть?” Я жартома відповіла, мовляв, п’є пиво “Оригінальне” і закусує пігулками. Джон відкрив шампанське. Ми випили. Потім він повів мене до опочивальні і запропонував, що б ви думали? — Наталя усміхнулася.

— Секс?

— Так. І сказав при цьому, що заплатить. Я жартома поцікавилася, мовляв, скільки. Він пішов до вітальні і приніс звідтіль десять доларів. Небавом прийшла Лена. Про що ми говорили, уже не пам’ятаю. Джон підійшов до мене, доторкнувся грудей і поцікавився, мовляв, скільки буде коштувати. Я сказала, п’ять доларів. Він засунув руку під ліфчик і знову поклав туди п’ять доларів. Потім руку прикладав до іншої грудини. Поцікавився, скільки. Я знову відповіла, що п’ять. Він засунув руку під ліфчик і знову поклав туди п’ять доларів. Лена, яка немигно за усім цим спостерігала, розсміялася і сказала, що вона також не проти грati в таку розважальну гру. Потім Джон запитав, скільки коштує секс. Я знову розсміялася і відповіла, мовляв, одна хвилина — сто доларів. Джон задумався, а потім категорично мовив: “Hi!” Я також сказала, що ні і ми пішли додому. Наступного дня прийшов Джон. Я ще здалеку помітила занепокоєний вигляд. “Що трапилося?” — обережно поцікавилася. “Пропали ключі”, — коротко мовив і сумно при цьому зітхнув. Потім поцікавився, чи, бува, я не брала? Я сказала, що ні. Потім теж саме запитання адресував і Лені. Вона не на жарт обурилася, рознерувалася і навіть не стала з ним більше розмовляти.

— На той час Джон уже вільно розмовляв російською?

— Hi. Він був просто з перекладачем. Той і вніс ясність, мовляв, уже

скрізь обшукали, як у воду канули. Джон запропонував піти і разом їх пошукати. Я категорично відмовилася.

— Коли ви востаннє бачили Джона?

— Десять між сімнадцятим і двадцять третім серпнем.

— Скажіть, хто з ваших подруг ще намагався зав'язати знайомство з Джоном?

— Одного разу до мене зайдли Риби — брати Олег і Микола Рибальченки. Олега я знаю по навчанню у бурсі, а де живе і працює, не знаю. Він був з другом — Ігорем — такий високий, худий і світло-русий, а також зі своїм меншим братом Миколою. М-да, я вам не сказала, обидва Риби були судимі. Саме в цей час підійшов і Джон. Як і завше, купив дві пляшки пива. Олег поцікавився, мовляв, що за один. Я відповіла, що в нього торішнього снігу не випросиш. Це не американець, а справжнісінський скупердряга.

— Наскільки сильні у вас зв'язки з Олегом Рибальченком?

— Я його добре знаю. Двічі була в інтимних зв'язках зі старшим Рибою. Перший раз до шлюбу, а вдруге — коли була заміжня. М-да, я вам ще не сказала, хлопці висловлювали думку, аби пограбувати Джона. Казали, мовляв, десь у темному куточку стукнемо його молоточком, цим самим інсценуємо напад. Я відмовилася, заявила при цьому, мовляв, з мене акторка нікудишня і в цьому участі брати не буду. Сказала, мовляв, хочете грабувати, робіть це без мене. Вони почали погрожувати, якщо не погоджуясь обіцяли “виставити” кіоск. Зрештою, наказали викрасти ключі.

— І ви їх викрали?

— Так. Коли ми з Леною були у квартирі, я викрала. Тільки тут Лена ні причому, вона цього не бачила і не знає.

— Скажіть, кому ви віддали вкрадені ключі?

— Старшому Рибі, себто Олегу Рибальченку. Він знов почав на мене наїжджати, кричав, погрожував, мовляв, коли не хочеш, щоб ми пограбували твій кіоск, віддай ключі.

— Хто ще цікавився американцем?

— Ну, ще... Вовка-помідор. Я показала йому будинок, в якому мешкав Джон і вікно квартири на четвертому поверсі. Трохи пізніше він розповів, що з Рибою намагалися відімкнути квартиру. Два замки відімкнули, а третій не вдалося. Коли поверталися, на площадці розминулися з американцем.

— Хто, на вашу думку, причетний до злочину: Риба чи Вовка-помідор?

— Оце б і я хотіла знати, хто з них наважився на таку підлість, — роздумливо мовила Наталя.

Повне розчарування приніс і допит Сергія Попенка — того вечора був у знайомого Андрія, дивився кінофільм “Тисячоліття”. Опісля біля магазину “Спорттовари” зустрівся з батьком і о 23.00 вже були вдома. Це саме підтвердив і батько.

А ось Олег Рибальченко, хоч мав стопроцентне алібі — в той період з приятелем Миколи був на Вінниччині, де мешкають його батьки, повідав багато чого цікавого. Виявляється, Наталя розповідала, що була в американця вдома, пили спиртне і він сам йй дав ключі. На запитання Богдана Стоколоса, чи знає він Вовку-помідора, Рибальченко впевнено відповів:

— Так, знаю. Ми з ним відбували строк. Я вийшов раніше, а він у квітні цього року. Зустрілися біля кiosку Наталі, він і каже: “Давай “виставимо” хату американця”. Я йому заперечив, мовляв, ти усвідомлюєш, про що говориш. Це ж не хто-небудь, а американець. У справу втрутиться не лише міліція, а й СБУ. “Ні, Вовка, — сказав я категорично, — у ці ігри не граю”.

— Кому, крім вас, Володимир пропонував пограбувати квартиру?

— Більше ні кому. Втім, я цього не можу знати.

— Олегу Соловейчику, за кличкою Безвухий не пропонував?

— Ні.

— У кого залишилися ключі?

— У Вовки-помідора.

— З ким ще був знайомий і спілкувався Вовка?

— З Ножкіними. З Оксаною і її чоловіком. Як його звати, хоч убийте, не пам'ятаю.

Багато пролив світла на деякі епізоди і допит Юрія Дрюченка.

— Наталка сама пропонувала обібрать американця. Порадила, коли він ітиме додому, штовхнути і вихопити сумку. Спочатку ми прийняли її варіант і пообіцяли винагороду.

— Скільки?

— Десять відсотків. Увечері прийшли до кiosку, чекали-чекали, але американець не з'явився. Наступного дня прийшли Риба, Олег Безвухий, Вовка-помідор, Вадим Маслюк і я. У кiosку саме сидів другий чоловік Наталі. Знову американець не прийшов. Коли зібралися втретє, Наталя показала записку, в якій значилося, що американець не підійшов тому, що біля kiosку в цей час було багато чоловіків. Більше у цьому “захваті” я участі не брав. Вовка-помідор тоді признався, що цю операцію вони здійснять з Вадиком. Вони справді ходили удвох, але квартиру відімкнути не вдалося. Уже пізніше я дізнався, що Вовка вирішив цю операцію взяти у свої руки, оскільки ми всі гівнюки і нам лише кашу їсти. Він оглушить американця і пограбує. Але нічого у нього не вийшло. Вовка кричав, психував, мовляв, нічого не виходить.

Повну ясність внес допит Вадима Маслюка. Це був вище середнього зросту молодий імпозантний, комунікабельний чоловік. Своїм зовнішнім виглядом скидався на працівника науково-дослідного інституту.

— Того вечора ми були у Юрія Дрюченка на дні народження. Добре випили. Згодом зі старшим Рибою пішли у бік Стрілецької. Коли проходили мимо

п'ятиповерхового будинку, нас покликала якась жінка з третього поверху. Запам'ятає номер квартири — тринадцята. Середніх років, середньої статури. Волосся пофарбоване у жовтий колір. Та мені здалося, що за національністю вона циганка. Спочатку ми випивали, а потім з Рибою по черзі до самісінського ранку займалися сексом. Коли набридло, залишили цю ненаситну незнайомку. Зайшли на ринок. В однієї бабки вирішили взяти в борг пляшку самогону, однак вона не дала. Зайшли до Юри Дрюченка. Він зауважив, що ми його розбудили. Тільки-но сіли, як у двері щось зашкрябало і до квартири зайшов Вовка-помідор. Виявляється, Юра віддав йому запасний ключ. Вигляд у нього був дещо незвичайний. Таким нервово-розгубленим я ще ніколи його не бачив. Очі блищають, весь у напруженні. Я підсвідомо зрозумів: десь щось трапилося.

— У що він був зодягнений?

— Так, значить... Коричнева куртка, зелені спортивні штани з лампасами по боках. На них я помітив сліди крові. Я тоді ще здивувався: "Тебе що, одлупцювали?". То ходімо всі разом та наб'ємо твого кривдника". Вовка сказав, мовляв, нікуди не треба йти, він і сам розбереться. Потім зачинився у ванні і почав переодягатися. Вийшов у чорних штанях, світлій однотонній сорочці. Потім попрохав теплу кофту, вона застібається на гудзики. Знятий одяг поклав до целофанового пакету. Потім пригостив нас дорогими заморськими цигарками. Ми ще здивувалися, мовляв, звідки такі? Зрештою, висловили думку, можливо, крім цигарок він ще й спиртним пригостить. Вовка охоче погодився. Ми купили спиртне, випили. Він пообіцяв Юрі повернути светр десь тижнів за два і пішов. Більше ми його не бачили. Коли увечері я почув, що вбили американця, то ніскілеки не сумнівався — це справа рук Вовки.

— Звідки у вас така впевненість?

— П'ятого вересня, коли ми з Помідором йшли до Наталки по вулиці Пирогова, він показав будинок, в якому жив американець і зазначив при цьому, що його потрібно обчистити. Показав три ключі — два довгі і один короткий. Близький такий. Я ще сказав, невже йому мало десяти років, які провів у в'язниці. Я, мовляв, не сидів і сидіти не збираюся.

— Ви з ним тоді приміряли ключі?

— Так. Два підійшли, а один ні.

— А якби американець був вдома?

— Спочатку ми подзвонили. Двері нам ніхто не відчинив.

— Гаразд, логічно.

— Спускаючись, між першим і другим поверхом ми зустріли чоловіка.

Вовка сказав, що це і є той американець, на якого ми полюємо.

— Вам доводилося бачити ніж у Володимира Матухна?

— Так. Великий такий, мисливський. І лезо таке велике. Чи був на ньому номер, убийте, не пам'ятаю. В руки його не брав, не обстежував. Правда,

роздивився добре. Був він у довжину так сантиметрів на двадцять. Широкий і не тонкий. Що являла собою ручка, не пам'ятаю. Знаю, на кінці ручки був набалдашник. Ще був обмежувач, як у шпаги, здається, білого кольору.

— Були на ньому якісь малюнки?

— Не пам'ятаю.

— Коли заходив Володимир Матухно, у що був зодягнений?

— Він був у куртці. Спортивні штани світло-зеленого кольору в кров'яних плямах. Куртка зшита з шматочків шкіри темного кольору, чи коричневого. Добре не придивлявся. Він її швидко зняв і так же швидко почав переодягатися. Нам здалося, що йому потрібна допомога, можливо з кимсь побився. Під курткою була сіра водолазка з темною смужкою на шиї. Коли випили по першій, він покликав мене на кухню і довірливо сказав, що треба негайно залягти. Ще Вовка з сумом сказав, що загубив портмоне, в якому було трохи гривень і доларів.

— Не намагався їх віднайти?

— Намагався. Але біля сходинок було темно. Попрохав мене піти й пошукати. Я сказав, що він диявола гонить, люди ж ходять. Він на це нічого не сказав, а хутко зник. Куди і де він зараз перебуває, не знаю.

Коли Богдан Стоколос зайшов до Арсірія, той першим повідав йому новину. Тільки що приходив Володимир Нитченко і розповів таке. Він був на ринку "Нива" у свого знайомого торгаша Андрія. Після дванадцятої до нього підійшов молодий хлопець невисокого зросту і запропонував комп'ютер ціною півтори тисячі гривень. Той відповів, мовляв, такий комп'ютер не потрібний.

— Уже, значить, починають розпродувати... Так, — Стоколос затарабав пальцями по столу і додав: — Товаришу підполковнику, ім'я вбивці уже відоме.

— Що за фрукт?

— Рецидивіст. Професіонал. Хитрий лис. Володимир Матухно, у кримінальних колах — Вовка-помідор. Без кінця переодягається, прагне одразу замести свої сліди. Уродженець Криму, тривалий час мешкав у Черняхівську. Мати — алкоголька, доживає віку в геріатричному будинку. Нещодавно провідував її з такою собі Оксаною Ножкіною. Видавав її за свою наречену. Влаштували маленьку пиятику. Коли Оксана відмовилася пити, Володимир сказав матері, вона, мовляв, вагітна. Артист!

— Богдане, ти вже допитував Ножкіну?

Стоколос подивився на годинник:

— Вона має бути за п'ятнадцять хвилин.

VI.

Оксана Ножкіна явно нервувала. Яке ж її падло видало: Риба, Безвухий? "Ну, нічого, — втішала сама себе, — ось приїде Вовка-помідор — він

їм покаже, де раки зимують". Перед тим, як іти на допит, зодягла чорні окуляри. Слідчий не повинен помітити її розгубленість і хвилювання. Вона, набравшись сміливості і мужності, рвучко відчинила двері — так, буцім на допити ходила мало не щодня.

— Ножкіна? Оксана Георгіївна? — забачивши у дверях ставну поставу, запитав Стоколос.

— Так. Власною персоною, — зухвало мовила у відповідь, викличною ходою здійснила кілька метрів, присіла на запропонований стілець.

Згодом кинула погляд на стіну, на якій висів дешевенький годинник й іронічно запитала:

— Схоже, я не запізнилася?

Була вона зодягнена у світлу спідничку, сіру кофтину і шкіряну жилетку, на ногах черевики каштанового кольору. Волосся пряме, русяве, зачесане назад двома косичками, обличчяovalне.

— Так, ви не запізнилися, — ствердно мовив Богдан Стоколос і близче підсунув стілець до свого письмового столу. — Прошу сідайте. Оксана Георгіївно, ви викликані у справі про вбивство Джона Сміта. Ми, звичайно, перепрошуюмо, що у такий дорогий осінній час, коли кожна година на вагу золота, відриваємо вас від роботи, але під час слідства спливло на поверхню і ваше ім'я. У нас, між іншим, до вас лише одне запитання. Розкажіть все, що знаєте про Володимира Матухна. До речі, слідству відомо, що разом з вами він ішав за межі Черняхівська.

Богдан Стоколос помітив, як вона внутрішньо здригнулася, увібрала у плечі голову, куди й поділася напускна бравада. Коли Оксана розписувалася, Богдан звернув увагу на її ніготь, схожий на кінчик барабанної палички. Перед цим він прочитав в одному виданні, буцім такі нігти є ознакою туберкульозу, порушенням обміну речовин і ритму серця. Якщо людство вважає очі дзеркалом душі, то на думку лікарів, — дзеркалом людського тіла є нігти.

— Отже, я вас уважно слухаю.

Оксана схилила набік голову, на якусь долю секунди замовкла, збираючись з думками, зрештою, мовила:

— Так, Вовку-помідора, чи то пак, Володимира Матухна я знаю. Разом з рідним дядьком моого чоловіка — Миколою Миколайовичем Ножкіним — він відвував покарання у селі Старі Бабані Уманського району Черкаської області. Матухно звільнився у березні цього року. Востаннє він приходив до нас у неділю... Так, п'ятниця — одинадцяте, субота — дванадцяте, ага, у неділю — тринадцятого вересня. Вдома, крім мене, була бабуся, донька, син Миколи Ножкіна Сергій. Йому шістнадцять років.

— Не звернули увагу, у що він був зодягнений?

— Та чому ж, звернула. У спортивних штанях зеленого кольору з плащівки, знизу були на них замочки, на одній штанині у вигляді значка, був

малюнок по обох боках кишені. На ногах мокасини у вигляді кросівок, верх чорний, без малюнка, білі шнурки і білий кантик внизу довкруж стопи. Що було зверху, сказати не можу, але, здається, светр був завеликий, Вовка весь час закасував рукава. Светр був не наш, здається, турецький, різномальоровий з ромбиками і смужечками сірого, такого, знаєте, мишачого кольору. Коли Вовка від нас виходив, попрохав запалити, але цигарок я йому не дала. У пачці залишалося всього дві цигарки і я сказала, мовляв, май совість. Чоловік того дня був у Прибалтиці, у відрядженні. Спиртного ми не випивали. А коли вдруге годувала дитину, Вовка знову прийшов, але уже був зодягнений зовсім в інший одяг — темні штани в нечітко пофарбовану смужечку, світлу сорочку, шкіряні черевики рудуватого кольору. Поверх був чорний светр з довгими рукавами. Угорі застібався на гудзики. Скільки вже їх було, я не пам'ятаю. Прийшов він до нас п'ятнадцятого вересня о шістнадцятій годині, а здесь так вночі годині о другій-третій ми утрьох: я, чоловік і Вовка-помідор поїхали у село Стари Бабани на побачення з дядьком чоловіка. Їздили на автомашині “Фольксваген-пассат”. Автомашина сірого кольору, а якщо це вас цікавить, з прибалтійськими номерами. На побаченні були з дванадцятої години до п'ятнадцятої, чи, навіть, і до шістнадцятої. Перед самісіньким від’їздом Вовка кудись ходив, прийшов з сумкою і поліетиленовим пакетом. Що вже на ньому там було зображене, я не придивлялась, так само і не знала, що в ньому було. Виїхали увечері. На зворотному шляху Вовку висадили в Києві, прямо на Хрестатику. Котра була година, сказати не можу, оскільки весь час спала. Куди він потім пішов чи поїхав, не цікавилася.

— Пакет і сумку він із собою забрав?

— Звісно.

— Він вам щось розповідав про американця?

— Знаєте, у нас на цю тему не було такої розмови.

“Лукавиш ти, молодище, ох, і лукавиш, — подумки завважив Стоколос.

— Не домовляєш”.

Він ще раз окинув обличчя діткливим поглядом: знervоване, навіть окуляри не допомогли. А Стоколосу ой як праглося зазирнути у її очі. Адже він достеменно знов: брехуна видає внутрішнє і зовнішнє коло райдужки. Воно буває то зеленим, то чорним. А ще зрадливо видають очі, які швидко бігають, мов маятники, туди-сюди і опущені брови. Богдан Стоколос ще раз пильним поглядом глянув в обличчя Оксани. Брови й справді були опущені. “Нічого, пташко, — гадкував сам до себе, — раз потрапила до нашого сільця, так уже не вилетиш”.

Через годину Богдан Стоколос піднімався на другий поверх геріатричного будинку, що містився на околиці Черняхівська в оточенні гінких стометрових сосон та пишно-кристалітих ялин. На широкому заасфальтованому подвір’ї стояли десятків зо два інвалідних колясок, в яких безпомічно

сиділи нещасні люди — чоловіки та жінки. Попри весь трагізм ситуації, все ж вони жили своїм ілюзорним життям, жили, здається, зовсім в іншому вимірі — мали свої усталені закони, будували плани, жили мріями і надіями, яким, певне, ніколи не судилося здійснитися. Вони стиха сукали ниточку розмови і ця ниточка, певне, їх усіх зв'язувала, вони то дружно усміхалися, то навпереді розповідали. Забачивши немічних, Богдан відчув, що йому аж морозець гайнув. Ось, нарешті, кімната за номером 21. Тричі постукав у двері.

— Заходьте! — за дверима пролунав деренчливий гіпертрофований голос. Кому він належав, жінці чи чоловіку, Богдан так і не второпав. У кімнаті на вузенькому продовгуватому, застеленому ліжку сидів молодий чоловік. Перше, що кинулось в очі, на обох ногах не було стоп, обіч лежали старенькі сходжені милици. На ліжку з протилежного боку під убогим привітним кілімком з ведмедиками сиділа старезна сива жінка з пропитим і покраїним зморшками обличчям.

— Богдан Стоколос. Інспектор карного розшуку. Доброго дня!

Господарі обое в різнобій привіталися.

— Сідайте, — стиха мовив чоловік з неголеним обличчям і махнув у бік столу.

Богдан підставив обшмульганий стілець, відкрив теку.

— У Черняхівську трапилося вбивство...

— А-а-а, це ви за того американця?

— Так, за американця.

— Ми слухали по радіо і дивилися по телевізору, — відповів чоловік і, глянувши на жінку, стиха додав: — вибачте, а яке відношення до вбивства маємо ми з Марією Олександрівною?

— Я, вважаю, що, — Богдан Стоколос спрямував погляд на жінку, — Марія Олександрівна допоможе нам пролити світло на деякі загадкові для нас речі. Скажіть, у вас є син Володимир Матухно?

— Так, є син. Володею звати. А що, може, він убив? — жінка аж підвелася на місці.

— Заспокойтеся, Маріє Олександрівно. Вбивцю ми ще не знайшли. Не хвилюйтеся.

— Ні, мій Володя на таке не піде, — категорично захитала головою жінка. — Були у нашому роду всяки: і злодії, і аферисти, а ось щоб мокрушники... О-о-о ні!

— Ви також причисляєте себе до розряду злодіїв?

— Скільки живу, стільки й краду. Чотири рази була на зоні. А що можу вдіяти, як я такої породи — бувало, не поцуплю щось — не засну. Правда, тут уже нічого не вкрадеш. Та й немає такої необхідності. На всьому готовому. Спасибі державі, що приютила, а то попід вокзалами б валялася.

Співмешканець з погордою глянув на жінку і розсміявся.

— Скажіть, ви виходили заміж?

— Ще й питаете. Та хто б таку посватав, повію. Заміжньою не була жодного разу, а ось народжувати, так. Налупила аж чотирьох байстрюків — двох доньок і двох синів. Старшенький у мене путьовий хлопець. Він, яко це і ви, міліціонер у Харкові. Робить на Центральному ринку — старшина, помічник командира взводу. Колись мені про це в листі писав. Ось я і запам'ятала. Син Мишко де живе, не знаю, листів не пише, та і я йому також не пишу. Чула, ніби він десь у Росію виїхав. Він, як і я, судимий. Дівчата також в Росії. Як живуть, один Господь знає. Може сім'ями обзавелись, а може, як і я, по зонах. У мене вони всі четверо від різних батьків.

— Маріє Олександрівно, що ви скажете про свого Володю?

— Та він у мене не дурненький, а ось я йому ні щастя, ні долі не дала. З першого по восьмий клас навчався в Красноутірській школі-інтернаті. Я у той час саме сиділа. Потім навчався в Черняхівському кооперативному технікумі. На стаціонарі. І диплом отримав. Продавець змішаних товарів. Щоправда швидко у тюрму загrimів. Сидів у Кременчуці, у ВТК, номера не пам'ятаю. Тоді робив електромонтером, у нас, у Черняхівському, на ЗАЗі, а згодом на Донбас мотнув, машиністом електровоза був. Там судили вдруге. А як вийшов, уже ніде не робив, жив у Харкові.

— За чий же він кошт жив?

— Та за чий же. Там щось вкраде, там щось поцуپить та на ринок. Отож жив. Ви ж бачите, яке зараз життя. Одні злодії. Зараз можна половину пересаджати. Особливо великих начальників. Тільки їм можна красти і ніякої відповідальності. А ми курочку вкрадемо, одразу за гратеги. А вони ж міцні, та чорт їм рад, як кажуть у народі.

— Гаразд, Маріє Олександрівно, ми трохи відхилилися від теми. Даайте близичче по суті. Скажіть, син останнім часом вас не провідував?

— Та чому ж, провідував. Були оце нещодавно. З жіночкою. Така молодусянка, гарненька. По чарочці випили. Вона, правда, тільки пригубила. Володя сказав, що вагітна. Не можна пити.

— Маріє Олександрівно, а не пригадуєте, Володя не говорив, куди він збирається їхати?

— Говорив. Каже, до Миколаєва проїду. Там у нього друг є. Треба деякі справи вирішити. А через два тижні повернуся. Отоді й станцюєш, мамо, на моєму весіллі. Ой, Боже, — ненароком вихопилося в жінки, — а може щось з Володею трапилося?

Богдан аж підстрібнув на місці. Так ось, виявляється, куди драпонув. Отже, Ножкіна неправду говорить.

Наступного ранку, як тільки Богдан Стоколос прийшов на роботу, двері кабінету відчинила Оксана Ножкіна.

— Дозвольте?

— Будь ласка. Заходьте без питань.

— Товаришу слідчий, — Оксана Ножкіна схилила голову і почала перевирати в руках кінчик кофти, — учора я вам неправду сказала. Не в Києві ми Вовку-помідора висадили, а в...

— ...Миколаєві? — іронічно примружив око Стоколос.

Оксана внутрішньо здригнулася:

— А звідки ви знаєте?

— На те й щука, щоб карась не дрімав. Ви думаете, що ми тут за так працюємо? Гаразд, будемо вважати ваш прихід явкою з повинною. А тепер, Оксано, все начистоту.

— Ми й справді були вт्रьох — чоловік, я і Вовка-помідор. Провідали у Старих Бабанах чоловікового дядька, а потім поїхали до Миколаєва.

— Гаразд, ми ще повернемося до цього. Давайте зупинимося на подіях, які передували цьому.

— Десь наприкінці серпня я вперше почула від Матухна, що Олег Рибальченко пропонує “жирного” клієнта. У того на квартирі десь близько п'ятдесяти тисяч американських доларів. Матухно у нашій оселі був досить частим гостем. Якось, коли чоловік їздив до Прибалтики за автомашиною, він допомагав навіть мені клейти шпалери. Знаєте, виходило в нього досить непогано. Роботи він ніякої не цурався, а головне — вмів робити. Якби йому жінку, з нього вийшов би непоганий чоловік.

— Скажіть, Матухно носив при собі холодну зброю, ну, скажімо, ніж?

— Так. Того разу я бачила в нього ніж, довжиною так сантиметрів двадцять п'ять, один клинок, мабуть, сантиметрів на тринацять.

— Ви можете його описати?

— Звичайно. Ширина клинка сантиметрів три, лезо бліскуче-бліскуче, рукоятка неначе виготовлена з кістки і нагадувала кору з дерева. Горбата така, коричневого кольору. По краях рукоятки були алюмінієві кільця, обмежувач також був з алюмінію, на одну з боків ще були якісь кільця. Чому я так все це детально запам'ятала? Того дня ніж Матухно залишив у нас. Я добре й роздивилася. Потім прийшов і забрав. Чий то ніж і де він його дістав, я не розпитувала, воно мене абсолютно не цікавило.

— Скажіть, у вас вдома залишилися речі Матухна? І якщо так, чи готові ви їх віддати?

— Звичайно. Я їх вам усі й поверну. Якщо ще потрібно, я напишу заяву про добровільну видачу.

— Матухно вам розповідав про вбивство американця?

— Він розповідав, що проник до хати, там був чоловік, він дав йому по голові, а в придачу ще й підрізав. Я поцікавилася, чи на смерть підрізав. Він мене запевнив, що вбити не вбивав, мабуть, живе, але його забрали в реанімацію. Я ще поцікавилася, мовляв, де ж оті п'ятдесят тисяч доларів США. Матухно жалівся, що загубив по дорозі. Пропонував Юрі Друченку

піти пошукати, але той навідріз відмовився. Ми викликали таксі і поїхали на те місце. Зупинилися неподалік магазину “Престиж”. Я залишилася в салоні, а Вовка пішов шукати.

— Скажіть відверто, чому ви спочатку прикривали Матухна?

— О-о-о! Ви ще не знаєте, що це за людина! Він ні перед ким і ні перед чим не постоїть. Я його дуже боюся. У нас маленька дитина. Та ще і за чоловіка боюся.

— Ви пам'ятаєте миколаївську адресу?

— Так, провулок Вольний, 22. Я добре запам'ятала, тому що ми дуже довго шукали той злощасний провулок. Коли нарешті, знайшли, я звернула увагу, він забудований одними приватними будинками. А сам Миколаїв забудований сучасними спорудами. Це не те, що наш Черняхівськ — три кроки від центру і вже село. Пам'ятаю біля одного з будинків, викладеного з ракушняка, ми зупинилися. Вовка переліз через високий, пофарбований у чорний колір, певне, відпрацювання з мастила, паркан і постукав у вікно. Двері довго не відмикали. Зрештою, на порозі з'явилася заспана, з розпущенім волоссям жінка. Вона була чимсь схожа на молдаванку. Забачивши Матухна, кинулася до нього з розпростертими обіймами і вигуками: “Вовочка-а-а-а!” Після цього ми його там залишили, а самі поїхали додому.

Богдану Стоколосу довелося винести постанову Оксані Ножкіній в якості звинувачуваної і пред'явити звинувачення у здійсненні злочину, а також винести міру запобігання — підписку про невиїзд.

Потім у присутності пойнятих вдома Оксана Ножкіна видала награбоване. Речі одразу доставили до міського управління внутрішніх справ. Запросили експерта Миколу Максименка. Він дістав з чорної сумки, виготовленої з грубої плащової тканини, переносний комп'ютер, дисковий стабілізатор напруги, чотирнадцять дисків, лічильну машинку, шість ігрових компактдисків, телефонний кнопчатий апарат, програвач компактдисків, міні-радіомагнітолу. На окремих предметах експерт помітив залишки світлого волосся. Його обережно зняли і запакували в конверт. Потім для виявлення слідів пальців рук всі предмети Микола Максименко обробив дактилоскопічним порошком “Малахіт”. Опісля Богдан Стоколос склав протокол і зачитав уолос.

— У кого є зауваження? Пропозиції? Немає, так. Тоді прошу всіх розписатися.

Годинник на стіні показував дванадцять на другу.

Наступного дня Стоколос допитав чоловіка Оксани — Василя Ножкіна. Як і його дружина на першому допиті, він також щось не домовляв, трохи лукавив, але на повторному призвався, що дуже боїться Матухна, мовляв, у Черняхівську, особливо в районі Котів, у нього дуже багато друзів, які можуть піти на все. До Василя Ножкіна Богдан Стоколос, як і до його дружини, вжив аналогічних заходів.

Ножкін розповів, що ніж, яким Володимир Матухно вбив Джона Сміта, він викинув близько восьмої ранку сімнадцятого вересня одразу ж, як тільки приїхав з Миколаєва. Якщо бути точнішим, викинув у річку Стрижень поближче до пивної бочки, неподалік від дамби, десь так метрів за чотири від берега. До ножа капроновою ниткою прив'язав шматочок цегли.

З допомогою магнітного приладу віднайти той злощасний ніж не вдалося. Трохи згодом викликали водолазів з Черняхівської рятувальної станції, але їм віднайти ніж було не під силу.

Богдан Стоколос терміново підготував постанову, згідно з якою оголосувався розшук Матухна Володимира Володимировича, 13 березня 1965 року народження, уродженця села Абрикосівка Краснопресненського району Республіки Крим, українця, освіта середня, холостий, дітей немає, раніше двічі судимий, без постійного місця проживання, не працюючого, громадянина України.

VII.

До Миколаєва Богдан Стоколос прибув рано-вранці. Місто його приємно вразило. Ніби й Черняхівськ був непогано забудований, але і справді, здійснивши кілька кроків від центру і такі допотопні хатини, що аж дивитися сором. Тут зовсім інакше. Красиве, сучасне багатоповерхове місто, розумно забудовано. Через нього пролягає рівна автомагістраль, довкруж якої виструнчилися сучасні будови, а не так, як у його Черняхівську, дерев'яні хатинки. І що приємно вразило, у місті бракує контрастів. Стоколос розмістився в готелі. Швидкий ліфт підняв його на сьомий поверх. Вийшов на поджію. Відкривалася красива панорама. Втім, милуватися містом часу особливо не було. Прийняв ванну, поголився. У міському відділі внутрішніх справ, разом зі своїми колегами, розробив план захоплення Володимира Матухна.

Працівники міліції доставили Богдана Стоколоса до провулка Вольного, але до будинку не доїхали метрів двісті. Подальший шлях Богдан долав пішки. Високий паркан, як з'ясувалося вдень, було пофарбовано в темно-зелений колір. На вхідних дверях на металевому щитку виднілося зображення голови собаки і надпис: "Обережно! У дворі — злий пес!"

Богдан намагався відчинити хвіртку, але марно. На щастя, на подвір'ї молода чорнява жінка знімала зі шворки білизну.

— Хазяєчко, пустіть переночувати!

Зачувши прохання, жінка різко повернулася.

— Ви на квартиру?

— Так.

— У мене вже є два. Утрьох затісно буде. Втім, заходьте. Якщо сподобається, залишайтесь.

Вони увійшли до напівосвітленого вузенького коридору, потім господи-

ня відчинила двері до вітальні. Два молоді хлопці дивилися кольоровий телевізор.

— Ось мої квартиранти, а чоловікесь на роботі. Незабаром буде. Знайомтесь.

Богдан по черзі подав руку.

— Паша, — простягнув низенький чоловічок.

Під світло-русявим волоссям проглядали сиві нитки, а сірі очі ніби про-нізували наскрізь.

— Вовка, — мовив невисокий довгообразий молодик з темними щіточками брів і запалими щоками.

Богдан ледь втримався: ось так успіх! Ось де він Вовка-помідор, про якого ще стільки наслухався в Черняхівську, який приніс стільки турбот і горя, наробив шухеру мало не на весь світ. Атлетично скроєний, підтягнутий, готовий будь-якої миті до захисту. Гм... Такого голими руками не візьмеш. Від пильного ока Богдана Стоколоса не лишилося непоміченим те, що плечі нервово пересмукувалися, він знову плюхнувся до м'якого фотеля і, схоже, в ньому заховався, тільки голова виднілася над спинкою.

— А Я Бодя. Себто Богдан.

— О-о-о, яке гарне ім'я, — вигукнув Паша. — Це не те, що в мене.

— Тоді що, братва, на трьох? Так би мовити, за знайомство.

Паша першим кинувся до портмоне.

— Пусте. Я беру. Зачекайте лишенъ. Тут далеко магазин?

— Магазин далеко, а кіоски майже поряд. Там хлопці-молдавани торгують лимонадом, пивом та горілкою.

— Братва, — владно мовив Стоколос, — одна нога тут, а інша..., — щільно причинив за собою двері.

Як тільки Богдан вийшов за ворота, дав знак, автомашина майже безшумно підіхала і зупинилася за кілька метрів. Троє беркутівців — міцних рославих — в чорній уніформі кинулися до воріт.

— Братва, спокійно. Ситуація кардинально змінилася. Знайомитися будемо за інших обставин, — владно мовив Богдан Стоколос і широким розмашистим кроком підійшов до розгубленого і отетерілого Матухна. — Я інспектор карного розшуку Богдан Стоколос. Ви, Матухно Володимир Володимирович, розшукуєтесь у справі про вбивство громадянина США Джона Сміта. Іменем Закону ви заарештовані...

На допиті Павло Задорожний тримався вільно і розкuto:

— Так, я судимий. Чому тут живу? Господар Олег Снегін також судимий. Ми з ним тягнули строк у Старих Бабанах. Тут він мені підшукував роботу. Вночі сторожую виноградники.

— А Матухно? Що ви скажете про нього?

— Та що! Познайомилися у Старих Бабанах, там він також тягнув строк. Тут зустрілися. Коли я повернувся з нічного чергування, Вовка спав. Свєтка

по секрету призналася, він приїхав уночі легковою автомашину. Як тільки я заговорив, Вовка-помідор прокинувся, упізнав мене. Уранці ми поснідали з чаркою. За сніданком я поцікавився, чим захопив полісяніна південний край. Він сказав, мовляв, приїхав на кілька тижнів. Ми згадували зону. Вовка розповів, що по дорозі сюди він заїхав у Стари Бабани, там когось провідав, потім приятелі його висадили в Києві, звідти поїздом добирається до Миколаєва. Був зодягнений у спортивні штани зеленого кольору, чорну майку і кепці.

— Скажіть чесно, при першій зустрічі він вас нічого не просив?

— Вовка дав мені два телефони, аби я подзвонив якісь Оксані. Номер первого телефона так і не відповів, а по другому — додзвонився. Слухавку взяла жінка, представилася Оксаною. Я сказав, телефоную за дорученням Вовки, він цікавиться, як у вас справи. Оксана відповіла, все йде нормальним. В обід Матухно пішов дзвонити сам. До Оксани він також додзвонився, про що вони говорили — не знаю. Та після цієї розмови Вовку наче підмінили — особливо вночі страшенно нервував, ходив по кімнаті, вмикав світло на кухні, пив каву, безкінечно курив. Учора він позичив у мене 31 долар і тридцять гривень. Казав, хоче купити спортивний костюм. А ще просив Свєтку підшукати дівчину, дуже хоче одружитися.

Уже на першому допиті Володимир Матухно зізнався, так, він проник до квартири Джона Сміта. Це він завдав йому смертельних ударів, однак вбивати не збирався, лише намагався оглушити. А проник до квартири дуже просто — справа від входних дверей по металевих прутах дотягнувся до козирка і заліз на нього. Потім по трубі дістався до балкона другого поверху, а далі піднявся на балкон четвертого поверху. Згодом став на віконну нишу і через кватирку проник до кухні.

Богдан Стоколос слухав заворожено — артист і не більше.

— Такий варіант можливий, але тільки для майстра спорту з альпінізму. У вас є хоч який-небудь розряд?

У відповідь Матухно лише безпорадно стиснув плечима.

На другому допиті Матухно розповів, що проник до квартири через двері. Їх залишила знайома Алла Вікторівна. Прізвище і де мешкає, на жаль, не пам'ятає. З нею познайомився у другій половині червня на Центральному ринку у речовому секторі. Там вона торгує трикотажними виробами. Сама невисокого зросту, худорлява, стрижка коротка. На потилиці підстрижена під хлопчика, волосся світле, пофарбоване, з темнуватим відтінком. На обличчі особливих ознак немає. Їй не більше двадцяти п'яти. Аллу Вікторівну знає Світлана, яка також торгує на Центральному ринку.

— А ви б змогли на папері відтворити ці ряди?

— Звичайно, — Матухно взяв ручку і почав щось креслити. — Оце вулиця, — Матухно провів дві паралельні лінії, — а це ряди, в яких продають квіти. А це вход до речового сектора. Ось тут, товаришу слідчий, торгує Света, а тут, у

критих павільйонах, у другому ряду, ближче до проходу, торгє Алла Вікторівна. Бачите, я позначив пунктирною лінією. Свєта чорна, їй близько тридцяти, зросту приблизно мого, волосся коротке.

— А у Алли Вікторівни ви були вдома?

— Жодного разу. Але з розповідей знаю: у неї син і співмешканець. Живе по Рокоссовського. Та в мене і телефон її був записаний, але куди подівся той шматочок паперу, убийте, не пам'ятаю.

— Ви їй розповідали про американця?

— Так, і вона дуже зацікавилася. Одного разу на її прохання я показав будинок, в якому він мешкав. Діло було під вечір. Я знов, американець ось-ось мав повернутися додому. Ми ходили по вулиці в чеканні. І, дійсно, хвилин через п'ятнадцять американець йшов з боку будинку побуту. Алла Вікторівна пішла йому на зустріч, а я попрошував у бік третьої поліклініки. Наступного дня ми зустрілися. При зустрічі вона розповіла, мовляв, все нормальню. Ходили в кафе, потім він запросив її додому. Правда, скаржилася, що скупердяга. Я не цікавився, вступала Алла Вікторівна у статеві зв'язки чи ні. Це її особиста справа. Потім я виклав свій план пограбування. Вона розповіла, ніби в неї є спеціальна приправа, запускається з горілкою, від неї абсолютно ніякого запаху. Людина одразу засинає. Твердо вирішили, Алла набиває з американцем "стрілку", змусить його розкошелитися, взяти спиртне і підуть до нього додому. Двері залишить незамкненими, аби я міг вільно зайти. Так вона і зробила. Наступного дня ми знову зустрілися і я пообіцяв віддати третю частину грошима після того, як реалізуємо товар.

— Якщо ми зараз поїдемо до Центрального ринку, ви зможете показати ряди, в яких торгують Алла Вікторівна і Світлана?

— Звичайно, можу.

Богдан запросив двох міліціонерів. Вони стали по обидва боки Матухна і їхні руки з'єднали наручники.

— Ходімо.

Матухно у супроводі конвою пішов до сьомого ряду критих павільйонів. Йшов не поспішаючи, уважно оглядаючи кожне обличчя. Біля торгової точки під номером "95" зупинився.

— Якщо не зраджує пам'ять, тут торгувала Свєта.

Продавиця, невисока тлуста жінка, недовірливим поглядом оглянула конвой і крізь зуби мовила:

— Тут ніколи ніякої Свєти і в помині не було.

Матухно внутрішньо здригнувся, але промовчав. Повів до другого ряду, зупинився біля номера "68".

— А ось тут, по моєму, Алла Вікторівна. Точно тут. Ще кавою з термоса пригощала. А кава була! Ох, і смачнюща-а-а! — Матухно солодко заплющив очі. — З коньячком була кава.

Богдан Стоколос звернувся з дорученням до начальника міського відділу внутрішніх справ Михайла Кіндратенка встановити особу Алли Вікторівни та Світлани і обох доставити для допиту.

Під час оперативно-розшукових заходів було опитано десятки торгово-вельників у шостому і сьомому рядах, але жінок з такими іменами та ознаками не було виявлено. Їх просто не існувало в природі.

Богдан Стоколос допитав батька Наталі Крамарової — Миколу Івановича. Це був порівняно нестарий чоловік, але дуже хворобливий. Бліде обличчя, всипане чорними вкрапинами вугрів. Розмовляючи, він весь час хапався за серце.

— За клофелін питаете? Вживаю кожного вечора, саме перед сном. Його можна вільно придбати у кожній аптекі і без рецепта. У кожній пляшечці по п'ятдесят штук пігулок. У мене й зараз є такі дві пляшечки. Клофелін зазвичай я купував сам, інколи дружина. Вперше я причастився до нього вісім-десять років тому.

— Чи траплялися такі випадки, що у вас його хтось викрадав?

— Якщо по совіті сказать, просто не пам'ятаю.

— А доњка ваша не купувала вам його?

— Ви знаєте, вона і купувала, і не брала.

VIII.

За останні вісім років, відколи Україна набрала статусу незалежності, Черняхівськ — невелике обласне провінційне містечко — стало просто не-впізнаним. Особливо значних змін зазнала центральна частина. Реставрували старовинні будинки, висадили нові дерева, тротуари виклали фігурною плиткою. Квартири на перших поверхах викупили новоспечені бізнесмени — відтак у них відчинили двері магазини і магазинчики, кафе і більярдні зали. У колишніх гастрономах відкрилися супермаркети і буолінг-клуб. Біля Центрального ринку на місці допотопних хатин і розвалин підприємливі ділки спорудили “Макдональдз”. Разів четыри побував у ньому Й Богдан Стоколос — відзначали чиєсь дні народження, а перший раз зайшов заради цікавості і залишив там десь гривень тридцять.

Біля пам'ятника Леніну Богдан притишів крок. Кілька жінок в оранжевих робах зчищали ножами написане червоною фарбою непристойне слово. Стоколос іронічно усміхнувся: колись про таке навіть подумати не можна було. А отих писак неодмінно б знайшли. Кулью в потилицю, звичайно не втелефонили, а ось до білих ведмедиків відправили б достеменно. Тепер, бач, демократія. Хто що хоче, те й творить. Інколи тобі просто ніякої відповідальності, Над могилою Михайла Коцюбинського вісім разів глумилися. А вандалізм на кладовищах! Розбиті пам'ятники і понівечені огорожі. Найсвятіше місце, куди вкладалися можливо останні зароблені

тяжкою працею копійки. Що ж до кожного бандита міліціонера не приставиш. Ось і тут хто знов, що цієї погідної вересневої ночі обірветься життя довірливого американського громадянина на гостинній українській землі.

У слідчій справі про вбивство Джона Сміта, схоже, розставлено всі крапки над “і”, всі акценти. Але людини немає. І вже ніколи її не повернеш. Цією підлою виходкою нелюда ми втратили повагу і авторитет на міжнародній арені. Втратити дуже легко — один крок, один удар. А повернути, відродити його дуже важко. Десять приближно так міркував Богдан Стоколос, коли пізнього осіннього ранку прошукав на роботу.

Невзабарі дістався обласного управління внутрішніх справ. Красиве при-
міщення облямоване інкерманським каменем. Ліворуч, при вході, пам'ятник
міліціонерам, які загинули при виконанні службових обов'язків. П'ятдесят
п'ять черняхівських співробітників органів внутрішніх справ загинули від
рук звірів — сиротами залишилися діти. Своєю сутністю пам'ятник завше
вражав Богдана. Над гранітним обеліском застиг символічний образ оселі,
до якої прийшло нещастя — загинув господар. Обеліск вінчає золоте “дерево
життя”. У цьому було закладено глибокий символ і оптимізм — життя триває
і його не зупинити ніяким бандюгам.

Богдан Стоколос піднявся на третій поверх, відімкнув двері. У кабінеті
щойно порядкували прибиральниця — підлога ще не встигла просохнути,
по кутках виднілися вологі сліди. Відчинив кватирку. В обличчя вдарив
згусток свіжого повітря. Намагався зайти до підполковника Арсірія, але
його ще не було. “Певне, щось трапилося, — міркував Богдан, —
підполковник приходить на роботу на кілька хвилин раніше”. Трохи згодом
з'ясував: з групою оперативників виїхав на місце трагедії, яка трапилася
на світанку. Вбивця позбавив життя молодого підприємця. Темної ночі труп
виніс з квартири і кинув до багажника в намаганні вивезти за місто. В районі
авторинку “Лада” з'ява автомашини викликала підвищений інтерес в
чергових співробітників ДАІ і вони вирішили зупинити. Однак автомашина
на шаленій швидкості промчала мимо. Тоді даішники почали переслідувати
втікача. Останній, певне, був з примітивним досвідом водіння, не справився
з управлінням і на перехресті Любецька-Квітнева врізався в сарай.
Намагався втікати. Його затримали. При огляді автомобіля в багажнику
виявили труп людини.

Богдан Стоколос подумки повернувся до справи Джона Сміта. Власне,
особливих надій на допит Наталчиного чоловіка — Олександра Крамарова
він не покладав. Просто ще раз переконався зайвий раз — Наталка хитра,
підступна і підла людина, готова літи на все.

— З приводу вбивства нічого істотного не можу сказати. Про відносини
з американцем Наталка особливо не розповідала, а ось про інтимні зв'язки
з Олегом Рибою розказувала. Оце, було, як підіп'є, так і торочить мені про
нього. Черняхівськ — невелике місто і про їхнє кохання мені не один раз

розвідали приятелі. Спочатку я перестав жити з нею статевим життям, зрештою, запив, потім вона забрала сина і взагалі пішла від мене. Уже рік, як я нічого з нею спільного не маю.

За годину по цьому Арсірій повернувся і Богдан Стоколос зайшов до кабінету підполковника. Вони обговорили щойно отримані матеріали експертизи.

— Значить так, — мовив Арсірій, — колото-різане поранення грудної клітки справа наліво, згори вниз, спереду назад. Отже, в ту мить, коли бандит завдавав удару, потерпілий перебував у вертикальному або близькому до нього положенні. Смерть наступила близько 4 години 30 хвилин. На момент смерті потерпілий міг перебувати у стані легкого сп'яніння.

— Це ще раз яскраво засвідчує: напередодні в Джона була жінка, з якою він і чаркувався. Джон ніколи не був п'яницею-одинаком. Сам він міг випити лише пляшку пива, — висловив припущення Стоколос.

— Ще одна обставина, Богдане, — сказав Арсірій, — Матухно аж ніяк не міг піднятися на четвертий поверх. Не міг з однієї причини — це під силу лише добре відтренованій людині. Зверни увагу, коли вони обирали квартиру на Рокоссовського, у вікно поліз Сергій Мартишенко. Матухно не зважився. Він лише міг тримати трос, по якому спускався Сергій. Матухно тільки з Рибальченком міг двері вибити.

— Там вони і ніж украли, яким потім Матухно зарізав американця.

— Ага, Богдане, ось слухай, що далі значиться, — Арсірій продовжував уважно знайомитися з документами експертизи, — при судово-токсикологічному дослідженні крові і сечі трупа виявлено клофелін.

— Той клофелін, який непомітно підсипала Наталка, — додав Стоколос.

— До речі, його виявили і в недопитій пляшці конъяку. Через малу дозу концентрації встановити не вдалося...

— Клофелін і алкоголь, — продовжував зачитувати Арсірій, — потенціють і посилюють дію один іншого у поєднанні з алкоголем. Клофелін найбільш вираженою своєю дією викликає різке зниження артеріального тиску, вражає частоту серцевих скорочень, може викликати ортостатичний колапс. А ось морфін, кодеїн та інші алкалоїди опію, барбаміл, етамінол натрію, ефедрин не виявлено.

— Товаришу підполковнику, ви звернули увагу: Джон був зовсім голий. Що роблять у ліжку голі тьоті і дяді, сьогодні навіть діти знають.

— А ось до цього, Богдане, ми нарешті, і дійшли, — іронічно усміхнувся Арсірій, — слухай: у мазках із статевого члена виявлено сперматозоїди, елементи рослинної клітчатки, багатошарового плоского епітелію, які утворилися від осіб жіночої генетичної статі. Враховуючи деякі особливості: наявність кліток з паралельною складчастістю цитоплазми, перинуклеєрне глибчата розташування глікошена з низьким його утриманням, а також наявністю елементів рослинної клітчатки дають підстави на думку, що вони

утворилися з ротової порожнини.

— Товаришу підполковнику, — твердо мовив Стоколос, — настав час по справжньому зайнятися цією Наталією. Треба негайно винести постанову про призначення судово-цитологічної експертизи. На розгляд експертів ми повинні винести два питання: чи є у мазках-відбитках зі статевого члена Джона Сміта вагінальний епітелій і якщо так, чи не міг він виникнути від Наталії Крамарової?

— Я цілком підтримую твою думку, Богдане. Хочу, щоб експертиза обстежила і недопалки. Чи є на них сліна і якщо є, чи не належить вона Наталі.

У нових допитах минуло кілька днів. І ось додаткові результати експертизи стали відомі. При дослідженні слини було встановлено, що Наталія Крамарова могла бути виділювачем. Зокрема, було встановлено, що вона є виділювачем антигенів В і Н. На недопалках було виявлено антиген Н, який утворився від виділювача. Отже, всі підстави стверджували: серед недопалків були і цигарки, які палила Наталія Крамарова.

— До речі, — Арсірій звернувся до Богдана, — яка твоя думка щодо Матухна?

— Я вже говорив — тип рідкісний. Ще в школі звернув на себе увагу: грубий не лише до однокласників, а й до вчителів. Недостойні прояви майстерно перекидав на плечі інших. Мав природне чуття до спекуляції, чи як тепер би сказали, до бізнесу. Перепродував олівці, картинки-переводи. Одного разу в магазині намагався вкрасти штані.

— М-да, — продовжував підполковник Арсірій, — ось думка експертів-психіатрів. — У пред'явленому звинуваченні винним визнає себе частково. Убивати, бач, він нікого не хотів, однаке при цьому, про всякий випадок, взяв з собою ніж. Психічний стан не затъмарений, дає адекватні відповіді, виявляє задовільну реакцію самозахисту. У поведінці та манерах демонстративний, виявляє задовільне утрируване почуття власної гідності. При цьому обережний, недовірливий, емоційно лабільний, підвіщує голос, стає сценічним, не терпить заперечення, категоричний у судженнях, морально-деформований, безцеремонний, егоцентричний, непостійний, виверткий. Розмову намагається вести з користю для себе, хворобливо реагує на зауваження. Виявляє елементи нещирості і брехні. За даними тесту Мошер виявляє агресивну оборонну позицію, негнучкість у відстоюванні своїх позицій.

— Іншими словами, товаришу підполковнику, це гад, возведений в абсолют. Таким гадам місця на землі немає.

— Цілком правильно, Богдане. Людиною можна назвати його чисто умовно. Це покидьок, виродок. І нехай буде проклята та мати, яка дала йому життя.

— А я оце, товаришу підполковнику, сиджу і думаю: через міру гуманності наші суди. Не дадуть йому вищої міри. Ото десятку всучать і все. Відбуде

строк, згадає “тюремні університети” і знову по новій — убиватиме, грабуватиме. Тільки ще з більшою жорстокістю.

— Якщо відверто, Богдане, я сам боюся цього: ось ми приєднаємося до міжнародної конвенції і відмінимо смертну кару. Наша Україна з нашими людьми до цього ще просто не дросла. У нас ще он скільки всякого мотлоху та гидоти розвелося.

— Візьміть Сполучені Штати, товариш підполковнику. Цивілізована держава, одна з найбагатших країн світу, держава, яка диктує умови на міжнародному ринку, яка всіх учить, як жити. А від електричного стільця не відійшла. Мало того, інколи навіть на всю країну показують страту. Я з вами повністю згодний. Отже, з Матухном все ясно. Що будемо робити з Наталкою?

— З цією також все ясно. Завтра до прокурора і — ордер на арешт.

Коли наступного дня Богдан Стоколос подзвонив у двері Наталі Крамарової, вона відчинила і мовила без здивування:

— Мені, певне, зодягатися?

— Так, Наталю, зодягатися. Ви сьогодні, як ніколи, абсолютно праві.

ЗАМІСТЬ ЕПІЛОГУ

На основі ст. 42 КК України шляхом поглинання менш суворого покарання більш суворим Черняхівський обласний суд назначив покарання Матухну Володимиру Володимировичу у вигляді смертної кари — розстрілу з конфіскацією всього індивідуального майна.

На основі ст. 26 ч. 1 п. I КК України Матухно визнаний особливо небезпечним рецидивістом.

Матухно звернувся до судової колегії в карних справах Верховного суду України з касаційною скаргою врахувати правдиві показання, перекваліфікувати дії і пом'якшити покарання.

Судова колегія Верховного суду України своєю ухвалою ухвалила касаційну скаргу Матухна Володимира Володимировича залишивши без змін.

20 лютого 2000 року на Україні було скасовано смертну кару і введено покарання — довічне позбавлення волі.

Володимиру Матухну було подаровано життя.

Арсірій і Стоколос, як у воду дивились.

ЗМІСТ

Майстер детективного жанру	3
Справа нумізмата	5
Вбивцю назве суд	71
Смертельний візит	153
Слово про автора	201

СЛОВО ПРО АВТОРА

Народився 2 липня 1946 року в с.Крутоярівка Прилуцького району на Чернігівщині. З 1953 по 1961 навчався у місцевій восьмирічці. 1964 року закінчив Яблунівську середню школу. З дитячих літ дописував до газет та журналів, друкувався в періодичних виданнях Прилук, Чернігова, Києва та Москви. Був дитячим кореспондентом республіканської пionерської газети “Зірка”.

Освіта вища. 1972 року закінчив факультет журналістики Київського державного університету ім. Т.Г.Шевченка.

З 1965 року працює в пресі. Літпрацівник, завідуючий відділом листів, відповідальний секретар срібнянської районної газети “Ленінське слово”. Потім – літпрацівник обласної молодіжної газети “Комсомольський гард”, заступник відповідального секретаря обласної газети “Деснянська правда”, відповідальний секретар, заступник редактора обласної газети “Чернігівський вісник”, відповідальний секретар міської газети “Чернігівські відомості”. Нині редактор всеукраїнської дитячої газети “Ліхтарик”.

Член Національної Спілки журналістів України.

Член Національної Спілки письменників України.

Прозаїк, публіцист, краєзнавець, журналіст.

Автор 29 книжок художньої прози та публіцистики: “Час народжувати синів” (1989), “Вбивцю назве суд”, “Чернігів. Погляд через століття” (1990), “Вогонь запалюють від вогню” (1992), “Зцілю тебе словом” (1992), “Дегустація”, “Солоні вуста” (1993), “Дами запрошують кавалерів”, “Заговори до мене піснею” (1993), “З мертвих воскрес” (1994), “Справа нумізматі” (1995), “Два снаряди в одне місце не лягають” (1998), “Візьму твій біль” (1999), “Вікно у травневий сад” (1999), “Суди його Бог” (2000), “Трезор” (2001), “Такі солоні солодкі вуста” (2002), “До пекла – по трупах” (2003), “Сину, сину, сину, ангел мій, або З матір'ю наодинці” (2003), “Прилітайте навесні, лелеченки” (2004), “Смертельний візит” (2004), “Визначено з неба” (2004), “Гніздо бандита, або Нитки одного клубка” (2004), “Жива вода” (2004), “Шлях довжиною у 40 років” (2005), “Альфа і омега” (2005), “Фатальний будинок”, “Черняхівськ не відповідає” (2005), “Сильніші за метал” (2005), “М'яч – на центр!” (2005), “Влучність і грація, швидкість і комбінація” (2006), “Подвиг кожного дня” (2006), “Український детектив” (“Справа нумізматі”, “Вбивцю назве суд”, “Смертельний візит” 2006). Том перший.

Друкувався за кордоном.

Лауреат міжнародної літературної премії “Тріумф”.

Лауреат обласних премій і конкурсів: “Краща книга року” (2004, 2005) “Золотий передзвін Придесення”. Повість “Вбивцю назве суд” на обласному конкурсі відзначена премією. Відзначений грамотами Національної спілки журналістів України, Українського республіканського комітету профспілки працівників культури та багатьма іншими грамотами, дипломами, почесними відзнаками та ювілейними медалями.

Захоплення: література, спорт, туризм.

Очолює Чернігівську обласну секцію журналістів, які пишуть на теми туризму.

АВТОР СКЛАДАЄ ЩИРУ ПОДЯКУ:

Віктору Леонідовичу ЛАЗАРЮ,
голові Чернігівської районної
державної адміністрації;

Сергію Григоровичу КОСТЮЧКУ,
голові Менської районної
державної адміністрації;

Андрію Івановичу БОГДАНУ,
Городнянському міському голові;

Володимиру Леонідовичу ДРУГАКОВУ,
голові Ніжинської районної
державної адміністрації;

Юрію Михайловичу ЛІСНЯКУ,
голові правління ВАТ ЕК “Чернігівобленерго”;

Євгену Володимирову ТАРАНЕНКУ,
директору ТОВ “Атілос” (Чернігів);

Григорію Олексійовичу КАЙРОДУ,
начальнику дочірнього підприємства
ПМК-59 ВАТ “Чернігівбуд”,

які надали фінансову допомогу у виданні цієї
книжки.

Добра Вам і здоров'я!

З несподіванки дівчинці аж очі вивело, дугою вигнувшись брови, схоже, непомітні, на перший погляд цяточки-веснянки взялися барвою і чітко вимальовувались на гарненькому личку. Іра кинула ложку і прожогом кинулась до вітальні. Забачивши закриваленого батька, який підібгавши ліву ногу, лежав на правому боці. Іра голосно скрикнула й інтуїтивно притулила долоню до рота. Цієї миті Коверкот завдав тяжкого удару по голові дівчинки. А потім ще і ще. Від неймовірного болю Іра голосно закричала. Сашко такий наслідок передбачив і враз накинув на голову ковдру. Іра ще болісніше скрикнула і замовкла.

“Справа нумізматів”

- Е-е-! Рятуйте! Агов! Та що воно робиться?!

„Може, змія діда вкусила”, - підліток міцно стиснув у руках сучкувату палицу.

- Бачиш? – дід Махтей тицьнув батожилном у бік зарослів.
– Тільки не злякайся.

Між деревами лежала людина. Оскільки по ній повзали жирні темносині мухи, ні в кого не було сумніву – перед ними був труп мужчини. Голову обтягував ворсистий мішок, на якому чітко проступали літери “СІ”, що означали першопочаткові літери імені та прізвища його власника.

“Вбивцю назве суд”

Матухно вимкнув світло. Джон нараз підвівся і, злегенька похитуючись, пішов на нападника. Тоді Матухно не вагаючись, з усього розмаху вдарив в обличчя. Американець захитався, однак продовжував утримуватися на ногах. Це ще більше розлютило Матухна. Він схопив ніж і завдав удару в правий бік живота. Джон кинувся до вікна, намагаючись віднайти прихисток за портьєрою. Вовка-помідор схопив бідолашного за руку і рукояткою ножа вдарив по голові. Потерпілий почав кричати. Матухно схопив за горло, той нараз захрипів.

“Смертельний візит”

Літературно-художнє видання
Леус Віталій Миколайович

СПРАВА НУМІЗМАТА ВБИВЦЮ НАЗВЕ СУД СМЕРТЕЛЬНИЙ ВІЗИТ

Повісті

Редактор Віталій Левун, Сергій Дзюба

Коректор Володимир Назаренко

Технічний редактор Олена Василенко

Комп'ютерний набір Інна Ребенок

Верстка Сергій Єрмоленко

Художній редактор Сергій Єрмоленко

Художник Юрій Дзюба

Здано на виробництво Підписано до друку

10.03.2006 25.03.2006

Формат 60x84/16 **Папір** офсетний

Гарнітура arial **Друк** офсетний

Ум. друк. арк. **Обл.-вид.** арк.2

Наклад 500 прим. **Ціна** вільна

Зам.

Видрукувано з готових оригінал-макетів у
ТОВ "Видавництво" Аспект-Поліграф".

Свідоцтво про внесення до Державного реєстру
суб'єктів виробничої справи
ДК №1115 від 12.11.2002р.

16610, Чернігівська область, м. Ніжин, вул. Шевченка, 109-А.

Факс /04631/ 3-11-08, тел. /04631/ 3-18-03, 3-12-84

e-mail: aspect@ne. cg.ukrtel.net